

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI

METİN YARIŞMASI 2020

MİMARLAR ODASI

MİMARLAR ODASI

www.mimarlarodasi.org

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI

METİN YARIŞMASI 2020

**MİMARCA MEKÂN ANLATIMI
METİN YARIŞMASI
2020**

Yayına Hazırlayanlar:

Devrim Yücel Besim
Abdullah Can

Asli Jüri Üyeleri:

Müge CENGİZKAN (Jüri Başkanı)
Kozan UZUNOĞLU (Oda Başkanı)
Gökhan KIYICI (2019 Yarışma Birincisi)
Devrim YÜCEL BESİM (Yayın Kurulu Üyesi)
Süha ÖZKAN
Ertuğ UÇAR
Neşe YAŞIN

Danışman Jüri Üyeleri:

Ceren KÜRÜM (Yayın Kurulu Başkanı)
Türker AKTAÇ
Ahmet GÜNEYLİ

Raportör:

Abdullah CAN

Kapak ve Grafik Tasarım:

Gürkan Gökaşan

ISBN:

2021, Lefkoşa

İÇİNDEKİLER

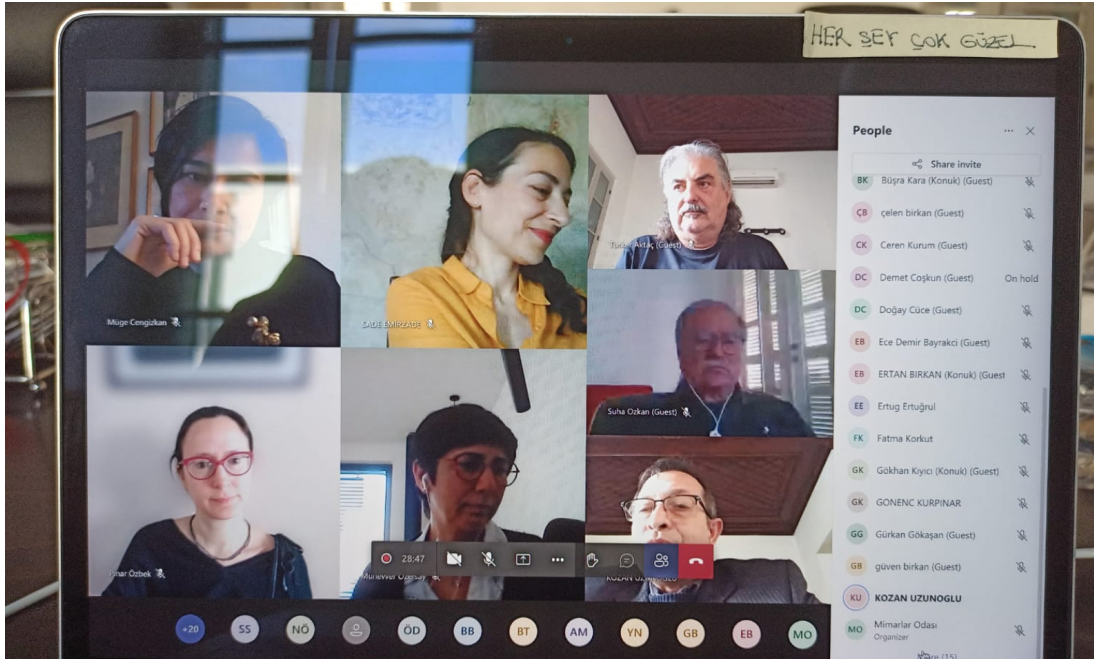
Önsöz: Mimarlar Odası Başkanı, Kozan Uzunoğlu.....	8
Seçici Kurul Raporu.....	9
Yarışma Katılımcılarının İsimleri ve Eserleri.....	12
Birincilik Ödülü.....	18
İkincilik Ödülü.....	26
Üçüncülük Ödülü.....	32
Mansiyon Ödülü.....	35
Mansiyon Ödülü.....	38
Mansiyon Ödülü.....	40
Mansiyon Ödülü.....	44
Seçkiler.....	45

**MİMARCA
MEKÂN
ANLATIMI
METİN YARIŞMASI 2020**

MİMARLAR ODASI

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI METİN YARIŞMASI
2019-2020 SANAL ORTAMDA GERÇEKLEŞEN
ÖDÜL TÖRENİNDEN GÖRÜNTÜLER

MİMARLAR ODASI BAŞKANI'NDAN...

Değerli Okurlar,

Covid-19 pandemisinin tüm dünyayı kasıp kavurduğu bir dönemde “Mimarca Mekân Anlatımı Metin Yarışması”nın üçüncüsünü de başarıyla sonuçlandırmış bulunmaktayız.

Geçtiğimiz yıllara göre katılımcı eser sayısının iki katına çıkması ve mimari disiplin dışındaki KTMMOB ve TMMOB üyelerinin artan ilgisi de bu yarışmanın önemli bir değeri olarak not edilebilir. Bu süreçte, birbirinden değerli yüz on bir eser, jüri üyeleri tarafından büyük bir heyecan ve merakla okundu ve değerlendirildi. Değerlendirme sonucunda eserlere üç ödül ve dört eşdeğer mansiyon ödülü verildi. Otuz eser de bu kitapta yayınlanmak üzere seçildi. Yarışmaya katılan tüm eser sahiplerini ve ödül alanları, emek ve başarılarından dolayı içtenlikle kutlarken, bu ilgilerinin bundan sonraki yarışmalarda da devamını diliyorum.

Bu yarışmanın ve “Mimarca Mekân Anlatımı Metin Yarışması” yayınlarının, mimarlık disiplininin edebiyat ile oluşturduğu, heyecan, merak ve yüksek enerji içeren bir arakesite önemli katkılar koyduğunu düşünüyorum. Bunun yanında; mekân algısı, mekânın dilini anlayabilme, mekânın yaşayanlar için anlamı, yarattığı hisler, insan üzerindeki etkisi; mekânı duygularla kurgulama gibi konuları da içermesi dolayısıyla mimari psikoloji disiplinine de şüphesiz önemli katkıları olacaktır.

Artık gelenekselleşen bu yarışmayı en iyi şekilde geliştirerek yaşatmak bizlerin görevi hâline gelmiştir. Bu yarışmanın her aşamasının organizasyonuna gönüllü ve bitmek bilmeyen enerjileriyle emek veren arkadaşlarımıza, raportörümüze ve jüri üyelerimize teşekkürlerimi ve tebriklerimi sunuyorum.

Sağlık ve huzur dolu günlerde buluşmak dileğiyle, herkese keyifli okumalar dilerim.

Saygı ve sevgilerimle,

Kozan Uzunoglu
KTMMOB – Mimarlar Odası Başkanı

SEÇİCİ KURUL RAPORU

KTMMOB Mimarlar Odası ve Mimarca Dergisi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye’de mimarlık ve ilgili meslek örgütlerine bağlı meslek insanlarına, Mimarca mekân anlatımı içeren metinlerin çoğaltılması ve bir gelenek oluşturmaya başlaması amacıyla 2018 yılında açık bir çağrı yaptı. Başlığındaki, odanın uzun yıllar yayımladığı derginin de ismi olan “Mimarca” ifadesi ile, mimar olsun olmasın, mimarca bir bakışın önemsendiğinin altı çizilmektedir. 2018 ve 2019 yıllarında düzenlenen yarışmanın üçüncü dönemi, 2020 yılında, kısa tarihinin en yüksek katılımı ile gerçekleşti. Katılımın yüksekliği, yarışmanın kendi değerlerini oluşturması, köklerini giderek derinlere salması ve bunun sonucu olarak giderek artan ilginin bir göstergesi olması açısından memnuniyet vericidir. Yarışmaya gönderilen metinlerin, insanlığın içinden geçtiği pandemi döneminin bazen zamanı genişleten bazen daraltan aralığına ilginç bir ışık tuttuğunu ve sayıca fazlalığının çeşitli biçimlerde yorumlanabileceğini düşünmekteyiz.

Yarışmanın, Kıbrıs ve Türkiye’de yapıli çevrenin oluşumuna katkıda bulunan meslek çevresinin mimarlık ve edebiyat disiplinlerinin ilişkilendirildiği farklı yazılı kaynaklara ve onların barındırdığı derin değerlere dikkat çekmenin yanı sıra, yazın alanında; özellikle kültürel miras ve mimari bellek oluşumuna katkı sağlaması açısından anlamını, geçmiş dönemlerde olduğu gibi yeniden vurgulamak istiyoruz. Asli Jüri Üyeleri olarak, KTMMOB Mimarlar Odası Yönetim Kurulu, Yayın Kurulu Üyeleri ve Düzenleme Komitesi’ne, Raportörlüğe, ortaya koydukları emek ve gerçekleştirdikleri titiz çalışma için ve ayrıca üretimlerini paylaşarak katkı sunan herkese ilgileri için teşekkür ediyoruz.

Geçmişte seyahatnameler, günlükler, biyografiler, denemeler, resmi belgeler, mektuplar, arşivler gibi farklı yazın türlerinde belgelenen kentler ve yapılar mimarlık tarihi yazını ve mimarlık kültürünün oluşumuna katkıda bulunmuştur. Değerlendirmeye giren yazılarda temel kriter olarak, bu çevreleri deneyimleyen ve oluşumuna katkıda bulunan kişilerin gerçek ya da kurmaca mekânları temsil etme biçim ve yorumlayışları kadar, mimarlık disiplininin edebiyat içerisinde kendine nasıl bir yer edindiği ve ana temsiliyet aracı olarak mimarlığın yazıya özgün katkıları göz önüne alınmıştır.

Geçmiş dönemlerde olduğu gibi, tarih, bellek, anma, hatırlayış, gibi kavramların birçok metnin arka planında süregelen biçimde aktığı görülmüş, fakat kurul, bu kavramları nostalji, tarihsici, duygucu gibi yaklaşımlarla ele alan metinlere olumlu yaklaşmamıştır. Mimarca bir mekân anlatısının kurgulanması, derinleşmesi ve zenginleşmesinde öykü, makale, hikâye gibi yazı türlerinden çok, deneme (İngilizcede essay) türünün yaratıcı ve özgün sonuçlara ulaştırdığı görülmüştür.

Yarışmaya, kadınların ve 30 yaş altı genç yaş grubunun çok yoğun katılımı dikkat çekicidir. Geçtiğimiz dönemlerde olduğu gibi mimarlar dışındaki meslek gruplarının daha az ilgi gösterdiği görülmekle birlikte, farklı meslek gruplarının çeşitlendiğini görmek sevindiricidir. Yazı ile aşinalığı görece daha fazla olan akademisyenler dışındaki diğer grupların yarışmaya ilgisinin bu dönem arttığı görülmüştür.

Değerlendirmeye giren yazıların, yazınsal kaliteleri, içerik ve kurgularıyla öne çıkanları, her dönem yayımlanan yarışma kitabında bir araya getirilmek üzere seçilmiştir. Bunlar arasından yukarıdaki kriterler çerçevesinde sıyrılanlar ise ödül grubunu oluşturmuş; 3 ödül ve 4 eşdeğer mansiyon ödülü verilmiştir.

Asli jüri üyelerinin seçim ve ödüllendirmelere ait değerlendirmeleri, gerekçeleri ile aşağıda açıklanmaktadır. Tüm kararlar oy birliği ile alınmıştır.

Birincilik Ödülü **HAMAMIN AHI / Çelen Birkan**

Kıbrıs'ta sınırın da bir mekân olduğu bilinciyle, arada / sınırda olmanın aileden toplum yaşamına, evden kent mekânına yaşamsal döngülerdeki belirleyiciliğini aktaran başarılı bir anlatıdır. Kıbrıs'ın yerel mimari öğelerini, yerel bitkileri, kuru terminolojik anlatımlar yerine; anlatının iklimini hissettirecek biçimde samimi, içten ve incelikli bir duygu durumuyla yazıya sinmiş biçimde aktarması değerli bulunmuştur. Kalabalık bir aile yaşamı ve zorluklarını evden kente uzanan farklı ölçeklerde mekânı hep ana izleği tutarak çocuk gözünden ve sonrasında yetişkin belleğiyle nükteli biçimde aktarmaktadır. Mekânı kuranın sadece fiziksellikler değil, deneyimler, komşular, toplum, bitkiler, hayvanlar ve içinde yaşanan zamanlar olduğunun bilinciyle birbirine örerak kurduğu anlatı, edebiyatla kurduğu ilişki açısından da başarılı bulunmuştur. Kendi aile tarihine ve mekânlarına bakmasına rağmen, nostaljik, tarihsici, duygucu yaklaşımlardan özenle uzak durmayı seçmesi dikkate değerdir.

İkincilik Ödülü **PENCERE / Büşra Kara**

Geçtiğimiz yıl insanlığın her açıdan sınıandığı pandemi döneminde, ismini geçirmeyi bilinçli biçimde esirgeyerek, evi, mekânlarını, bileşenlerini, evi ev yapan canlı, cansız ne'likleri duyumsayışımızdaki değişime derinlikli bakışı başarılı bulunmuştur. Evin duvar, merdiven gibi yapısal örüntüleri yanı sıra evin nesneleri veya gün ışığı gibi nesneleşemeyenleri ile birlikte nefes alması, daralıp genişlemesi, kâh konuşup kâh susması üzerine imgeler kurması, bu imgeleri kurarken Gülten Akın'a, İlhan Berk'e, Nurdan Gürbilek'e gönderdiği incelikli selamın anlatıyı katmanlaştırıp zenginleştirilmesi değerli görülmüştür.

Üçüncülük Ödülü **KAYBOLMAYA GİTMEK / Fatma Korkut**

Yazı başlığındaki zıtlık içeren ifadeden başlayarak okuyucuyu sürekli içine çeken sekanslarla iyi bir ritim kurması; çöl gibi röper noktalarının olmadığı fakat çıpaların ışık, gölge, gökyüzü gibi başka öğelere atılarak tanımlandığı bir coğrafyayı; kokuyla, sesle, dokunuşlarla kurduğu imgeler üzerinden bilindik anlatıları kıran duyuusal deneyimlerle aktarması değerli bulunmuştur.

Mansiyon **RÜYAMDAKİ EV, ÇAĞLAYAN / Nihal Aslı Aker**

Lefkoşa gibi bölünmüş bir kenti, sınırın kendi yaşam alanını bile tanımayacak denli parçalamasını kendi yaşam döngüsü içinde yaşayan bir kentlinin, sınır ve aidiyet kavramlarını hafif kırıgın bir tonda sorgulaması başarılı bulunmuştur. Kıbrıs'ın geleneksel konut ve çevrelerinden seçtiği yapısal ve doğal öğeleri özenle cümlelerine yedirerek mekânsal iklimi okuyucuya hissettirmesi, kurduğu kısa cümleler ile yakaladığı ritim başarılı bulunmuştur.

Mansiyon **OD(A)İLE / Bensu Berk**

Evin en temel mekânı “oda”yı ve odanın duvar, tavan, döşeme, kapı, pencere gibi en temel “öge”lerini aile bireyleri ile eşleştirerek kişileştirme yöntemiyle kurduğu anlatı ve bunu, alegorik tanımlarla, nükteli ifadelerle, referansları ağıdalandırmadan, kısa ve net biçimde yapması başarılı bulunmuştur.

Mansiyon **ENTROPİ / Beyza Emir**

Bir metropol kentin farklı tarih kesitlerinde farklılaşan anlamıyla “enerji kaynağı” olan bir sanayi yerleşkesini, zamanın bu mekânda hissedilen en önemli boyut olduğu savıyla ele alması dikkate değerdir. Zaman ve enerjinin palimpsest olarak bir mekânda birikmesi ve onu dönüştürmesi bir metafor olarak heyecan vericidir. Sistemdeki rastgelelik ve düzensizlik ifade eden “entropi” kavramını anlatının içine indirip yeniden üreterek ortaya koyması kayda değer bulunmuştur.

Mansiyon **PAS / Süreyya Topaloğlu**

İstanbul'daki bir sanayi yapısının eskilik değeri, üretimin üzerinde bıraktığı izlerle gelişme değeri, katmanlaşmalarla ortaya çıkan sanat değeri ve bir kabuk olarak kullanım değerlerine, kişisel belleğinden yola çıkıp toplumsal belleğe kazınan anlamları ile yaptığı vurgu başarılı bulunmuştur. Farklı sekanslarla ördüğü anlatıda, her sekans içinde mimarlığın geçicilik, katmanlaşma, koruma(ma) gibi farklı bağlamlarına ilişkin değinileri kayda değerdir.

KATILIMCILARIN İSİMLERİ VE ESERLERİ

(Yarışmaya başvuru tarihlerine göre sıralanmıştır)

ILGAZ EKŞİ	"GÜNEŞSİZ GÜNLERE"
HAVVA GAMZE KÖZOĞLU	"KÖŞE TAŞI"
RENGİN KOCAOĞLU ASLANOĞLU	"VAR-LIK"
GÖKNUR KAYIR	"BİZ ÇOCUKKEN ÖYLEYDİ"
İLAYDA AKPINAR	"SESSİZLİĞİN AYRINTISI"
ORHAN KELEŞ	"MİMAR MASALI"
SEVDA ŞEKO	"HANGİ METE CADDESİ?"
SİNEM KIZILASLAN	"DE(RT)Lİ KADIN"
DİLARA YARAŞ ER	"HAPİS"
NUR SELCEN KARAASLAN	"BAŞ GÖZ ÜSTÜNE"
ÇELEN BİRKAN	"HAMAMIN AHI"
KÜBRA BAKIRCI	"SESSİZ MELODİ"
ESRA ÖZTÜRK	"KÖKLÜ BİR TANIĞIN İZLERİ"
MERVE COŞKUN	"ADIM ADIM"
AYBİKE ÇETİN	"HAYATA DEVAM EDEBİLME MOTİVASYONU"
GÖNENÇ KURPINAR	"BIYIK'IN BİR GÜNÜ"
CESUR EMEN	"BEDENİ SARAN ŞEYLERİN BİYOGRAFİSİ: MEKÂN"
BENGİ YURTSEVER	"KAÇIYOR MUYUZ?"
MERVE DENİZ	"RUTUBET KOKUSU"
SEVDA DUYGU KOLBAY	"SAKLI SARNIÇ"
BEYZA EMİR	"ENTROPİ"
ECE BEGÜM KOKUDAL	"İLETİŞİM KAYBI"
DEMET COŞKUN	"GÖZLER, YOLLAR, YILLAR"
NİHAN ÖZDEMİR	"BALKONDAKİ HAYAT"
EMEK ALATAŞ	"HAMAM UYUKUSU"
NURSENA ALADAĞ	"PALMİRA M.Ö. 19"
NİHAL ASLI AKER	"RÜYAMDAKİ EV, ÇAĞLAYAN"
ORHAN ÜNSAL	"ZAMAN ANITTI"
MERYEM SARIKAYA	"ÇOK MU SESSİZ KALMIŞTIN?"

CEMRE TÜRKÖĞLU	"YİRMİ DÖRT SAAT"
AYŞE KARAVACIOĞLU	"EL-HAMRA'NIN GİZLİ ODALARI"
EBRAR ÖZTAŞ	"YERALTI"
ECE ÇEÇEN	"HERKES İÇİN HER ŞEY"
FERİDE ARICI	"PERVANE"
NURŞİN KAVAK	"İKİLİĞİN BAĞLAMI"
BEYLEM DOĞA TABUR	"DİNLEME HÂLİ"
CEREN BOĞAÇ	"CENNETİN İLK BASAMAĞI"
AYHAN YILDIZ	"EV'LER"
AYÇA ÖZMEN	"NE BÜYÜK MUTLULUK!"
ANIL SALAR	"İMKANSIZ BELLEK"
YAĞMUR ELİF ARAS	"TÜKENMİŞ ŞEHİR"
ASYA KALKAN	"AÇIK HAVA MÜZESİ 'OLBİA'"
ESRA ORHAN YILMAZ	"ODA: TEK KİŞİLİK BİR DÜNYA"
BÜŞRA BALABAN	"DUYDUĞUM YER"
GÜLİSTAN YAKUT	"SİĞİNAK"
SEDA KARAKURT	"OLASILIKLI PARÇACIKLAR"
ŞERİFE HİKMET	"KENDİ DÜNYAM"
HAKAN FİLİZ	"ŞEYTAN PAZARI VE SIÇRAYAN MİDİLLİ HANI"
MİHRİBAN KAYA	"UNUTMA(MA)K"
RÜMEYSA ADA KUBAL	"SANKİ DOĞADAN"
GÖKHAN ÖZDEMİR	"BEYAZIN KENTİ"
EMRE GÜNCE	"BENİM ADIM "DENİZ"
MUSTAFA HAKİ ERASLAN	"ŞAİRİN YİTİRİLİŞİ"
GAMZE FAHRİYE PEHLİVAN	"BEN ANADOLU: İASOS BOULEUTERİONU"
SİDDİ ZEYNEP YILMAZ KILIÇ	"KUSURSUZ CİNAYET"
CAHİDE KARABUDAK	"YER ALTI KULESİ"
BERKAY SALMAN	"LAFÜGÜZAF"
TUBA GÜLAMBER	"YALNIZ DİREK"

SÜREYYA TOPALOĞLU	"PAS"
İPEK AY TAR	"RUH MEKANI"
NUR GİZEM COŞKUN KOCA	"ÇOCUKLUĞUMUN MEKANLARI"
ASLI YILDIZ	"MAVİ BOYALI EV"
MELİKE NUR SARAYLI	"KENTİ KENDİ DİLİNDEN DİNLEMEK"
MUHAMMET ALİ HEYİK	"KULEDEKİ FİL GÖZLERİ"
ABDULLAH YILDIZ	"PATRİARKAL MEKÂN"
ECEM ÇALIŞKAN	"ÜST KAT"
FATMA KORKUT	"KAYBOLMAYA GİTMEK"
AYŞE NESLİGÜL ÇEVİK	"12 NUMARALI PARSEL"
BUSE AÇIK ETİKE	"ÜTOPYA"
HAYRİYE İSMAİLOĞLU	"BELLEKTEN HİÇ SİLİNMEYEN ADRES: ŞİRİN SOKAK, NUMARA YİRMİ"
HÜLYA YAVAŞ	"FREUD'UN AYNASINI ÇOĞALTMAK"
EZGİ BARİN	"ÖTEKİNDEN BERİKİNE"
NESLİHAN KARALÖK	"DALGALANAN DÜŞLER SOKAĞI"
SAFİYE GÜVENÇ DEMİREL	"UĞURLAMA"
BERNA GÖL	"SABİT TEDİRGİN KÜTLELER"
BENGİ İNAK	"YAYLADAKİ SÖĞÜT"
BETÜL DÖNMEZ	"MELANKOLİNİN MİMARİ"
ELİF SENA SEZEK	"BİR KÖPRÜ ARIYORUM"
ZEYNEP ALTIN	"REVA"
GÖKHAN KART	"KIZILAY CANAVARI"
MUZAFFER BARAN GÜLSÜN	"YENİ GERÇEK"
BEYZANUR KÜÇÜK	"MEKANSALLAŞTIRILAN HİSLER"
TUĞBA ÖZAŞIR	"ŞÖMİNE"
EYLEM KESKİN	"12 M2 DEĞİL 36 M3'TEN DE FAZLA"
SEVDE HUT	"KÖŞE"
BÜŞRA GÖKSU	"HALIÇ'TE BİR KISA GEZİNTİ"

MERVE NAMIDURU	"UYARLILAR"
TUĞÇE DARENDERELİ	"AİDİYET MECBURİYETİ"
ESİN YILMAZ	"ÜÇ KURUŞLUK 'YER'
RUKİYE MİNE KAYA	"EŞLEŞME"
BİGE GİZEM METE	"YUMURTA TOPUK ODASI"
ECE ERDEM	"İSKELET"
MUHARREM DUMAN	"2021"
AYŞENUR SEZER	"EV KADIN"
FERHAT BULDUK	"DİSTOPİK TRAVMA"
İREM KORKMAZ	"EKSİLEREK ÇOĞALAN SAMATYA: AKSAK BİR ANLATI"
SEMRA ENER	"ZAMANSIZ MEKANLAR-MEKANSIZ ZAMANLAR"
HÜSNA ARSLAN	"KORKU NE KADAR İHTİŞAMLI OLABİLİR?"
ERÇİM ULUĞ	"MİMARİ MEKÂNDAN ÖTE BİR MEKÂN HAYAL EDİN..."
ELİF MERVE GÜRER	"PASLANMAZ ÇELİK TRABZAN"
BENSU BERK	"OD(A)İLE"
HABİBE ÇELİK	"YAŞAMA SEVİNCİ"
ERTAN ÇİFTÇİ	"ALIŞIYORUM"
BETÜL HAZIRBULAN	"ALIŞILMIŞIN DIŞINDA"
BÜŞRA KARA	"PENCERE"
ÖZGE ÖĞÜT	"YABANCI"
NAZLI ARSLAN	"KENTİN SESLERİ"
FERAH ATIŞ KARAIŞMAİLOĞLU	"DÖNÜŞÜM VE HATIRALAR"
MERAY TALUĞ	"DUT AĞACI"

MİMARCA
MEKÂN
ANLATIMI
METİN YARIŞMASI 2020

ÖDÜL ALAN
ESERLER

Çelen Birkan

HAMAMIN AHI

Erken bahar günlerinin, adayı ziyaret etmek için en uygun zaman olduğunu düşünürdü. Amaç, aileyi görmek olsa da limon çiçeği kokusunu taşıyan esintiyi, adanın canlanan yemyeşil doğasını, yaban lelelerinin serpildiği kırlarını da özlerdi. Tabii bir de artık ulaşamadığı çocukluk evini bir kez olsun görme umudu vardı. Annesi ile hep o evde buluşacağını düşünerek uçaktan iner, babasının kullandığı Hillman, insan boyundaki sarı papatyalarla kaplı ovayı geçip sevimsiz kira evine yöneldiğinde büyük bir düş kırıklığı yaşardı.

Bir seferinde, tarafsız olduğu söylenen bölgeye sızdı ve artık kullanılmadığı için otların kapladığı, adı silinmiş sokaktaki sarı taş binaya doğru hızla yürüdü. Alçak bahçe duvarı yer yer yıkılmıştı, demir bahçe kapılarından biri olsun halâ yerindeydi, ön bahçedeki kuyudan su çekmek için kullandıkları yel değirmeninin kalıntısı da. İyice vahşileşmiş kırmızı-beyaz yaban gülleri ve mor bukembilya, tüm cepheyi sarmış, sadece veranda ve panjurlu bir pencere açıkta kalmıştı. Kapıda nöbet bekleyen yabancı üniformalıya binanın kendi evleri olduğunu söyleyip görmek için izin istedi. Üniformalı içeri seslendi, daha şık üniformasıyla başka biri verandada belirdi, nezaketle onu içeri buyur etti.

Her bir mermer basamağı göz ucuyla inceleyerek, küçük verandaya çıktı; kalbi hızlı hızlı atarak açık kapıdan içeri girdi, ranzaların durduğu oda dışında, tüm evi dolaştı. Döşemelerdeki, pencere içlerindeki her bir çentik, duvarlardaki her bir siva döküntüsü, belleğindeki çocukluk ve ilk gençlik anılarını canlandırmaya başladı. Ama aynı anda, yıllarca yaşadığı evin yüksek ahşap tavanlarına, çift kanatlı kocaman oda kapılarına ve kalın taş duvarlarına etrafta dolaşan üniformalılar eklenince, bir kışlada bulunduğu izlenimi ağır bastı. Çocukluk evi kendisine daha fazla ihanet etmeden arka bahçeye çıktı.

Aslında emektarın hakkını yememek gerekti. İçindekilerin yaşam biçimlerine uyum sağlamak için elinden geleni yapagelmışti. Yoksa yaşayanlar mı ona tabi olmuştu? Belki de ev ile ailenin birlikte yaşadıklarını düşünmek en doğrusuydu. Çoğunlukla öğrenim nedeniyle sürekli bir kullanım değişikliği sürüp gitmişti. Henüz kendini bildiği yıllarda öndeki iki oda, evin iki büyük kızının yurt dışındaki okul giderlerini karşılamak üzere bölünüp kiraya verilmiş, kiracılar için ayrıca yan tarafa küçük bir müstemilat eklenmişti. Kendileri

yıllarca arkadaki bahçe girişini, kiracılar ise ana girişi kullanmış, ama yine de kısa sürede kolayca kaynaşmışlardı. Ablalar mezun olup döndüklerinde, iki abi artık üniversite çağına erişmişti. Ancak onlar burslu okuma olanağını elde edince, ön tarafı kiraya verme gereği kalmamış; ev, yeniden eski hâline çevrilmişti. Kiracıların boşalttığı odaların biri ablalara verilmiş, öteki ise konuk odası olarak döşenmişti; perdelerle bir örnek oturma takımı ve anne babasının düğün fotoğrafına fon oluşturan seyfol ile.

Köyde ilkokulu bitiren altı kuzenin, orta okula devam etmek için art arda kente gelmeye başladığı dönemlerde, abilerin boşalttığı oda onlara verilmişti. Yemek odası, ders çalışmak için çevresine sıralandıkları masa ile artık bir kütüphane izlenimi veriyordu. Öğrenimlerini tamamlayıp öğretmen olarak çalışmaya başlayan iki ablanın da eklenmesiyle tablo tamamlanmış; ev, yatılı eğitim kurumu görünümüne bürünmüştü; kışlaya dönüşmeden yıllar önce. Oysa genel eğilim, binaların başlangıçta kışla olarak inşa edilip sonradan okula dönüşmesi değil miydi?

İlk zamanlar evin en küçük kızı olarak anne babasının yatak odasını paylaşıyordu. Bu kocaman odada çift kişilik demir karyolanın yanı sıra, yüksek bir sehpanın üzerinde bir radyo, babasının yatak sandalyesi ve çalışma masası, annesinin tuvalet masası ve dikiş makinesi gibi bir yığın eşya bulunurdu. Amcası ile teyzesinin köyden geldiklerinde yatmaları için odaya sıkıştırılan karyola öyle dardı ki, gece bir yandan öte yana dönmek istediklerinde birbirlerine haber veriyorlardı, “dön Lütfiye, dönelim”. Bu deyim kısa sürede aile içinde yayılmıştı. Amca ile teyzenin birbiriyle evli olmalarında şaşılacak bir şey yoktu aslında, iki kız kardeş iki erkek kardeş ile evlenmişti. Biraz da bu nedenle kuzenlerle, on bir kardeş gibi büyümüşlerdi.

Okul çağına geldiğinde kuzenlerle aynı odada kalmaya başladı. Çocuk nüfusu artınca, yarı beline kadar gömülü bodrumdaki iç içe iki oda, kuzenler için düzenlendi. Sıcaklığın dayanılmaz olduğu dönemlerde, o da kitabını alıp bodrumun serinliğine inerdi. Üniversite çağına erişenler yurt dışına gittikçe yeni gelenlere yer açılıyordu. Okulların açık olduğu dönemlerdeki kalabalığın harala gürelesi ile yorulan ev, harnup ve zeytin toplama mevsimlerinde topluca köye gidildiğinde dinlenmeye çekiliyordu. Liseyi bitirdiğinde evden ayrılma sırası ona geldi ve mimarlık öğrenimi görmek üzere yurt dışına uğurlandı; o günden itibaren ev özlemi de başladı.

Evleri, kimsenin kimseyi rahatsız etmediği bir komşuluk düzeninin yaşandığı küçük sokağın bir parçasıydı. Çarşıya ve okula ulaşmak için uzunca bir yürüyüş gerekiyordu. Biraz da bu sapa konumu nedeniyle sokakta oldukça sakin bir

yaşam sürüp giderdi. Evle aynı sırada sadece iki komşu vardı, gerisi küçükken nenesiyle kır çiçekleri topladıkları boş arsalar. Annesiyle arada bir ziyaretine gittikleri bitişik komşu Şifa Hanım yalnız yaşırdı, pek bir yere çıkmazdı, bahçesindeki gümrah çiçeklerden toplayıp öğretmenine götürmesine izin verirdi. Öte yandaki komşu Girye Dakis'in kendisi değilse bile tavukları gider gelirdi evlerinin bahçesine, yumurtlamak üzere; aradaki duvarı aşarak.

Karşı sırada, artık işletilmeyen çiftliğin müstemilatını oluşturan, bir avlu çevresinde dizili küçük evlerde birkaç aile yaşıyordu. Okul dışında da arkadaşlık edip oyun kurduğu Sema ve Seval, orada yaşayan öteki Şifa Hanım'ın kızları idi. Seher Hanım'ın ise patates kızartmalarına dayanamazdı, ama annesi, neredeyse hiç geliri olmayan bu ailenin yiyeceklerine ortak olmasından hoşlanmazdı. Çiftlik arazisinin ve evlerin sahibi olan Müftüler'in Fatma Hanımlarla sık olmasa da görüşürlerdi. Daha ötedeki Surpiklere, mevsimi geldiğinde pastırma yaptırılırdı; ama kurutma aşaması bazen pek başarılı olmaz, bütün emek boşa giderdi. Aynı sıradaki kulübesinde yaşayan arabacı Kosta'yı mı yoksa atlarını mı daha çok sevdiğinden emin değildi. Yazın uzun süreliğine köye göçme zamanı geldiğinde, hazırlanan denklemler ve bavullarla birlikte karotsaya binilip otobüs istasyonunun yolu tutulduğunda, Kosta'nın yanına otururdu; hem atlara yakın olmak hem de etrafı yüksekte izleyebilmek için. Karotsanın ortada görünmediği günlerde kiracıları Kirya Eni'nin porselen bibloları ile Kosta'nın atlarını canlandıran oyunlar kurardı. Bunlar onun güzel çocukluk anılarıydı. Tabii arada tatsız olanlar da vardı. Bunlardan biri, yolun karşısında, kadınların çalıştığı adaçayı ayıklama ve paketleme atölyesinde çıkan yangındı. Öteki ise....

Gündüzün sükûneti geceleri tam olarak sürmüyordu. Arkadaki otelin açık hava etkinliklerinin parçası olan yüksek volümlü müzik, uyumalarına engel olacak bir düzeydeydi. Sorun büyük ablanın müzik merakı sayesinde günün birinde çözüldü, edindiği müzik setinin güçlü hoparlörlerini birkaç gece o yana yönlendirip en üst perdeden açınca, otelin müziği ayarlandı. Ön tarafta ise, sokağın karşı ucunda, yabancıların kullandığı askeri kulübün yarattığı trafik huzursuzluk kaynağıydı. Ancak kulüp ile ilgili sorun bundan ibaret değildi.

Öğrenimini tamamlayan büyük ablanın öğretmenliğe başladığı ilk aylarda maaşını biriktirerek satın aldığı piyano, sokağa bakan misafir odasında dururdu. İlkokulu bitirdiğinde o da ablası kadar hevesle piyano dersleri almaya başladı. Bir gün korkunç bir patlamayla sarsılarak fırladı piyanonun başından. Pencereye döndüğünde o anın dehşetiyle havada uçuşları insan uzuvları sanıp paniğe kapıldı, oysa toz bulutu ardında gördükleri yalnızca taş, tuğla ve kepenk parçalarıydı. Askeri kulüp bombalanmıştı!

Bu patlama, o güne değin hep sükûnet içinde geçen yaşamlarını derinden sarstı, kalın taş duvarların verdiği güven duygusu, yerini kaygıya ve giderek korkuya bıraktı. Üniversitedeki ilk günlerinden başlayarak özlemin yanına bir de endişe eklendi. Güzel haberler veren, üstelik içinden limon çiçekleri çıkan haftalık mektupların arkası birdenbire kesilince durumun pek de iç açıcı olmadığı anlaşıldı. Aylar sonra dolaylı yollardan öğrendiği, anne ve babasının, makineli tüfek ateşi altında her şeylerini bırakarak kaçıp, daha güvenli olan kent merkezinde bir binanın üst katına sığınmış olduklarıydı. O yıllarda, artık bütün çocuklar ve kuzenler kendi düzenlerini kurdukları için, evde sadece ikisi kalmıştı.

Herkesin kendi evinde yaşadığı o yıllarda kiralık bir yer bulmak neredeyse olanaksızdı. Ev sahibi ailenin alelacele giderken bıraktığı eşyalarla dolu bu karanlık evde anne babasının ruhsuz bir yaşama mahkûm olmasını kaldıramıyordu. Yıllarca kendi bahçelerinde, yaz gelirken sırasıyla açan çiçeklerin kokuları ve renkleri ile yaşamışlardı. Ön bahçedeki menekşeler, ipek karanfilleri, dildamaklar, mis çiçekleri, arpa çiçekleri, zinyalar yaşamlarının bir parçasıydı. Arka bahçedeki limon, portakal, mandalina, nar, badem, armut, mersin ağaçları, onların elinde büyümüştü. Annesi, ev işlerinden ayırabildiği kısa dinlenme anlarında havuz çevresinde dizili saksılardaki çiçeklerle tek tek konuşurdu.

Bahçeleri, kendi hâlinde bir üretim yeri idi. Kuyudan çekilen su, önce bir hazneye dolar, oradan havuza akar, havuzdan da beton arklarla ağaçlara ulaşırdı. Gerekli zamanda gerektiği kadar su vermek bir uzmanlık işiydi. Arklarda kendiliğinden yetişen semizotları, bahçedeki tek sebze türü idi. Birkaç hurma ağacı meyve vermeseler de evin süsü olarak boy atmaktaydılar. Evin bitişiğindeki talvardan sarkan birkaç okkalık verigo salkımlarına torbalar dikerek uçuşan mahlukatın rızkına engel olmak, annesinin sorumluluğundaydı. Tavuk kümesleri ile ilgilenmek, taze yumurtaları toplamak daha çok çocukların işiydi. Babasının oyalantısı olan güvercinlerin kümesleri, tavuklarınkinden ayrı idi. Bir köşede de abilerinin ergenlik oyunu olarak kalıplara döktükleri kerpiç tuğlacıklarla inşa ettikleri kubbeli bir fırın vardı; ileride mühendis olacaklarının habercisi.

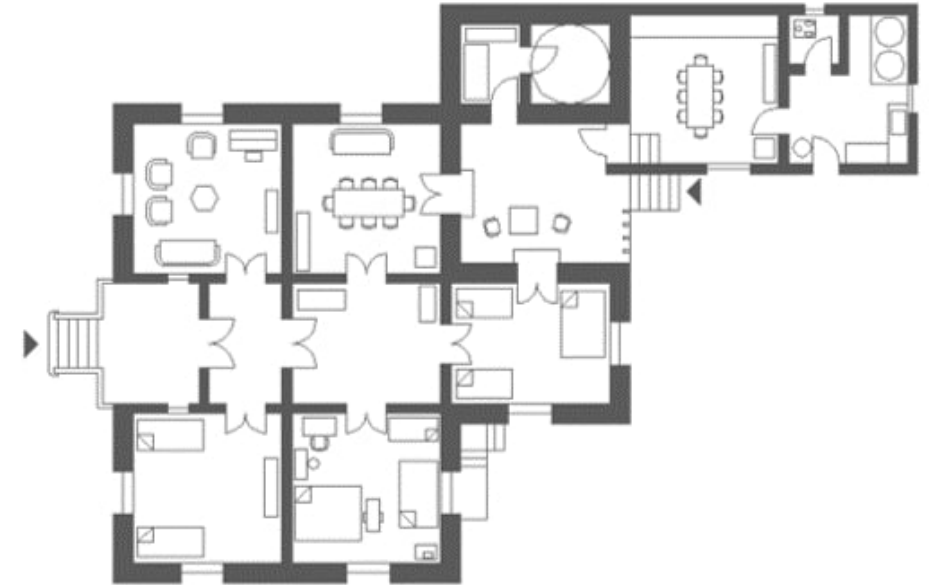
Mimari bir şaheser olmasa da bu ev, içinde yaşananlarla ve yaşayanlarla birlikte duygularına, hafızasına kazınmış bir değerd. Dedesinin kızına düğün hediyesi olarak 1910'larda inşa ettiği, kesme Buri taşı ile örülmüş duvarlara oturan Limasol kiremidi kaplı çatısıyla, tek katlı sade bir yapıydı. Pencere üst seviyesinde binayı çepçevre saran silme ve onun gelip veranda girişinde bağlandığı basık kemer ile köşelerdeki yalancı kolon profilleri, binaya koloni mimarisinden esintiler taşıyan süslerdi. Bahçenin yol tarafına, atölye olarak da kullanılan bir garaj inşa edilmişti; yeşil panjurlar birkaç yılda bir burada temizlenir boyanırdı.

Verandaya beş-altı mermer basamakla çıkılır, iki kanatlı kapıdan giriş holüne geçilirdi. Kapının üst yarısındaki açılan pencere, demir bir motif ile korunmuştu. Veranda duvarına, Arap harfleriyle, yapılış yılının ve belki de yapanın yazılı olduğu bir mermer kitabe gömülmüştü. Giriş holünden, öndeki iki odaya ve camlı kapı ile evin öteki mekanlarının açıldığı geniş bir sofaya erişilirdi. Odaların döşemesi ahşap, geri kalan her yer mermer kaplıydı. Sofayı çevreleyen iki yatak odası ve bir yemek odası ile plan sanki tamamlanıyordu, banyo ve mutfak saymazsak. Oysa ev, yemek odasından bir basamakla inilen sündürme ile yeniden başlayıp bahçeye doğru uzayıp gidiyordu.

Üstü kapalı bir teras olarak düzenlenmiş olan sündürme, bir kafes ile dış havaya açılıyor, dört beş basamakla bahçeye bağlanıyordu; gün içinde evin en canlı mekânıydı. Annesi ortadaki masada sebze ayıklarken ya da ablalara küçüleni, kardeşler için yeniden yaratırken, o da tek başına oyunlar kurardı. Belleğinde yer etmiş en tatsız çocukluk anısı burada yaşanmıştı. Yeni kutu bebeği, yaptığı salıncaktan aşağı düşünce, hareketli gözleri içeri kaçmış ve bir daha dışarı çıkmamıştı. Çarşıdan alınan ilk oyuncaktı ama daha önemlisi canlı bir bebeğin gözlerinin kör olmasına neden olmuşçasına suçluluk duymuştu.

Sündürme, ayrıca bir kapı ve birkaç basamakla mutfakla bağlanırdı. Aile, günde birkaç kez buradaki yemek masasında buluşurdu. Mutfaktan, çamaşır ve bulaşık yıkanan bir bölüme, oradan da evin tek helasına ulaşıldı. Bahçeye de çıkılan çamaşırılıkta, taştan oyma birer metre çapında iki yalak, bir de bulaşık eviyesi bulunurdu. Mutfak ve çamaşırılığın tavanları, ahşap mertekler üzerine serilmiş kamy ve hasır kaplıydı. Hela, her zaman bu kadar nüfusu kaldıramıyordu; bir keresinde zaten uzun bir yol kat etmiş olarak ucu ucuna yetişen annesi tam kapıya uzanmışken içerideki en küçük kuzenin aniden kapıyı açıp “buyur teyze” demesiyle gülmekten koyuvermiş, bu olay yıllarca ailenin neşelenme vesilesi olmuştu.

Işığı tepeden alan kubbeli hamama ve aradaki soğukluğa da sündürmeden geçilirdi. Soğukluk, aynı zamanda abilerinin karanlık odasıydı. Evi düşündüğünde içinde hep annesi vardı; sadece her an evin her yerinde ve her şeyi düzenleyen, iş bölümünü yapan bir örgütleyici olarak değil aynı zamanda bir ağır işçi olarak. En ağır iş de hamamın yakılmasıydı. Bahçedeki yığından alınan odunlar, mutfakla açılan küllhana istiflenerek ateşlenir, hamamın ve kazanındaki suyun ısınması beklenirdi. Baba, tapu dairesindeki görevi gereği köyleri dolaştığından bazen günlerce eve gelemezdi. Dolayısıyla, hamamın

yükünü çocukların da yardımıyla annesi çekerdi. Asıl yorucu olan, odun taşımak değil, herkes yıkandıktan sonra, külhandaki ateşi mangala almak, külünü temizleyip çamaşırlıktaki kül küpüne doldurmaktır. Tabii bu arada batıp çıkan mutfak temizlemek de gerekirdi.

Çocuklar iyice büyüyüp yavaş yavaş evi terk edince, artık yaşı ilerleyen anneye bu yükün taşıtılmayacağı kabul edildi. Zaten mutfak ve çamaşırlığın düzeninin de değişmesi gerekiyordu. Sonunda evin bu ikinci bölümünde ciddi bir yenileme kararı verildi. Ne de olsa artık ailede bir de mimar vardı, henüz birinci sınıfı yeni tamamlamış olsa da. Başlangıç olarak bütün o yorgunluklara neden olan kubbeli hamam cezalandırıldı; annenin, bu baba yadigarının yıkımına ne kadar razı olduğu pek de dikkate alınmadan. Ailenin çiçeği burnunda bile olmayan mimarına yeni bir proje hazırlatılarak, mutfak, çamaşırlık, banyo ve hela tümüyle yenilendi. Artık ne üzerinde yemeğin pişirildiği islime ne de çamaşır ve bulaşıktaki kullanılan küllü suyun durduğu varile gerek vardı. Böylece geçmişin sıcaklığıyla insanı tümüyle saran hamam, yerini kimliksiz ve kişiliksiz bir banyo odasına bırakıyor, külhanda patates ve kestane kebab sefalrı da sona eriyordu.

Yıkılan yıkılıp, yapılan yapıldıktan sonra, ikinci sınıfa devam için evden ayrılmış, izleyen bir yıl memleketle bağı kopmuş, bu arada aile de evi terk etmek zorunda kalmıştı. Besbelli hamamın ahı tutmuştu.

ÇELEN BİRKAN

Lefkoşa'da doğdu. Orta öğrenimini Lefkoşa Kız Lisesi'nde tamamladı. İTÜ Mimarlık Fakültesi'ndeki öğrenimi sırasında aralarında Solmaz Feridun/Arif Feridun, Nişan Yaubyar/Osep Sarafoğlu, Altuğ/Behruz Çinici bürolarında çalıştı, Londra'da John Lang firmasında staj yaptı. Edinburgh Üniversitesi'nde Konut ve Planlama konusunda bir yıllık kursa, Dünya Bankası Ekonomik Gelişme Enstitüsü tarafından düzenlenen, Eğitim Planlaması ve Programlaması konulu üç aylık bir seminere katılarak sertifika aldı. "Yüksek Öğretimde Yatırımların Rasyonelasyonu" konulu tezi ile DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) Uzmanlığı" statüsünü kazandı.

DPT'de eğitim yatırımları sorumlusu olarak çalıştı; sosyal yatırımlar için "Proje Değerlendirme Birimi"ni kurdu. Çevre Müsteşarlığı'nda daire başkanı olarak ülkedeki ilk ÇED projelerini yönetti. OECD'de eğitim komitesinde ve çevre Komitesi'nde Türkiye'yi temsil etti. Lübnan'ın Tripoli kentinde savaşın yarattığı sorunları belirleyip çözmeyi amaçlayan Dünya Bankası projesinde bireysel çağrılı uzman olarak görev aldı. Vakıf İnşaat'ta Restorasyon Belgeleri Dizisi çalışmasını, Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nda Toplumsal Tarih Müzesi kuruluş çalışmalarını yürüttü. Yapı Kredi Kültür ve Sanat şirketinin ilk genel müdür olarak örgütlenme çalışmalarını başlattı. TBTAK Yapı Araştırma Enstitüsü'nde, A&B Halkla İlişkiler şirketinde, Bayındır İnşaat'ta çalıştı.

Cumhuriyetin 75. Yılı dolayısıyla Tarih Vakfı adına 100 kadar etkinliği iki aylık bir program olarak düzenledi ve gerçekleştirdi. Yıldız Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde ve Sanat ve Tasarım Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Mesleki çeviriler ve kitap editörlükleri yaptı. Amatör fotoğrafçı olarak sergiler açtı, yarışmalara katıldı, ödüller aldı. Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Mühendis ve Mimarlar Sürekli Konferansı'nın genel sekreterliğini yürüttü. Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde iki dönem başkanlık görevini üstlendi, Oda'daki çeşitli komisyonlarda çalıştı. Mimari proje yarışmalarına katıldı, bazılarında jüri üyeliğinde bulundu.

Büşra Kara

PENCERE

*“Gökyüzünün kalkıp dudaklarıma bir değmesi var
Oysa kapılar var duvarlar var perdeler var”*

Turgut Uyar, Meymenet Sokağı'na Vardım

Ne tam olarak dışarıya bağlı ne de tümünden kendi içine dönük bir adada, evde, gün uyanıyor. Sokak kızılığını giyinirken salon da ona eşlik ediyor, en sevdiğim rengine bürünüyor. Güneş ağır ağır pencereden içeri sızıyor, zemini incitmeden ilerliyor, halıya dokunuyor, ardından kanepelerin üzerinden geçip köşede yığılmış boş kolilerin üzerinde duruyor. Tüm bu sabah ritüelinin olup bittiği yarım saatlik zaman dilimi içerisinde, savrulan ışık tozlarının değdiği her parça belli belirsiz bir uçuculuk kazanıyor. Pencerelerin tam karşısında konuşlanan masadan izliyorum, her ne ile meşgulsem bırakıyorum. Durup ince şeyleri anlamaya¹ vakit ayırmak gerekiyor.

“Bir evde geçen on yıl kaç koliye sığar?” sorusunun zihnimde kapladığı sıkıntıyı da üzerine bıraktığım bu masa, evin ağırlık merkezi. Geçen seneye kadar yakın çevrenin ağırlandığı, uzun ve iştahlı sohbetlerin eşlikçisi, özenli sofraların kurulduğu bir buluşma mekânı; bugünlerde bitmeyen toplantıların birbiri ucuna eklendiği bir ofis, yemeklerin alelacele tüketildiği تنها bir yemek masası, artakalan zamanlarda yine sonu gelmez bir çalışma atmosferinin durağı. Üzeri her daim farklı bir karmaşa ile, türlü kâğıtlarla, konuşkan kitaplarla, neşeli defterlerle, kabında durmaya direnen kalemlele, uçuşan fikirlerle ve olmazsa olmaz endişelerle dolu olan masa; her akşam bıkmadan düzenlense de her yeni gün yüzeyinde farklı fakat bir o kadar da tanıdık bir coğrafya tanımlıyor. Yazılan, çizilen, söylenen, silinen, bazen de buruşturulup atılarak dibe çöken her şey, tüm tortular burada birikiyor. Günün doğuşu gibi batışı da dış dünyayı dondurup parantez içine alan pencere de, içeri giren havanın dokusu da uyku da uyanıklık da hep buraya ekleniyor; masa bana mısın demiyor.²

Masayı kendisinden yalnızca bir duvarın ayırdığı mutfak, ocakta kaynayan yemeğin, demlenen çayın, köpüren kahvenin kokusunu tüm eve yayarak yerleşik yaşamın dinamiklerini koruyor. Tencereler ve tavalar bütünüünün ardında, yine bir duvarın ayırdığı odanın her zerresinin daha içsel bir duygudan, bir yalnızlık övgüsünden payını aldığı anlaşılıyor. Peşi sıra dizilen ve hepsi tek bir cümlelerin farklı öğelerine denk düşen mekânsal parçaları, uzunca bir koridor şikâyet etmeksizin bağlarken, duvarlar mütemadiyen ayırıyor. Sınırlar koyup evi dışa kapatırken sanki kendisi de içine kapanıyor. Evin en kararlı ve bir o kadar da kendini ele vermeyen bileşeni olan duvarlar hem kararlı hem sürekli bir sessizlik giyiniyor. Sanki gizliden gizliye pencerenin dışarıdan gözünü alamayan hevesine, her iki tarafa da bölüştürdüğü enerjiye, sokakla bağ kuran gevezeliğine, koyduğu sınırların ve kurduğu sessizliğin delinmesine sitem ediyor. “Nasıl beklersin duvardan pencereyi anlamasını?” diye soruyor İlhan Berk; peşinden, “Bekleyebilir misin?”³

Açı biraz daha genişlediğinde, ev, birçok anlatıdan mürekkep, esnek bir yapı olarak beliriyor. Sabırsız merdivenler, kararlı duvarlar, bazen önünde açılan bazense yüzüne kapanan kapılar, sahiplenilen çatılar evin vadettiği dünyanın sınırlarını bir nebze çiziyor olsa da ev, hep zamanla değişen sınırlar üzerinden kendini sürdürüyor. Bir yanı “gördüğünü içeri duyuran” pencerelerden sokağa ve oradan şehrin çok sesliliğine uzanırken; diğer yanı içeride kalıyor, eşyaların ve nesnelerin arasında dolanıyor. Yorgun masalar, konuşkan kanepeler, süslü vitrinler, yarısı erimiş bir mum, hediye edilmiş bir çerçeve ve içinde kendi zamanında ısrar eden bir fotoğraf, çeşitli köşelerde volta atan uzatma kabloları, sehpanın üzerinde unutulmuş günümüz simgesi birkaç maske, vakitsiz başvurulmuş bir kolonya ve nicesi; evi tümleyen yaşantıya dair çok fazla şey söylüyor, onun diline bir gramer kazandırıyor. ‘Bir nefes alalım’ balkonları, ‘mecalim kalmadı’ sandalyeleri, ‘hiç yer kalmadı’ dolapları, ‘toprağını havalandırmak gerek’ bitkileri, zamanın acımasızlığından dem vuran fotoğraf albümleri, ‘anısı var’ bibloları, köşesi kırık ‘atmaya kıyamıyorum’ vazosu, çoktur kullanılmayan ‘ilerde lazım olur’ lambası ve sayısız virgülle izlenebilecek çokça ayrıntı gündelik hayatın rotasını duyuruyor. Rüyası ömrümüzün çünkü en çok eşyaya sınıyor.⁵

Evi ev yapan şeylerin neliği üzerine söylenecek şeyler, temas ettiği duygu, çağrıştırdığı algı, evin kendine has bilgisi, o bilginin kişisel yaşantılarla varlık bulan temsili gibi bileşenlerin yer aldığı çok bilinmeyenli bir denklem aracılığıyla şekilleniyor. Ev hissiyatının özdeşleştiği yakınlığın karşılığı, her yüzü birbirine bakan durağan duvarlar ve sabit kolonlar sistemini de aşmakla kalmıyor; tanımlı mekânın içinde daralabildiği gibi tamamen dışarı da taşabiliyor. Bir zaman bütün ev, bir zaman yalnızca bir oda, bir zaman sokaklar, okul, hatta

belki sahilde bir bank evin yakınlık kuran mesafesi ile eşlenebiliyor. Yaşantı ve karşılıklı diyalog, mekânın basit belirlenimlerini ikinci plana atıyor.

Peki ben, bu iskelete, bu duvarlar, kolonlar, kirişler ve pencereler bütününe ne zaman evim demeye başladım? Kapıdan içeri girip anahtarları hemen soldaki nişte duran kâsenin içine bıraktığım anda o derin nefesi koyuverişim ilk ne zaman? Eşikten geçtikten sonra nabzımın ve nefesimin düzene girdiğini, bedenimin yumuşadığını ve zihnimin durulduğunu ilk hissedişim ne zaman? Evin kendince bir mırıldanışı var. Başlangıçta sahipsiz bir mırıltı dolaşıyor evin üzerinde. Keskin yatay ve düşey çizgilerin, çıplak duvarların, boş açıklıkların, sivri köşelerin, girişlerin, koridorların yüzeyinde tınlıyor. Eşikten girip kendine yer edinen her parça, her müdahale, eşya, nesne ve insan bu mırıltıya eşlik edebildiği, içinde eriyip gidebildiği ve ona yön verebildiği ölçüde bir yuva hissi varlık bulabiliyor.

Bugün, tüm anlamlar dönüşüyor. Günümüz kaygı ortamında “içerinin mekânı ile dışarının mekânı, kendi baş dönmelerini değiş tokuş ediyor.”⁶ Evler, tedirginliklerin biriktiği görünmez noktalar halinde mesafeli bağlılıklar kuruyor. Judith Butler, başka bir zamanın korku ve keder atmosferi üzerine yazdığı bir metinde, hayatının bağlı olduğu ötekilerin, tanımadığı ve belki de hiç tanımayacağı insanların nasıl kırılğan hayatlar sürdükleri üzerine düşünmekten bahsediyor ve bunu insan yaşamının yaralanabilir oluşunun, yara üzerine düşünmenin bize kazandırdığı bir şey olarak tanımlıyor.⁷ benzer şekilde bugünün insanı, aynı sokağı, aynı mahalleyi, ülkeyi ve nihayetinde dünyayı paylaştığı insanların yaşamıyla arasındaki pamuk ipliğini keşfediyor. “Kırılğanlık ortaklığı” diyor Nurdan Gürbilek buna.⁸ Herkesin aşağı yukarı benzer endişeler taşıdığı, yaşam arzusu ile her an ölebilir olma duygusunu dengelemeye çalıştığı biliniyor. Bir ortaklık kuruluyor fakat yalnızlaşma da aynı ölçüde koyuluğunu koruyor. Pencereden pencereye mahcup selamlaşmalar, eskinin bir araya gelişlerini aratıyor. Eve dönüşler, mecburiyete döndüğü ölçüde evden kaçma arzusu tetikleniyor. Reçeteler yapılıyor, herkes ev ile başka türlü bir iletişim kurma olanağının yollarını arıyor. Farklı taktiklerle dış dünyayı içeri taşımaya çalışan, yine de eve sığamayan ve fakat dışarı da taşamayan insan, sıkışıyor. Çoğunluk, vaktinin büyük bir kısmını olabildiğince pencere kenarlarında, balkonlarda, teraslarda, dışarıyla ilişki kurabileceği yerlerde geçiriyor. Yoksun kalma hissinin devası evin gözeneklerinde aranıyor. Herkes bir diğerini gözlüyor, bir diğerince gözleniyor; evler birbirine ekleniyor, ortaklık büyüyor, sınırlar silikleşiyor, kimsenin görmediği fakat herkesin duyumsadığı bir ağ örülüyor. Farklı evlerden gelen, farklı yaşamlar süren, farklı cümleleri olan onca insanı aynı kırılğanlık bağlıyor.

Ne zaman ki şehrin ışıkları akşamı haber veriyor, evler yavaş yavaş içe dönmeye, kapılar, pencereler kapanmaya başlıyor. Ev kendi sesine, sessizliğine dönüyor. Aralıklarında gezindiğim sessizliğin tonu, bir süredir huzurlu bir sükunetten çok, zorunlu bir suskunluğu andırıyor. Süregelen bir suskunluğun içinde ev, kulak kesilmiş dinliyor; içinde yaşanan çalkantıyı, eşyaları, güneşin içeriye sızışını, bitkilerin nefes alıp verişini, üst komşunun ayak seslerini, sokağın hareketini, rüzgârın perdelerle sohbetini, yağmurun hevesle camı tıklatışını, her sevincin, her kederin, hüznün, endişenin, korkunun ve coşkunun tek tek kendi dengesini buluşunu dinliyor.

Bense duvarlara çarpıp yine bana dönen bir sesin, kendi sesimin içinde dönüp durmanın yorgunluğuyla savaşıyorum. Bir gövdeyi dinliyorum; evin usul mırıltısının tekinsiz bir uğultuya dönüştüğünü fark ediyorum. Hem hızlanan hem de yerinde sayan zamana ayak uyduramadığım, her sabah bir önceki güne uyandığım haftalardaki yoğun ve uzun durma hâlinin bende uyandırdığı köklü değişim gereksinimini ve yoğun gitme duygusunu yeni yeni anlıyorum. Birdenbire aslı olduğu duvarda mutlu olmadığını sezdirenen bir çerçeve gibi, hacmini karşılamayan bir boşluğa sıkışmaya çalışan kitaplar gibi, camın önündeki yerini sevmediği için günden güne neşesi sönen bir sardunya gibi hissediyorum. Soluklanmaya, yer değiştirmeye, alıştığımın dışına çıkmaya duyduğum ihtiyaç ile evde kalamamak ve evden çıkamamak çelişkisi sonucu kendimi ortasında bulduğum sıkışmışlığın etkisiyle yöneldiğim taşınma fikrine alışmaya çalışıyorum. Bir evde geçen on yıl kaç koliye sığar? Nesneleri, eşyaları olduğu gibi onların bu eve geliş hikayelerini, tanık olduklarını, bana anımsattıklarını da bir örtü gibi katlayıp boşluklara diziyorum. İlhan Berk’in “zamanı depolayıp yaşar ev”⁹ dizesine karşılık, evin kendi zamanını saklı tutan tüm bu nesnelerden soyunduğu çıplaklık anında zamanı dondurarak burada artık benim için bir yaşam olmadığını ilan edeceği gerçeğiyle yüzleşiyorum. Bir yıl öncesine kadar yerleşikliğe sığınan bünyemden zerre şüphe duymazken ve sırtımı minnetle duvara yaslarırken; şimdi mütemadiyen durmaya meyilli bedenimi pencereden sarkarken buluyorum. Duvarlar hâlâ içten içe sitem ediyor, fakat ben artık pencereleri de anlıyorum. Hayatın etken bir öznesiyken edilgen bir nesnesine dönüşme sıkıntısından kurtulmanın yollarını şimdiki yerleşikliğimin dışında aramak, bana ikinci bir hayat ihtimalinin kapısını açar diye umuyorum.

Evin kendince bir mırıltısı var. Yolu evden geçen veya eve varan izlere, şeylere, hislere, hatta insanın kuytusundaki yıkıcı dürtülere temas ettikçe kurduğumuz bağların, karşılaştığımız mekânların, okuduğumuz cümlelerin bizi yakaladığı bir an var. Bir de içeri çekildikçe uzanmak istediğimiz sokaklar, mesafelendikçe

aradığımız birliktelikler, eve döndükçe arzuladığımız gitmeler var. Yerini sevmeyen bitkiler, boş duvarlar, yalnızca kapanmayı bilen kapılar var. Ağaçları, parkları, denizden gözüünü ayırmayan bankları özlemeler var.

İnsanın temas ettiği izlerin, şeylerin, hislerin, karşılaşmaların ve hatta insanın kuytusundaki yıkıcı dürtülerin yolu evden geçiyor yahut eve varıyor. İçeri çekildikçe uzanmak istediğimiz sokaklar, mesafelendikçe aradığımız birliktelikler, mecburi eve dönüşlerde arzuladığımız gitmekler boş koliler gibi bir köşede birikiyor. Evin alışlageldik mırıltısı değişiyor, “günler aynı kaba damlamıyor” bir başka deyişle.¹⁰ Müşterek kaygılar sivrilen farkların yanına düşüyor, yalnızlaşmalar dibe çöküyor. İkamet edilen evler, evlerin kapısının açıldığı sokaklar, kapıların ardında süren hayatlar değişse de pencereden bakmanın avuntusu hep yerinde sayıyor. Ortaklığı kırılmalık olanların payına yine “oturup umutla bir şeyleri unutmak”¹¹ düşüyor.

KAYNAKLAR

- 1 Akın, G. “İlkyaz”
- 2 Cansever, E. “Masa Da Masaymış Ha”
- 3 Berk, İ. “Duvar”, Şeyler Kitabı, Yapı Kredi Yayınları, 2002
- 4 Berk, İ. “Pencere”, Şeyler Kitabı, Yapı Kredi Yayınları, 2002
- 5 Tanpınar, A. H. “Her Şey Yerli Yerinde”
- 6 Bachelard, G. Mekânın Poetikası, İthaki Yayınları, 2013.
- 7 Butler, J. Kırılğan Hayat, Metis Yayıncılık, 2005.
- 8 Göktürk, Y.; Aktan, İ.; Gürbilek, N., Bir İhtimal Daha Var: Nurdan Gürbilek’le İkinci Hayat Üzerine, Express 123, 2020.
- 9 İlhan Berk, “Büyük Bir Eğretilme: Ev II”, Şeyler Kitabı, Yapı Kredi Yayınları, 2002
- 10 “Günler damlıyor ama aynı kaba değil” Barış Bıçakçı, Seyrek Yağmur, İletişim Yayınları, 2016.
- 11 “Bana köfteler hazırlayın salatalar hazırlayın bir de pencere/ Oturup umutla bir şeyleri unutayım” Turgut Uyar, “Meymenet Sokağı’na Vardım”.

BÜŞRA KARA

2018 yılında, Altınbaş Üniversitesi Mimarlık lisans eğitiminden mezun olduktan sonar, 2019 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programına başladı. Lisans eğitimi süresince ve sonrasında çeşitli yarışmalara katıldı. İstanbul’un Mezarları Tasarım Yarışması kapsamında ekibiyle birlikte Turgut Uyar için tasarladığı mezarlık önerisi birincilik ödülüne layık görüldü. Arşiv çalışmalarında bulundu. Genel hatlarıyla sinema ve edebiyatın mimarlıkla kesiştiği alanlar ve mekân- temsil- bellek ilişkisi üzerine derinleşen araştırmalarla ilgileniyor.

Fatma Korkut

KAYBOLMAYA GİTMEK

Yarı Evcil Develer

Arkadaşım iki şişe su uzatıp hepsini içmemi söyledi. Yolculuk başlamıştı. Araçta bol bol içme suyu, yedek benzin, iki cep telefonu ve bir küresel konum belirleme cihazı vardı. Asfalt yolun sağ tarafında, yol boyunca uzanan dikenli telin arkasında, gönüllerince arazide gezindikten sonra çiftliklerine dönen develer vardı. Develer, dikenli tel boyunca ağır ağır, güvenle yürüyorlardı. Kimi develer teldeki bir aralıktan asfalta çıkmış, yolun karşı tarafındaki çiftliğe doğru ilerliyorlardı. Motorlu araçların varlığına aldırmadan hedeflerine yürüyen bu hayvanların suskun kararlılığı oraya ait olmadığımız hissini pekiştiriyordu. Yanlarından hızımızı düşürerek geçtik.

Asfalt Yolun Bittiği Yer

Asfalt yol birdenbire bitti. Bitiş hattı boyunca çekilmiş kesiksiz beyaz çizgi, asfaltın sonunu resmî olarak da ilan ediyordu. Asfaltın bittiği, ancak yolun bitmediği bir yerdeydik. Farklı bir bölgeye girmek üzere olduğumuzu sezdirenen bakımsız bir yol uzanıyordu önümüzde. Asfaltın araziye yenik düştüğü bu hattın hemen gerisinde aracımızı sağa çektik, tüm lastiklerin havasını bir miktar indirdikten sonra yola devam ettik. Bir süre sonra yolun sol tarafında tellerin arasında yarı açık demir bir kapı gördük. Issızlığın ortasında, bakımsız, boyası yer yer dökülmüş, sadece bir aracın geçebileceği kadar açık bir kapı. Ne zaman ve kim kapatıyordu bu kapıyı? Bu kapı neden vardı? Hiçbir işaret yoktu. Bu kapı çöle mi açılıyordu? Nihayet gelmiş miydik?

Çöl

Demir kapıdan geçtikten sonra sağa saptık; bir süre araçların açtığı genişçe bir yolu takip ettik. Farklı yükseklikte birçok kum tepesinin artarda, iç içe geçtiği, yumuşak bir coğrafyaya daldık. Ufka kadar sere serpe uzanmış, kusursuz hatlarıyla dişil bir coğrafya. Sürekli kılık değiştiren, hatlarını hep yenileyen, yine de tanıdık kalan bir coğrafya. Bu kuru dünyaya iki renk hakimdi: çöl beyazı ve çöl kırmızısı; bu bölgede bu iki kum türünü bir arada görmek mümkündü. Çöle özel bu renkler yer yer birbirine karışıyordu. Işık çok parlak ve yorucuydu. Gerçeküstü bir uzamdaydık.

Sandalye ve Defter

Araçtan indik. Benim elimde içinde eskiz defterimi ve kalemlemleri taşıdığım bir bez çanta, arkadaşımın elinde bir rejisör sandalyesi, yalın ayak yürümeye koyulduk. Çölü çalışmak istiyordum. Tepecikleri aşarak ilerledik. Dönüp baktığımda aracımızdan tedirgin edici bir hızla uzaklaştığımızı fark ettim. Bir alçalıp bir yükselen arazide ilerlerken zaman durmuş gibiydi; mesafeleri kestiremez olmuştum. Ne zamandır yürüyorduk? Artık görünmeyen aracımızdan ne kadar uzaktaydık? Zaman zaman durup etrafıma bakınıyordum. Burası iyi miydi? Nihayet her yerin hem aynı hem de farklı olduğunu kabullenip durdum. Sandalyeye oturup çizmeye başladım. Çölü çalışmak olağanüstü bir dikkat gerektiriyordu; referans noktaları karışıyordu. Gün batımı yaklaştığı için ışık değişiyordu, baktığım coğrafya yavaş yavaş başkalaşıyordu. Bir zaman sonra defterden başımı kaldırıp “tamam” dedim. Sandalyeyi ve çantayı oracıkta bırakıp yürümeye devam ettik.

Karanlığa Bakmak ve Hiç

Kum, ayaklarımızın altında direnmeden çöküveriyordu, ılıktı. Çölde yürümek, zihni sezdirmeden oyalayan, zamanı ve uzamı dolduran bir eylemdi. Derin ve dik bir yamacın kenarına yüzü koyun uzanıp aşağıya baktık. Işık bu cepheye vurmadığı için aşağısı karanlıktı. Sırların ve korkuların önemini yitirdiği iyileştirici bir andı. Konuştuğumda sanki sesimi ilk kez gerçekten duydum; yumuşak ve pürüzsüzdü. Ancak çöl susmamızı istiyordu; bütün bir coğrafya bizi sessizliğe davet ediyordu.

Çölde hiç koku yoktu. Bu da çölü gerçekdışı yapıyordu. Görünürde hiçbir bitki veya hayvan da yoktu. Gökyüzü azalmıştı sanki; yeryüzü görüş alanımı ve zihnimi öylesine kaphıyordu. Ancak tam olarak neyle meşgul olduğumu söylemek güçtü. Zamanı hissetmiyordum. Ufuk çizgisine yakın bir yerde kalakalmış, artık gidip gitmediğini kestiremediğim beyaz bir yelkenliydi zaman. Kendimi dingin ve güvende hissediyordum. Sadece var olmakla meşguldü zihnim.

Kum, Rüzgâr, Işık

Çölü hep çok sessiz ve kırıltısız bir yer olarak düşlemiştim. Hiç bu kadar yanılmamıştım! Durmaksızın esen, kulaklarımızda uğuldayan rüzgâr, tepeciklerden oluşan bu sonsuz arazinin yüzeyini ustaca yalayarak kum taneciklerini yerinden söküyor, hafifçe kaldırıyor, döndürüp biraz öteye atıyordu. Rüzgâra kapılan kum taneleri yüzeyin üzerinde lüle yaparak yol yol akıyordu. İçinde olduğumuz tüm coğrafya, rüzgârla sürekli kılık değiştiriyor,

MANSİYON

Beyza Emir

ENTROPİ

Yazılı Mekânın İzahı

Bir kurgu-mekân olarak bu yazı, uzaktan yaklaşılabilir, bir takım tanıdıklıklar yaratıldığında kapısını açıp içeri girilmesine müsaade eden ve ardından mekân bilgisine ulaşılmasını mümkün kılan bir strüktürde inşa edilmiştir. Bu yazı, mekânın katmanlı yapısını biçim olarak sahiplenir. Sokaktaki bir yabancı olarak başladığınız bu dünyayı, girift katmanları aştığınızda akran olarak sonlandırabilirsiniz.

Faz Bir Uzay.

Evren, zamanla yarışırmasına düzensizliğe, dağınıklığa ve bozulmaya doğru akar. Termodinamiğin ikinci prensibine dayanarak, herhangi bir mimari tezahür, gerçekte var olmaya başladığı andan itibaren kaçınılmaz bir şekilde zaman ve yıkım ile ilgilidir. Sonsuz bir sürekliliği arzulasa bile, tüm yaratılış fanidir. Biçimi, sürekli ve sonsuz entropinin tersine bir eylem kuvveti uygulanmadığı sürece, sürekli dönüşümdeki bir durumdan başka bir şey değildir. Esasen evren en düşük enerji ile olabileceği en fazla düzensizliğe ulaşma çabasıdır. Uzay mekânsız, mekân ise hadise ve devinimsiz var olamaz.

Faz İki Kent.

Dönüşümün fütursuz üreyişine karşı gelmek hiç akıllıca değildi. Kentte atılacak tek bir adım bile tam olarak şu an vuku bulan ve bir saniye önce varolduğu şey ile yabancılaşmış üretimlerin ya da yıkımların tümüne bağlıydı. Tek yol, dönüşümü kendisiyle yenebilmektir. Günün birinde her toprak parçası kadar normal görünen fakat aslında pek çok enerjinin karşılaştığı bir noktada dönüşüm görünür kılındı. Burası meşgul bir kentin çok mühim bir noktasıydı. İki büyük derenin birleşip İstanbul Boğazı'nın çatlağına döküldüğü o karşılaşma noktası... Tarihi katmanları büyülenmeden aşmayı başarır ve sızıntının izini sürerseniz ancak ulaşabilirdiniz oraya. İçerisi yol boyunca karşı karşıya kalınan tüm o romantik kent algısından çok uzak, vahşi bir yerdi. Yaklaştıkça artan sıcaklık yüzünüze vururdu ve böylece dönüşümün bedelinin ne kadar

yeniden inşa ediliyordu. Güneş ışığı daha yataydan geliyordu artık. Gölgele iyice uzarken tüm coğrafya şaşırtıcı bir hızla başkalaşıyordu. Kumun, rüzgârın ve ışığın gönüllerince çalışarak doğaçlama inşa ettikleri bir yendi çöl.

Üç Kardeş

Çöl, üzerinde yürünebilen uçsuz bucaksız bir denizdi. Çölde denizi düşünmemek olanaksızdı. Denizi, masmavi bir göğün altında kıyıya ilerleyen pırlıtlı bir kıpırdanış olarak hatırladım. Birbirine küs iki kardeş değil miydi Çöl ve Deniz? İki de an be an değişen, biteviye inşa edilen coğrafyalar değil miydi? Aralarındaki görüş ayrılığı tam olarak neydi, ne zaman başlamıştı, kimse hatırlamıyordu. Ancak ikisi de haritalara cömert bir şekilde yayılmıştı. İki de zorlu şartlarda uzun mesafeleri aşmak demekti. İki de gündelik düzenden kopmak, maceraya çıkmak demekti. İki de kaybolmaya gitmek için ideal mekânlardı!

Yumuşacık bir karanlık çöküyordu çöle. Güneşin batışıyla dikkatimiz yeryüzünden gökyüzüne çevrilmişti. Araca döndüğümüzde yanımızda getirdiğimiz hurmalardan iki üç tane yedik. Hava iyice kararmadan asfalt yola kavuşmak istiyorduk. Çölü ve demir kapıyı aşp asfalt yola geldiğimizde aracı kenara çekip lastiklerin havasını şişirdik, dönüş yoluna koyulduk.

Şimdi çöl çok uzakta. Rüzgâr, kum taneciklerini savurup yeni araziler kurmaya devam ediyor. Işık, her gün usanmadan bu oyuna katılıyor. Geceyi tam kestiremiyorum. Acaba Uzay, Çöl'ün ve Deniz'in diğer kardeşi mi? O da pırlıtlı bir kıpırdanış mı? O da kaybolmaya gitmek mi?

FATMA KORKUT

Lisans eğitimini ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünde aldı. Yüksek lisansını IIT Institute of Design'da (Şikago), doktorasını Mimar Sinan Üniversitesinde yaptı. ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışıyor.

ağır olduğunu hissederdiniz. Santral, kömür karası, kor sıcaklığı ve içeride olan bitenin gizemli hâli ile tüm kentin enerjisinin üretildiği ve dönüştüğü bir monolit gibiydi. Enerjisini etrafındaki toprak ve sudan alırcasına güçlüydü. Tüm ışıkları yakar, tüm mumları söndürürdü. Kazanlar çalıştıkça, çarklar döndükçe kent işlemeye devam ederdi. İçeride olan biteni kulaktan kulağa dolaşan laflardan ancak tahmin etmek mümkündü. Devasa vinçler hareket ederken doğramalardan sızan ışığın gözleri kör ettiği, her ünitenin başındaki panolarda kulakları sağır eden alarmlar çaldığı söylenirdi. Kazanlardan tribünlere giden boruların ihtişamını seyrederken pek çok işçinin kovulduğu konuşulur dururdu. Dönen çarkların ritmi, sistemin ritmiydi, kentin ritmiydi.

Faz Üç Ev.

Evdesin korkma. Biraz hırpalandın sadece, iyi olacaksın. Benim de evim sayılabilir burası gerçi. Herkesten, her şeyden çok maruz kaldığım yer sonuçta. Bir evin olabilecek en iyi hâli herhalde. Akşamları aradığım sakinliği, gündüzleriye şikâyet ettiğim kaosun ev sahibi, koca santral. E kime anlatıyorum tabii bunları, sen çok dahasını bilirsin. Ama çocuklar gelince havası epey değişmiştir değil mi? Sahi, bahsedilen o hikâyeler doğru mu? Kentin kalbi denirmiş ya buraya? Zamanında, herkesin çekinerek ve bir o kadar da merakla baktığı elektrik santrali, şimdilerin fakültesi. Çocuklarla kazandibinde buluşalım dediğimizde kırılıyor musun, lütfen samimi ol. Ben geçen zamana ve dönüşen sisteme dair algımı kaybetmiş gibi hissediyorum.

Ee, susma lütfen. Sözelimi, karşılıklı konuşma niyetiyle başladığımız şu iletişim durumunun bir monoloğa dönmesinin yegâne sebebi, dahil olduğumuz sistemin bizi dönüştürdüğü durum değil mi? Karşı konulamaz bir işleyişin tahmin edilebilir en şahane hâli! Mekânın sahibini sorgulatan bir zaman kayması gibi. Demem o ki, zaman ve enerjiyle yarışmak mümkün değil. Fakat zamanı etkileyemeyeceğimiz anlamında değil tabii ki. Zamana şekil verebilmek mühim olan. Aynen senin yaptığın gibi. İşte tam olarak burada ve bir arada olmamızı sağlayan zaman-bozum sayesinde.

Yani oturduğun sandalye, yaşadığın bina, odada doldurduğun boşluk ve gözünden akarken buharlaşan bir damla yaş dahi dönüşüm içinde olan bir sistemden başka bir şey değil işte. Tüm bu sistem, gerçekliğin zaman içinde yıkıcı süreçlerle anlaşılabileceği yeni bir alan açıyor bize. Çoğu zaman bu alanın anabolik ve yapıcı kapasitesini reddediyoruz. Değişen ruh halleri, limiti biten kredi kartları, evde kullanılmayan odalar ve yaşlanan hücreler... Hepsi, sistemde eksilen bir takım şeyleri çağırırsalar da berilerinde bıraktıkları, bir boşluktan ziyade, muhteşem potansiyelli bir alan. Dönüştürülmeyi bekleyen bir

alan... Zamanın tam o noktasında, yani gözyaşının göz pınarından düştüğü an ile ateşlenmiş tende buharlaşmaya başladığı an arasında ya da fakültenin kırmızı boyalı, belleklerde yer etmiş yangın merdivenlerinden inerken geçen yıllarda, yani zamanın nasıl bir uzunlukta ya da renkte olduğundan bağımsız olarak, ne olacağı muhteşem belirsiz ve bir o kadar da kapasiteli olabiliyor. Ta o zamanlar, kazanda çalışan bir işçinin bir damla teriyle bizim çocukların stresle döktükleri bir damla ter arasındaki sınırsız olasılıklar işte tüm bu sistemin belirsizliğini mümkün kılıyor. Aslında bütün ile karşılaştırıldığında çok küçük bir alan kaplayan 'bilinmez an' tüm sistemi yani tüm mekânı bir anda kaotik yapıyor. Zaman, mekâna hükmetmeye başlıyor. Biz ise bu tam olarak anlayamadığımız düzene düzensiz deme şuursuzluğuyla geçip gidiyoruz işte. Doğarken sistemin başlangıç koşullarını tüm detaylarıyla bilemediğimiz için hayatımız boyunca bu karmaşanın nihai kaderini tahmin etmeyi bekliyoruz. Aptallık! Düşünsene, o zamanlar hangi kâhin tahmin edebilmiş ki bu santralin senin için bir ev, benim içinse bir yuva olabileceğini?

BEYZA EMİR

1995 İstanbul doğumludur. İstanbul Teknik Üniversitesi mimarlık bölümünden yüksek onur derecesiyle, 2020 yılında mezun olmuştur. Üniversite süreci ve sonrasında pek çok mimari yarışmaya katılarak farklı mimarlık üretim süreçlerini deneyimlemektedir.

Nihal Aslı Aker

RÜYAMDAKİ EV, ÇAĞLAYAN

Evin tek kızıyım, kardeşim doğacak. Sabah kalktım, evde birileri var. Kapının buzlu camında renkler oynadı. Elime yiyecek verdiler. Dışarı çıktım, limon ağacının altında yedim. Kalanı tavuklara attım. Panjurlar kapalı, dışarıdan annemin odasına baksaydım? Pencereye tırmanırken sıvalar düştü, dizlerim beyaz oldu. Şimdi bana kızmasınlar. Sekiye oturup bekledim. Komşunun kedisi geldi. Karnı yuvarlak, yavruları olacak.

Dışarıda yumuşak sonbahar güneşi. İçerisi karanlık, serin. Kumrular asmaya kondu, kanat sesleri duyuldu. Yuvaları karşıda, selvi ağacında. Öğlen oldu. Sokaktan insanlar geçti, çocuklar çağırdı. Giriş kapımız camlı. Demirlerin şekli ters şemsiye sapı. Yan pencerelere yapraklı saksı bitkileri sarılı. Sapları saydım, bir, iki, üç, dört, beş, çok... İçeriye girdim, sündürme boş. Yerde sarı kareler, çizgilerine basmazsam kardeşim kız olur. Basmadım, basmadım, basmadım, aman, bastım. İçeriden bir yavru kedi bağırdı.

Vakit geçti.

Akşam üstü gezintileri yaptık. Sokakta hep tanıdıklara rastladık. Kışlar bazen soğuktu. Okulda paltoyla oturduk. Geniş sokaklar, efkalipto ağaçları vardı. Hendekler, restoranlar yan yanaydı. Yaşlılar kapının önünde çıkarlardı. Sokak satıcıları, dedikodular, günlük telaşlar, zamanları birbirine bağladı. Taştan surlara bakınca içimden bilirdim, benden önce buralarda başkaları da yaşadı. Bacalardaki dumanlardan anlardım, komşu evlerde de aileler toplanırdı. Mum yakıp dilek tuttuğumuz yerlerde, herkes bir çaput bağladı.

Vakit geçti.

Evin annesiyim, bunlar benim görevim: Evden çıkmadan tabaklarımı kaldırdım. Eşyayı örttüm. Dolabın kapağında çocukların doğum tarihleri yazılı. Surlar içine, otele taşındık. Gece, evimi merak ettim. Biri girdi mi biz yokken? Limonu kim suladı? Gündüz, hayat devam etti. Tahsildeki oğlum yurt dışında kaldı. Büyük kızım nişan oldu. Dikiş diktim. Pencereden baktım, bir tarafta dağlar, bir tarafta Venedik Sütunu. Perdeler yaptım, odaları ayırdım. Hayatımız iç içeydi. Sesler, yemek kokuları karışırdı, perde şarttı. Tıkırtısından komşunun ne yaptığını bilirdim, söylemeden ne düşündüğünü anlardım.

Kahve içerdik, falda çıkardı: kemerli kapı, büyük kubbe, eşikte bir kedi. Bazı gün 'yoruldum' der yatardım. Kimseyi duymadan gözlerimi kapardım, içeriye bakardım. Bazen uyur, bazen hayal kurardım. Köyde kerpiç evimiz, cevizin güzel gölgesi, rüyamda her daim ilkbahardı. İster kilere kaçırdım ister ağaca çıkardım. İnsanın gerçek evine askerler girebilir, tabaklarını indirebilir. Ama rüyandaki ana evi hep senin, orayı başka kim bilebilir?

Vakit geçti.

Evimize döndük. Şimdi yolun sonu çıkmaz sokak, duvarın hizası sınır oldu. Komşular gitti, komşular geldi. Sinemalar bitti. Park, yazda sakin ve gölgeli. Çatıyı onarttık, duvarları boyattık. Girişte yüksek tavanlar, rahmetlinin siyah beyaz fotoğrafı. Bayramdan bayrama açılan misafir odası, demir yataklar, parlak yorganlar, hepsinin hatırası ayrı. Günlük hayat şaşırtırsa annem, sen de içeriye bak. Orada sadece şana ait bir ev var ve çok rahat. Bulunca ister şarkı söyle ister kapıları kapat. İnsanın gerçek evine başkaları girebilir, eşyasını indirebilir. Ama rüyanda bulduğun ev hep senin, orayı başka kim bilebilir?

NİHAL ASLI AKER

1977, İtalya doğumludur. 1994'te Lefkoşa Türk Maarif Koleji'nden mezun oldu. 1998'de Massachusetts Institute of Technology'den BSAD, 2003'de North Carolina State University'den Master of Architecture, 2007'de Yakın Doğu Üniversitesi'nden Bachelor of Architecture ünvanlarını aldı. UNOPS ve UNDP Projelerinde çalışarak Lefkoşa'nın kentsel dokusunu takdir etme imkânı buldu, restorasyon konusunda deneyim kazandı. Üstlendiği mimari tasarım projelerinde yerel dokuya uyuma ve pasif konut stratejilerine önem verdi. 2015'te İstanbul'da DAKAM ARCHDESIGN '15 Konferansı'nda 'Selimiye Meydanı'nda Kolektif Hafıza ve Sosyo-Mekânsal Gelişme' isimli makalesinin sunumunu yaptı. Yakın Doğu Üniversitesi'nde yarı-zamanlı ders verdi. Hâlen Yakın Doğu Üniversitesi'nde mekân-toplum ilişkileri üzerine doktora çalışmalarını sürdürüyor.

Süreyya Topaloğlu

PAS

Gözlerim duvardaki sıva çatlaklarının izlerinden anlamlı şekiller çıkarmaya çalışıyordu. Bir çatlağı takip ederken onun Güney Afrika sahil hattı olduğunu düşünüyor, hiçbir gezgini Ümit Burnu'ndan geçirmiyordum. Çatlak ikiye ayrıldığındaysa, tersine akan birer Dicle ve Fırat düşleyip onların Şattülarap'tan ayrılışını izliyordum. Sahi, yeryüzünde yer çekimine karşı hareket edebilen tek madde su muydu?

Haritalar her yerde, biliyorsunuz değil mi? İçinde doğup büyüdüğüm kerpiç ev, 1920'lerde inşa edilmişti; çatlakların haritalarıyla ilk o evde tanıştım. İlk var olan çatlaklar yetiyordu bana, sonra sonra büyüdükçe hikâyeler işlemeye başladım onların izlerini takip ederken. Yemek yerken ya da oyun oynarken onları izlemek yetmedi, çatlak takibinin kendisi başlı başına bir iş oldu. Bir gün işin içine tükenmez kalem de girdi. Sıvanın bölünmeye çalıştığı her iz bir kaçış rotasıydı, kendi yaptığım hücrelerden birkaç tel saç çizdiğim kafalar kaçırmaya çalışırdım. Yolun sonu başka bir hücreyle biterdi ama olsun, henüz 5 yaşındaydım. “Ellemeyin çocuğa, çizsin; nasılsa bu yaza boyanacak” derdi babaannem. Hiçbir yaz boyamadık kerpiç evimizi; zaten 10 yaz sonra da kerpiçler toprağa karıştı, üzerine katlar çıkıldı. Kerpiç ev, kerpiç sıva. Bazı çocuklar kerpici turnaklarıyla kaldırıp yerlerdi, sizin mahallede yoktur belki o çocuklardan. Demir eksikliğindenmiş derler, toprak yiyenleri de görülür.

Ümit Burnu'nu tutuyordum hâlâ çatlağın haritasında, gezginlere fırtınalar çıkarıyordum duvara attığım delici bakışlarla, 32 yaşındayım artık. Geçerlerse sömürünün bin türlüünü keşif diye yazacak tarih kitapları sonra. No pasaran! Bu duvar tuğla duvar; sıvalar öyle dökülmüş ki ateş tuğlalarının eğri büğrü yüzleri çıkmış ortaya. Onlar da toprak. Hava olmasa ateş yanmasa pişmeyecekler, tuğlaya dönüşmeyecekler.

Kırmızılar bordolar seçiyor gözüm, yürüyorum; denizden denizden esiyor lodos. Eski olanı sevdim hep, eski olanı salt eski olduğundan sevdim; eskidikçe daha çok sevdim. Hele ki makine kılıflarını... Üçgen alınlıklı atölye cepheleri, testere dişli fabrika çatıları, hepinize aşığım! Tuğla kırmızı, ateş kırmızı, kiremit kırmızı. Çarklar dönmüş, kazanlar kaynamış yıllarca. Sonra bir gün soğumuş kazan dairesi tekrar ısınmayacağını bilmeden, çarkları yağlayan da olmamış bir daha. Makinelerden ses soluk çıkmamış o günden sonra.

“Sessiz olalım, çekim var!”

Sessizlik bozuldu, sessizlik isteyen benim sessizliğimi bozdu. Boş ve büyük binalara bakarken sessizliği terk edilmişlikle ilişkilendirmiştim. Burası henüz yeterince terk edilmemiş. Başka çarklar dönüyor şimdi burada; filmler dönüyor, diziler dönüyor. Karavanlar geliyor, karavanlar gidiyor. Üretim devam ediyor; harabenin nostaljisinden ve kentte hasbelkader ayakta kalmış bu tesisten faydalananlar türlü kayıtlar oluşturuyor. Makinelerin evleri şimdi film endüstrisinin pansiyonlarına dönüşmüş.

Gerçek hayatı ustalıkla kopyalayıp yeniden üretiyorlar. Güzel tuğlaların, taşların, demirlerin, kiremitlerin orasına burasına tutunarak ayakta duran evler görüyorum. Sıra sıra cepheler mi bunlar gerçekten? Orasına köpükten bir kapı yapmışlar; burasına yalancıkta bir fırın açmışlar, ekmekleri plastikten. Daha çok fotoğraf çekmişler, daha çok video çekmişler. Kopyaların kopyalarının kopyaları pandemi misali sarıyor dünyayı. Binaların yeryüzünde kapladığı alan, kopyaların evrende eriştiği alanlardan katbekat küçük. Otobüsleri doldurup kapısına dizilmişler fabrikanın, dizilerin çekildiği yerleri görebilmek için. Bir dizinin sokağı diğerinin caddesi olmuş; birinin bakkalı diğerinin kasabına dönüşmüş.

“Aman çok ellemeyin fasadı, tamam alt katı boyayıp değiştirin; bu kadrāja yeter, olsun bitsin.”

Mekân durduğu yerde yeni mekânlar doğurmuş, ekrandan gören gözlere tanıdık gelmiş, küçük varyasyonlarla başka senaryoların vuku bulduğu hiçbir yerler/ yokyerler oluvermiş. Tüpçüler, anahtarcılar, berberler... Hiç yokmuşlar orada. Tüpçüdeki tüpler boş, anahtarcıdaki anahtarlar sahte, berberdeki usturalar körmüş.

Facade, façade, fasad, fasat, fesat. Dışında değil ama içindeki bir fesatlık var bu fasatların! Pencerelerinden komşuların birbirine haber uçurdıkları sevimli bir sokak sandığınız yer aslında iki boyutlu cephelerle sarmalanmış bir boşluk! Bu bir kandırmaca, bu bir dekor ayakta durabildiğince. İç ve dışın, sahici ve sahtenin oldukça değişken olduğu bir hat çiziyor bu fasatlar bize. Birkaç adım atıp sevimli cumbaların arkasına uzatarsanız kafanızı, rüzgârdan yağmurdan paramparça olmuş sefil kumaşlar/ fesat perdeler göreceksiniz. Her fesat pencerenin arkasına bir kablo çekilmiş, kablunun ucundan bir ampul sarkar. Sarı yumuşak bir ışık verir tatlı pseudo-mahallemize çakma perdelerin ardından. Ne perde perdeliğini yapar ne ampul ampullüğünü. Sorsalar herhangi bir perdeden ya da ampulden eksiği yoktur, olmamıştır, olamazdır. Ekranda görünmeye yetecek kadar büyüüp olgunlaşmıştır, izleyiciye gerçek

görünecek kadar ev olmuştur o cephe. Mutant gibidir biraz; gövdesi vardır da eli kolu yoktur sanki. Şebnem bebekler gibidir, elbiseler ona küçük beyaz tutamaklarla iliştilir, arkası açıkta kalır. Yüzü makyajlıdır ama sırtı çıplaktır. Kimse ellemese bu köpükten cepheler kalsa burada, iyi kötü dayansalar mevsimlere yıllara; eskiseler bir şekilde fabrikalar gibi, tutup sarılıp onları da daha fazla ayakta tutmak ister miyim? Salt eski diye onları da sever miyim? Bu sorunun içimde gizli bir cevabı var, ama size söylemeyeceğim. Onun yerine meraklısına bir masal anlatacağım, hem de tam şu an burada yazmaya başlayacağım bir masal:

Setlerdeki gerçeklik sorgulamasından cesaret alan gündüz düşlerim denizin tuzunu çağırmaya başlar. Deniz suyu taşlara toprağa tırmana tırmana gelir dayanır binaların temellerine. Çatlakların haritalarındaki yolları arşınlamaya başlar tuzlu su, nice gezginlere izin vermediğim Ümit Burnu'nu alıp eritiverir, bilmediğim bir coğrafyaya çevirir. Demir tozunun mıknaşına koştuğu gibi deniz tuzu da kolları kapakları pedalları artık bir işe yaramayan kocaman makinelere doğru gider. Çelik kolonlar kirişler de çeker denizin suyunu sanki kana kana içecekmiş gibi. Tuğlanın, kiremidin, pişmiş toprağın solgun kırmızısından hallice bir paslanma hâsıl olur fabrikanın muhtelif köşelerinde.

Pası çeker fabrikanın binaları; metaller denizi koklar, tuzunu çeker. Saklanmak ister fabrika, pasın arkasında kaybolmak ister. Önceleri nostaljik bir patina zannedilir, restorasyon sırasında özenle korumaya niyetlenirler pas katmanlarını. Fark etmezler başta, her gece biraz daha çeker binalar suları, lodos estikçe taşır ona Boğaz'ın içinde ne kadar mineral varsa. Fabrikaya gelenler çok da anlamazlar değişimi, onlar daha çok yalancıkdan kurulu sokakları görmek isterler. Fabrikanın görünmezlik yarışı daha da hızlanır ziyaretçiler geldikçe.

Masal değil mi bu, gökten pas da yağabilir! Yağmurlu sahneleri vinçlerle havaya kaldırılan bir düzeneğe tankerlerden su vererek yaparlar. Kadraja sığdığı kadar tanrıçılık oynamanız mümkündür.

“Yahu bu sahnede yağmur yok demedik mi?”

Hocam yağmur yağmıyor ki zaten, fabrikanın çekim gücüne daha fazla dayanamayan dalgalar Boğaz'dan yükselerek üzerimize iniyorlar! Pas dört bir tarafından akıl almaz bir hızla hücum ediyor binalara, sarmaşıklar gibi dolanıyor dört tarafına kuzey cephesinden başlayarak. Dalgalar yalıyor çatıları, oradan kapılara pencerelere akıyor; arkasında damlacıklarla beraber bırakıyor pas mayasını. Baloncuk baloncuk kaynayarak yayılıyor sanki bir an tuzlu suyun yavruladığı pas lekeleri, sonra donuyor, kaplıyor kapatıyor altında ne var ne yoksa.

Arkeoloji biliminde toprak altından gün yüzüne çıkarılan buluntunun (obje ya da yapı fark etmeksizin) gerektiği gibi korunamaması durumunda tekrar toprağa gömülerek muhafaza edilmesinin daha iyi olacağı esasına ilişkin tartışmalar vardır. Evet, bu bir vazgeçistir, ancak aynı zamanda da sert ve doğrucu bir saygının sonucudur. Belki de konu endüstri arkeolojisi olduğunda, işlevini kaybetmiş yapılara atanan yeni fonksiyonlar onun değerini sürdürecektir ortamı yaratmadığı takdirde bu fabrikaları sarıp sarmalamak, zamansız bir yerde saklamak çözüm olabilir.

İçimdeki korumacı mimar, masalcı mimarın sözünü kesip araya girmeden edemedi, o sırada bizim fabrikamızda dalgaların yer çekimine karşı hareketiyle binalara ulaşması sonucu bir kum fırtınası misali kapladı pas her yanı. İzinli ancak gönülsüz bir işgal bu; fabrika zamanda donmuştur artık, daha fazla yaşlanmayacaktır.

Beykoz Kundura Fabrikası 211 yaşında.

SÜREYYA TOPALOĞLU

Koruma uzmanı yüksek mimar, aynı zamanda bağımsız araştırmacı ve eğitmen. Lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde tamamladıktan sonra yine ODTÜ'de Kültürel Mirası Koruma ana bilim dalında yüksek lisansını “İldır/ Erythrai'de Kırsal ve Arkeolojik Peyzajların Biraradalığı Üzerine Tartışmalar” başlıklı teziyle tamamladı. 2014-2018 yılları arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde araştırma ve eğitim asistanı olarak çalıştı, koruma ve planlama odaklı mimari tasarım stüdyolarının ve derslerinin yürütülmesinde görev aldı. 2011-2019 seneleri arasında KU Leuven tarafından yürütülen Sagalassos Arkeolojik Araştırma Projesi'nde koruma uzmanı mimar olarak belgeleme, anastilos ve konservasyon çalışmalarında yer aldı. 2019-2020 yıllarında Kültürel Mirası Koruma Derneği'nde KORU Projesi'nin farklı aşamalarında çalıştı, Türkiye'nin ilk enerji verimli restorasyon projesi olan Tamirevi'nin tasarım ve uygulama sürecini yürüttü. Çalışmalarını sivil toplum alanında ağırlıklı olmak üzere sürdürülebilir koruma, katılımcı koruma ve katılımcı planlama başlıklarında yürütüyor. Aralık 2020'den beri Beykoz Kundura'da Kundura Hafıza projesinin koordinatörü olarak çalışıyor.

Bensu Berk

OD(A)İLE

Neden gurbeti anlatırken insanlar ‘evimden, ailemden uzak’ diye başlarlar? Ev ve aile farklı şey mi? Ev olmadan aile, aile olmadan ev olur mu? Nereye gidersem gideyim; ben ne evimden, ne ailemden uzağım. Başta aynı hataya ben de düştüm; önce kardeşimi bavula tıkmaya çalıştım, baktım şampuanlara yer kalmadı çıkarttım onu, sonra yıllardır uyanır uyanmaz her sabah dışarıyı izlediğim pencereyi sökeyim dedim, sırt çantamda bilgisayarım var diye alamadım. Baktım böyle olmayacak ‘Atlas sırtında dünyayı taşıyor, ben 80 m2 evi taşımışım çok mu dedim’, ‘Uçağa alamayız alt bagaja vermeniz lazım’ dediler ben de güvenemedim kırılacak şeyler var içinde ne de olsa. Sonuç; dımdızlak geldim buraya. Bir oda buldum, dikdörtgen, beyaz duvarlı, bir pencere, bir kapı. Öznelere ayırırsan aynı benim odam. Bir odadan kilometrelerce öte başka bir odaya yatay geçiş yaptım anlayacağın. Ne var ki ne yaptysam ettiysem bana ait bir yere dönüştüremedim burayı. Sonra bir sabah pencereden gözüme giren ışıkla aniden uyandım, aha dedim sabah olmuş dersi kaçırmışım fırladım yataktan panik halde, saate bir baktım, daha sabah 6... Bana yanlış saat söyleyip bu şekilde uyandıran bir kişi vardır o da annem. O günden sonra dikkatle baktım, pencere annem gibi en karanlık anımda güneşle dolduruyor dünyamı, annem gibi her sabah güzel kahvaltı kokuları taşıyor odama, her bahar da çiçek, her yağmurda nemli toprak kokusunu getiriyor bana. En huzursuz olduğum anda ona sığınıyorum, kanatlarını açıp bana sarılıyor, taze havasını ciğerlerime dolduruyorum.

Pencerem; annem; kapımın da babam olduğunu fark ettim. Varlığıyla güven hissi veren, korunaklı odamdan beni cesaretlendirerek dış dünyaya yollayan, arkamdan kapansa bile orada durduğunu bildiğim, içeride bıraktığım, benim için değerli olan her şeyi koruyacağından emin olduğum o arkamda kapı gibi duran babam. Arada bir pencereyle aynı anda açık kaldığında, hele de dışarıda fırtına varsa kanatlarını gürültüyle çarpıp durmuyor değil. Canım o kadar da olur. Araya girip sakinleştiriyorum ikisini de. Odamın duvarları kardeşim. Onun gibi çılgın eğlenceli. Gün geçtikçe üzerindeki dövmeler, aman posterler artıyor. Pek meraklı vücudunu kaplamaya desenlerle. Bazen rutubetleniyor, anlıyorum; canı bir şeye sıkılmış. Anlat, diyorum; kulağımı dayıyorum soğuk sıvasına, uğultular geliyor içinden, başlıyor anlatmaya. Çok yorulduğum, artık yeter dediğim günlerde sırtımı dayıyorum ona öylece kalıyorum. Bir yeri var çok sıcak sanırım kalbi orası ya da baca geçiyor içinden bilmiyorum.

Tavan, teyzem. Onun gibi akıllı bir karış havada, hep çocuk. En çok da bu huyunu seviyorum. Ayakları yere basmadan deli dolu yaşamasına. Bazen üst kat komşunun seslerini taşıyor bana, gülüyoruz birlikte. Arada bir akıtıyor, saçmaladığımda sinirlenip bana mı tükürüyor bilemediğimden şimdilik ses etmiyorum. Zemin kim dersiniz, zemin benim. Tüm bunların altında, orada öylece duran ben. Bazen yere uzanıp, kollarım başımın altında hepsini tek tek incelerim. Bana ‘Bu odada çürüdüm resmen, hapishane gibi neden tutuyorsun burayı?’ diyen benden önce burada kalan kızın sözleri gelir aklıma. O zaman bir mekân kime göre anlatılır? Bir mekânı kimden dinlemek lazım? Mekânı, anlatacak şeyi olan anlatır. Yarın buradan gittiğimde ailem yine benimle başka bir eve gelecek. Sonra başka bir eve. Daha sonra bir başka. Bir oda benim için bunları ifade ederken, bir başkası için bambaşka şeyleri çağrıştıracak. Anlayacağınız, bir yer ne zaman bir insana ait olur, sorusunun cevabı; benim için, ben ne zaman istersem. Mekânlar kalır; insanlar, bakış açıları, hayatlar, anılar değişir. Ne dersin; bir mekânı tasarlamamanın da, anlatmanın da sonsuz şekli mi var?

BENSU BERK

2017 yılında Çankaya Mimarlık Fakültesinden mezun oldu. İki yıl mimar olarak çeşitli yerlerde çalıştı. Şu anda, İtalya Bologna Üniversitesinde, tarihi binalar üzerine yüksek lisans yapmaktadır.

MİMARCA
MEKÂN
ANLATIMI
METİN YARIŞMASI 2020

SEÇKİLER

Göknur Kayır

BİZ ÇOCUKKEN ÖYLEYDİ

Ne güzel! Bugün de sabah oldu. Doğdu güneş. Elini, yüzünü yıka. Dişler fırçalansın. Sıkı giyinilsin. Ayazı kötü olur çünkü buraların. Sar atkını, şalını boynuna büsbütün. Henüz kahvaltı masasına geçmiyoruz; sonra yapacağız kahvaltıyı. Kardeşinin elinden tut, yola çıkıyoruz!

Yanımda kardeşim, arabanın arka koltuğunda oturup boyumuz yettiğinde izliyoruz dışarıyı. Annem kullanıyor arabayı; demek ki babam daha erkenden gitmiş işine, biz anneme kalmışız. Soğuk şehrin merkezinden tepelerine çıkıyoruz şimdi. Gittiğimiz tepe heybetli, adeta poz veren bir dağı görüyor, çoğu zaman karlı. Bahara doğru da görüyorum o üstünden atamadığı beyazlığını. Bu tepeye evler sere serpe dizilmiş, sıralanmış. Hiçbiri ötekinin önünü kesmiyor, biri diğerinin o heybetli dağı görmesine engel olmuyor. Bahçeleriyle sınır oluşturuyorlar birbirlerine. Bu bahçeli evler, hemen diplerindeki şeker fabrikası işçilerine ait evler. Bu evlerden birine varacağız, yol üzerindeki şeker fabrikasına götürülmek üzere kamyonlara yüklenmiş şeker pancarlarını görüyoruz. Kimi zaman kamyonlardan düşüyor şeker pancarları ve kaldırımla yolun bitiminde kendilerine bir yer buluyorlar. Kardeşimle bunları keşfetmeye bayılıyoruz. Bu yerleşim yerini koca bir yol bölmüş tepede. Bu dik yola döner dönmez heyecanlanıyoruz; çünkü düz yol üzerinde birden beliren yüksekliklerin arabada yarattığı hareketle arabanın içinde savrulmak keyif veriyor çocukken. Hemen köşede bakkalı görür görmez sağa dönüyoruz. Duraktayız. Komşu bahçe duvarının hemen yanına park ettik mi arabayı tamamdır. İşte geldik.

Tepeye yerleşmiş bu sitedeki iki katlı, dört daireli, küçük ama kullanışlı, bahçeli bu evler biz iki kardeşin, annemin ya da babamın mesailerini bitene kadar dede ve anneanne gözetiminde vakit geçirdiğimiz yerler. Kaldırımdan üç basamak iner inmez iki yandaki komşu bahçelerini selamlıyoruz ve apartmandan girdiğimiz gibi merdivenlerden yukarı adeta uçuyoruz. İlk kattaki komşularımıza torunları nedeniyle pek ısınmadığımızdan kendileriyle karşılaşmamak pahasına üst katın ziline delirmişçesine basıyoruz.

Günaydın! Anneanneye, dedeye, evdeyseler dayı ve teyzeye, günaydın! Antre soğuk, çünkü soba oturma odasında yanar ve evin tüm kapıları sıcaklığın oturma odasında kalması için kapatılır. Evin merkezindeki mutfak da nasibini

alır bu soğuktan; içeride pişen yemeğin kokusuyla ısınır, şahane. Evin dağın manzarasına bakan, bahçeyi gören balkonuna açılan salonu kış vakti asla ısınmaz. Çoğu zaman oraya gitmemize de izin verilmez; çünkü hem üşümemiz istenmez hem de teyzemin şekerli iplerden ördüğü salonun vazgeçilmez süslü peçeteliklerini kemirmemiz.

Yazın da salonda pek oturulmaz aslında. Bayramlarda misafir geldiğinde tercih edilir burası. Ya da akrabalarla özel telefon konuşmaları yapılacaksa bu salon evin en gizli bölgesidir. Anneannemi düğün dernek üstü burada bulmanız muhtemeldir. Salonda yufkaları ısıtıp kurumaları için yerleştirmek için de salonda bulunabilir. Zamanı gelince de arasına bahçe mahsulü ilginç otlar koyup yeriz yufkaları.

Bu salon biraz da oturma odasıyla balkonu bağlayan koca bir köprü olur. Her şey oturma odasında yaşanır. Akşamları kanepeler açılır, tüm oda koca bir yatakhaneye dönüşür, torunlar burada uyur. Nevresimlerin içine girip kayboluruz. Sobanın önüne leğen atılır, sobada kaynamış su içine dökülür; bebek torunlar burada yıkanır. Herkesin birbirini görebildiği, bir uçtan öteki uca ulaşabildiğin yer sofrası hemen sobanın dibine kurulur, yemekler burada yenir; bu sabah olduğu gibi. Oklava, su, un, tuz ne lazımsa mutfaktan buraya getirilir. Börekler burada açılır; hemen sobaya verilir. Üzerine sarımsak gezdirilip tereyağ sürülecek bazlamalar da sobada kavrulur sıcak. Sohbet burada edilir. Haberler burada izlenir. Dedemin küçük torunlarını sırtına alıp yorulmadan, gülüp eğlenerek gezdirdiği yer de burasıdır. Burada anneannem henüz doğmamış torunlarına bile örgüler örer hemen pencere dibine ilişip bir gözüyle de sokağı izleyerek. Günün çoğu burada geçer.

Balkon ise zaman zaman kaçamaktır. Dedem akşam vakti yemek sonrasında demlenen çayından kendi payına düşeni alır, tütünlerini sarmak üzere balkona düşürür yolunu. Bahçesini izler. Asmalara ne yapmalı? Aşı zamanı geldi mi? Bahçeye neler ekmeli de çocukları, torunları sevindirmeli? Kafasında böyle sorularla yudumlar çayını, köşesi parkı gören balkonda otururken. Parkta oynadığımız zaman üstümüzde hissettiğimiz gözler buradan izler bizi.

Yaza doğru şenlenir bahçe. Dedem yine balkondan bahçesine bakarken ekili sebze meyvenin düzenini düşünür. Domatesler orada, biberler şurada... Yukarıdan baktığınızda bahçenin rengârenk sebze ve meyvesinin toprakla bir araya geldiği o muhteşem düzenini hemen fark edersiniz. Apartmanı büsbütün çevreleyen taş yol sizi bahçelere götürür. Komşu bahçeleri, kendilerine ya duvarlarla ya da asmalarla sınır örmüştür. Asma zamanla öyle bir hal alır ki, taş duvardan daha iyidir saklambaç oynarken sizinle kurduğu arkadaşlığı.

Apartmanı çevreleyen taş yol sizi bahçelere götürür. Küçük bir çocukken bile boyunuz bodrum katının pencerelerine yetişir ve o karanlık mekânda ne olduğunu sorgulamak için kafanızı biraz içeri sokup içeriye seslendiğinizde, şanslıysanız sadece sesinizin size geri dönüşünü duyarsınız; değilseniz de çocuklarla eğlenmeyi seven bir bahçe sahibinin anlık sesiyle irkilirsiniz. Bu bodrumlarda kışın evin ısıtılması için kullanılan sobaların kömürleri saklanır. Kullanılmayan bisikletler buraya getirilir. Farelerle karşılaşma korkusuna düştüğünüz de olur tabi; ama çoğunlukla mahallenin anne kedi ve yavrularına yuva olur burası. Bu karanlık bodrum katına o küçük pencerelerden öğle vakti sızan ışık huzmesini hep çok sevmişimdir. Küçükken sanırım bu nedenle de hep bodrumun, mahalleden arkadaşlarımla oynayabileceğim, evde bulunmasını istemediğim şeyleri saklayabileceğim, sadece bana ait bir yer olmasını istedim. Alt komşumuz, bodrumlarından açılan kapıyla hemen bahçesine ulaşabilirdi; ama biz kendi bodrumumuzu kilitleyip merdivenleri çıkarak, duvarları takip edip nihayet evin arkasına geldiğimizde, diğer komşu bahçeleri birbirinden ayıran başka bir taş yoldan geçerek varabilirdik bahçemize. Bu uzaklık bazen beni üzerdi ama akşamları mangal yaparken, kablosunu balkondan bahçe kulübesinin çatısına uzattığımız renkli lambalara fırsat verdiği için severdim de.

Bahçe kulübesi, hepimizin çocukken çizdiği evlere benzer. Dedem yapmıştı bunu. Bahçeye girdiğiniz kota koymuş dedem kulübenin girişini de. Bu kottan birkaç basamak aşağı indiğinizde kulübe duvarına komşuluk yapan toprakta yer elmaları yetişir ve toprağı kazıyıp onlara ulaşmak epey hoşumuza gider. Yukarıda da ayçiçekleri olur. Bizimkiler şemşamer der. Şems, güneş demektir; şemşamer ise güneşe dönen.

Soframızı bu kulübenin içine yerleştirdiğimiz masada kurarız. Mangal dışarıda yanar. Kulübe ile toprağı taş yol ayırır ve sizi bahçenin diğer bölümüne geçirecek olan bir duvara kadar götürür. Bu duvarın, diğer tarafa geçmenizi sağlayacak açıklığının zemininde dedem henüz sıva kurumadan müdahale ettiği için kardeşim ve benim isimlerimizin ilk hecesi yazar. Bahçenin diğer bölümüne geçerken de bu yüzden, bizim için özel olarak tasarlanmış bir bahçeye geçiyor gibi hissederiz. Burayı geçince hemen dibinizde büyükçe bir dut ağacıyla karşılaşrsınız ve muhtemelen yere de, düşen dutları daha sonrasında toplamak için muşamba serilmiştir. Çoğu zaman ağacın gövdesini hafifçe sallayarak dut yağmuruna tutuluruz ve düşen bu dutları anında mideye götürürüz.

Dut ağacının biraz ilerisinde taş ocağı yer alır. Dedem dalından kopardığı mısırı burada közler, anneannem burada salça kaynatır. Salça kaynadığı zaman tüm bahçe öyle güzel kokar ki anında acıkırız. Bahçe bizim için kocaman bir oyun alanıdır; yükseklik farklarının yarattığı gizli, saklı tüm bahçe alanlarına hâkimizdir.

Bahçenin sonundaki taşların üst üste gelişigüzel yerleştirilmesiyle oluşturulmuş duvardan atlarsanız, ileride küçük bir tepeyle daha karşılaşrsınız. Bu tepeden şehrin bir kısmını izleyebilirsiniz bile. Tepedeki büyük kaya parçalarının oyuklarına yağmur suyu dolar, bu zamanlarda bu suyu içmek için koşa koşa o tepeye çıkarız.

Bahçeyi ikiye bölen, ismimizin yazılı olduğu duvarı, asma takip eder. Hemen dibinde de ekilmemiş toprak alan bulunur. İşte bizim bahçeyle, toprakla uğraştığımız, asmanın ince yapraklarından kendimize kedi bıyığı yaptığımız yer burasıdır. Annem bizi işten sonra almaya geldiğinde ona sunacaklarımızı burada yaratırız. Toprağı yeterli bir derinlik oluşturacak şekilde kazarız. Kulübedeki dolaplardan bulduğumuz poşeti o boşluğa yerleştiririz ve dışında biraz bıraktığımız kısmını toprakla basturarak kapatırız. Poşetin içini de suyla doldurur böylece bahçede küçük havuzlar elde etmiş oluruz. Bahçede yetişen güllerden de bir iki yaprak koparıp suyun içine attık mı annemizi elinden tutup bahçeye getireceğimiz eserimiz hazırlanmış olur.

Ya da bahçedeki boş saksıları, kovaları, bardakları - hatta anneannem kızacak olsa bile -mangalda kullanılan tencereleri de oyun aletlerimiz haline getiririz. Toprağı biraz suyla karıştırıp bulduğumuz kovalara koyarız ve sonra boyu çok da yüksek olmayan bahçe duvarının üzerinde ters çevirerek kovayı kaldırdıktan sonra toprağı kurumaya bırakırız. Ya da bu toprak-su karışımından kendimizce şekiller oluşturur, güneşin yardımıyla da sanat eserlerine dönüşmesini bekleriz. Yazın günler genelde böyle geçer.

Kış ise, yaramazlık yapmak üzere soğuk salon tercih edilmedikçe de sobayla ısınan oturma odasında geçer. Sobanın ısıttığı odaya daha yakın olduğu için evin kalan bölümlerine göre nispeten sıcak olan oda dayımın odasıdır. Dayımın yokluğunda, şansımıza bir de kapı kilitlenmemişse odaya dalıp keşfe çıkarız. Eski paralar, ilginç kitaplar, bu kitapları okuyan birinin dinleyeceğini beklemeyeceğiniz albümler, kimi zaman bizim çocukluk oyuncaklarımız, özenle ütülenmiş gömlekler, pantolonlar, kafeste bir kuş, oyun kasetleri, değişik tesbihler... Bizim için bir şey olmadığını anlayacak kadar vakit geçirip hevesimizi alır ve odayı hiç içeri girmemiş gibi bırakmaya özen göstererek terk ederiz. Kış eğlencelerinden biri de budur anneanne evinde çocukken.

Kış vakti, dışarısı sessiz ve kasvetliyken, içeride televizyondaki bir programda tartışmalar olur. Anneannem genelde olaya hâkimdir ve yaşananlara yorum yapıp çoğu zaman üzülür. Bunları yaparken ya torunları için bir şeyler örer yine ya da eş dost için uydurur bir şeyler. Koltukların üstü, televizyon masasının çekmecesini, duvar köşelerine iliştilmiş bir sepet hep iple, şişle doludur. Bir şey

örmüyorsa akşamki yemek için ya içli köfte sıkıyor ya da sarma sarıyor olabilir.

Tüm günü öyle ya da böyle, evde veya bahçede geçiriyoruz. Annemin ya da babamın -işte o gün hangisi işe daha erken gitmediyse- işten gelip bizi alıp evimize götürmesine saatler kala oturma odasında oyalanıyoruz ve bir gözümüz hep, sokağa gelen gidenin görüldüğü pencereden dışarıda. Araba yaklaşacak, durakta duracak. Annem bizim sabah çıktığımız merdivenlerden çıkacak ve zile basacak. Biraz sohbet edip belki yemek de yedikten sonra, ertesi gün yine, başka çocukluk anıları biriktirmemiz için bırakmak üzere anneanne ve dedeyle vedalaştıracak.

Sevda Şeko

HANGİ METE CADDESİ?

Geç kaldım!

Geç kaldım!

Geç kaldım! Okula geç kaldım!

Ah be pandemi! Ah be pandemi!

İki yıldır öğrencisi olduğum fakülteye gitmeyi bilmiyorum daha.

Ankara'nın bağrından kopup İstanbul'un merkezine gelir günümü gün ederek mimarlık okurum diye başladığım üniversite hayatım "Hocam görüntü dondu. Hocam sesinizi alamıyorum."larla geçip gidecekti neredeyse. Neyse ki üçüncü yılımızda gün yüzü gördük de yüzyüze eğitime geçiyoruz.

Hummm. Ne demişlerdi? "Meydana çık. Mete Caddesi'nden aşağıya doğru yürü Taşkışla karşında kalacak. Eski bir bina."

Meydana çıktım. Eee nerede bu Mete Caddesi?

Of! Telefonun da şarjı tam bitecek zamanı buldu.

Kime sorsam? Kim bilir ki?

Şu elinde paftalarla metro çıkışında bekleyen adam mimarlık fakültesinden fırlamış gibi.

Oluklu mukavva değil mi o? Evet evet, oluklu mukavva. Tamam ona sorayım. Kesin bilir.

- Pardon! İyi günler ağabey. Şey ben Taşkışla'yı arıyorum da... Orada öğrenciyim. "Mete Caddesi'nden aşağı yürü karşında kalacak." dediler. Mete Caddesi neresi acaba? Biliyor musunuz? Okula nasıl gidebilirim?

Ee niye yüzüme dik dik bakıyor bu adam?

Yanlış bir şey mi sordum?

Yoo, ne dedim ki?

"Okula nasıl giderim?" dedim yalnızca. Ne var ki bunda?

Uzaklara mı bakıyor o? Duymadı mı acaba?

Duymaz olur mu canım, dik dik baktı ya yüzüme!

-Ağabey! Mete Cadd...

-Öncelikle şu konuda anlaşalım: Ben Mete Caddesi'nden geçip okula gitmem. Çünkü eğer Mete Caddesi'ni kullanarak okula gidiyorsam bu demektir ki saat sabah 08:30'da ders almışım ve -o saatte Mecidiyeköy'e giden tüm otobüs hatları nefes alamayacak kadar dolu olduğu için- Mecidiyeköy-metro-okul aksı yerine Aksaray-Taksim-okul aksını kullanmak zorunda kalmışım. Bu ikinci aks yolu uzatır ve bu aksta trafik her daim daha yoğundur. Bu yüzden de evden yarım saat daha erken çıkmak zorunda kalırım. Mimarlık öğrencisinin hayatında kas geliştirici bir aktivite olarak yer alan "bilgisayar taşıma zorunluluğu" yüzünden, elimde bilgisayarla, üstelik ayakta ve normalden yarım saat daha fazla yolda zaman geçirerek meydana ulaştığımda genellikle bütün kente, kent insanlarına, kentin ulaşım sorunlarına, ulaşım araçlarındaki sıkıntılara, saat 8:30'da ders açan okula, eğitim sistemine, otobüste cam açtırmayan teyzeye, derse geç kalınca tavır alacak hocaya ve kımıldayacak kadar yer olmayan otobüsün arkalarında kendisi dışında başka kimsenin göremediği o mucizevi boşluğa doğru ilerlememizi isteyen otobüs şoförüne karşı büyük bir öfkeyle dolu olurum.

Şimdilik o vahim durumun bir şekilde gerçekleştiğini ve iyi kötü meydana ulaştığını varsayarak devam edelim.

"Meydana ulaşmak", Taksim yayalaştırma projesi öncesi ve proje sonrası olarak ikiye ayrılır benim hayatımda. Yayalaştırma projesi öncesinde Aksaray'dan gelen otobüslerin çoğu Gümüşsuyu son durağına kadar giderdi. Ancak otobüsün %98'i meydanda inerdi ve geriye kalan %2'lik kısım otobüs şoföründe açıklama yapma ihtiyacı doğuran küçük bir gerginlik oluştururdu. Gümüşsuyu'nun son durak olduğunu bilen bilinçli son yolcular 'Evet evet biliyorum AKM*'de durmaz ben zaten Gümüşsuyu'nda ineceğim' diyerek ortamı yumuşatırlardı. Taksim'in yayalaştırılmasıyla birlikte "AKM'de durmaz!" deyimini de kaybolup gitti. Halbuki meydana kadar gelmiş tembel yolcu, bir umut belki tam AKM'nin önünde inerim diye, herkes inerken direnir, şoför ikaz edinceye kadar beklerdi. İşte benim ideal şehrimde AKM'de duran insafli şoför ve mutlu yolcular vardı. Hey gidi...Evet yayalaştırma projesi öncesi, meydana her ne kadar öfkeyle dolu ulaşmış olsam da Gümüşsuyu'na inerken Gezi Otel'i geçtikten sonra sağ virajı almadan öğrencinin halinden anlayan insafli şoför ağabeyin yokuşun başında kapıyı açarak bizi yolcu edişinin küçük mutluluğunu yaşardım. Tabi bu tavrın tüm şoförler arasında sürdürülebilir bir alışkanlık olduğu söylenemezdi ancak çoğunluk öğrencinin halinden anlardı. Buradan sonra ikinci kısma geçiyoruz: "Yokuşun başında inmek ve okula yürümek."

Bu noktanın ne kadar kritik olduğunu bilmen için farklı hava koşullarında burayı deneyimlemiş olman lazım. Çünkü burası insanı vezir edebileceği gibi rezil etme potansiyelini de barındıran ayrı bir dünyadır. İstersen önce vezir olduğumuz güneşli, içimizi kıpır kıpır eden bahar sabahlarından bahsedelim. Otobüsten inersin, serin bir rüzgâr yüzünü okşar, güneş sağ taraftan yükselmeye devam etmektedir. Podyumda hedefe emin adımlarla yürüyen manken edasıyla salınarak Taşkışla'ya doğru yol alırsın. Caddede kaldırımı delip yükselen ağaçların altından geçerek ışıklara ulaştığında sağdan, soldan ve karşıdan okula doğru gelen arkadaşlarınla karşılaşsın. Gülümseyerek selam verir, birlikte okula doğru yürürsün. Taşkışla'nın gölgesi girişe doğru düştüğü için giriş serindir. Biraz ürperebilirsin ancak içeri girdiğinde okulun seni sıcacık kollarıyla kuşatacak ve dersine yetişeceksindir. Tebrikler, iyi bir giriş yaptın. Şimdi biraz geri sarıp yokuşun başına geri dönelim.

Otobüsten indin ve hava yağmurlu. Sakin ol ve elindeki şemsiyeyi yavaşça yere bırak! Şemsiyen kaldırımdaki ağaçlara ulaşınca kadar kontrol edemediğin bir hızla ters dönecek ve ne kadar uğraşırsan uğraş bağımsızlığını ilan ederek kafasına göre hareket edecektir. Bu arada Ceylan Otel rüzgâra engel olup, rüzgârın akım yönünü değiştirdiği için otobüsten indiğin an kendini bir rüzgâr tribünü içinde bulacağından, saçın başın dağılacak okula gidene kadar dayak yemişe döneceksin. Bunlara hazırlıklı ol. Ek olarak muhtemelen şimdiye kadar fark etmedin ama o kaldırımdaki ağaçların gövde boyları çok kısa. "Hızla okula gideyim." diye kafanı kaldırmadan yürümeye devam edersen büyük olasılıkla kafanı dallardan birine çarpıp acı içinde yere yapışacaksın. Yağmurlu havalarda nedendir bilinmez sürücüler kırmızı ışığın işlevini yitirdiğini düşünür. O yüzden ışıklarda kırmızı yanarsa bile karşıya geçmekte acele etme. Avını gözetleyen aslan misali sürücülerini gözetle, bir sonraki hamlelerini tahmin et ve sağ salım karşıya geç. Çok üzgünüm ama çilen hala bitmedi. Taşkışla'nın o ufak ufak yokuşu var ya, oradan yüzüne yüzüne rüzgarla karışık yağmur çarpacak. Eğer yüzünü yıkamadıysan sevgili okulun senin yerine sterilizasyon işlemlerini hallededecektir. Yok eğer fön çektim, makyaj yaptım diyorsan, sınıfa bir Angelina Jolie** gibi değil; yeni nesil bir Gandalf*** olarak gireceğini bilmeni isterim. Tabi bunlar hep yayalaştırma öncesi yokuşun başında inip okula doğru yürüdüğüm zamanlardı. Yokuştan Taşkışla'ya kadar olan kısım yine aynı. Şimdi biraz daha geri saralım ve meydana dönelim.

Artık AKM'nin önünden Gümüşsuyu'na doğru inen otobüsler ve yokuşun başında indiren şoförler yok. Şimdi hepimiz yeraltı tüneline iniyoruz ve yürüyen merdivenle meydana çıkıyoruz. Meydana ulaştığımda yaşam enerjimin ne kadar azaldığını ve ne kadar öfkeli olduğumu hatırlıyorsun değil mi? Öğrencinin halinden anlayan şoför kavramı da tarihin tozlu sayfalarına

karıştığı için “Ağabey nasılsa ring yapacaksınız. Hazır oraya kadar gideceksiniz bizi de ışıklarda indirin.” diymiyoruz. Biz yine aynıyız, şoförler yine aynı ama yer altı durağı son durak olunca neden senelerdir süregelen alışkanlık değişti bilemiyorum. Mekânın insan davranışları üzerine etkisinin kesin kanıtı benim için budur! Bir de “AKM’de durmaz!” deyimi yerini “Meydana geldik mi?”ye bıraktı. İnsanlar son durak olduğunu anlayamıyorlar ve şoförler yerine, yürüyen merdivenin başında bekleyen güvenlik görevlilerine yol soruyorlar. Galiba kapalı mekâna güvenlik görevlisi otobüs şoföründen daha çok hakimdir anlayışı var. Neyse yürüyen merdivenden meydana çıktığımda, ya sağdan devam edip divan otelin oradan geçerek okula varırım ya da soldan devam edip Mete Caddesi üzerinden okula varırım. Sağdaki aksta Divan Otel’e varıncaya kadar çok fazla Suriyeli vatandaş sıralandığı için Beyza “Bu sokakta çok acı var, niye burayı seçiyorsun?” diye sordu bir gün. Beyza sormadan önce bunun üzerine pek düşünmemiştim. Özel bir nedeni yok. Konumuz Mete Caddesi olduğuna göre bu seferlik soldan devam ettiğim güne bakalım. Bu demektir ki o gün hava açık ve güneşli. Yağmurlu ve rüzgârlı havalarda neden Mete Caddesi’ni kullanmayacağımı daha önce açıklamıştım. Caddenin başında bir büfe var. Küçük bir yer ama hayati bir öneme sahip. Sabahları insanlar çoğunlukla akbil doldurmak, mizah dergisi ya da sigara almak için uğrarlar buraya. Yazın Mete Caddesi’nden meydana doğru yürüyen insanların can havliyle girip su aldığı, hatta önce suyu bitirip sonra ücretini ödedikleri de görülmüştür. Bir de gezi parkının Mete Caddesi’ne bakan duvarı insanların oturup dinlenebileceği bir yükseklikle bittiği için, bazen büfeden atıştırmalık bir şeyler alan insanlar bu duvar üzerinde oturur dinlenirler. Yolun iki yakası iki ayrı dünyadır. Bir tarafta Gezi Parkı’nın yerlileri sayılan evsizler ve boş zamanı olan, dinlenen, oturan insanlar; diğer tarafta ofis ve banka çalışanları... Sabah saatlerinde takım elbiseli erkekler; kalem etekli, topuklu ayakkabılı kadınlar ayaküstü hızlı hızlı sigaralarını içerlerken yolun diğer tarafında parkta oturan insanlarla bakışırılar. Hayatın öncesi ve sonrası gibi bir tablo! Çalışma hayatı ve emeklilik, ya da çalışma hayatı ve kendinin patronu olma... Burayı geçtikten sonra yokuşa ulaşmadan Gezi Otel karşılar beni. İnşa aşamasındayken küçük metal bir platform üzerinde yükselen dar bir geçit vardı burada. Hızlıca yürüyüp geçenlerin ayak sesleri duyulurdu ve metale çarpan topukların gürültüsünden işe ne kadar geç kaldıkları anlaşılabilirdi. Sonra inşası bitti, metal platform da kaldırıldı. Kaldırımın döşemesinin sürekliliği sağlandı. Gezi Otel’in önünden geçerken kapısının oradan boğaza doğru baktığımda boğaza bakan kısmının saydam bir malzeme ile çerçeveslendiğini görürüm, acaba özellikle tasarlandı mı yoksa denk mi geldi diye düşünürüm her seferinde. Ama içeri girip sormam ya da araştırmam. Öğrensem ne değişir onu da bilmiyorum. Sonra yokuşun başına ulaşırım, zaten o kısmı anlatmıştım.

Mete Caddesi bu şekilde içinde bir sürü başka kesişimler ve ihtimaller barındıran ve sonu benim için Taşkışla’ya uzanan bir yol. Başkası için başlangıcı

ve sonucu başka başka yerlere açılan bir yoldur. Şimdi benim de sana sorum şu: Buradan geçen her kişi başka bir hikâye anlatıyorsa Google Earth’te Mete Caddesi olarak geçen yer benim anlattığım yer mi, yoksa buradan kaç kişi geçiyorsa o kadar Mete Caddesi mi var? Daha da önemlisi senin sorduğun hangi Mete Caddesi?

Sormaz olaydım...

-Tamam Ağabey iyi günler!

*Atatürk Kültür Merkezi

** Amerikalı ünlü oyuncu

*** J.R.R Tolkien’in Yüzüklerin Efendisi adlı fantastik romanında geçen bir karakter

Bengi Yurtsever

KAÇIYOR MUYUZ?

Canım acımasa... Kaçmak güzel olurdu. Bir taşınma telaşında olmak. Biraz da zaman geçmiş olsa... Çok zaman hatta.

Yakın gelecek olarak tanımladığım tarih sandığımdan daha yakın diye düşünebilir miyim acaba?

Şu anda zaman hiç geçmiyormuş gibi gelse de.

Aslında bir taraftan değişimin, dönüşümün çok daha hızlı bir şekilde gerçekleştiğini gözlemliyorum. Belki büyük kırılmalar gibi yansımıyor şu an bana. Ancak küçük küçük zemin hazırlayan şeyler var etrafımda; görebiliyorum. Bu kırılmalar o kadar doğal bir olaymış gibi gündelik yaşamıma dahil oluyor ki sıradan bir güne uyanmış devam ediyor gibiyim. Zamanı kendi algı eşliğimizden çıkarıp, başka ölçeklerden bakabildiğimizde ise kırılmalar net bir şekilde fark edilebiliyor. Gündeliğe dair ara ölçeğimdeki süreçte ise hiçbir şey olmuyor gibi bir his içerisindeyim.

Duraksama. Bekleme. O kadar da sıkıldım ki... Oysa ben o küçük kırılmaları da fark etmiştim. Mekân algım gibi zaman algım ve tüm bunlara yönelik ölçeğim de değişmiş demek. Biraz da içten kırgınım sanırım. Gelecek diyordum, evet.

Bir 5-10 yıl öncesini düşününce bile teknolojik anlamda ne kadar çok gelişme olduğunu ve bununla birlikte karşılaşmakta olduğum değişimleri gözlemleyebiliyorum. Büyük yansımalarını hissedebilmek ve ona bağlı olarak gerçekleşecek kırılmalar için ise biraz daha birikime gereksinim var. Bir nevi bir entropi anı aslında beklediğim. Bir kaosun, bir birikimin sonucunu; ona dair kazanımımı bekliyorum. Düzensizliğe neden olan bu birikim, bir yeri olduğu gibi bırakıp ardına bakmadan uzaklaşlabilecek bir senaryoya doğru beni, bizi, hepimizi sürükliyor. Öyle bir düzensiz ana ulaşılacak ki duyarlı gibi görünen bir grup insan bile ardına bakmadan hızla Dünya'dan uzaklaşmak, kaçmak isteyecek.

Keşke şu an kaçabilsem. Nasıl bir teknolojik gelişme olacaksa olsa da bu duygularımı silebilse.

Peki bu kaçma senaryosunda bizi neler mi bekliyor? Bir kere yeni bir ortamda,

yeni bir düzende, belki yeni bir gezegende, yeni başlangıçlar yapıyor olmak, öncelikle alışageldiğimiz reklam, tüketim ve pazarlama kültürü ile bizlere sunulacak. Karşı çıkılacağını hiç zannetmiyorum. Neden mi? Beklentiye yanıt veriyor çünkü. Aranan ve istenen bir durum. Kaçmak, uzaklaşmak... Her şeyi olduğu gibi bırakıp yeni bir düzene dahil olmak.

Şu an bunun telaşında olmak bile güzel olurdu. Biraz olsun kafamı uzaklaştırabilseydim. Buralarda gezerek kendime bilerek işkence ediyorum resmen. Uzaklaşmam lazım, ama yapamıyorum.

Tüm bu gelişmelere rağmen arada kaybolan durum şu ki; bizler bu yakın geleceği yaşamak adına eşikte bir nesiliz. Hâlâ algılarımızla, tüm tüketim alışkanlıklarımızla, duyuşsal reflekslerimizle bu döneme, bu gezegene bağlıyız. İçinden çıkamadığımız bu konumsal ve algısal eşik kritik bir önem taşımakta. Eğer bir başlangıç istiyorsak bunu gerçek anlamda yapmamız gerekecek. Sözde bir “taşınma” ya da bir sahil kentine gidip uzaklaşma gibi değil; tüm yaşam biçimi ve bunu oluşturan toplum, birey, kültür, algı anlamında... Bu hemen olması beklenen ya da somut göstergeleri hemen çıkabilecek bir durum değil. O nedenle de kazanılması beklenen bilincin biraz geçmiş biraz gelecekte öte, şu anda gerçekleşmesi gereken bir farkındalık olduğu unutulmamalı.

Yakın tarihte Mars’a yapılan yolculuk bunun için önemli bir aşama sayılabilir. Yankısı birçok bağlamda görebileceğimiz bir başlangıç. Yine çok öncelerden beri gerçekleşen bir birikimin sonucu elbet, ama şu aşama yerleşim ve mimarlık anlamında bağlayıcılığı olan bir adım gibi düşünülebilir. Bu nedenle de kendi sürecinde oldukça önemli bir kırılma.

Bu kırılma da göz önünde bulundurulduğunda, 100-200 yıl içerisinde alternatif yerleşim üretimlerinin ya da başlangıçlarının görülme ihtimali çok yüksek. Bu yerleşkelerin, alışkın olduğumuzun dışında bir mimari anlayışla tasarlanması gerektiği gibi bir gerçek de söz konusu. Özellikle alışageldiğimiz fizik kurallarından uzaklaşıyor olmak çok daha başka önerilere, denemelere açık olmayı gerektirecek. Bu durumda şu an kabul ettiğimiz birçok katı kural kendini çok daha farklı bir bağlamda tartışırken bulacak. Şu an uzak ve zor görünen ihtimaller, aslında olmaya başladıktan ve rutine döndükten sonra kendine yeniden bir tanım oluşturacak. Gündelik aktivitelere bağlı olarak gerçekleşebilecek bir rutin bu yakın gelecekte öngörülemez bile; ziyaretler, geziler bu uzak “yeni” yerlere doğru olacak. Daha da sonrasında bu mekânlar, her gözde tatil yeri ya da yerleşke gibi birçok kişi için cazibe noktaları haline gelmeye başlayacak. Birbirlerinden, çalışma ortamlarından yorulan, sıkılan metropol insanları buralara göç etmeye başlayacak. Zamanla buralarda yeni bir takım gelir elde etme durumları gerçekleşecek. Sosyalleşme anlamında pek

de uzak bir hikâye sayılmaz aslında. Gelir elde etme konusu gündeme geldiği an bu yeni yerlerde sınıfsal bir ayrımın önüne geçebilmek mümkün mü peki? Ütopik ya da distopik herhangi bir öngöründe bunu engelleyebilme ihtimali uzak gibi görünüyor. Hatta belki uçurumların daha da artması söz konusu olabilir.

Sadece fizik kurallarını mı yeniden düşüneceğiz? Tabii ki hayır... Sözcükler de anlamını dönüştürecek. Belki biraz duygusal, biraz da nostaljik bir arayış olarak eski anlamlarını arayacağız. Ancak zamanla silinecek ya da anlamını başka boyutlar katarak çoğaltacak. Sözcükleri de hep tanımıyoruz. Onları birkaç başka sözcük aracılığıyla kıştırıp bir şey yüklemeye çalışıyoruz. Oysaki hepsinin anlamı bağlamına göre değişiyor. İşte ne yazık ki bu durum tanım kategorisine girmiş her şey için geçerli. O nedenle de hiçbir şeye, hiçbir duruma ya da hiçbir anlama bir genelleme yapmamak gerek. Her durumun kendi içerisinde oluşturmaya çalışıp, kendi varlığını ortaya koyduğu bir geçicilik ve kalıcılık dengesi var. Bu dengenin yorumlanamaması ise bizi katı çıkmazlara doğru sürüklüyor. Yer-zaman ölçeğinin dönüşümü gündelik hayata yansıyan en net kırılmalardan. Mesafelerin artması bir şey değiştirmiyor. Bulunulan noktadan hep daha uzaklara kaçma isteği oluşuyor bir şekilde.

Ve sonuç... Amaç hep aynı kaçış...

Var olan noktadan uzaklaşmak, yeni yerler keşfi, merak, arayış... Bu arayışlar çok kıymetli olduğu halde durumu sorun haline getiren bir nokta var. Kaçma eyleminin ardında kalan yeri harap etme ile sonuçlanıp gerçekleşmesi.

Kaçış... Kaçıyorsun... Hiçbir şey yokken, bir yeri harap ederek.

Yani herhangi bir arayış içinde olmaktan, yeni bir yer görmekten ve meraktan öte; tamamen bozguna uğratılmış bir doğayı kendi başına bırakıp oradan kaçmak. Her şey aslında kendi doğal döngüsündeyken buna müdahale etmek. Bir yeri “daha iyi” olsun, “daha yaşanılabilir” olsun diye yapılandırırken, bunun kimin için iyi kimin için kötü olacağını öngörememek. Kendi algı eşiği sınırlarımızda, büyük bir ego, bir haz ile hakim olmak istemek, sahip olmak istemek. Ancak çabuk da harcanılabilir bir durum olduğunu öngörememek. Çoğu zaman da görmek ancak bunu tercih etmek.

Benim için daha kötü olduğu kesin. Bu kadar üzülebilir mi bir insan? Düşününce ne kadar da gereksiz. Ama durmuyor bir türlü, durdurulamıyor. İçinde bulunduğum yeri bile önemsemezdim ki ben. Bambaşka bir gözle görüyordum sanki seninle. Öyle toz pembe gibi değil; daha sarı-turuncu diyebilirim. Vakit geçirdiğimiz tüm mekânlar böyle bir filtrede gözümde. Şimdi yeniden geziyorum da aynı yerleri... Karanlık, siyah, gri gibi bir renk diyemem. Ama boşlukta sanki. İfadesiz, anlamsız... Meğer paylaşınca ne kadar değişiyormuş

çevremi algılayışım da. Daha fazla şey arıyordum, daha meraklıydım sanki. Olay sadece algılamak ve kendimce deneyimlemek değil, onu nasıl deneyimleyip paylaştığımla ilgiliymiş.

Bazen doğayı biraz kendi başına bıraksak daha mı iyi olur diye düşünmeden edemiyor insan. Buna bağlı olarak ise yeni bir endişe bekliyor. Ya kaçılan yerdeki bu yeni başlangıçlarımızı da bozarsak?

Bireyin içinde bulunduğu dünyanın ekolojik anlamda harap olmasının ardından “yeni” keşfine çıkışı aslında bozulacak, müdahale edilecek yeni yerler demek oluyor. Bu sefer sözde de olsa belki daha bilinçliyiz. Nedense çok güvenilir bir bilinç değil gibi ama... Başlangıçlarımız bu anlamda önemli. Geleceğe yönelik yaklaşımlar hakkında bir şekilde bir yapılanma öngörüsünde bulunmak belki de işin en kolay yanı. Zor olan kısmı, zarar vermeye alışmış olan bireyin kendi zaman ölçeği içerisinde nasıl bir tavırdan olacağı. İnsanın çevresiyle, doğa ile olan ilişkisi, insan ile ilişkisinden çok da farklı değil. Her karşılaşma bir şey öğretiyor. Ya da en azından her ne olursa olsun öğretmeli ki bir sonraki duruma kırılarak değil, güçlenerek geçilebilsin.

Biraz olsun uzaklaşmıştım ben aslında, neden yine bu sınırlı zaman ölçeğine sıkıştım. Kendi bilincime de güvenemeyeceksem kime güveneceğim? Neyse... Buraya birlikte gelmemiştik. Çok fazla bir hatırası var diyemem. Oturup biraz dinlenebilirim. Burada sahilin huzurlu havasında, gün artık batarken biraz olsun nefes aldığımı hissedebilirim. En son ne zaman bir şeyler yedim acaba? Onu da hiç hatırlamıyorum. Kendi açlığımı bile hissedemeyecek kadar unutkanım ama tüm bu yerler ve bunlara ilişkin hatıralarım en küçük zaman aralığına kadar aklımda. Sanki bu ana taşınıp kafamın içinde durmadan dönüyorlar. Sırf bugün içinde bile dolaştığım bunca sokak... Buralar yok olsa, ufak bir değişiklik bile olsa canım daha da yanar. O anıların yaşandığı yerlerin bir şekilde orada olduğunu bilmek bile insana güç veriyor. Bana destek sanki tüm mekânlar. Sadece konuşmuyorlar; o zaman konuşuyorlardı.

Aklımdan çıkar diye düşünüyorum ama olmuyor. Nasıl bir hafıza, ne kadar da kuvvetli. Yerdeki her bir taş, kaldırımın kenarındaki ufak bir çiçek, gelen bir müzik, bir ses, bir koku... Hayır hayır ağlamıyorum. Sadece böyle planlamamıştım. Planlarımın bozulduğuna mı üzüliyorum acaba içten içe? Umutlarımın bir anda yok oluşuna mı? Görebileceğimiz her şeyi, her yeri birlikte anlamlandırmadan uzak, her şeyin tatsızlaşmasına mı? Mekânların hiçbir duyuma hitap etmeyen bir konumda, saf hacimden ibaret olduklarını fark edişime mi? Gerçekler böyle miydi? Tüm mekânları, tüm çevremi duyularım hatta duygularım mı tanımlıyordu? Paylaşım halindeyken, sanki bir göz daha ekleniyormuşçasına öyle çok, öyle bir arayışta bakıyormuşum.

Çevreme ilişkin hiçbir şeyi duyamıyorum gibiyim; hiçbir şey göremiyor gibiyim. Dedim ya dolu-boş, bina-yol, ağaç-deniz... O kadar... Herkesin aklına bunları duyunca ne gelebilirse o noktada sınırlı. O kısıtlı tanımları kadar. Özelleşmiyor, özelleşemiyor. Harap edilmiş halde gibi hissediyorum ben de. Tıpkı terk edilmiş bir doğa gibi. Kendi halimde iyiydim. Peki bir şeyler öğrendim mi buradan? Yoksa aynı hatalar tekrar eder mi? Bu ikilemli kent içinde tüm paylaşımlardan uzak bir şekilde ruhsuzlaşmaya, bedensizleşmeye gereksinimim var sanki. Şöyle bir zaman geçmiş olsa ve ben tüm bunları unutmuş olsam, zihnimde artık bunlara ilişkin bir algı oluşmasa. Tüm bu mekânlara dair anılarım her defa uyanmasa. Görünmezlik mi? Yok oluş mu? Kaçış mı? Canım acımasa... Kaçmak güzel olurdu. Bir taşınma telaşında olmak. Biraz da zaman geçmiş olsa... Çok zaman hatta.

Yakın gelecek denilen şey aslında çok yakın. Hatta geçmiş, bir bakıma da çok geçmiş... O noktaya gidip telafi etmek zor. Ama hiçbir zaman da geç değil. Dolayısıyla asıl bilinmezlik gelecekte ziyade içinde bulunulan ana dair olan şeylerde; şu anda yapılması gereken eylemlerde.

Ben şu anda kaçıyorum o zaman. Ama keşke sen de olsan.

*Entropi, en düşük enerji ile en yüksek düzensizliğe ulaşma evresidir. Kozmos'un sahip olduğu kaos/kaotik düzen, entropi tarafından sağlanır. (Rifkin, J. & Howard, T. (1990) Entropi: Dünyaya Yeni Bir Bakış, Çev. Hakan Onay, İz Yayıncılık, İstanbul.)

Merve Deniz

RUTUBET KOKUSU

Rutubet kokusu keskin kokulardan biridir. Hemen ayırt edilebilir ve diğer kokulardan daha çok şey anımsatır. Belki de benim için öyledir. Pazar günlerini oldum olası çok severim. Rutubet kokusu ve bugünün benim üzerimde derin bir etkisi var...

Babamın eline zar zor yetişip tuttuğum yaşlarımdan kalma bir etki bu. Her pazar birlikte şehrin keşfedilmemiş yerlerini keşfetmek, sevdiğimiz yerleri ise defalarca keşfetmek benim için o küçük yaşlarımdan en heyecan duyduğum aktivitelerden biriydi.

Bazen kuytuda kalmış bir cadde, unutulmuş bir kilise, terkedilmiş bir harabe, renklerine hayran kaldığım Rum evleri..

Bu keşiflerden biriydi rutubet kokusuyla tanışma hikâyem. Aslında oraya ben o adı koymuştum. Küçük cüsseme çok büyük gelen bir keşifti bu. Bakımsız ve eski. Kocaman pencerelerinden boyum yettiğince içeriye görmek için parmak uçlarımda yükselir, meraklı gözlerle küçük deliklerden içeriye bakmaya çalışırdım. O küçük deliklerden gözlerime ilşen ilk şey koca devasa sütunlar olurdu. Başiboş, ucu bucağı olmayan, bomboş bir koridoru tutardı bu devasa ayaklar.

Ve o koku..Buram buram.. Ne ekşi ne acı asla tarif edemediğim bir koku bu... Rutubet kokusu.

Bazen bir tıkırtı duyardık. Babam hemen elimden tutar uzaklaştırırdı. Belki bir tinerci, belki bir evsiz ya da yaramaz çocuklar olurdu bu tıkırtının kaynağı. Babama durmadan sorular sorar onu soru yağmuruna tutardım. Rutubet kokulu bu koca harabenin zamanında birçok kişinin ekmek kapısı olduğunu söylerdi. Şaşkınlıkla onu dinlerdim, bir taraftan gözlerimle etrafa bakar anlattıklarını hayal etmeye çalışırdım. Kocaman bomboş bu labirent gibi birbirine bağlanan koridorlarda insanlar ne iş yapıp nasıl çalışırlar diye düşünürdüm.

Her hafta sonu buradan mutlaka geçerdik. Hatta oraya yaklaştıkça babamla hemen ellerimizi hazırlardık; burnumuzu kapatmak için. Buranın insanın içini yakan kendine has bir kokusu vardı. Yerlerdeki kırılmış cam parçalarına basmamak için dikkatlice yürür, acaba içeride yeni birileri var mı diye merakla pencerelerdeki yırtılmış filelerden içeriye gözetlerdim. Bu gözetleme temiz hava alma ihtiyacı hissedene kadar sürerdi.

Babam buranın bir sigara fabrikası olduğunu söylemişti bana. O yaşlarda kendimi yapboz parçalarını birleştirmiş küçük bir deha zannederek işte demiştim kokunun kaynağı... O zamanlar sigara küçük bir çocuk için çok kötü kokan ve çok zararlı bir nesneydi. Rutubet kokusunu tanımlayabilecek cinsten. Belki de kendimi buna ikna etmişim, tanımlayamadığım bir şeyi tanımlayabilmek o yaşlarda oldukça ikna edicidir.

Çok sonra öğrendim. Tüm yaşanmışlığı, emekleri, hayalleri, alın terini başka bir koku tarif edemezdi. O kendine en uygun kokuyu bulmuş çevresine direniyordu. Büyüdükçe oradan geçerken tedirginliğim, yerini güven duygusuna bırakmaya başladı. Rutubet kokusuna bile alıştım. Daha çok inceledim ve daha çok sevdim. İçinde hayaller bile kurmaya başladım. Çalışan insanları, masalarını, kocaman uzun tezgâhları, koca koca kolanların etrafında koşturan çocukları. Büyük pencerelerden dışarıyı izleyen öğle tatilindeki çalışanları. Avludaki sohbetleri, dertleşmeleri, kahkahaları... Kim bilir ne kadar güzeldir bu pencerelerden dışarıyı izlemek. Kocaman, şimdilerde insanların hayal ettiği türden pencereler. Elimde olsa kitabımı alır oturuverirdim yamacına o pencerenin. Bir yandan ona kitabımı okur, bir yandan ellerimle severdim. Hiç perde bile takmazdım onlara bu güzel pencerelere perde takanların aklı yoktur zaten. Avluya küçük masalar atardım. Burayı dinlemek isteyenler için. Bazen çay içerdik bazen bir şeyler çiziktirirdik. Bazen derin sohbetlere daldardık ama hep halini hatırlı sorardık sessizliğine geldiğimiz bu yerin. Tüm bunları düşünürdüm işte; insanlar koşturarak gözünün ucuyla bile buraya bakmadan geçip giderken ben hep hayaller kurardım.

Artık babam olmadan da yolumu bir şekilde buraya düşürüyordum, avlularında gezinip, belleğimde değişen burayı izlemeyi çok seviyordum. Yıllar içinde birlikte olgunlaşıyorduk; ikimizde de değişen ve değişmeyen şeyler vardı. Aslına bakarsak o, durduğu yerde duruyor ama artık kendini bana daha iyi ifade ediyordu. Ve en önemlisi belleğime kazınan ve hâlâ buram buram kokan rutubet kokusuydu.

İnsanı yuvasındaymış gibi hissettiren şeyler vardır. Burası bana memleketimdeyim hissi veriyordu. Koca ayaklı dev labirent başkalarının gözündeki surat buruşturarak baktığı bir yerken benim tebessüm etmemi sağlıyordu. Hani küçük bir mahalleniz vardır bakkalından terzisine herkesi tanır, sokaktan geçerken hepsiyle selamlaşıp muhabbet edersiniz... Burası da benim mahallem. Evet kimse yoktu ama hayallerimde buralarda oturup çokça çay içmişliğim, dertlerimi anlatıp çare bulmuşluğum var. Birgün herkesin korkarak geçip gittiği bu yer ıslık ıslık, insanların hınca hınç doldurduğu bir yer haline geldi. Sanki meşhur olunca artık sen bizi tanımazsın dediklerinden... Sanki artık ne o beni taniyordu ne de ben onu. Daha güvenli, daha renkli ve daha temiz bir yer halini alarak çağımızın o dillerden düşmeyen alışveriş mekânı olan kocaman bir AVM oldu. Hayallerimde bile perde takmaya kıyamadığım o güzel pencerelerde indirim yazıları yerini aldı. O kocaman koridorlar farklı dükkânlar için bir bir bölünüp ayrıldı. Her dükkanın kapısında sizi cansız mankenler karşılamaya başladı. Sanki koca ayaklı dev labirentin dışı vurmuş haliydi bu cansız mankenler.

Böyle hayal etmemiş miydim? Çocukların koşturduğu, insanların sohbet ettiği,

hayalimdeki insanlar burada olmaktan mutluydu,
şimdiki ise
burada olanlardan mutlu.

çalışanların avlularında molalar verdiği... Bunları hayal ederken tebessüm eder, heyecanlanırdım. İnsan hayalleri gerçekleşti diye mutsuz olur mu? Pek tabii mutsuz olabilir. Çünkü hayallerimdeki insanlar burada olmaktan mutluydu, şimdiki ise burada olanlardan mutlu. Kimsenin koca dev ayaklı labirenti önemseydiği falan yok. Ellerini torbalarla doldurmuş insanlar eski günlerdeki gibi göz ucuyla bile bakmadan çıkıp gidiyor buradan.

Devasa kolanlar kaybolmuş. Benim hayallerimde çocuklar onlara sarılır, etrafında birbirlerini kovalardı. Çalışmaktan canı çıkmış bir adam yaslanıp güç bulurdu. Şimdilerde sanki betonarme bir yapının taşıyıcılığını üstlenen kolonlardan hiçbir farkı kalmamış. Büyük pencereler kapanmış, bir insan pencereyi neden kapatmak için onarır?

İçim buruk, biraz kızgın yine yolumu düşürüyorum buraya. İçine giremediğim o esrarengiz koca koridordan girip çıkıyorum. İçimde bir his belirveriyor; sahi orada mıyım? Buraya özel değilim sanki, başka yerde de olabilirim. Girdiğiniz uzun kasa kuyruklarında bile beklerken göz ucuyla etrafa bakınsanız burası hakkında küçücük bir ipucu bile bulabileceğiniz bir şey yok etrafta. Ne tuhaf, ne acınası... Bir elbise almak için buraya gelen insanlar yoktu hiç hayalimde. Ama bir elbise yapmak için gelen bir insan hayalime az da olsa daha iyi uyardı. Tüketmek için olmamalıydı burası.. Her şekilde üretmek için olmalıydı tıpkı özündeki gibi. Bir fabrika yalnızca üretir, tüketeceği tek şey üretmesi içindir. Burası üretmeliydi en başta bir insanın içindeki insanı üretmeliydi. Tıpkı benim buraya geldiğimde kendi kendime kendimle kendimi düşünmem gibi. Kendimi her geldiğimde yeni bir kendimle üretmem gibi.

Küçük bir çocuk olsa babasının elinden tutsa buraya gelse nereden bilecek seni, doğru mu tanıyacak? Sen onun için bir oyuncak dükkânı olacaksın, ne tedirginlik ne merak. Sadece oyuncaklarını alıp bir an önce aldığı oyuncakları açmak için eve gidelim diye mızıldanacak. Oysa ben biraz daha seninle kalmak için mızıldanırdım babama. O eski halini benden başka hangi çocuk bilecek? Aklıma belki başka amaçlarla kullanılan ama benim için tam da burayı ifade eden şu satırlar geliyor;

“Kaliteli yalnızlık, sahte kalabalıktan her zaman daha iyidir.”

Büyük dev bana çok kırgın geliyor. Hem artık yaşadığı için mutlu hem yaşadıkları unutulduğu için kırgın gibi. Sanki bir beyin ameliyatı geçirmiş ve geçmişini hatırlayamıyor ama şimdi yaşananlarında neresinden tutacağını bilemiyor gibi. Sanki bir tinerici onu daha iyi anlamış, bir evsiz onu daha çok sevmişti. Usulca bir köşesine yerleşmiş, dev bacaklarından birine sırtını dayamış, onunla sessiz sohbetler etmişti.

Şimdilerde kimilerinin buluşma noktası, kimilerinin büyük pencerelerinden gün ışığı bile alamadan sabahtan akşama kadar çalıştığı ekmek kapısı, kimilerinin ise indirimlerde koşturarak geldiği alışveriş yuvası.

Canım rutubetli koca labirent, keşke dilini anlayan seni bu kente yabancılaştırmayan özünü bilen elini tutan seni sarıp sarmalayan tedirgin olsa bile seni merak eden insanlar sarsaydı dört bir yanını. Otursaydık her bir bacağının dibinde şarkılar mırıldansaydık.

Ve belleğimdeki yerini hatırlatacak olan o koku kalsaydı keşke. Tam sana yakışan ne ekşi ne acı yaşanmışlığın en güzel kokusu. İnsanın unutamayacağı kokulardan biridir; rutubet kokusu.

KAYNAKLAR

[1]: Çizim yazarın kendisine aittir.

[2]: Çizim yazarın kendisine aittir.

[3]: Çizim yazarın kendisine aittir.

Sevda Duygu Kolbay

SAKLI SARNIÇ

Figür 1. XIX.yy.da çizilmiş, İstanbul'da bir sarnıç işleyişini yansıtan gravür örneği [Walsh, 1838]

Kimseler bilmez, bu taş medresenin bodrumunda bir mazgal var. Mazgalın açıldığı bir mahzen, ortasında bir kuyu, kuyuya bağlanan uçsuz bucaksız su yolu... Tüm kentin altında toplardamarlar misali dolanır suyun yolu. Kentin ihtişamlı önyüzü yeraltına açılan bu mazgalı örtbas etmek için kurulmuştur sanki. Bunları düşünerek kemerli basık girişten içeri çilehane eşliğindeki derviş edasıyla eğildi ve geçti Ahmed. Ahmed kimdir dersiniz; baba ocağındaki adı neydi kendi bile unuttu, yeniçeri ocağının Serdengeçti Ahmed'i, sonradan oldu hassa mimarlar ocağının Dalgıç Ahmed'i. Şimdilerde, Sinan'ın gölgesi, Davud'un kısık sesi Ahmed. Bir kuytuda balçık birikse Köprülüzade Ahmed Paşa hamamda suyun akmadığını bilir, İmrahor Ahmed Ağa lağımdaki taşkını bilir de, ne/neden olur bir tek su-yolcu Ahmed bilir.

Yerin metrelerce altında kalan her şey bir sebepten ötürü buradadır [Figür1]. Her adımda eklemlerini sızlatan bu yüksek basamaklar toprak altında kalan hacmi, dolayısıyla, depolanacak su miktarını belirler. Sarnıcın niye kapısı yoktur da göz göz delikli mazgal ile örtülür diye soran olursa, bilsin ki, mazgaldan içeri -Ahmed'in geçişinden çok daha elzemdir- rutubeti def eden

¹ "Su-yolcu"; Osmanlı Mimari teşkilatında yer almış, günümüzdeki mimar ve mühendis tanımlarının her ikisini birden karşılayan meslek sınıfıdır. Döneme ait kaynaklarda bu disiplin aşırı iş kolunun görevlerine yapıların tasarım ve inşa safhalarında etkinlikleri açısından değinilmektedir. İstanbul Kent Arkeolojisi sarnıçlar ve su yolları [Çeçen, 2000] ile donatılmıştır. Su-yolcular, su künklerini ve su yapılarını inşa etmek, kanalları temiz tutmak ve suyolundaki yapılara gereken onarımı yapmaktan sorumluydular [Önge,1997]. Su-yolu nazırlığı mimarbaşılığa yükselmek için çıkılması gereken bir basamaktır. Mimar Davud, Mimar Dalgıç Ahmed gibi ünlü mimarlar, hep su-yolu nazırlığından yükselerek mimar-başı olmuşlardır [Martal, 1989].

hava girer. Oluşan bu akımla toprak gözeneklerinde saklı duran su, yüzeye doğru usulca hareket eder. Sarnıç, odacıkları içerisinde biriken suyu muhafaza edebilmek amacıyla sırlanmış bakraç gibidir. Duvarları boydan boya kaplayan uçuk pembe renkli pürüzsüz sıva suyun yükselebileceği hizaya kadar çıkar. Sıvanın rengine bakıp zannedersin ki dokunsan dökülecek. Oysa bu sıva başkadır diğerlerinden, suyla temas ettikçe, inadına yapar gibi, olduğundan daha sert bir hal alır. Tıpkı naif, narin, sıska, minyon ama bir o kadar güçlü kadınlar gibi. Onlar zorlukla karşılaştı mı karşında deve dönüştü sanırsın. Bu sıva da var gücüyle hepten taştan olma duvarı sağlam kılar. İksirdir mübarek; içine kireç koyulur, yumurta bulunur, nice tuğlalar ezilir katılır bu harca, ismi lazım değil bir dünya malzeme var içinde. Hepsı ayrıcalıklı bir nitelik kazandırır sıvaya.

Tüm bunlar önemlidir de sarnıcın kıymetlisi sudur. Neme lazım, sarnıçta su olmasa nice canlar telef olur. Çünkü yapının etrafını saran bostan medresedekileri, sarnıçtaki su ise bostanı besler. Bu amaçla suyun sarnıçtan dışarı aktarımı Ahmed'in canını dişine takıp yönettiği bir oyun gibidir. Tam merkezdeki kuyu suyun haznesidir. Tulumbadan su çekilir, kovalara aktarılır. Tüm çıraklar, kalfalar peş peşe dizilir kova elden ele imece usulü taşınır. Bu işi çarklara oturtup çalıştırmak tarihin bu noktasında bir hayalde asılı kalır. Tespih boncuğu gibi sıralı insanlar dizisine bakınca, tam da dedikleri gibidir bu çekilmez işleyiş; «aç elini kora sokar!». Tıpkı diğerleri gibi, o da öncelikle bir kabuk ekmek arayışıyla buradadır. Ancak, kursağının sustuğu vakit başka beklentiler öne çıkar. Sarnıcın içindeyken yaşadığını tam olarak fark etmek varoluşunu anlamlı kılar. Bata çıka ilerlerken, burnuna çalınan yosun ve ıslanmış toprak karışımı kesif kokuyu alabilmesi henüz ölmediğinin en geçerli delidir. Söylene söylene çalışırken, duvarlara toslayıp yankılanan sesiyle keyfi yerine gelir. Ya o, kuyu bileziğinden sarktığı anda suda karşısına çıkan aksine ne demeli? Etlı kemikli yaşıyordur işte. Hele ki, yeraltında karanlığa alışan gözleri güneşe çıkıp kamaştığında yaşadığından hiçbir şüphesi yoktur artık. Bu haliyle dünyanın merkezine, yaşamın özüne ulaştı varsayar.

Ancak her nitelik karşıtını da içinde barındırır ya, yaşam kadar ölümün tecellisi yine burada gizlidir. Sarnıcı gök kubbe misali örten tonoz... Tonozu taşıyan, sıra ağaçlar sandığı sütunlar var ya... O sütunlardan bir tanesi var ki Doğu Roma Uygarlığından devşirmedir. Sanki buraya malzeme eksikliğinden ötürü getirilmemiş de yapıların geçiciliğini ve yaşamın kırılğanlığını fark ettirmek amacıyla yerleştirilmiş bir obelisk gibidir. Bu sütunu görmeye öyle alışır ki dışarı çıktığında At Meydanı'nı değil de Agora'yı bulacak sanır. Dehlizin ucunda Divanyolu bildiği cadde yerine Mese'ye çıkacak olsa, ilk işi bilge ²“mekanikos”ları bulmak olurdu şüphesiz. Keşke böyle bir yol olsa, mesela Isidoros'a ulaşırsa, aşılmaz görünen o açıklığa kubbe oturtmanın zorluklarını danişsa.

Karşılığında, bu kadar az ayak kullanarak Tuna'nın nasıl geçildiğini gururla anlatsa. Hayal güzeldir ama burgunun ucunu kaçırıp var gücüyle asılması gerektiğinde mecburen kendi gerçekliğine dönüş yapar. Gerçek demişken; esas gerçek yaşamın kimseye baki olmayışı zaman geçtikçe tekrar doğrulanır. Saatler günlere, günler aylara, yıllara, yüzyıllara dönüşür. Bu süreçte Dalgıç Ahmed her açıdan yılanlara, çıyanlara meze olur. Sarnıcın durumu ise ondan çok farklı değildir; bir zamanlar bostan ile kuşatılan yapının etrafını türlü otlar yerine boy boy yapılar sarar. Demeden geçmeyelim, zorlandıkça hayalini kurduğu motorlu su pompası çoktan bulunmuştur artık. Ayrıca, çok zamandır kente şebeke suyu gelmektedir. Dolayısıyla ne yeraltı suyunu ne de sarnıcı kimseler aramaz olur.

Tarihin milenyum başlangıcındaki bu aralığı, zamane su-yolcu, çok yüksek mimar Ahmet'in çağına damga vurma girişiminde olduğu dönemine denk gelir. Ahmet son derece modern, yalın bir çizgiye sahip, aynı zamanda konservasyon/renovasyon alanlarına bir o kadar ilgili... Bu nitelikleriyle "x" kuşağının parmakla gösterilebilecek tasarımcılarından sayılır. İnsanların geçmişten tutunacak bir dal aradığını ve aynı zamanda teknolojinin getirdiği olanakları sonuna kadar kullanmak istediğini çözdüğü günden beri işleri tıkırındadır. Bir müşterisinin talep ettiği; çeşitli etkinliklerin düzenlenebileceği elegant bir atmosfer, nezih bir ortam kurulabilecek mekân arayışı içinde sarnıcı ulaşır. Tam hedefine yakışır bir yer bulmuştur nihayet. Burayı bilenlerin –sayıca bir elin parmaklarını geçmez ama- yenilenişi sonrasında bir daha tanıyamayacağından emindir.

Uygulamaya geçince ilk işi; şu mazgalın içine oturduğu basık kemerden kurtulmak olacak. Duvarı boydan boya askıya alsa, bütünüyle cepheyi şeffaflaştırmak mümkün olur, girişten iç mekâna toplu erişim kolaylaşır. Böyle bir kültür merkezi için erişim, dolaşım kolaylığı ve kaçışların kurgusu son derece önemli. Girişte insanların bitmek bilmeyen şu basamakları canhıraş aşmasını bekleyemez, hol ile bağlantılı bir yerlere asansör ve rampa eklemek şart. Herkesi kolaylıkla içeri çektikten sonra sorunsuz dolaştırmanın bir yolunu bulmalı. Tam merkezdeki kuyu toplu faaliyetlerde engel oluşturabilir, onun da icabına bakmak gerekecek. Donanımsal ihtiyaçlara çözüm bulunca bu defa yapı fiziğine dair arayışlara gelir sıra. Havalandırma menfezlerinin, mekâna sinmiş ağır rutubet kokusunu uzaklaştırmaya yeteceğinden şüphelidir. Neyse ki, girişteki katlanır doğrama sayesinde hava akımı oluşturup, aynı zamanda, basık ve kasvetli ortamdan da bir nebze kurtulmuş olacaklar. Gerekli aydınlatma düzeyine tam olarak ulaşmak için, ayrıca, pendentifleri

² "Mekanikos"; niteliksel açıdan su-yolcu unvanının Doğu Roma Uygarlığında kullanılmış olan karşılığına denk gelmektedir. Mühendis olarak çevrilir ama bu durum biraz yanıltıcıdır. Matematik alt yapısı olan bir mimar denilirse daha iyi bir tanımlama yapılmış olur. Terimin döneme ait kayıtlarda karşımıza çıkan bir kullanım örneğinde; Ayasofya'nın özgün kubbesi yıkılınca yetenekli bir "mekanikos" olan İsidoros'un yeniden yapım işini üstlendiğine değinilmektedir [Mango, 2006].

apliklerle donatabilir. Bir de şu silik sıvayı akıtıp, taş duvar örgüsünü neon ışıklarla vurgulamak lazımdır elbet. Bu arada sütunları birbirine kenetleyen metal gergiler üzerinde oluşacak yanardöner yansımalar bir anda gözünün önünde canlanır da zifiri karanlıkta dolaşırken tam takır olan keyfi yerine gelir. Oldu olası hiç dayanamaz karanlığa. Sarnıcın içindeyken derinlere doğru attığı her adımda yaşamın gerçekliğinden, dünyanın merkezinden uzaklaşıyor gibidir sanki. Bu halini fark ettikçe kendine yakıştırdığı hastalıklar listesine klostrofobiyi de ekler.

Her açıdan kendini dinleyen, kendini bilen bir adamdır Ahmet. Olan biteni bu kadar sorgulaması, bu işlerin içinden çıkmak çok daha kolay olur aslında. Bazen tarihi değeri olan yapıları gerektiği şekilde koruyamadığı kaygısı yüreğine çöreklenir, içten içe kararlarından sorumlu hisseder. Böyle anlarda benliğini avutmak yine ona düşer. İşlevini kaybeden yapının tekrar etkin biçimde kullanılmasını sağlayacaktır, daha ne olsun! Bu yaşamının son raddesinde, ağırlar ile donatılan bedene, başka bir yaşamda, her şeye sıfırdan başlama şansı vermek gibi değil mi zaten? Gitgide bir ayine dönüşen bu teselli sürecinin son aşamasında aklına gelen bir atasözü; «aç elini kora sokar» bir nebze içini ferahlatır. Sonuçta burada iş gören kaç insana ekmek çıkmaktadır bu uygulamadan. Bu duygu durumundan tam olarak kurtulabilmek için bir tutam hayale ihtiyaç duyar. Kubbeciklerin izdüşümüne yerleştirilecek yuvarlak ikram masalarını, bir kokteylde sarmal oluşturup toplanan insanları düşünür. Sahneye çıkıp açılış konuşmasını yapan rektöre spotların yönelişini, gergilere kablolarla asılarak taşıtılan sergiyi de eklediğinde kurulacak düzenin kusursuz işlediğinden şüphesi yoktur artık. Herkes memnundur, her şey yolundadır. Hepsi iyi hoştur ama bir anda, beklemezken fikir projelerini işlediği, notlar tuttuğu geri dönüşümlü selülozdan olma defterinin tam ortasına tavandan bir damla su düşer. İşin garip yanı tavanda buna sebep olabilecek herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Ahmet malzemeden anlar, porozitesini bilir, kondenzasyon reaksiyonunun hesabı bir tahlile bakar ama bu damlanın yeraltı suyu kaynaklı olduğunu -o anda- kimseler bilmez.

KAYNAKLAR

- Çeçen, K., 2000. "İstanbul'un Osmanlı Dönemi Su Yolları", İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, İstanbul.
- Mango, C., 2006. "Bizans Mimarisi", (çeviren: Kadiroğlu, M.), B.Y.Y., Ankara.
- Martal, A., 1989. "XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Su-Yolculuk", Belleten, 205: 1585-1655.
- Önge, Y., 1997. "Türk Mimarisinde Su Yapıları", Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Walsh, R., 1838. "Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor", Fisher, Son & Co, Paris.

Demet Coşkun

GÖZLER, YOLLAR, YILLAR

Bu her sabah gidilen macera yaşamak için kısa, hayal kurmak içinse uzun bir yolun hikayesi. Kendim için büyüdüğüne yemin edebileceğim ama kimsenin sormayacağı servisle gidilen bir okul yolu. Dört yıl boyunca her gün gidilen, tüm önemli kararlarımı verdiğim, gözlerimin içinden aklıma, oradan da kaderime giden bir yol. Asla ezberlemediğim, hep merakla gözlediğim, öğrenmeyi denediğim yol, işte başlıyor!

İkinci ordu duvarı, apartmanlar, yokuş, aile apartmanları, pide fırını, bazen pazar, gecekondular, çalışmayan fabrika, yokuş, dar yol, yola dayalı kapı önleri, gecekondular, nefesinizi tutun, vee evet! Kocaman bir Malatya sabahı manzarası. Bakalım bugün gözlerimize kaç tane bina sığacak, hızlandık, acele edin!

Yokuş aşağı iniyoruz...

Gecekondular, apartmanlar, apartmanlar, solda kanal, gecekondular yolda biz sağda apartmanlar. Teyzemgilin evine varmak üzereyiz. Ve o ev ya da bir ev kulesi. İçim kıpır kıpır gözlerim kocaman. Onun için hep servisin sol tarafında oturuyorum. Fakir bir eve gelin gitmiş zengin ev kızı gibi, kanala yakın arkadaki gecekondulardan ayrı, sarmaşık saçları ayaklarında toplanmış, eteklerinde yeşil dallar günün en güzel selamlaşması ve sadece birkaç saniye ama dört yıl her sabah ve öğleden sonraları birkaç saniye, hoşçakal...

Gecekondular, apartmanlar, cami, yokuş sonunda TOKİ tepesi, öylesine buralara kaçmış evler, küçük bir ilkokul, kutu kutu balkonlu TOKİ apartmanları, okul ve Malatya manzarası. Tüm gün gözlerimde Malatya, sis, binalar, hayatlarımız...

Asılmasına karar verilen bir okul günü öğleden sonra Müzeyyen ile yoldayız. Hava güzel, yürümeye karar vermişiz. Çarşıdan doğrudan evlere dağılacakız, caminin ordayız. Sağa dönsek diyorum bir an içimden, o eve ya da kuleye gitsek bir baksak. Belki gireriz...Müzeyyen ne der? Ah bir sağa dönsek, belki başım da bu kadar dönmez...

Müzeyyen, ‘şu sağdan mı gitsek?’ diyor. Başlıyorum anlatmaya, o da atlıyor hemen bu maceraya! Hızlı hızlı yürüyoruz. Kalbim yüzüme vermiş tüm kanı, gözlerim fal taşı, yüzüm kıpkırmızı. Şimdi düşününce bir Kabe’yi görünce gözlerim bu kadar rahatlamıştı bir de o evi. Dünya gözüyle yakından görmek dedikleri...

Kanaldan geçiyoruz. Niye burada bu ev ya da bu kule, bu yapı ne? Niye bu kadar mağrur duruyor burada? Müzeyyen ‘hakikaten farklı bir ev!’ diyor. Farklı mı, niye? Ne önemi var, çok güzel!

En üste dikiyorum gözümü. Orada kulenin küçük balkonlu terası var. Korkulukları gri tuğlalarla delikli olarak işlenmiş. Arkadaki küçük kırmızı çatının gözlerinde her gün selamlaştığım yeşil sarmaşıklar, neşeyle beni çağırırlar. Beton sıva bir pelerin gibi kaplamış tüm duvarları, sükûnetle kuleyi korumakta. Pencere... Sanki sihirli bir değneğin işi. Hep ordalar ama bazen de yoklar, yani sanki, sanki her şey olması gerektiği gibi olmuş ve sonra bir ılık çalınmış sanki bir zamanda ve ağaçlar toplanmış çocuklar gibi kulenin dibine ve bir de sarı bir ev yanaşmış yanına ağır ağır. Gelmiş ve kalmış burada...

Sarı bir ev ve bir kule! Sarı bir ev, kule ve ben de sanki bu anın mekânında inançlı bir Don Quixote’um. Kalbimin atına bindim, yolları aştım ve işte buradayım!

‘Kimse var mı?’ diye sesleniyor Müzeyyen. Yok! Nasıl gireceğiz içeri? Ne var içerde? Niye var? Dönelim mi? Boşluk, sessizlik, geçen arabalar, kanal, güneş, üstümüze yapışan formlarımız...

Müzeyyen ‘Madem bu kadar geldik, bir etrafını gezelim ne olacak.’ diyor. Haklı. Etrafını dolaşmaya başlıyoruz. Bahçe duvarını takip edip evin arka tarafında ikinci kata dayalı ahşap, yer yer kırık basamaklı ve fazlasıyla ağlamaklı bir merdiven görüyoruz. Nefes almayı unutuyorum. Ben, binalara âşık olan bir kız mıyım? Bir adım atıyorum. Müzeyyen eteğin var diyor. Ne eteği? Benim yükseklik korkum var ama çıkıyorum işte yukarı...!

Neden diyorum, neden bu kadar güzel her şey? Manzara, camlar, boşluk, tavandaki işlemeli demir avize... Neden diyorum, neden, neden terk ettiniz burayı?

Müzeyyen de gelmeli. Şahidim olmalı! Hemen ikna olup çıkıyor yukarı. Üstteki balkonlu küçük çatıyı da görmek istiyorum. Ama merdiven yok.

Belki yine geliriz. Olsun, bari biraz oturalım. Oturuyoruz... Küçük bir balo salonundayız sanki, içimden dans ediyorum. Müzeyyen ‘sen gerçekten mimar olmalısın’ diyor. Mimar olma isteğim ilk defa kabul görüyor. Gülüyorum. Zaman donuyor... İnerken çorabım yırtılıyor biraz, ödüm de bayağı bir kopuyor ama dönüp bakıyorum kuleye evet, evet ben artık bu kulenin Don Quixote’uyum diyorum.

Bu kule artık benim!

Zaman geçiyor. Selamlaşmalarımız bitiyor. Artık ikimiz de birbirimizin kalbindeyiz. Sınava bir kere daha çalışıyorum, yolum oradan geçmiyor, ben oraya gitmiyorum, gözlerimiz buluşmıyor, içimde bir sürü Malatya var ama yıkılıyor. Yeni bir şehir kuruyorum...

Adı İstanbul oluyor.

Zaman geçiyor yine Malatya beni gurbetine yolluyor, gözlerimde İstanbul, dolup dolup boşalıyor. Okyanusa sızmış petrole bulanık martı gibiyim her yerim İstanbul oluyor. Yapış yapışım, her çırpışım beni daha çok batırıyor. Gözlerim İstanbul görüyor. Gözlerim İstanbul anlıyor. Gözlerim İstanbul’a akıyor... Yenisini takıyorum...

Tartılı gözler. Tartılı yeni gözler takıyorum. Bu gözler yollara biraz üstten merakımı belli etmeyerek bakıyor. Mimarlık fakültesi okuyor İstanbul’da. İstanbul’u beğenmiyor. Kızgın, eleştiriyor, özeniyor. Yurt dışına gidecek iki haftalığına. Ara tatilde Malatya’ya, oradan geri İstanbul’a ve sonra İtalya... Yeni gözlerimle dönüyorum Malatya’ya. Anneannemi ziyaret ediyorum. Servis yolunu takip ederek yeni taşındığımız eve dönecek oluyorum. Birkaç nefes, hava soğuk, yol başlıyor!

İkinci ordu duvarı, apartmanlar, yokuş, aile apartmanları, pide fırını, bazen pazar, gecekondular? artık yoklar, çalışmayan fabrika, yokuş, dar yol olmuş geniş yol, sol taraf artık TOKİ tarlası, kutu apartman yetişen verimli bir tarla, manzara? Evet burada. Ama sol taraf, kanal, ağaçlar, sağlam ağaçlar, yıkık ağaçlar, yıkıkondular*... Manzara: artık hiç ev yok burada! Teyzemgilin evine varmak üzereyiz. Sağda apartmanlar, yolda biz, sola bakamıyorum. Her şey yansıyor sanki. Her şey kafamda bir Malatya. Malatya akıyor sanki aklıma, tartılı gözlerim akıyor, değiştiriyorum...

Zaman geçiyor, yıllarım biraz daha yaşlanıyor. Artık tembihli gözler takıyorum. Yolları bazen görüyor, bazen anlıyor. Bir şey arıyor kime ait, kim üretti, üretildi

mi yoksa hep mi vardı? Karmakarışık bu gözler, kızmaktan yorulmuş, ‘hayat’ diyor. O olmasa başkası yapacaktı! Sık sık beni tembihliyor. Okul bitiyor kürkçü dükkânı beni çağırıyor. Gidiyorum.

Arabalı yollar gidiyorum. Araba camları kadar yollar, yıllar ve manzara...

Yollar geçiyor. Tembihli gözler eski camdan yeniye bakıyor. Mekân tüm zamanlarıyla ırmağında akıyor. Uzaktan sessiz bir tanıdık, usulca yaklaşıyor... Önceden ayaklarına varan saçlarını artık göremediğim bir tanıdık.

Mevsim kış mı, bahar mı? Yıl geçmiş mi, şimdi mi yoksa ‘daha var!’ mı?

Saçları tellenmiş artık uzamayan, Azrail’le yakın komşu bir kule ve sarı bir ev, bir selamlaşma ve bir hoşçakal buluyor gözler. Tembihleri başlıyor. O olmasa başkası yapacaktı, o yapmasa başkası kesin yapacaktı! Geçmişte olmasa şimdi olacaktı, şimdi olmasa sonra olacaktı! Tembihleri yıkılmışların selasına karışıyor...

Tembihli gözlerim de akıyor...Mecbur değiştiriyorum.

*Yıkıkondur: gecekondunun yıkılmış halini ifade ettiğim özgün bir tanım.

Ebrar Öztaş

YERALTI

Uyanmak istemiyordum.

Hem uyumaya devam ediyor hem de uyanıklığın verdiği bilinç arasında sıkışıp kalmıştım. Bulanık düşünceler kafamın içinde benimle konuşuyorlardı ama uyanamıyordum. Uyanmak istemiyordu alelade, tekdüzeliğe uyanacağını bilen zihnim ve onu takip eden bedenim.

Sabah oluvermişti işte yine. Güneş mesaisine başlamış olmalıydı. Fakat ışıği bir türlü pencereden süzülüyordu odamın içine. Saat sekiz olmasına rağmen odam öyle karanlık ve kasvetliydi ki bana soğuk kış akşamlarını hatırlatıyordu. Oysa mevsimlerden ilkbahardı. Sabahları aydınlık, tatlı esintili ama bir yandan da sıcak olmalıydı. Ama yaşlı insanlardan duyduğum ilkbaharlar sadece eskide kalmıştı. Öylece yitip gidivermişti işte. Her şey gibi. Artık karanlık ve soğuk sabahlara ya da aşırı sıcak, bunaltıcı sabahlara uyanıyorduk. Sahi, güneş neredeydi? Bu karanlık da neyin nesiydi? Evlerin içi neden güneşin aydınlığıyla dolmuyordu?

Bozulmuş ruhlarımızla, kaybettiğimiz benliklerimizle, doğruyu yanlış yaptığımız ve yanlış yanlış olarak bıraktığımız günden beri her şeyi yavaş yavaş kaybetmiştik. Kentleri, sokakları, parkları, yaşamı... Ve en önemlisi birbirimizi kaybetmiştik. Bizler artık birbirine tahammül edemeyen, derinlerde hep bir mutsuzluk hisseden ve birbirini tek kalıp bireylere dönüştürmeye çalışan insanlara dönüşmüştük.

Güneş her yeni gün doğuyordu. Elbet doğacaktı. Bize hizmet etmeye mecburdu! Fakat elimizde olsa güneşe bile müdahale etmez miydik? Ederdik elbette. Ah şu insanlığın bitmek tükenmek bilmeyen kontrol etme isteği... Bir de bu isteğin getirilerini kendinde hak görmesi. Öyle bir hırsla ve hınçla ardı ardına indirdik ki darbeleri doğaya, öyle umarsızca sonunu hesap etmeden, hatta bazen hesap ederek, ucunun eninde sonunda bize dokunacağını bilmeden hatta belki bunu da bilerek karışmak istedik doğaya. Sanki doğa bozuk bir saat ve biz de onun tamircisiydik. Oysa nerden bilebilirdi en büyük düşmanı olduğumuzu bizi kucalamaya çalışırken? Sonra da övündük biz Sapiens'iz diye.

Zihnim bütün vaziyetin farkındayken, vücudumu kaldırmak istememesi normal değil miydi? Sonra hatırladı zihin, bir şey vardı. Oralarda bir yerlerde bir şey vardı. Her şeye rağmen onu heyecanlandıran bir şey. Bugüne ve yarına uyanmak için bir sebep. Beynimin uyuşmayan odalarında içten içe bir sabırsızlık hissi. Bir yandan istemsiz bağırışları, bir yandan 'hadi hadi' deyişleri. Bu yükselen betondan cellatların, yeşilin acımasız katillerinin ve her şeyin sorumlusu riyakâr, ruhu çekilmiş insanların arasından bir iki nefeslik bir kurtuluş. Zihnim heyecandan karıncalanıyor, yasakları çiğneyebilmek için adrenalin pompalıyordu. Her gün gideceğim saat yaklaştıkça sırtımdan soğuk terler boşalır, saatler, dakikalar geçip gitmek bilmezdi bir türlü. Tek bir yer, tek bir mekân bende aynı anda bir sürü his uyandırıyor. Bir dakika özlüyor, diğer dakika öfke doluyor, peşinden sevinci hissediyordum. Sevinç ise yerini umuda bırakıyordu. Bir gün orada yaşayabilme umuduna 'âşık' olmuştum. Evet âşık. Bir insan başka bir insana mı âşık olabilirdi sadece? Bir ağaca, ağacın yansımasına, ağacı korurcasına etrafını saran binaya, beraber bir bütünü oluşturmaya âşık olamaz mıydı insan? Ben olmuştum. Aşk karmaşıktı. Öyle söylerlerdi. Ama ben basitliğin şekil bulmuş haline âşık olmuştum. İçimden aşkıyı haykırmak geliyordu. Fakat sakın kalmalı ve kimseye yakalanmamalıydım.

Şehrin kimliksizliğinden ve zahir görüntüsünden kurtulduğün birkaç saat, yaşadığını hissettiğin birkaç saat... Kulağa ne kadar rahatlatıcı geliyor değil mi? Başlarda bu birkaç saat yetiyordu. Fakat şimdi içimde büyüyen hislerin önünü alamıyordum. Zihnim ve bedenim bir olup benden daha fazlasını istiyorlardı. Gökyüzü ile kendini yarıştıran sözüm ona yaşam alanlarını, yapay suları, sesi çıkmasın diye betonla örtülmüş toprakları istemiyordum. Hatta artık midemi bulandırıyorlardı. Biz bunca zaman nasıl yaşadık bu karanlığın içinde? Nasıl bile bile göz göre göre ittik kendimizi bu soğuk betonların arasına? Bu soğukluğun, ruhsuzluğun bize de sirayet edeceğini hesap edemedik mi sahiden? İşte şimdi hepimiz etrafa doluşturduğumuz üstüne düşünmeden, sırf daha çok insan yaşasın diye, adına para dediğimiz bir kâğıt parçası uğruna, her biri birbirinin aynısı olan binalara benzemedik mi? Şehir bizim, bizler de şehrin yansıması değil miydik esasında? Bütün bu menfi duygular içime doluşurken bir yandan da oranın hayalini kurmaya cüret ediyordum. Oraya gitmeyi, dokunmayı, hissetmeyi ve sevmeyi arzuluyordum. Orası Yeraltı'ydı.

Her şey Yeraltı'yla başlamıştı. İlk zamanlar yasaklı bölge olmasının verdiği merak beni oraya yönlendirmişti. Fakat daha sonra Yeraltı'na duyduğum hayranlık ve yerüstüne duyduğum öfke bir olup itiveriyordu beni her seferinde Yeraltı'na. İlk gördüğümde bildiğim her şey başıma yıkılmıştı. Bildiklerimi,

daha doğrusu bildiğim sandığım her şeyi unutturmuştu. Ama zihnim yenileriyle açığı kapatmıştı bir anda. Her şey o gün, Yeraltı'nı gördüğüm gün başlamıştı.

Tarih 16 Aralık 2050, günlerden cuma, işe giderken önümden koşar adım ve telaşla yürüyen bir adam dikkatimi çekti. Bu kentte herkes böylesine telaşlı ve umursamazdı tabi ki fakat şehrin pis havasından mütevellit hepimizde kronik akciğer sorunu varken bu adam nasıl bu kadar hızlı yürüyebiliyordu? Farklı bir şeyler vardı. Hissediyordum. Üstelik telaşı sahici ve içtendi. Artık hepimiz sahicilik ve içtenliğe çok fazla uzaktık. Gözüm aniden ayakkabılarına oradan da ayakkabılarındaki kahverengi lekelerle takıldı. Lekelerin ne olduğunu biliyor gibiydim fakat bir türlü çıkartamıyordum. İçimde bir merak dalgası uyanmıştı bir kere. O yüzden adamı uzunca takip ettim. Bedenim adeta peşinden sürükleniyordu gölgesi gibi. Sonra bir anda geldi aklıma, lekelerin ne olduğu. Lekeler çamur lekeleri idi. İyi de çamur toprak olan yerlerde olurdu. Burada her yer betondur. Peki nereden bulaşmıştı bu çamur bu telaşlı adamın ayakkabılarına? Toprak yıllar önce dünyada vardı. Fakat bizim zamanımıza yetişememişti. Dijiokada aynen böyle yazıyordu. Oradan eski dünyaya ait makaleler bulabilirsiniz. Ben de sık sık dijiokada eski dünyaya ait yazılar okurdum. Adamı şimdi daha büyük bir merakla takip ediyordum, Onun adımları hızlanıyorsa ben de hızlanıyor, yavaşlıyorsa ben de yavaşlıyordum. Nefes nefese kalmıştım. Ama umurumda da değildi. Volantem isimli havada asılı duran 300 katlı binaya doğru ilerliyordu. Havada durduğu için altında bir sürü işler dönüyordu. Bina ilk yapıldığında büyük sükse yaratmıştı. Fakat daha sonra daha yüksekleri yapılıncı pabucu dama atılmış oldu. İnsanlar her şeyden sıkıldığı gibi bu binadan da sıkılmıştı işte. Şimdilerde âtıl bir bina durumundaydı. Fırsatı görenler burada gizli işlerini yürütüyorlardı. Adam buralarda iş yapacak birine de hiç benzemiyordu aslında. Daha fazla sabredmeden yakaladım omzundan adamı. Karşımda afallamış ve korkmuş görünüyordu. Benim ise sorularımın ardı arkası kesilmiyordu. Onun da yalvarış yakarışlarının. Onu şikâyet edeceğimi ve yakalatacağımı sandı. Oysa böylesi aklımdan bile geçmemişti. Ben başka şeylerin peşindeydim.

Yeraltı sadece bir şehir efsanesiydi. Varlığından hiçbir zaman emin olamazdık kimse. Hatta ben Yeraltı'nı dine benzetirdim. Orada durduğu bilinen ama görülmeyen, delicesine inandığın, inanmak zorunda kaldığın yoksa bir türlü kafanda bazı şeyleri yerine koyamayacağın bir şey. Kendi dünyamızda akıl sağlığımızı korumak için hayal ettiğimiz bir mekân. Ve bu adam tüm gerçekçiliğiyle karşımda bir kanıttı. Onu nasıl yakalatabilirdim ki? O benim anahtarımdı. Yıllardır uyuduğum uykudan uyandıracak olan şeydi.

Ona durumu izah ettim. İşin aslını anladığında derin bir nefes aldı. Benim merakımı gördükten sonra ise yüzündeki korku yerini muzip bir gülümsemeye bıraktı. Artık anlatmanın zamanıydı. Uzun uzun konuştu ve ben de şaşkınlıkla dinledim. Dinlerken bedenime ateş basmıştı. Ellerim uyuşmuştu. Gerçek olabilir miydi bütün bunlar?

Plan yapmaya başlamıştık bile. Gece 12'de Volantem'in altında buluşacaktık. Çipimi çıkartmama yardım ettikten sonra beni Yeraltı'na götürecekti. Ben de sözünü dinleyip eve doğru yola koyuldum. Evde saatin gelmesini bekleyecektim. Volantem'in 3 sokak paralelinde 680 katlı bir binanın 250. katında küçük bir dairede yaşıyorum. Bu ruhsuz büyük kutunun küçük bir yerinde günlerimi öldürüyorum.

Kulelerde bütün daireler aynı büyüklükte, aynı formlarda ve aynı renklerde. Herkes tek tip dairelerde yaşar. Daireleri renkli boyamak yasaktır. Biz de renkli giyinmeyiz yasaklardan ötürü. Yaşam alanı prototipi kişi sayısına göre çoğaltılır sadece. Zaten pek büyük bir prototip yoktur. Çünkü artık çocuklu aileler yaşamıyor. Aslında çocuklar aileleriyle yaşamıyor. Onları pek görmeyiz. Doğum oranları çok az olduğu için her bebek çok değerlidir. Anneler doğum merkezlerinde doğurtulur. Bebekler direkt bebek merkezine alınır ve büyüyene kadar topluma katılmaz. Özel olarak merkezlerde yetiştirilirler. Dolayısıyla ne büyük aileler ne de çocuklar vardır. Dairelerin içi soğuk, dar, zaman mezarlarıdır âdeta. Her daire birbirinin aynısı olduğu gibi bizler de birbirimizin aynısıyızdır. Aynı renk saçlar, aynı renk kıyafetler ve hatta aynıdır hepimizin yüzleri. Belirli yaşa geldiğimizde belirlenen yüz tipi için hepimiz ameliyat oluruz. Bütün kadınlar ve bütün erkekler birbirlerinin aynısıdır. İnsanlar hiç gülmez. Beraber vakit geçirmez. Sanki yüksek binaların gölgesi düşmüş hepimizin üstüne. Öyle bir mutsuzluk, öyle bir kasvet çökmüş üzerimize... Bizler birbirimizi bile tanımayız mesela. Karşı dairede yaşayan uzun boylu, kibirli olduğundan emin olduğum beyefendiyi ya da evinin kapısını kırmızıya boyadığı için yaka paça götürülen hanımefendiyi. Hiçbirini tanımam ve tabi onlar da beni. Ama dürüst olayım hanımefendinin hayranıyım. Ceza alacağımı bile bile gösterdiği cesur dik duruşa nasıl hayran olamam ki? İçimde sıkıştırdığım bütün duyguları eyleme dökmüştü işte küçük bir kapıyla. Diktatör rejime karşı kapıyı kırmızıya boyamak bile benim için tasarımdı; “cesurluğun tasarımı”. Tabi bir de kırmızı boyayı nerden bulduğunu merak etmekten 3 gün uyumamıştım. Ardından kırmızı kapıyla açılan düşüncelerim sürekli yeni şeyler planlamaya başlamıştı. Sanki kadın kırmızı kapıyla ceza evini değil, beynimin tasarım odasını açmıştı. Ben düşüncelerin arasına iyice dalmışken gözüm bir an saate takıldı. Çoktan 12'ye yaklaşmıştı bile. Hemen üstüme bir şeyler geçirip çıktım evden. Volantem'e vardığımda adam beni bekliyordu.

Beraber aynı adımlarla, farkında olmadan bir ritim tutturmuş yürüyorduk. Heyecanım vücudumun her yerine dalga dalga yayılıyor ve sanki içim çekiliyordu. Yasak olmasının yani bir suç işlemenin bende yarattığı etki de cabasıydı. Yeraltı yasaktı çünkü efsane de olsa herkes oraya inen kişinin iyileştiğini, konuşabildiğini, gülebildiğini ve hissedebildiğini biliyordu. Onlar da bunu biliyordu. Bu yüzden yasak koymuşlardı işte. Oraya inen insan bir daha geri dönmezdi ya da büyük bir ayaklanmayı beraberinde getirirdi.

Adımlarımız artık iyice hızlanmıştı. Ben zorlansam da adama ayak uydurmaya çalışıyordum akciğerlerim müsaade ettikçe. Hiç konuşmuyorduk. En sonunda bir tünele ardından başka bir tünele ve büyük simsiyah bir kapıya geldik. Kalbim ağzımda atıyordu. Kapıya vurdu adam. Siyah kapının içinde küçücük bir kapıcık açıldı. İçeri girmek için hareketlendik. Önden adamın girmesine izin verdim çünkü bir yandan göreceğim şeyden korkuyordum.

Kapıdan girişimle bütün ışık huzmeleri gözlerime ve bedenime saplanıyordu. Gözlerimi kapatmak zorunda kalmıştım. Güneşi göremesem bile tatlı sıcaklığını tenimde hissediyordum. Gözlerimin alışması uzun zaman aldı. Ah, kim bilir ne zamandır güneş bana ben de güneşe dokunmamıştım. Gözlerimi açmamla bedenime sarsıcı bir dalgalanmanın yayılması bir oldu. Küçükken dijiokuda gördüğüm ağaçlardan daha güzelleri karşımda durmuşlar, beni selamlıyorlardı sanki. Öyle heybetlilerdi ki! Heybetli ağaçları takip eden çalılar ve onları da takip rengarenk yabancı çiçekler... Gözümden bir yaş süzüldü. Hiç bu kadar renk bir arada görmemişim. Nereye bakacağımı şaşırmıştım. Gökyüzü masmaviydi. İlk bir meltem geçti üzerimden. Derin bir nefes çektim içime. Sanki bu benim dünyadaki ilk nefesimdi. İçime çektiğim nefes doğadaki bütün kokuları içine hapsedmiş, ferah, tertemiz bir nefesti. Her yer o kadar eğimliydi ki...Toprağı hiç böyle hareketli görmemişim. İnişler, çıkışlar, düzlükler... Az ilerde gözlerim küçük, belli belirsiz silüetlere takıldı. Yamaçlara usulca duruyorlardı sanki. Çevrelerini yeşilin bütün tonları sarmalamıştı. Silüetler birbirine hiç benzemiyordu. Yakınlaştım iyice. Artık daha net görebiliyordum. Kareler, dikdörtgenler, daireler... Hepsi farklı ve kendine özgüydü. Her biri bambaşka tasarımlardı. Her biri hayal gücünün tam kendisiydi. Farklılıkları bile uyumu yakalamıştı. Bir tanesi toprağın içinde, diğeri suyun üzerinde, bir başkası bir kayanın içindeydi. İnanılmazdı. Hepsi başka bir şey söylüyordu. Ama her birinin dili aynıydı. Ne olduğunu tahmin etsem de sormak istedim. Duymak istedim. Ev dediler. Ev. İnsanlar burada yaşıyormuş. Usulca bir tanesinin yanına gitmek için hareketlendim. Yürümekte zorlanıyordum. Toprağın üstünde yürümek her gün yaptığım şeyler arasında değildi. Yaklaştıkça detayları görmeye başlamıştım. Evin iki kenarı sert kayaya yaslanmış, diğer kenarlar açıktaydı. Ön camlarından gördüm ki ev kayanın

içine doğru ilerliyordu. Ağaç ve taş nasıl beraberse doğada evin yapımında da iyi bir uyum yakalamışlardı. Evin çatısını görebiliyordum ve bu bana öyle bir mutluluk vermişti ki! Daha da yaklaşmak için eve giden patıkaya adım attım. Organik taşlar sanki yere öylesine doğanın notaları gibi bırakılmıştı. Üzerlerine bastıkça notaların doğadan sesler yükseliyordu. Bir notada kuş sesi, diğer notada rüzgâr sesi... Ben bastıkça taşlara müzik devam ediyordu. Ev ise bütün sadeliği ve sıcaklığıyla karşımda bana ‘hoş geldin, senin yerin burası’ diyordu. Benim yerim burasıydı. Ben yerden yüksekte olmak istemiyordum. Ben toprağa çıplak basmak istiyordum. Doğa benim evimdi. Mavisiiyle yeşiliyle renklerin özgürce aktığı bu yer benim zihnimdi.

İşte her sabah 250. katın 2815. dairesinde Yeraltı’nın hayali ve varlığı önce zihnimi, zihnimde bedenimi uyandırıyor. Ta ki onlar sırrımızı öğrenene kadar...

Dipnot:

Dijioku: Dijital ortamda bütün makale ve kitapların bulunduğu teknolojik bir alet.
Volantem: Latince uçmak kelimesinden türetilmiş bir bina ismi.

Ece Çeçen

HERKES İÇİN HER ŞEY

Uzayıp giden, sonu görülmeyen bir deryaya adım atıyorum sanki. Her daim başı önde yürüyen bir toplum yok burada, çaresiz ve biraz da hüzünlü bakmıyorlar düşük omuzları üzerinden. O sebeptendir ki; benden başka kimse gökten evvel yere bakmıyor. Mermer zemine düşen pırıltılar gözümü alıyor birden. Ardından havaya çevrilen bakışlarımla beraber her daim Beyoğlu'nun derinliklerine çıkan o ara kesit mekanların birinde buluyorum kendimi. Yukarısı bir başka derya. Cam, kasvetli demiri dağıtmış; bir de göğün pırıltısı ekleniyor yeni yıl dekorlarının işvesine. Kalabalık pek telaşlı değil, mağazaların yeniden açılmasıyla beraber buldukları her şeyi almış paketten insanlar geçiyor önümden. Burada telaş yok, ışık var. Halbuki İstanbul'da hep benden daha hızlı yürüyen bir telaş gelir peşimden. Her daim itekler ardımdan; çekil, geç, bekleme, durma, bakma... Bazen bakmaya korkarım sırf bu yüzden, Beyoğlu'nun mahzun binalarına... Neyse ne, İstanbul yok artık, hele Beyoğlu, hiç yok burada.

Buraya üç sene evvel gelmiştim. Bu kadar uzun muydu tünel? Yok mu beni karşılayacak bir kara delik? Yürüyorum, yürüyorum bitmiyor sanki... Hah, gördüm işte! Yalnız kara bir deliğe değil hakiki bir meydana çıkartıyor beni bu tünel. Gözlerim; binlerce çeşit çikolatadan kamaşmış; ağzım, şaşmaz bir düzenle sıralanmış kemerli kapılara bakmaktan hafifçe aralanmış, burnum o lüks kokuyu almakta hala. Amberler, yaseminler, lavantalar açıyor sanki ışıkla dolup taşmış o geçitten. İşte diyorum; romanlarda okuduğum, birilerinin şapka çıkararak önümde yerlere dek selam verişini kurguladığım o yerlerden birindeyim! Gözlerim, hep denildiği üzere bir İstanbul beyefendisi arıyor lakin memleketten pek uzaktayım. Daha da geriye sarıyor hafızam, filmlerde eteklerini toplayarak oradan oraya koşuşturan hanımların zamanına. Buraya mı geliyorlardı? Tarih boyu albeni simgesi olmuş, tüketme arzusuyla koşar adım geline, belki zamanının tek kapalı alışveriş merkezi burası mıydı yani? Belki yalnızca hanımların ve beylerin uğrak yeri değildi, et kesen soğukta girecek hiçbir delik bulamayan halk da muhtemelen bu dar boğaza gelip soluklanıyordu. Şapka, dantel, kumaş ve çikolatalardan arta kalan yerlere yerleşmiş kahvehaneler de sandalyelerini atıyordu herhalde kapı önlerine. Tıpkı, şimdi olduğu gibi. Kahvenin ve kakaonun kokusu karışıp cam çatıya değin yükselerek, her iki ağzı dondurucu soğuğa açılan bu alışveriş geçidine bir nebze olsun sıcaklık katıyor olmalıydı.

Meydana açılan çıkıştaki heybetli mermer kolonların pabuçları göğsüme dek yükseliyor, bir kahve alıp yaslanarak dinleniyorum. Geçidin ucunda durup, dümdüz önüme doğru baktığımda ürkerdim hep, yine ürktüm. Her şey nasıl bu denli muntazam, birbirinin bu denli aynısı olabiliirdi? Herkesi etkileyen tam anlamıyla buydu belki de. Orada öylece durup, pilastrlarla ayrılmış her biri birbirinin aynı olan karşılıklı kemerli kapıların sonsuz akışına baktım. Kemerli sıra kapıların üstüne, ikinci ve üçüncü katlar; yer yer serpiştirilmiş karşılıklı mermer heykeller ve silmelerin üzerine konumlandırılmış zarif aydınlatmalarla eşlik ediyordu. Kemer formundaki cam tavanın içeri aldığı ışık ile aydınlanan döşemeler de cabası. Bugün de en az geçmişte olduğu kadar toplumun belirli bir tabakasına hitap etmekte. Lakin aradan geçen neredeyse iki yüzyıl, toplumun alışveriş dinamiklerini evden sipariş etmeye kadar değiştirdiğinden, bu geçitler alışveriş odaklı olmaktan çok yerini tarihsel bir güzelliği bırakmış sanki. Bugün iki sokak arası en kestirme yol. Soğuktan ve yağmurdan koruyan bir çatı, bir ev. Vitrinlerdeki çikolataların fotoğrafını çekmeklik bir turist atraksiyonu belki de. Tarih de onu yalnızca bu birkaç cümle ile mi betimliyordu acaba?

Birbirine bağıladığı iki sokağa bakan cepheleri de içerideki şaşmaz düzeni yansıtıyordu, sanki bir rönesans dönemi sarayının cephesine bakıyor hissine kapılıyordunuz. Sizi, o küçük meydana değil de dar bir sokağa ulaştıran cephesinde şu sözler yazar: “Omnibus omnia” yani “Herkes İçin Her Şey”. Peki bu pasaj o zamanlarda herkes için her şeyi sağlıyor muydu diye düşünmeden edemedim. Bugün, evet diyebilirdim belki, bugün oradan ortalama bir kazanç ile geçip giden her insanın bir şey alabileceğini söyleyebilirim ancak yapıldığı dönemde Avrupa’da gerçek bir başkent yaratmak adına “Herkes İçin Her Şey” doğru bir slongan mı olurdu acaba? Sanıyorum hayır.

Kahvemin sonuna doğru gelirken, aylak adımlarım beni dar sokağa çıkan cepheye götürüyor. Bir sinema ve bir tiyatro kapısı geçiyorum. Tiyatronun eski balkonu belli belirsiz göz kırıyor. Merak ediyorum, tarih, bugünün hastalıkla sarıp sarmalanmış günlerini nasıl betimleyecek acaba? Fotoğraflarla mı hatırlayacak? Bir boşlukta salınan mekanlar, sokaklar, banklar... İnsansız bir geçit töreni bugün tünel. Değil on dokuzuncu yüzyılda altın çağını yaşayan bir mekan, yaklaşık bir yıl önce kalabalıklarla dolup taşan bir alalede mekanın bile önemi yok şimdi. Bir gün geçip gidecek ve geçip giden onca şeyin ardından bir tek anılar kalacak zihinde. Hele ki bir mekan, bir insan ömrü kadar değil ömürler boyu yaşayan ve yaşayacak olan bir hafızaydı. Biliyordum ki, o hiç unutmıyacakları yaşanan günleri. Işıltısını geri kazanır mıydı yeniden; şapkacıların, dantelacıların ve çikolatacılarının evi, bilmem. Bugün suratımdaki naylon maskenin kokusundan olacak, o çikolataların kokusunu duyamıyorum.

Adımlarım düşüncülerimle beraber sıklaşıyor, açık havada derin bir nefes alabilmek umuduyla hızlanıyorum...

Geçiyorum vitrinlerden, geçiyorum yansımalarından ve anılardan. Asaleti anımsatan koyu yeşil renkli hasırla birleşmiş bambudan koltuklar üst üste konularak, kapıları sımsıkı kapatılmış dükkanların içine tıkıştırılmış. Işıklar kapalı. Girişteki dört devasa kolonun ortadaki ikisi arasına, yeşile çalan gri mermerlerine yakışır bir kırmızı şerit çekilmiş. Eminim onlar da yeşilin kırmızıya ne çok yakıştığını düşünerek yapmışlardır. Girişler sağdan, çıkışlar soldan... Tek sıra halinde giriliyor geçide. Krallık diyorum, kendi kendime, düşmüş sanki... Ya da herhangi bir imparatorluk gerileme döneminde. Lale devri de bitmiş olabilir, en az barok kadar görkemli bir dönem de... Gerçek bir devrim var sanki. Maskelerin, el dezenfektanlarının devrimi bu. İşte bugün, cam tavani boylu boyunca süsleyen, işveli fakat buruk bir noel dekorunu geride bırakarak çıkıyorum o geçitten, kahvemin son yudumu. Geriye dönüp baktığımda gördüğüm yazı güldürüyor bugün beni biraz, “herkes için her şey”. Evet, bu öyle bir zaman ki şimdi o galerideki her şey, herkes için. Çünkü hastalık da herkes için, ölüm de.

Beylem Doğa Tabur

DİNLEME HÂLİ

Nedoğduğum ne de büyüdüğüm topraklardaydım. Kendimi aithissedebileceğim bir yer miydi ya da bunu aramak için mi seyahat ediyordum? Bu soruları ise bir yere giderken hiçbir zaman düşünmezdim. Gittiğim kentlerden, köylerden bir şey alır, yoluma devam ederdim. Körfeze uzak kaldığı için talihsiz olduğunu düşündüğüm bu yere ise birkaç günlük boşluğumu doldurmak için gelmiştim. Ama otobüsten indiğim anda orada bir gece bile geçirmeyeceğime neredeyse emindim. Kendine “Dünyanın En Büyük Açık Hava Müzesi” diyebilen bir kentin, Anadolu’daki kasabalardan farkını görebilmiş değildim. Yürüyerek ulaşamayacaktım belli ki bu açık hava müzesine. Ama Bergama ile ilgili tüm yazılanları aklıma getirip sahil kasabasına gitmemek için kendimi hemen bir dolmuşa attım.

Erkenci olmanın faydasını en çok, sıcak havalarda dolmuşların içinde gördüm. İnsanlar yeni yeni evlerinden çıkarken yarı dolu dolmuşta ben kentin içine girmiş sayılırdım bile. Telefondan baktığım haritayla Atatürk Bulvarı üzerinde gittiğimi takip edebiliyordum. Bulvarın iki yanında sıralı, günümüze ait olduğuna şüphe ettirmeyecek dükkân üstü evler, birer birer belirirken, kentte ilerliyordum. Dolmuşun penceresinden ve apartmanların nefes almaksızın sıralı dizilişinden tepede tüm görkemiyle belirecek Pergamon Akropolü’nü takip etme fırsatı kolluyordum. Ama ne fayda... Takip etmek bir yana, bir iz bile yoktu ondan. İnsan düşününce kendini şanssız hissediyor. Helenistik Dönem’den beri ayakta olan bu kente, bizim koyduğumuz katman; üzerinde yükseldiği toprağı anlamaya çalışmamış, toprakla bağı biraz beton biraz demir olan bu bloklardı. Kendinden önce burada yaşananları saygısızca baskılayan kendileri gibi içinde yaşayanlara da nefes aldırmayan bu evlerin, güya balkonlarında oturmaya kalksan iki saat vücudun uyuşmadan iki çift laf edemezsin bile. Hâlbuki bir Akdeniz kentinde ne gerekli şey balkonlar! Belki de dolmuşun iyice dolup sıkışmasından da bu boğucu havaya sokmuştum kendimi. Ama okuduğum zaman beni heyecanlandıran onca hikâyenin geçtiği yere karşı ilk izlenimlerim, beklentimi asla karşılamıyordu ve devamının da böyle olması ihtimali canımı sıkıyordu.

Kendimi bu kadar boğan düşüncelerin içine hapsolmuş bulduğuma göre anlaşılan dolmuştan inme vaktim çoktan gelmişti. Zaten yürümeden bir yerleri

keşfetmek pek bana göre bir şey de sayılmazdı. Keşif için tüm duyularıyla bulunduğum yeri hissetmeliydim. Kendimi dinleme hâline alıp ayak seslerini, insanların birbiri ile konuşmasını, esnaftan gelen sesleri, rüzgârın tene nasıl değdiğini, sokakların kokusunu alıp o yeri analiz etmeliydim. Görüneni, görünenin ardındakini ve bunların birbiri ile uyumunu içselleştirebildiğim an o yerin hakkını bir gezgin olarak verebilirdim. Yabancı olarak geldiğim Bergama’da ise yaşanmış olanın ve şimdinin adapte olduğu noktada yürümeye başladığımı, Bergama’dan ayrılınca fark edecektim.

Dolmuştan inip nefes aldığım bu düğüm noktasıyla beraber bir şeylerin değiştiğini çok net bir şekilde görebiliyordum. Çift taraflı akan trafik, tam o noktada tek yönlüye geçiyordu ve yürümek için insanı teşvik ediyordu. Nefessiz sıkışık kent dokusu yerini nefes alan bir parka ve BERKM diye adlandırılan bir kültür merkezine bırakıyordu. Gerçi parka merdivenle çıkıyor olmak biraz rahatsız etse de sonuçta kentin merkezindeki parktan gelen sabah esintisi, sıcak bir yaz günü için harika bir başlangıç sayılırdı. Bu başlangıcı taçlandıracak hızlı ve sağlam kahvaltıyla tüm gün yürüyecek enerjiyi kendimde bulabilirdim. Birkaç iç açmayan simit, poğaçaya satan pastane gözüme kestirdim ama en iyisi rutini bozmadan bir kahveyle güne başlamaktı. Hem kahvemi alırken yerel bir kahvaltı seçeneğim var mı diye esnafa da sorabilirdim.

İnşası yeni bitmiş belli olan kültür merkezi de Bergama gibi hem geçmişin hem de bugünün karşılığı iddiasını taşımakla kalmamış aynı zamanda bunu sağlamış gibi duruyordu. Parka bakan cephede, arkadların arkasında yeni nesil kahveciler ve genç esnaf varken; diğer cephesinde orta yaşlı esnaf, çayını alıp işyerinin önüne koyduğu tabureye kurulmuştu bile. Bergamalı genç, Akdeniz insanına ait bir sıcaklıkla kahvemi hazırlarken, turistlerin uğrak yeri olan Eşref Amca’yı, kahvaltı için önerdi. Bir yabancıya çok kolaymış gibi yerel terimlerle anlattığı yol tarifini unutmadan aceleyle kahvemi alıp çıktım.

Cadde boyunca hızla ilerlerken, Bergama katmanları da bir bilmeyen için bile yavaş yavaş göze çarpıyordu. Merkeze doğru yürüdükçe kentin girişindeki gibi yüksek katlı yapılarla daha az karşılaşır olmuştum. Apartman, şimdi kamuya ait bir konak, sıra sıra dizili dükkânlar; kırtasiye, telefoncu, kuaför, tuhafiyeye, kuruyemişi, bir kırtasiye daha ve solumda kocaman dairesel bir meydan mı? Bu meydanla karşılaşmak tatlı bir sürpriz oldu. Dairesel meydanın merkezinde dairesel mütevazı bir süs havuzu; havuzun bir tarafında yükselen amfi, amfinin ortasında bir yarık; yarığın içinde heykel, heykelin yanında ona gölge eden bir çam ağacı. İster altında dükkânlar da bulunan bu amfide şehrin koşuşturmasını izle; istersen tam karşısındaki sıra sıra dizili çam ağaçlarının altındaki banklarda otur soluklan. Yaşlı amcalar, koyu gölgeli, serin bankları seçmişken; bir grup

genç ise heykelle beraber amfinin bir kısmını da gölgeleyen yere oturmuş. Esnafın birbirleriyle sabah muhabbetini bölen gençlerin kahkahası, beni de meydanın bir tarafında öylece durup onları izlediğim andan ayıltmıştı.

Kahveci gencin tarif ettiği gibi yolun sağından devam ettim. Solda büyük çınarın altındaki boş iskemleleri gözüme kestirdim. Akşam yorgunluğu sonrası tam çarşıyı dinlemelik yer gibi duruyordu. Bankalarla dolu caddeyi de geçtim ve her yerinden bir yol saplanan başka bir meydana çıkıverdim. Ama arabaların nereden çıkacağı belli olmayan bu meydan, yayalar için tam bir bubi tuzağıydı. Gencin söylediği kiraathaneyi de görememiştım zaten. Hiç meydanla savaşımadan, yoluma içimden geldiği şekilde devam ettim. Bir acelem yoktu üstüne üstlük iki günlük boşluğum vardı. Kararımı vermişim bugün kenti dinleyip, zaman yolculuğuna yarın çıkacaktım.

Girdiğim sapaktan kendimi araba gürültüsünden uzaklaştıracak başka sapaklara saptım. Bergama’da oradan oraya iki adım atıp kendimi çok farklı bir yerde bulabiliyordum. Bu özelliği hoşuma gitmişti. Kendimi renkli boyalı tek katlı evlerin olduğu bir sokakta buldum. Pembe boyalı tek katlı bir evin akmayan sebilinin fotoğrafını çektim. Sokaklar sessizdi; beklediğim koşutran çocuklar, kapı önünde konuşan teyzelerin sesi için ya çok erkendi ya da ben kendimi Yeşilçam tadında nostaljik bir kareyi bulmaya adanmış bir romantiktim. Acıkmaya başlamışım ve Eşref Amca’yı bugün bulamayacağıma emindim. Birbiriyle kesişen Bergama sokaklarında yürümeye devam ettim.

Tek katlı evlerin birbirinden güzel kapılarını çektiğim sokağın sonunda kalabalık bir grubun sesleri geliyordu. Sokağın sonunda taş bir yapı vardı. Bu yağma taş yapının içinden sesler geliyordu. Aradığım sokak sesini bulmuştum. Bu bol kahkahalı, cıvıltılı ses mahallenin gençlerinden geliyor olmalıydı. Sokağın sonuna ulaşınca uzaktan onları izledim. Mahalle gençleri yerine karşımda, genç, güya işçi, muhtemelen üniversite öğrencileri ile dolu, üstleri toz içinde kalmış, kalabalık bir grup gördüm. Kiminin elinde pet bardakta su, kiminin elinde sigara, kendi içlerinde konuşuyorlardı. Dünyanın en huzur ve neşe veren konuşması, belli. İnsan, uzaktan bakınca bile bunu hissedebiliyordu. Bu neşeli grubu, yaşanmış olanın hemen yanı başında gündelik bir sohbette bırakarak yanlarından geçip gittim.

Cami, park, basketbol sahası, çocuk oyun alanı derken sokağın sonunda Bergama’nın büyümlü havasına teslimdim. Karşımda tarihi yağma bir köprü, köprünün solunda heybetli Serapion Tapınağı; Serapion Tapınağı’nın arkasında dağın eteğinde geleneksel kent dokusu ve dağın tepesinde Pergamon Akropolü.

Yanına korkuluk eklenmemiş bu köprü beni korkutmasa en yüksek olduğu noktada biraz daha fazla durup Bergama'yı tam o noktada saatlerce izlemek isterdim. Köprünün bir tarafında vızır vızır geçen araçlar, sürekli oradan oraya yürüyen insanlar; diğer tarafta boş bir arazi, arazide yıkılmış iki yapı ve arazi bitiminde Serapion Tapınağı. Köprüyü geçtim ve çıplak arazide Serapion Tapınağı'na kadar yürüdüm. Yazık ki arazinin Serapion Tapınağı'na en yakın sınırını otopark olarak kullanıyorlardı. Benim için yaşanmış ve şimdinin en uyumsuz hâli, Bergama'da tam bu arazi sınıırıydı.

Belli ki Serapion Tapınağı namıdiğer Kızıl Avlu, adını inşa edildiğı kırmızı tuğlalardan almış. Silindirik gövdeli yapılarından camiye çevrilmiş olanını gezemedim ama kalanını görmek için biletimi alıp içeri girdim. Tapınağı gezen turist kaflesine takılıp onlarla gezmeye başladım. Roma Dönemi'nde yeni kentin sembolü olması için yapılan ve Mısır Tanrısına adanan bu tapınak Bergama çayının üzerine yerleştirilen tonozların üzerine inşa edilmiş. Yüzyıllardır ayakta olan bu yapının en şaşırtıcı özelliğıyse asıl kapladığı alanın uzunluğunun 270 metre olduğuydu. Otopark olan boş arazinin buranın devamı olmasını beklemek çok mantıklıyken rehberin sözleri beni bir kez daha hayrete düşürdü. Geçerken asla dikkat etmediğim belediyeye ait o tesis Kızıl Avlu'nun üzerine inşa edilmiş. Bir kez daha Aşevi'ne, ilçe garajına bakmak için Kızıl Avlu'dan hemen çıktım.

Kızıl Avlu'nun görünmediğı noktadan izlerini aramaya başladım. İki katlı sıvalı bir ev, kiraathane, küçük bir meydan ve devam eden geleneksel kent dokusu; altında akıp giden Bergama Çayı ve Serapion Tapınağı. Bergama'da bir kez daha yaşanmışla şimdi, aynı zamanda, aynı mekânda bir aradaydı. Muhtemelen kimi kiraathanede çay içerken bu durumu kanıksamış aklına bile gelmiyordu, kimi evinde televizyonunu izliyordu; kimi de tüm bunları turist çekip satış yapabilmek için defalarca anlatıyordu. Benim şaşkınlıktan yorgunluğumu, açlığımı unuttuğum bu katmanlar, Bergama'nın hayatıydı.

Tüm bunları düşünerek yürürken bir taraftan da yemek yiyebileceğim bir yer arıyordum. Bergama'nın altını üstüne getirmeme rağmen kahveci gencin bahsettiğı yeri bulamamıştım. Ama tabelası ağaç gövdesine yaslanmış, tesadüfen gördüğüm bir kahvaltı salonuna kendimi attım. Zaman, öğleni bile geçmişti ama benim ilk öğünüm olacaktı. Bu kahvaltı salonunun, bir insanın anca geçeceği bir kapısı ve küçük bir camekânı vardı. Sizi içeriye davet edecek bir garsonu da yoktu. Çünkü buranın tek çalışanı Eşref Amca. İçeri girdiğimde solumda Eşref Amca ve kahvaltılıkler duruyordu. Tanımadığım insanların yanında bir masaya iliştim. Tavamı alçak, dapdaracık bir yer. O kadar üne bulunduğu mekândan kahvaltı menüsüne kadar kendini hiç bozmamış. Hızlıca

kahvaltı yapıp çıktım. Karnımı doyurunca sığağın da etkisiyle yorgunluğumu hissetmiştim. Bir an önce rezervasyon yaptırdığım otele gitmek için haritayı açtım.

Bergama'nın kıvrılan, daracık, sonu sürprizli sokaklarında yorucu bir zaman yolcuğundan çıkmış gibi hissediyordum. Gelmeden önce okuduğum, gördüğüm her şey yürürken şimdinin içinde tekrar şekillendi. Bu kadar hızlı değişen zamanlar, aynı mekânda birkaç zamanı yaşamak, benim gibi bir gezgini bile şaşırtmıştı. Yerel halka bakınca bu duruma uyum sağlamışlar diyemem. Çünkü onlar bu çok zamanlı mekânların içine doğmuşlar. Yerel halk, bu zaman yolculuğunda istediğı zamandaki mekânda şimdiyi yaşıyor. Biz gezginlerse yaşamadan tüm zamanları aynı mekânda izleyip büyölünerek buradan ayrılıyor. Ama Bergama, daha önce kendine hiç sormayı düşünmediğın soruları sorduruyor. Soruların cevaplarını da bu çok zamanlı mekânlarının içine saklıyor. Bu çok zamanlı mekânlarsa sana tek seferde asla cevabını vermiyor ve bir bakmışsınız bu büyüü topraklar size kendini çoktan bağlamış bile.

Ceren Boğaç

CENNETİN İLK BASAMAĞI

Derler ki felaket gecesi geldiğinde ve megalitik tapınağın tepesindeki güneş batıp da Mu -bir damlanın kara döndüğü zamanda- Poseidon'un krallığına gömüldüğünde, büyük dalgaların farklı kıtalara sürüklediği kavimlerden üç bilge, iki asırlık uykuya dalmış. Bu üç bilge, birbirlerinden fersah fersah uzakta fakat aynı rüyada, tıpkı Michelangelo'nun taşın içindeki heykeli çekip alması gibi, arzın kalbindeki şehri ince kesiklerle ortaya nasıl çıkaracaklarını görmüş. Ve böylece uyandıklarında, ışığın sağ elinin gösterdiği yolu takip ederek, yeryüzünün çekirdeğine üç tünel kazıp dar dehlizler ve dik basamaklardan geçerek, tek parça yuvarlak taşlardan oluşan siirne kapılardan girilen bir şehir kazınmış: Agharta.

Yıllardır buradayım fakat hâlâ kentün gösterişli mimari dokusunun karşısında adeta çılgına dönen turist kabilelerinin gürültüsüne bir türlü alışamadım. Bazen keşke kent merkezine taşınmak yerine banliyölerden birinde kadife devrim öncesi sosyalist gerçekçilikle inşa edilen -Jalta Butik otel gibi- hem kibar hem de klasik Batı ihtişamını yeniden alevlendirmeyi amaçlayan, post-modernin habercisi bir binada yaşasaydım, diyorum. Böylece süse eğilimli fakat özünü gerçekçi paradigmalardan almaya çalışan, romantik bir devrimci ütopyasının içinde olduğumu düşleyebilirdim. Ve her sabah bu düşle uyanır, Klementinum Kütüphanesi'nin heybetli girift tavanının altındaki barok salonda saatlerce oturur, Jorge Luis Borges'in 'Gizli Mucize'sinde bu yerle ilk tanışmanın anısını yad eder ve ben de yarım bıraktığım her şey için biraz daha zaman dilerdim.

Gizli Mucize... Kaç yıl geçti sahi üzerinden? "Ben Borges okumadım" demiştin, 'Ficciones Hayaller ve Hikâyeler' kitabımı yeni taşıdığımız evin iki gözlü kütüphanesine özenle yerleştirirken. Edalı son bahar rüzgârının, sarının onlarca tonuna öpücük kondurarak sokaklarda salındığı ve kızıl güneşin Vltava nehri üzerinden daha hızlı battığı zamanlardı. Burada her şey eski ama biz yeniydik. Kitabı açıp Gizli Mucize öyküsünü sana uzatarak "Bence başlamak için bundan daha iyi bir zaman olamaz" demiştin, hazan serinliği yüksek tavanlı odayı iyice soğutmaya başladığında ısınmak için bir yandan da kaloriferleri açmaya çalışırken. Bu geceden altmış kusur yıl önce, bizden birkaç sokak ötede Hladik, Yahudi kanı taşıdığı ve yanlı yazılar kaleme aldığı için gestapo tarafından vurularak idama mahkûm edilmişti. Sabahın dokuzunda geçecek ölümünün şafağına doğru uykuya daldığında, rüyasında Klementinum'un dört yüz bin ciltlik kitap sayfalarının birindeki tek bir harfi -Tanrı'yı- ararken kör olan kütüphaneciyle karşılaşmış ve ona yarım kalan oyununu bitirmek için bir yıl daha yaşamayı dileyeceği 'her şeye kâdir

olanı' nerde bulabileceğini sormuştu. Düşen yaprakları yüzünden ağaçların nefeslerini koku senfonisi eşliğinde yüzümüze üflediği taze hava, o gece bizi tir tir titretmişti. Ne yaptıysam kalorifer çalışmamış, zor bulduğumuz yasemin çayı ve nereye gidersek gidelim yanında taşıdığım ekose desenli küçük pamuklu battaniyenin altında ısınmaya çalışırken bir damlanın cama vurup da yere düştüğü zamanda, Borges'in iğneyle kuyu kazar gibi ortaya çıkardığı öykünün içindeki labirentte ikimiz de kaybolmuştuk.

Astronomik saat kulesi dokuz kez çaldı. Sonbaharın ilk yağmuru meydana ıslattı. Bana yedi asır gibi gelen bir zaman diliminde topu topu iki bin adım yürüdüm. Şehrin değişmeyen sureti köksüzlük hissini buralı olmayan herkesin yüreğine yumruk gibi çakarken ben ruhumu uzun zaman önce buraya bağlamış olmanın mağrurluğuyla kalabalığın arasından geçip gittim. Sokakların yüzlerce yıllık savaş, demir perde, kadife devrim hatıralarıyla örülü buğusunun, geçip giden herkesi varoluşun ve ait olmanın dehlizlerinde gidiş gelişlere sürüklediğine ilk tanıklık edişim değildi bu. Eva Svankmajerova'nın grotesk tarzda parçalanmış uzuvlar, sarkan diller ve komünizmden kapitalizme gerçeküstücülüğün düşlemlerini ve acı veren bir rejimde kadın olmanın panoramasını resmettiği eserlerinden, insanın böceğe, böceğin de insana dönüşümüne kadar onca yaratının gerçek mekânlarından öylesine geçip gitmek ya sağlam bir sarhoşluk ya da tıkanık bir umursamazlıkla yaşamayı seçmeyi gerektirirdi. Mekân-zaman-varoluş muskası, uğultulu kabilelerin önce hayran kaldıkları sonra hüzne salındıkları bu suret karşısında boyunlarına dolandıkça dolandı. Kömür şeker ekmek tadıyla bastırmaya çalıştıkları bu anın içinden süzülüp kendimi, sade bir kemerin arasına zarafetle kondurulmuş ahşap kapıdan geçip her seferinde beni şaşırtmayı başaran, parke taşlarıyla döşeli o geniş antrenin içinde yeniden buldum. Dışardan gösterişli, içeride ise terkedilmiş bir depoyu andıran bu girişin sonuna sıkıştırılmış dar basamaklardan, sokak seviyesinin çok altında, melodilerin taşların içine örüldüğü yüzlerce yıllık mahzene indim: Agharta'ya.

Derler ki Mu'da batan güneş yer kürenin yedi çakrasından geçip oyuk şehrin üzerinde hiç kaybolmayacak şekilde tekrardan doğduğunda, beyaz okült bilgeleri ateş, su, hava ve toprağın kozmik gücünü Agharta'nın üç taş kapısının eşliğine işlemiş. Böylelikle svastika yolunu takip ederek ışığa erişenler, bu kapılardan geçebilecek ve akanthus yapraklı korinth başlıkların yekpare sütunlar üzerinde yükselerek kemer ve arşitravlarla taşıdığı o muazzam tavanlı kabul salonunda hakikatle karşılaşabilecekmiş. Mu'nun yeryüzünde kayıp çocukları o gün geldiğinde ruhlarının öteki yarısı ile tam olabilecekmiş.

Basamaklardan iner inmez taş duvarların içine gömülmüş kerestelerin üzerinde üstten ışıklandırılmış alacalı içki şişeleri, kusursuz bir akustik ve her

zamanki o loş ambiyans beni karşıladı. Üzerinde dört mevsim hiç çıkarmadığı askılı beyaz bluzlarından biri, kısa sarı saçları ve ağırbaşlı tavrıyla Aneta, kesintisiz anlaşılabildiğimiz tek lisan olan İngilizceyle “Bu akşam erken gelmen çok iyi oldu. Adam Ben Ezra için herkes delirmiş durumda” dedi. Anason tadımı oldum olası hiç sevmesem de siyah ojeli parmaklarıyla bana nezaketle uzattığı tek içimlik Becherovka’yı nefes dahi almadan yuttum. “Böylesi bir kontrbas virtüözünün bir anda çok enstrümanlı bir orkestraya dönüştüğü organik performansını dinlemek her gün yaşanabilecek bir deneyim değil Aneta. Yine de söylesene bana, ananevi patronlarınızı bir internet fenomenini konuk etmeye nasıl ikna ettiniz?” diye takıldım ona. O ise omuzlarını kaldırıp yüzündeki ifadede hiçbir değişiklik olmadan “Söz konusu müzik olduğunda mimarideki kadar tutucu değilizdir belki de” dedi. Karşılıklı gülüştük.

Aneta yirmili yaşların ortalarında, teknik lisede raylı sistemler mekatronik eğitimi almış fakat devlet demir yollarına kabul edilmeyince, kendini Agharta’nın ensiz barının ardında bulmuş ve kısa zamanda rayıhası kaybolmayacak nefis tat tasarımları yapan bir miksolojiste dönüşmüş vakur bir kadındı. Üç yıldır haftanın birkaç günü gelip de seni beklediğim bu kulüpte sohbetlerimizin süresi çoğunlukla bir enstrümanın başlattığı notanın yumuşadığı, arttığı ve armoninin içinde son vuruşuna eriştiği doğaçlama icrasını geçmezdi. O, Agharta’yı yalnızca Miles Davis’in kasvetli ve ağırlı yalnızlığını trompetiyle caz-rock kaydının içine sığdırdığı çift plaktan ve ölümünün ertesi günü açılan bu kulüpten biliyordu. Seninle hiç tanışmamıştı. Benim de buraya neden hep münferit geldiğimi sormamıştı.

Agharta her şeyin başladığı yerd. Yeryüzü döngüsü tamamlandığında her şey orada tekrardan yaratılacaktı. Evimizin giriş nişindeki melek dökümlü beyaz mumun önüne bıraktığın ve ardından ortadan kaybolduğun notta, “O gün geldiğinde, seni Agharta’da yeniden bulacağım” diye yazmanın başka ne anlamı olabilirdi ki? Sabaha kadar Borges okuduğumuz o kırlangıç dönümünden sonra, kraliyet yolunun başlangıcı Barut Kulesi’nin tam karşısındaki Jakubská Apartmanı’nda birlikte geçirdiğimiz altı yıl boyunca o küçük nişin içine Bohemya kristalinden onlarca hayvan figürü, üç manzara resmi, iki katlanabilir şemsiye, bir mum ve yedi sözcük sığdırmayı başarmıştın. Mütevazı cephesine karşın etrafı karyalilerle çevrili gösterişli iç avlusu ve merkezindeki ördek başlı bronz çeşmesiyle anılarımızın peyzajını oluşturan bu binadaki komün hayatı için tasarlanmış geniş bloklarından dönüştürülen o minör konutun içinde birlikte yaşlanmayı düşlemiştim.

Derler ki Mu, ateş uçurumundan suya düşmeden tüm sırları incir ağacının iç kabuklarından yapıma kodekslere aktarıldı ve böylece dil ölürken hikmeti giz

sembollerine saklandı. Okült bilgeleri cennetin ilk basamağı Agharta’da doğan çocuklara el verdi ve böylece onlar doğanın melodik sesleriyle konuşmayı öğrendi: ortasında güneş duran bir halkanın içine yerleşmiş, biri yukarı diğeri aşağıya bakan ve iç içe geçen iki üçgen ve halkanın dışındaki on iki yaprağın alta uzanan iki adetinden katmanlı sekiz parça şeritle biçimlenen kozmogonik diyagramı kendilerine kılavuz eyledi.

Aneta hazırlamaya başladığı kokteyllerle uğraşırken üçten fazlasının bu dar alana sığmadığı bar taburelerinden birine oturup her zamanki alışkanlıkla eksiz defterimi siyah sırt çantamdan çıkarttım. Basamaklardan indiğinizde sizi karşılayan bu basık çatılı giriş ile yüksek tonoz tavanlı dinleti alanını, farklı zamanlarda inşa edilmiş ve sonuncusu kapı boyutuna küçülmüş üç kemer ayırıyordu. Adam’ın sahne almasına bir saat daha vardı. Sahnenin sol köşesinde şimdi ışıklandırma için kullanılan eski hava kanalının tam altındaki masam ayrıldığı için bir kadeh Pinot Noir isteyip eskiz defterimin boş sayfalarından birine tarih atarak pikin ayaklara dönüştüğü ve akort mekanizmasının metal kulaklarından uzayan elleriyle kendi kendini çalan kara kalem bir kontrbas resmi karalamaya başladım.

Bundan dokuz yıl önce bu kulübe ilk gelişimde benzer bir defteri farkında olmadan caz kayıtlarının satıldığı barın hemen ardındaki ufak dükkânda unutmuştum. Her şey bu unutuşla başlamıştı işte. Üç gün sonra Akademi’nin Jan Palach Meydanı’na bakan cephesinin ikinci katındaki ofisime taşınırken, elektronik posta kutuma düşen mesajda;

“Merhaba,

Size Agharta Caz Kulübü’nde bulduğum ve ilk sayfasında iletişim bilgilerinizin yer aldığı defterlerle ilgili yazıyorum. Defterinizi yanlışlıkla unutmuş olduğunuzu ve geri almak isteyebileceğinizi düşündüm. Onu bu akşam saat dokuzda Agharta’nın barına bırakacağım. Eflatun’un Kayıp Adası diye başlık attığınız çizimleriniz çok ilginç.

Bir gün, izini sürdüğünüz o kayıp diyarı bulmanız ümidiyle...” diye yazmıştın.

Ağaçların mevsim hafızasının çiçeklenmeyi hatırladığı o ilkyaz günü, sabahtan beri arayıp da bir türlü bulamadığım eskiz defterimin akabeti belli olmuştu böylelikle. Akşamüzeri okuldan çıkıp köprüyü geçerek ‘Nehrin Küçük Kenarı’ diye anılan bölgede o zamanlar kaldığım misafirhaneye yürürken Atlantis’in en yüksek dağı olduğu iddia edilen yeşil adadan gelme bir Akdenizli olarak deniz kokusunu ne kadar özlediğimi düşünmüştüm. O akşam Agharta’da sende bulduğum kokuyu.

Dinleti alanının merkezinden yankılanan kontrbasın pes sesi birkaç saniyede eksiksiz bir kompozisyon yelpazesıyla açılış yaptığında, bardan kalkıp masama geçtim. Adam, gerçekten de kendinden başka bir orkestraya ihtiyaç duymaksızın, perde değiştirici ve harmonizörle yarattığı değişik kromatik gam ve döngüler içinde imza enstrümanı kontrbas ile çok katmanlı canlı melodiler yaratıyordu. Müzik hızlandıkça yavaşlayan lahzanın içinde büyüyen tüm bu tınlar, burada ilk tanışmamızı, bir mevsim sonra aynı eve taşınmamızı, deniz kavimlerinin kayıp şehirleri üzerine karaladığım yüzlerce eskizi, şehrin efsunlu platosunun her köşesine örülmüş hatıraları hafıza odalarımından çekip Agharta'nın taş duvarlarına savuruyordu sanki.

Derler ki insan/oğlu ölümü tek bir atomun içine sığdırıp yaşamı yok edecek o silahı ateşlediğinde, felaketin dalga sesi Agharta'nın gizli tünellerinde yankılandı ve böylece yeryüzünün derisi bir kat daha inceldi. Karanlığın ızdırabını ateşten doğma beyaz dumanın yıkımından bilen Mu'nun saklı kavmi, kayıp çocuklarını 'oğulların' kıyametinden kurtarmak için bilgelerini -yeni güneşin oyuk dünyaya doğumundan tam on dört bin yıl sonra- yeryüzüne gönderdi.

Müzik sustuğunda Aneta şaşkın bir ifadeyle şarap ve tanıdık el yazısıyla yazılmış notu masama bıraktı. Saat gece yarısını geçmişti. Tüm moleküllerim planck zamanında yerin altından göğe yükselmiş ve ardından ani bir geri çekilmeyle beni tekrardan oluşturmuş gibiydi. "O gün geldi, yeryüzüne son bir kadeh kaldır ve benimle evde buluş" yazan notu Adam'ın sahneden inmesiyle dinginleşen kulübün loşluğunda okuyup kendi teruarı dışında yetişmeyen kara üzüm aromasını damak hafızama yerleştirmek için Pinot Noir'dan bir yudum aldım. Son içkilerini almak için barın etrafını çevreleyenleri kibarca aralayarak Aneta'ya "hoşça kal" diyebildim. Kaygılı gözlerle başımı sallayarak karşılık verdi. Agharta'nın basamaklarından yukarıya doğru çıkarken, yarım bıraktığım her şey için biraz daha zaman diledim.

Jan Hus ebedi bronz bakışlarıyla meydandaki Tyn'den Önceki Meryem Ana Kilisesi'ni seyrederken, anıtın sağ arka köşesine sıkışmış savaçısı sol eliyle evin yolunu belki de son kez işaret etti. Ruhlarımızı birbirine bağlayan sicim sana yaklaştıkça gerilirken attığım her adımda bir yıldız kararıp taş sokaklara döküldü; kum duvarı yavaşça göğe yükseldi. Biz birbirinin aksi iki dünyada doğmuş, kayıp şehirleri ararken birbirimizi bulmuş ve yeryüzünde bağışlanan güzelliklerin üç tünelden oyuk dünyaya akacağı güne kadar yapmamız gerekenleri tamamlamak üzere ayrılmıştık. Ayrı kaldığımız yıllar boyunca insan/oğlunun içindeki ateş yeryüzüne aydınlığını verip önce nur, sonra öfkesini felakete dönüştürüp nâr olmuştu. Hladik için bir yıla uzayan o saniye,

bizim için göreceli zamanda su gibi akmış; çok şey değişmiş, çoğu şey de yarım kalmıştı. Aynı kalan tek şey adının anlamı 'kapı eşiği' olan bu şehirdi.

Jakubská Apartmanı'nın daralan avlusundan geçip beyaz renkli çelik kapıyı açar açmaz eve dönüşünün kokusu içimi doldurdu. O akşam son kez bu eşikten geçerken, insan giderken yanında sevdiğinden başka ne götürmek ister ki diye düşündüm.

Ayhan Yıldız

EV'LER

Her sabah dünya yeniden kurulduğunda güneş aynı yüzle yansır kendini dünyaya. Her şeyin üzerine aynı şekilde yansır ayırım yapmadan. Ve çiy taneciklerinin düştüğü toprak üzerinde farklı evlerin yapımına başlanır temel kazalarıyla. Sesler yankılanır dört bir taraftan; tıpkı insan doğumu gibi heyecanla. Her bir katman yükseldikçe bir çocuğun büyümesi gibi merakla beklenir çatının kapanması. Yüzlerce malzeme katkıda bulunur evin büyümesine ve her bir evde kullanılan farklı malzeme farklı evler oluşturur dünya üzerinde. Dünya üzerinde hiçbir şey birbirinin aynısı değildir.

Gelişimini tamamlayan evler kullanıma açıldıktan sonra her farklı insan yetişkini gibi farklı karakterlere bürünür içerisinde yaşayanlarla birlikte. Zengini, fakiri; doğrusu, yanlış; eksik, fazlası; zayıf, güçlüsü; çok katlı, tek katlı. Her evin farklı şarkısı vardır. Her biri parmak izleri gibi kendine özgü farklılaşmıştır. Her insan gibi her ev de farklıdır.

Evler var, boğaz kıyısında; bakar karşı kıtaya.
Evler var oldukça doğal ve yalın, dağ başında.
Evler var deniz kıyısında bakar sonsuzluğa.
Evler var gurbette, kalbi kalmış vatanda.

Evler var, akşam karanlığında pencerelerinden sıcaklık veren ışıkları süzülür yıldızlara. Bağrını yakar gurbette olanların, tutturur sıra özlemini. Kapatır içlerini temiz, saf, beyaz perdeleri. Sanki saklar her biri geçmiş mahrem yüreğini. Bazen konaklar gecikmiş kuşlar denizliklerine, yolunu kaybetmişlere, yalnız değilsiniz dercesine. Sokak lambalarının aksı vurur ara sıra. Soğuk kış gecelerinin telaşlı havasında. Pencerelerden, perdelerin arkasından gelen yuva sıcaklığının ısıltıları, gündüzün güneşinden daha sıcak gelir, kimsesizlere, evsizlere dışarıda kalanlara. Karanlık basınca şehrin üstüne, pencerelerinden ışıklar saçan her evde farklı düşler canlanır. Evler etrafına içinde yaşanılanı yansır.

Evler var, her birinin ayrı bir sıkıntısı, ağrı içindedir tuğlaları, odada yatan gibi romatizması. Evler var, içine gömer belli etmez dertleri yinede elinden geldiğince ağırlar misafiri. Gülümsemeyi eksik etmez yüzlerinden; hâlbuki kan ağhyordur yüreği derinden. Elinden ne gelirse sunar konuğuna ama çatıda kiremitleri rüzgârda oynamakta. Duvarları dayanamaz yılların ağırlığına. Direnir içindekileri atmamak için sokağa, son bir umutla. Ev, her geçen gün yaşamından bir şeyler kaybeder.

Evler var, rutubetli odasında bir türlü geçmez zaman, ciğerine işlemiştir artık hastalık vermez aman. Duvarı nem, gamdır insanı yıkan. Temeli su içinde olan ev, tıpkı dizleri romatizma olmuş insan. Sızlanmak çare olmaz yarayı azdırmaktan. Kendi sıkıntılarının hikâyesiyle, karşısındakini teselli etmek isteyen söz bitmez.

Evler var, pencerelerine şeffaf naylon gerilmiş; iç tarafında unutulmamış gelinlik gibi perde çekilmiş; bazen saf bir beyaz, bazen kırların çiçekleri nakışlarında. Bazen de siyah, içine dönük kaybolmuş karanlıklarda. Kırık camlardan gelen uğultuya bir nebze kalkan olmakta. Yalıtımsız ev çıplak insan gibidir.

Evler var, çıkmaz dar sokak aralarında. Elini uzatsan merhabalaşır bitişik komşuyla. Patlıcan kızartması kokuları arasında. Karşılıklı değiştirilir dolu tabaklarda. Üstünde kıvrılarak dumanı tüter, samimiyetin bulunmaz sıcaklığında. Son lokmasını paylaşır komşusuyla, son tuğlası da yuvarlanmadan öndeki yola. Ev ve çevresi, yaşayanları zamanla kendi haline dönüştürür.

Evler var, malzemesi alınmış tek tek hurdacıdan. Her bir malzeme için biriktirilmiş yıllardan. Bazen düğün için vazgeçilmiş kırmızı tuğladan. Bazen sevinilmiş tek bacağı olmayan masadan. Yol kenarına atılmış, boyası dökülmüş bir pencere, fazladan alınan ekmek için olmuş günlerce efsane. Ev yuvadır; yuva sıcak ve neşeli olmalıdır. Ne kadar az şeye sahip olunursa o kadar fazla övünülür. Sahip olduğunun kıymetini bilmektir önemli olan.

Evler var, görmez sahibi biter anahtar teslimi. Sanki hazır büyütülmüş kucağa verilmiş bebek gibi. Kendisi vardır ama ruhu çok uzaklarda. Memnun değildir hiçbir zaman gözü sarayda. Kendinde olmayanadır özlem daima.

Evler var, kat kat bulutlara uzanır. Yükseldikçe yükseleceğini sanır. Uzaklaşır topraktan, uzaklaşır aslından. Unutur geldiği yeri, kaçır gideceği topraktan Kutu kutu istiflenmiş göğe doğru, bulutlara dokunmak isteyen evler acımadan bulutları delmek isterler. Yağmuru da ele geçirip sahiplenirler yaratıldıkları topraktan uzaklaşanlar. Sözlerini süslemek isterler acemice, geçmişini ve paklığını unutanlar; gün gelir toprağa özlem duyarlar. Toprak sonunda kendine çeker, topraktan gelen toprağa döner. Yerçekimi affetmez.

Evler var, saray misali pencereleri geniş. Muslukları som altından. İçindekiler memnun değildir akan sudan. Övünür altın üzerine oturmaktan ama düşüncesi dar olanlara saraylar bile dar gelir. Hâlbuki bilmez gelmiştir topraktan. İnsan, cennetin sonsuz kaynakları ile yetinmemiş; gökten inen bereketli sofrayı reddetmiştir. Evin manzarası, içinde yaşayanın ruhunda şekillenir.

Evler var iki katlı, arada kalmışlar. Ne yerde kalırlar ne göğe uzanırlar. Ufak bir de bahçesi varsa eğer sıcaklığı benliğinde sarıp sarmalar. Alır içine ufak bahçesi tüm âlemleri. Serin yaz akşamlarının eğlencesi yanı başında dumanı tüten demlik sesi. Önünde dünyadaki cennet bahçesi. İstemez başka bir şey en güzel gecesi. Kardeştir birbirine Bodrum Mavisi panjurlar ve menevişli

bahçesi. Bahçesinden yayılan kokular pencerelerinden sessizce ilerleyerek odaları kaplar. Koku mekânın dördüncü boyutudur.

Evler var, yeşillenmiş duvarları, tükenmiş temeli, yalınayak ayakları. İşlemiş rutubetten su dolmuş ciğerleri. Kapatır gazete parçaları delikleri, penceresindeki çatlamış camları. Tükenmekte ömrü kapatmakta gözlerini. Koca bir ömrün son demleri. Temelinden gelen su sesleri kaplamıştır artık tüm cephesini. Alt yapısına verilmeyen önem belli etmiştir kendini. Yapımında temeli sağlam olmayan ev ölü doğumdur.

Ufacık, etraftan toplanmış odunlarla hani derler ya derme çatma. Sadece kapısı var kırk parça tahta kırığından, kuru dallarla. Önünde, konserve tenekesinde sardunya. Evler de ilgi beklerler.

Eylül sonunda yazlık evlerin çivilenmiştir pencereleri. Kaplar etrafını, sert rüzgârda uçuşur yere atılan çöpleri Garip mahzun kalmış eser yok neşeden. Ne çabuk kaybolmuş sıcak yaz güneşi. Kimsesizliğe ansızın terkedilmiş belki senede bir defa gereksinim hissedilmiş. Çürümekte bedeni sessizlik yankılarında, soğuk kış gecelerinin dayanılmazlığında. Yazlık evler üvey evlat gibidir özlem içindedir ana babasına. İçerisinde kimsenin yaşamadığı boş evler bir süre sonra intihar ederler.

Dağ başında yalnız kalmış evler var. Meydan okur fırtınaya kalın duvarlar. Dağılırsa ışıkları bir gece pencereden, ısıtmaya çalışır, titrer misafirlerinden. Sevmez sıcak iklimleri, sarıçam ağacı gibi. Her iklimin evi farklıdır

İmalat tarzları ile bunalıma girmiş pek çok ev vardır ve bunalımı içinde yaşayanlara yansıtır. Basit, basit olabilmek için yıllarını vermiştir. Süslemenin sonu yoktur; anlamlı sadelik süslerin elekten geçirilmiş halleri ile oluşur. Badem ağacına kiraz aşılır. Her milletin evi farklıdır.

Göl kenarına serpiştirilmiş sade evler deniz kenarında olan arkadaşlarına özlem besler. Özler ister istemez sıcak denizi. İmkânsızdır; yazılmıştır bir kere kaderi. Sisli sabahların izleri iner yamaçlardan. Yalnızdır, kimsesiz kalmıştır yavan. Yeşilin en yeşilinde yaşamakta ama aldığı nefesi vermekte zorlanmakta. Geceleri düşer göl üstüne ayın aksı, vurur yüzüne yansıtır tekrar yalnızlığı. Uzaktan gelen cılız ağaç sesleri tesellidir. Bir an için olsa da gülmelidir terkedilmiş kış ayazında donan göl yanında. Isınmaz bir türlü renklendirilmiş güneşte. Çam ağaçlarının seslenmeleri ile irkilir ancak kokuları yüreğini serinletir. Gölgesi yankılanır göl kıyısının sessiz çakıllarında ama olmak ister hayalinde deniz kenarında kumsalda. Her evin güneşe ihtiyacı olduğu kadar gölgeye de ihtiyacı vardır.

Kulübeler var tek odalı, Walden konağı. Döşemesi kırık tahtalarla içeri verir rüzgârı. Bir masa iki sandalye tüm malvarlığı. Köşede taş bir ocak, yakmaktadır yalnız yılları. Sessizlik ve yalınlık içinde mutludur düşünceleri. Eksiklik aslında

fazlalıktır. Zaten eksikliğinde eksiklik hissedilmeyecekler, eksiltilmelidir. Teklikte çokluk bulabilmek servettir.

Tarihi evler var, yüzyılları görmüş; sonra gördüklerinden utanmış; hoyratça kullanımlardan bıçare düşmüş. Yüzyıllar sonrasındaki makyajından utanarak, görünmek istemeden bir köşeye çekilmiş. Sanki bir kimlik bunalımı yaşayarak uyum sağlayamamış; arar olmuş geçmişi. Restorasyon sinema dekoru gibi olmamalıdır.

Günümüzde yapılp yüzlerce yıl öncelerine dayanan görüntüleri olan evler de var; ortaçağ şövalyeleri gibi dolaşır günümüz pazarında. Her an sönecekmiş gibi titrek bir alev saçır ortalığa. Görüntüsü başka ruhu başka; olduğu gibi değildir. Geleneksel evlerden esintiler alınabilir. Ancak tamamen kopya edilmesi kendini kandırmak ve mimaride yeni olgular oluşturmamaktan kaynaklanır. Her çağın evi, yapıldığı çağa aittir.

Ocağından çıkan duman isleri, karartır çatıdaki kırık kiremitlerini. Dumanı sönmüş evlerin perişan harabesi sanki hiç yaşanmamış, nefes alınmamış gibi. Üşenir, sitem eder dumanı ve kiri. Yıkılmıştır geçen yılların neticesinde. Terkedilmiş, unutulmuş, atılmış bir köşeye. Yandaki harabe gıpta ile bakar geçmişe. Bir zamanlar kendi de duyardı neşe, şimdi hazin bir sessizlik üzerinde. Geçmiş zamanlarda kaldı tatlı hengâme. Tüm olumsuzluklara rağmen ayakta kalmaya direnir. Direnir ki sonraki nesiller görsün ders alsın diye. Saçılmıştır etrafa eski kapıları ve pencereleri, sessizliğin mekânıdır yeni görevi. Evler, kendilerine yapılan iyiliklere ve kötülüklere karşılık verirler.

Akıllı evler var, akılsız evler var. Kendini akıllı sanan evler var. Akıl öğrenebildiği kadarını bilir.

Hesapsız evler var kendi ağırlığını ayakta tutamaz; tıpkı hesapsız insanlar gibi.

Evler var, şafakta tütmeyen bacaları, sessiz kalmış garip odaları, çorba kokusu kalmamış mutfığı, maziden yankılanır parçaları. Kokusu kaybolan evlerin kalmaz yüreği. Odalarını ısıtmaz artık güneşin renkleri. Özgürce uçuşurlar tahta tabanının üzerindeki toz zerrecikleri. Sessizliği bozar ara sıra düşen sıva sesleri. Evler de hava almak ve biraz soluklanmak isterler.

Mekânımız dünya. Her insanın farklı olması gibi her ev de farklıdır; yaşamı ile kokusu ile nefesi ile. Ve bir kişinin nefesi, tüm dünyanın nefesidir.

Yağmur Elif Aras

TÜKENMİŞ ŞEHİR

-Canan-

Uyandım. Yeni yaşıma ilk kutlayan penceresinden sızdırdığı rüzgâr sesiyle 40 yıldır benimle yaşayan bu ev oldu. Ona kızmadım. Benimle birlikte yaşamıştı. Yaşlanmıştı. Sadakatimin karşılığını fazlasıyla vermişti. Sadakat...

Bu yaptığım büyük sadakatti çünkü pek çoğunun terk ettiği bir şehrin en işlek (yani bir zamanlar en işlek) caddesinde tüm sakinlerinin birer birer terk ettiği bir apartmanın 4. Katında tam 35 yıldır yalnız başıma bu evde yaşıyordum. “Hani 40 yıldır birlikteydiniz?” Diyeceksiniz. İlk 5 yılda yalnız değildim. Burası terk edilmiş değildi. Hatta o zamanlarda bu evde yaşamak için can atardınız. O dönemin seçkin projelerinden biriydi burası. “Şehrin tam ortasında, metroya, deniz ulaşımına yürüme mesafesinde, popüler AVM’lerin yanı başında...” Diye başlayan kapalı otoparkı, şehir manzarasıyla devam eden tanıtımlarıyla herkesin sahibi olmak isteyeceği bir evdi. Eşim ve ben bütün birikimimizi buraya vermiş, üstüne bir de kredi çekmiştik. Emre, eski eşim kredisi tamamlanmadan ayrılmıştı tabii evden...

Yaşınız tutar mı, bizzat yaşadınız mı bilmem ama mutlaka duymuşsunuzdur. 2020 yılıydı... Koronavirüs adında bir virüs ortaya çıkmış, pandemi kelimesini öğrenmiştik hep birlikte... Havadan bulaşan bir virüsmüş. Ölümçülmüş. Bulaşı önlemenin tek yolu maske sosyal mesafe vesaire diye konuşulurken insanların bir araya gelmemesine, kalabalık ortamların riskli olduğuna karar verildi. Sinemalar, restoranlar, kafeler kapandı. Sokağa çıkma yasakları getirildi. İnsanlar evden çalışmaya başladı. Eşim ve ben de artık tüm günümüzü evde geçiriyorduk. Bir süre sonra, onun deyimiyle bu kutu gibi evde akşama kadar birlikte bir de iş stresi, çocuk gürültüsü derken, yapamadık. Ayrıldık.

Kendine yeni bir ev buldu. Şehre biraz uzak ama yeşillikler içinde müstakil, kendi bahçesi olan hatta bahçesinde kendi besinini yetiştirebildiği bir ev. Kızım o eve her gidip geldiğinde anlatıyordu. Alt katta büyük bir salon ve mutfak varmış. Bir de misafir odası. Mutfaktan bahçeye açılan bir kapısı varmış. Bahçenin bir kısmı açık bir kısmı kapalıymış. Kışın da oturabilmeleri için düşünmüş babası... Bahçede yetiştirmesi kolay olan sebzelerin olduğu küçük bir alan varmış ama onlara yetiyormuş. Hem organik tarım işleri hem de evde

kaldıkları dönemde sıkılmamak için bir hobiymiş. Artık eskisi gibi değilmiş dünya. Sağlık çok önemliymiş, anlamışlar. Organik besleneceklermiş... Bir de kocaman pencereleri olan bir ev tercih etmişler. Güneş almak da önemliymiş. En yakın komşusu da 100 metre ötedeymiş. Yeniden bir salgın olmayacağı ne malummuş... İnsanlardan uzak olmak iyiymiş...

Olmadı işte. Bakın 35 senedir buradayım. Başta biraz zor oldu kabul ediyorum. Küçük evde günlerce, aylarca... Dışarıya her çıktığımda ellerim kolonyalamaktan kuruyordu. Asansörün düğmesine her bastığımda, markette her ürüne dokunduğumda, yanımdan bir insan geçtiğinde, yaşadığım gerginlikler biraz yordu kabul. Ancak yine de bırakıp gidemedim. Yavaş yavaş boşaldığında, kalabalık çekildiğinde, sakin ve huzurla kalan bu şehrin tadını çıkarmanın keyfi bambaşkaydı.

Sabahları yeni bir rutinin olmuştu. İstanbul’u bu sakin, gürültüsüz haliyle karış karış yürüyordum. Nişantaşı’ndan Taksim’e oradan Karaköy’e geçerken tarihin, zamanın, insanın değişimini görüyordum. Her bir parçası binlerce yaşanmışlık taşıyan binaları inceliyordum. Sıra sıra dizilmiş bitişik nizam cumbalı evler artık eski ışıltılarını kaybetmiş, boşalmıştı. Şişhane Meydanı’nın en görkemli yapısı Frej Apartmanı bile yıllardır kullanılmıyordu. Cephesindeki heykeller bakımsızlıktan, hava koşullarından etkilenmiş, neredeyse yok olmuştu. Müze haline getirileceği söyleniyordu. Zaten caddenin tamamı artık yalnızca müze olarak geziliyordu. Atlas Pasajı içindeki o işlek dükkanlar kapanmış, hatta o yıllarda başlayan restorasyonu bile yarım kalmıştı. Biraz hareketlilik görmek için bir umut cihangire inseniz kahvehane her şeye inat yerli yerindeydi. Ancak o da eski neşesini kaybetmişti.

Sakin Beyoğlu’nu anlamak, tanımak daha kolaydı. Çoğu zaman kalabalıkta fark etmediğim detayları yakalıyordum. Bina cephelerindeki heykeller, el işçilikleri sanat ve zanaatin bir araya geldiği tasarımlar, tabii yer yer de kötü halde restore edilmiş binalar... Sonra bir köşede yüksek bir minare, bir köşede kilise ve hemen sonrasında bir sinagog... Hepsini birkaç adımlık mesafede bir arada görmek mümkündü. Ne çok dine kültüre ev sahipliği yapmıştı bu şehir... Ne çok emek, alın teri, hayal vardı bu binalarda. Yolu denize çıkan sokaklardan görünen boğazı vardı bir de... Ne savaşlar yapılmıştı uğruna... Asla anlayamayacağım anlamlandıramayacağım bir boşluk vardı şimdi bu şehirde...

İlk birkaç yıl her şeyin normale dönmesini bekledim. İnsanlar geri gelecek, şehir eskisi gibi olmasa da en azından bu terk edilmişlik havası bitecek diye düşünmüştüm. İspanyol Gribi’nden sonra insanların bir dönem Beyoğlu

Karaköy gibi semtleri terk ettiğini okumuştum. Çok fazla yabancı tüccar, gemici geliyormuş buraya. Birçok hastalık taşıyorlarmış. O dönemde korkup buradan uzak duran çok olmuş. Fakat hastalıklar azaldıkça yeniden canlanmış. Eskisinden daha hareketli bir hal almış. Yine öyle olacaktı...

Kafamda düşüncelerle ne kadar yol yürüdüm bilmiyorum. Şimdi yeniden evimin önündeyim. Kızımın arabası da hemen kapının önünde duruyor. Beklediğimden erken gelmiş anlaşılan. Eve çıktığımda söylenmeye başlayacak yine... Daracık sokaklarda arabayla zorlandığından dem vuracak. Bu küçücük evde insanın kendini nasıl sıkışmış hissettiğinden bahsedecek... Yandaki binanın güneşi engellediğini, kendi evinin gün boyu güneş aldığı için orada daha iyi hissedeceğimi söyleyecek... Düşündüm de... Haklıydı.

-Nil-

Perdenin arasından sızan gün ışığıyla uyandım. Pencereyi ardına kadar açtım. Odama dolan temiz havayı içime çektim. Ağaçların altındaki masamda kahvaltımı yapıp ardından biraz bahçeyle ilgilendim. Yeşillikler arasındaki huzurlu evime birazdan veda edecektim. Annemin doğum günüydü bugün. Şehre gidecektim. Üstelik birkaç gün de onunla kalmaya söz vermişim...

Yol sakın görünüyordu. Yaklaşık iki saatlik yolum vardı. Bir süre küçük, şirin, bir ya da iki katlı evlerin arasından geçtim. Hepsinin kendi bahçesi, meyve ağaçları, sebze yetiştirdikleri küçük sera benzeri alanları vardı. Son yıllarda bu tarz evlerde yaşayan insanların sayısı gittikçe artıyordu. Annemin inatla köy evi dediği yapılar modern mimariyle harmanlanmış, hemen her türlü ihtiyaca veren evler haline gelmişti.

Sevdiğim şarkılara eşlik ederek ilerlerken, önümde yükselen binaları gördüğümde şehre yaklaştığımı anladım. Ana yolun iki kenarında birbirinden bağımsız kuleler... Kimi üçgen şekilde, kimi top gibi yuvarlak bir diğerinin çatısı yere düşecekmiş gibi yapılmış koca koca binalar... Aralarından geçerken, ufak panik atak krizleri geçirmemek mümkün değildi. Kafamı kaldırıp yukarı baktığımda binaların cam cephelerinden sıyrılıp da gökyüzünü göremiyordum zira. Sahi her gün bunları görerek kendini daha küçülmüş hissetmiyor muydu insanlar?

Annemle anlaşılamadığımız bir nokta da buydu işte. O bu şehirden kaçmamızın tek sebebinin hastalık olduğunu sanıyordu. Hastalık bitecekti.

Her şey normale dönecekti... Oysa hasta olan şehrin kendisiydi. Evet tarihi, güzellikleriyle eşsiz bir şehirdi. Belki de bunun için milyonlarca insan buraya gelmişti. Onlar geldikçe şehir büyümüş, kalabalıklaşmış, herkesi içine almak için kendini hasta etmişti. Annemin öve öve bitiremediği tarihi binalar bile olur olmaz restorasyonlarla üzerlerine çıkılan katlarla, tam yanlarına yapılan gökdelenlerle eski duruşunu kaybetmişti. Şehrin tahribatı bir yana insanların yaşam alanları da daralmıştı. Kutu gibi evlere, plazalardaki küçücük ofislere hapsolmuşlardı. Pandemi olmasaydı belki farkına varamayacaklardı ama çoğu saatlerini penceresi açılmayan yerlerde geçiriyorlardı...

Anneme göre şehir terk edilmişti. Bana göre olması gereken olmuştu. Şehrin tamamen boşaldığını söyleyemezdik. Sonuçta en iyi okullar, hastaneler hala buradaydı. Dengeye ulaşmıştı yalnızca. İnsanlarla dolup taşmıyordu artık. Gerçi onlar gitse de beton yığınları binaları, ağaçları söküp yaptıkları yolları, betonla doldurdıkları sahilleri kalmıştı arkalarında. Bu yeditepeli, şiirlere, romanlara konu olmuş şehir tükenmişti sonunda... İnsanoğlu kendi eliyle tüketmişti onu.

Tüm bu düşüncelerle birlikte yoluma devam ettim. Boğaz köprüsünden geçerken iki kıtayı birbirine bağlayan, üzerinde birçok medeniyetten izler taşıyan bu şehirden kopamadığı için kızamadım anneme. Onu biraz olsun anladım. Eski evime yaklaştığımda kentin tarihi korunmuş nadir yerlerinden birindeydim. Tarihi korunmuşluktan kastım güzelce bakılmış, restore edilmiş olması değildi tabiki. Öylece bırakılmıştı işte. Gerçi o kötü restorasyon örneklerinden iyiydi böylesi... İnkâr edemem, bu sokaklarda dolaşmak, burada yaşamış insanları düşünmek, yaşanmışlıkların ruhunu hissetmek keyifliydi gerçekten... Ta ki meydana gelip de aradan parlayan koca koca otelleri ya da arkadaki bir gökdelenin devasa silüetini görene kadar...

Nihayet eve ulaştım. Dar sokaklarda arabayla ilerlemek yine fazlasıyla vaktimi almıştı... Apartmandan içeri girdiğimde bir zamanlar buradan her gün yüze yakın kişinin nasıl girip çıktığını düşündüm. Küçücük bir holdü alt tarafı. İki tane de asansör. Beşer kişilik...

Evimiz dördüncü kattaydı. Yatak odası, bir çocuk odası, bir de salonu vardı. Yemek yediğimiz, televizyon izlediğimiz, misafirlerimizi ağırladığımız, hatta bir dönem annem ve babamın evden çalışırken ofis olarak kullandıkları emektar salon... Onca işlevi buraya sığdırdığımıza inanamıyordum. Annem sabahları sporunu bile burada, televizyonun karşısında yapıyordu. Ona göre normaldi...

Eşyalarımı bırakmak için eski odama girdim. Anılarım, hayallerim hepsi bu odada yerli yerinde duruyordu. Burası da benim tarihimdi işte. Kutu gibi de olsa, eski de kalsa yaşadıklarımınla bağlıydım buraya. Her gelişimde yeniden hatırlıyordum. Hiçbir yere bu kadar ait hissetmemiştim kendimi. Yorgunluğuma rağmen bu eve yeniden gelmenin güzel olduğunu düşündüm. Annemi daha çok anladım. Belki de bunun için bırakamamıştı bu evi. Bunun için terk edememişti şehri. Ona kızmayı bıraktım... Haklıydı.

Büşra Balaban

DUYDUĞUM YER

“Teyzee!” diye bağırın tiz bir çocuk sesi ile kaldırıyorum kafamı masadan, bir anda anlıyorum kimin bağırıldığını. “Efendim teyzem.” diyor, Şeyma. Pencere açık, yaşadığım apartmanın hemen çaprazında konumlanan bu binada yaşayan kalabalık aile, bazen kendi ailemden daha yakın bana. “Napiyon!” diye sesleniyor Pamir üst kattan, kapının önünde oturan teyzesine. Şeyma muhtemelen başını elindeki telefondan kaldırmadan hızlıca cevap veriyor; “İyiym teyzem, oturuyorum kapıda.” İsteddiği cevabı alamayan Pamir yine de bu sohbet girişimini devam ettirmek üzere “Ben de camdan bakıyorum.” diyor. Şeyma’nın dalgın sesine karışan belli belirsiz bir gülümseme seziyorum; “Dikkat et!” diye cevap veriyor. “Tamam...”

Yüksekçe bir mobilyanın üzerine çıkıp minik kafasını uzattığı pencereden bir süre daha çevresini seyretmeye devam ettiğini tahmin ediyorum. Belki korktuğundan belki de çokça uyarıldığından pencereden aşağı bakmaya dahi cesaret edemiyor. Kardeşleri ile birlikte uyuduğu o odadan dışarıya açılan penceresine uzanabildiğinde önünde dikilen diğer iki apartman ve ikisinin arasından biraz daha ileride yükselen bir başka apartman dışında görebildiği hiçbir şey yok. Bir de çekinerek dışarı uzattığı kafasına doğru bakan bir sürü başka küçük pencere... Hızlıca sıkılmış olacak ki kısa bir süreliğine bu pencereleri izledikten sonra kardeşine seslenerek uzaklaştığını duyuyorum. Daha önce hiç görmediğim Pamir’i hiç görmediğim odasından salona doğru koşarken hayal ediyorum. Ancak o odanın dışına kadar eşlik edebiliyorum Pamir’e, sonra zihnim yavaşça onun penceresinden çıkıp boşluğa bırakıyor kendini. Çıkmaz sokağın en sonunda gizli kalmış bu dört katlı binayı düşünüyorum, bu küçük sokaktaki tüm binalar yenilenirken onun nasıl kendini böyle ilk inşa edildiği haliyle koruduğunu, neden hala en üst katının sıvası bile yapılmamış tuğlalarıyla öylece durduğunu, gitgide genişleyen bu ailenin kaç yıldır aynı yerde yaşadığını ve bir türlü çözemediğim birtakım akrabalık ilişkilerini düşünüyorum. Bu düşüncelerle birlikte zemin kattaki dairenin kapısının önündeki geniş beton zemine dokunarak geçiyorum. Burada yıkanan halılara sürten fırçanın ritmini, asılan çamaşırların silkelene seslerini, birkaç aydır bu terasta zincirlenmiş olan köpeğin havlamalarını, sigaraları yakmak üzere ateşlenen çakmakları, balkonlar arası sohbetleri, geceleri verilen yemek siparişlerini, pikniğe gitmek üzere hazırlananların telaşlı seslenişlerini hatırlıyorum. Betondan inşa edilmiş

bir vadi gibi bu apartmanların birlikteliği. Bu son apartman ve önündeki avlu, vadinin bir ucu, neredeyse kaynağı niteliğinde. Hem dayanılmaz bir gürültü hem de özlem duyulan bir yaşam belirtisi... Gecenin bu nadiren şahit olabildiğim sessizliğinde, kapının önündeki merdivenin korkuluğunda oturan Şeyma'ya ve onun hemen önünde asılı duran çamaşırlara uğrayarak ulaşıyorum odama, biraz serinlemek üzere açtığım pencereden gerisin geri içeri giriyorum adeta.

Pamir'in sesini ilk duyduğumda öfkeyle masanın başından kalkıp penceremi kapatmaya gitmişim ki bir süredir sınıksız kapalı duran perdenin ardında onları dinleyerek beklediğimi fark ediyorum. Pencereyi kapatıp perdemi tekrar sıkıca örtüyorum. Bu on metrekaresel odanın ne kadar “kendime ait” olduğunu sorguluyorum. Doğrusu bu aralar sıklıkla yapıyorum bunu. Sabahları, muhtemelen yatağımın yaslandığı duvarın hemen diğer yanındaki yatağında uyuyan ve ilkokula gitmek konusunda hiç de hevesli olmayan oğlunu uyandırmaya çalışan Yıldız'ın bağırırlarıyla uyandığımda; önemli bir iş yetiştirmeye çalıştığım bir gecenin büyük bir bölümünde, geceyi telefonda kız arkadaşıyla tartışarak geçiren üst kat komşum Koray'ı dinlediğimde; pencerenin hemen önündeki koltuğumda keyifle kitap okumaya başladığım bir pazar günü, karşımdaki apartmanın ikinci kat balkonundan yükselen ve bir kere başladı mı akşama dek kesilmeyen müzik sesleriyle bölündüğünde; kulakları ağır işiten alt kat komşum Fatma Teyze ile birlikte her daim ana akım medyanın tüm saçmalıklarına ortak olduğumda sık sık soruyorum bu soruyu kendime.

Aklımda bu düşüncelerle tekrar masama dönüp ekranın karşısına geçiyorum. Aynı cümleyi kaçınıcı kez okuduğumu bilmiyorum, zihnim meşgul, bana ayak uydurmuyor. Hayatım boyunca kaç farklı evde yaşamış olduğumu düşünüyorum. Bunlardan yalnızca üç tanesinin hafızamda yer edebildiğini fark ediyorum. Mekânlar değişse de hislerim hep aynı mı kalmış acaba diye düşünüyorum. Yaşadığım bir odayı hayal etmeye çalıştığımda hep aynı resim canlanıyor zihnimde. Kendimi bildim bileli hep o bilindik uzun koridorun en sonundaki, banyonun hemen yanındaki oda(lar)da yaşadım. Orada uyudum, orada çalıştım, orada kitaplar okudum, filmler izledim, yazdım, çizdim, zaman zaman gizlice hüznümlendim ya da eğlendim... O oda, evin içinde bir ev oldu benim için. Bu sebeptendir ki kapının ardındakilere, pencerenin veya duvarların ötesindekilere neredeyse eşit mesafede hissedirim kendimi hep. Şimdi şöyle bir dönüp bakıyorum bulunduğum odaya. En çok vakit geçirdiğim yer, masam, tam da pencereyle kapının ortasında, neredeyse ikisine de iki kol mesafesi uzaklıkta, özenle yerleştirilmiş gibi duruyor. Pencerenin dışından karşı apartmandaki birinin sesini de işitsem, evin içinden uzun koridoru kat

etmeye başlayan bir çift ayak sesini de duysam aynı şekilde dikkat kesilirim. Dışarıdan gelen seslerin nereden ve ne zaman geleceği belli olmaz ama içerideki bu ayak sesleri genelde salondan çıkar. Salonun ahşap parke kaplı zemini sesi daha iyi yalıtıldığından mı yoksa insan kulağının bu sesi duyabileceği mesafeyi çoktan aştığından mıdır bilmem ama birinin yaklaşmakta olduğunu ancak o salon kapısının eşiğini geçtikten sonra duyabiliyorum. Tabii ayak sesinden başka bir ses bu yürüyüşe eşlik etmiyorsa. Yürümeye başladığı taş zeminden, koridorda boylu boyunca serili duran halıya geçiyor ayaklar. Halı da tamamıyla kesmiyor ayak sesini yalnızca şiddetini azaltıyor, biliyorum ki o halıyı bitirdikten sonra tekrar taş kaplı zemine ulaşıp bir adım daha atan ayaklar ya banyo kapısını açacak ya da durup benim kapımı tıklatacak. Uzunca koridorun taş döşemesi ile terliğin kauçuk tabanının ya da çıplak ayakların bulunduğu ilk anda anlıyorum gelmekte olanın kim olduğunu. Yürüme biçimi, ritmi, hızı hemen ilan ediyor yürüyenin kimliğini. Bazen yaşlanmış bacak kemiklerinden yürürken gelen çıtırtıların neredeyse bastırıldığı hafif bir ayak sesi, bazen kalın tabanlı terliklerin yerde mutsuzca sürüklenmesine eşlik eden sert bir ayak sesi veya bazen de yaz kış çıplak gezen aceleci ayakların farklı malzemelere dokundukça çıkarttığı sesleri. Bunlar, annemin, babamın ve kardeşimin kendilerini ele veren izleri. Her biri bu eve ait; bu yere, kapımın altından süzülüp ulaştıkları odama ve bana ait.

İşte ben buradayım. Dünyanın “herhangi bir” yerinde, yeryüzünde bir evde, bir odanın içindeyim. Kendimi dış dünyadan izole ettiğimi sandığım bu yerde “içeriye” nüfuz eden birçok farklı diyalog ile birlikteyim. Aynı anda birden çok yerdeyim. Duvarın o yirmi beş santimetre kalınlığının, her daim kapalı duran oda kapısının, alüminyum doğramanın veya pencere camının hemen ötesindeyim. Mahalledeki, sokaktaki ama daha çok başka evlerdeki farklı sesleri, olayları, eylemleri, kişileri, başka mekânlarda yaşananları ve yaşayanları odama dahil ediyorum ya da ben odamla beraber bu yerlere doğru genişliyorum, birçok farklı olaya dahil oluyorum. Fiziksel sınırların bozguna uğratıldığını düşündüğüm bu mekânsallığa “ev” dendiğini anımsar gibiyim. Odamın içinde adeta bir seyahatheyim. Fiziksel sabitliğime rağmen hareket halinde olduğumu hissediyorum. Zaman zaman kayboluyorum, başka insanlarla tanışıyorum, onları evlerinde, bahçelerinde, sokaklarında ziyaret ediyorum. Zaman zaman o nları odama davet ediyorum. Bazen de misafir etmek zorunda kaldığım için öfkeleniyorum. Galiba çoğunlukla öfkeleniyorum. Bazen duyduğum tüm bu seslerin alanımı kısıtladığını düşünüyorum, bazense bana yeni alanlar sunduğunu fark ediyorum. Gece odamda yatarken, sabaha karşı gözlerimi aralarken, öğlen kahveni içerken veya akşam çalışırken deneyimimi dönüştüren, yaşantımın ve belleğimin bir parçası olan birçok olayla karşılaşıyorum. Kayboluyorum. Yeni evler keşfediyorum. Yeni umutsuzluklar ve kavgalar, gündelik rutinler ve gizemli hikayeler, kaçamaklar ve eğlenceler, heyecanlar ve hüznler...

Yalnızca iki senedir bu “yer”de yaşıyorum. Bu apartman yirmi altı yıldır, bu mahalle yüzyıllardır, bu kent ise bin yıllardır yaşıyor. Buradan yalnızca iki senedir geçmekte olan bir yolcuyum belki de. Yolculuğumun kaydını tutuyorum. Benden önce kaç “aile” yaşadı bu evde, kaç kişi uyudu bu odada? Evin içinde yaşayanları mı yoksa dışarıda bıraktığı komşuları mı daha çok değişti bu sürede? Ben taşınmadan önce, yalnızca internet sitesinde görebildiğim fotoğraflarından, bu odanın bir çalışma odası olarak kullanıldığını hatırlıyorum. Belki de günlerce kimsenin girip çıkmadığı bir oda oldu burası, belki de uzun bir süre sadece komşularının seslerini barındırdı, belki de her gece yüksek sesle okunan kitapların seslerini... Önceki yaşayanlarının kitaplığı sabitlemek için duvara açtığı deliklerin izlerini hala görebiliyorum. Masanın yanındaki duvara, duvardaki o ize dalıp düşünmeye başlıyorum. Bir yandan bu duvarların sanıldığı kadar kalın veya dayanıklı olmadığı aklıma yerleşiyor. Bir yandan da ne kadar dirayetli olduğunu fark ediyorum bu tek göz odanın. Nasıl bir “yer” bu oda? Nelere şahit oluyor? Neleri saklıyor ve depoluyor bünyesinde? Neleri biriktiriyor ve arşivliyor hafızasında? Neleri unutuyor veya nelerden kurtulmak istiyor bir an önce? Şahit olduğu hangi cümlelerin, odanın görünmez boşluğunda bir süre açıkça asılı kalmasına izin verdikten sonra, onları süzgecinden geçirip kayıt ediyor ve depoluyor hiç görmediğim tuğlalarının arasına. Bana ne kadar açıyor kendini ve çevresindekileri? Nasıl “diyalog” kuruyor? Ben neler kattım bu odaya? O neleri dahil etti bana? Ne şekilde bir araya geliyorum bu odayla? Ne üretiyoruz bir arada?

Uzun koridordan gitgide yaklaşmakta olan bir çift ayağın zeminde bıraktığı izleri duymak, bir anda dalıp gittiğim duvardaki deliklerin izinden ve zihnimde dönüp duran sorulardan uzaklaştırıyor beni. Halıyı bitiren ayaklar taş zeminde yalnızca bir kez daha tıkırdayacak ve kapım çalacak. Bu odayla bütünleşmiş bir halde öylece durmuş bekliyorum. Mekânı kurmaya, hikayemi anlatmaya ve sonraki cümleleri yazmaya hazırlanıyorum.

Mihriban Kaya

UNUTMA(MA)K

Hatırlamak ve unutmak ne kadar derin... İnsanın dünya ile kurduğu garip bir ilişki... Hatırlamaktan ve unutmaktan yıllarca beynimiz sorumlu diye düşündük, akıl ve bilimle bu durumu anlamaya ve anlatmaya çalıştık. Gönülden çıkarmanın ne demek olduğunu anımsasaydık eğer bu işin beyinle değil kalp ile yoğrulan, vicdani bir ilişki olduğunu görecektik. İşte bu yüzden kalbimizdir belleğin yeri ve unutmak bir hafıza kaybı değil, vicdansızlığın ta kendisidir. Ve bu dünya vicdanlı ve vicdansız bir dolu hayat ile buluşmuştur.

Tüm yaşadıklarımın, şahitliklerimden sonra karar verdim anlamlarına. Hatırlamak - unutmak - vicdan - bellek - tarih - geçmiş - bugün... Bu zamana kadar çok değiştirdim, eğdim, büküm. Bugün adını koydum, bugün karar verdim anlamlarına.

Ben Su, bedeninizle birlikte yaşayan, sizinle nefes alan, hayatın kaynağı der kimileri, yer altını ilmek ilmek dokuyan, yer üstünü şenlendiren. Bazen de hayatları bir hamlede boğmam istenen, hayatın celladı. Geçmişle birlikte yaşayan, bazen hikayeler anlatan, bazen hikayeleri anlatılan. Dünyanın farklı yerlerinde çok hikayeler işittim, çok hikayeler okudum. Meğer buna tarih deniyormuş, çok sonradan öğrendim. Yaşadıklarınız ile okuduklarınız arasında bir fark varsa eğer işte bu tarihtir. Zaman zaman şekil verilip, yontulan; yazan ellere göre farklılaşan, altı çizilen ya da üstü karalanan birikmiş yığınlar. Dünyü anlattığı söylenen, seçilmiş hatıralar derlemesi... Dünyeden seçilmiş hatıralarla, güncemi yan yana koydum, yeniden okudum olanları, kimi kalbimde sonsuz bir huzurla uyuyor, kimi boğazımda yutkunamadığım bir sızıyla.

16 Aralık 2019, Hasankeyf

Kendimi bildim bileli var olduğum yerde, türlü varlığa yuva olan benden, mezar olmamı istediler bir gün. Ben ve kent bu dünyadaki eşsiz yerlerden biri olmuş, biz olmuştuk zaman içinde. Artık bizi öldürecek, kenti yutup, yok edecektim. Farklı dillerde, farklı dinlerde bu zamana kadar söylenmiş tüm sözleri silip yutacaktım. Her kentin sözü başkaydı elbette, bizimki de böyle bir şeydi, biraz o, biraz bu, içine ala ala büyüyen, sarmalanmış sözlerdi. Nasıl duymadılar

bilmiyorum? Bugün belki herkes, her sesi aynı tonda duymuyordu ama bir başkasının duymaması yok olduğu anlamına da gelmiyordu, görmediler.

Çok düşündüm, kaçmayı denedim, yapamadım. Dicle'nin iki yanına oturmuş bu yer için yapabileceğim tek bir şey vardı, sarmak. Onlar yok etmek istiyorlarsa ben de sarıp saklamaya karar verdim; evcilleştirdim, yumuşacık oldum, belki bir gün yeniden güneşle buluşuruz diye, sarılacaktım kendimize bütünüyle.

Öyle de olmadı maalesef, bu sefer de kitapların kalın puntolarla yazdığı birkaç yapıyı gözlerinin önünde tutmak istediler. Tek başlarına, ait olmadıkları bir yerde, sanki bir anlamları olacaktı gibi bağrımızdan söküp, taşımaya koyuldular. Geçmişte de yıkımlar, afetler yaşamıştık. Tarih Moğol İstilasını koymuş birinin adını, biz kıyam demiştik aramızda, yerle yeksan olmuş, bir daha nefes alamayacağımız sanmıştık. Ama sonra yavaş yavaş, birbirimize tutuna tutuna bütün olmuştuk yeniden, bu yüzden de kıyam dedik ona hep, yeniden doğduk hep birlikte. Ama bu seferki başkaydı, salt ölüm gibiydi, çünkü destek alacak diğer yarımız, yanımızda yoktu, olmayacaktı.

Camiler, hamamlar, türbeler gitti; evler, sokaklar, bahçeler kaldı. Kalenin kapısı gitti, kapısız bir kale kaldı. Minare gitti, camisi, şadırvanı, cemaati kaldı.

Cami avlusunda su içen kuşları hatırlamak isteyen yok muydu? Hatırlamak isteyen yok muydu köprüden geçerken Dicle'ye atılan taşları? Yok muydu hatırlamak isteyen... Kitaplar kahramanlık destanlarını, sanki durduramadıkları bir güç karşısında zafer kazanmış gibi yazdı. Adı zafer oldu, yıkımları ise hiçbir zaman kıymı olmadı. Gidenler gitti, kalanlar kaldı, ben kucakladım tüm varlığımla kalan kenti ama eksik kaldık hep. Ne oraya gidenler aynıydı ne burada kalanlar.

24 Temmuz 2020, Ayasofya

532 yılından beri toprağın altındayım, bugünün Ayasofya'sının altında, gün yüzü görmemiş su kuyularının birinde. Kitaplar onun 3 kere yeniden yapılan bir bina olduğunu söyler, ben ise sayısını unuttuğum kadar çok yeniden inşa edilmiş, akşam yıkılmış, sabaha yeniden ayağa kalkmış Ayasofyalar olduğunu söylerim, kimi yorgun, kimi vakur. Bugün karşısına geçip baktığınızda gördüğünüz o ağır, kendinden büyük bina kaç yüz değiştirdi, kaç eda. Kendi varoluşuna, kimler kimlerin varlığı katıldı da anlamı değişti de değişti, boyunu aştı, kerameti kendinden menkul mu bilinmez, biz de şaşıttık bunlara. İnanmazsınız katedral zamanımızda henüz yerinde duramayan bir çocuktuk, körpeçik, heyecanlı. Sonrasında bir çağı kapatıp yeni bir çağı açan bir savaş

gördük, iliklerimize kadar değen değişim öyle başladı. Onlar gitti, başkaları geldi, başkalarıyla birlikte biz de değiştik, tanıştık önce, biraz onlar uydu bize, biraz da biz onlara, biz olduk yeniden. Yüzümüzün bir kısmı saklandı, duvarlarımıza güç versin diye koca payandalar yaslandı. Dünya değişirken, biz de değiştik onunla, geliştik. Başka bir dilde, başka bir şekilde gene dua sesleriyle çınladık, yaşadık. Sonrası gene bir savaş, gene bir değişim, gene gelenler gene gidenler... Yüzümüz açıldı bu defa, parlatıldı, daha dik durduk. Fısıltılar, incelemeler, dünyanın dört bir yanında gelen farklı dillerde konuşan, tartışan insanlarla dolduk, yaşadık. Onlara görmek istedikleri sahne olduk, bir gün ders tahtası, bir gün çaresiz bir insanın açtığı avuca merhem, bir kediye ev olduk... Sonra duyduk kitaplar hoşgörünün simgesi diye bahseder olmuş adımızdan, gururla dolduk, bunca zaman öğrendiğimiz tüm dillerde minnet duyduk.

Sonra yüzyıllardır farklı yerlerde, benzer etkiyle duyduğum bir ses, bir anda zamana dokundu. Tüm geçmiş ve gelecek değişti, tek bir zamana, tek bir mekâna döndük. Öncesi var mıydı, sonrası neydi? Geçmiş gibiydi ama değildi. Bugün neredeydi? Bilemedik

Ayasofya deyince kitapların girizgahı hep fetihler, imparatorlar, koca insanlar olmuş, en derindeki özü yer bulamamış kitaplarda. Unutmak mı istediniz tüm inançların kalbindeki iyiliği, vicdanı ve tüm sanatların merkezindeki güzelliği? Özümüzü unutmak mı istediniz? Hatırlayanlar da unutanlar da buradaydı, içimizde. Hatırlayanlar bir rüyanın içinde kendilerini kaybederler, nereye nasıl bakacağını bilemez bir heyecanını yaşayıp, hangi dilde bunu ifade edeceğinden emin olamazlar. Hatırlamayanlar için ise her şey net ve sınırlıdır.

31 Ağustos 2010, Sagalassos

161 yılında çıktım yeryüzüne o günkü Sagalassos'ta, bir çeşme yardımıyla. Geniş bir meydana, uçsuz bucaksız bir ufka doğru özgürce aktım, durmaksızın hem de. Kentin sesine ses oldum. Bazen onların kahkahaları ile coştum, gürledim, bazen sessizliklerine fısıldadım. Yanımda gölgeleriyle dans eden taştan yontulmuş tanrı heykelleri, gelenler, geçenler, duranlarla birlikte kocaman bir orkestra olduk. 400 sene susmadık, durmadık ve yorulmadık hiç.

Bir gün güçlü bir sarsıntı ile toprağa gömüldük. Toprak sardı, sarmaladı hepimizi, kimisine mezar olan toprak, bizim uykumuza yumuşacık bir yatak oldu. 1800 yıl kadar sonra gökyüzünü gördü bir kısmımız, o kadar uykuya rağmen yorgunduk, yıpranmıştık.

Kitaplar Antoninler Çeşmesi deyince büyük tanrılardan ve imparatorlardan bahseder. Yok mu sandınız onlardan başka kimse, havuzumuza elini daldıran bir çocuk, güneşin sıcaklığında bir an serinlemek için oturan yaşlı bir adam? Hatırlamak isteyen yok muydu Dionysos'un gün boyu, gölgesiyle yaptığı dansı?

Zaman geçmiş, insanlarımız geçmişti ama zamanın ve mekânın ötesinde bir şey vardı sanki, oradan gelip, burada hala nefes alan, bizi ağır ağır, yapa-boza ayağa kaldıran, yazılmamış geçmişi hatırlayan. Onun sayesinde ben gene ilk günkü coşkuyla eski dostlarıma dokunup, rüzgarla savrularak çağıldadım. Ufkumuz 1800 yıl önceki gibi, güneşin doğuşu, bizleri aydınlatışı aynı. Zaman, bir yandan biz uyurken hiç akmamış gibiydi, bir yandan da silmiş süpürmüştü her şeyi. Kentin sesi çok değişti. Agorada artık gündelik yaşamın acelesi yok ama zaman zaman keyifle izleyen, araştıran ziyaretçiler var. Balık pazarında balık yok ama tezgahlarına dokunan eller var. Tiyatroda seyirci yok ama derinlerden gelen aynı ezgi var.

Ocak 2021, Ankara

Yıl 2021 ve ben tüm gördüklerim ve duyduklarım diyorum ki her kayanın, her taşın öyküsü başkadır ve ona değen eller de başka başkadır. Kimi hatırlamak için ömürler boyu saklar, birleştirir, biriktirir; kimi nedendir bilinmez unutmak için yıkar, siler, süpürür. Unutmak, acısını duymadığınız bir vicdansızlıktır, hissetmediğiniz bir azaptır çektiğiniz. Zahiri bir görüntüye kanıp, gerçeğin coşkusuna varamamaktır.

Mustafa Haki Eraslan

ŞAİRİN YİTİRİLİŞİ

*Kimi okşayan suyun başında
kimi gözlerindeki acının
koyundaki boşluğuna
ıssız çehrelerin içinden sarıldı.*

Şairin aldanışı gezintiyle başlar. Fark edilmeyen, görülmeyen, “tenin gözleri” ile dokunulmayan sokağın girişinden, kahve kokulu, süs kokulu, çocuk ve bahar kokulu her kapıdan ilerleyerek, tüm evleri örten bir kumaş gibi sarmalayarak olup biteni, herkese fısıldar merhametli, büyülu ve hoş şiirin efsanesini. Şiir tarif eder çünkü bahçe kapılarının artlarında kalan, güneşin öptüğü ince güllerin, pekmezin, beyaz gelinliğin, balkonun şalının, çayın buharının, öğlenin ortasının kalpleri eve ulaştıran yolunu. Şair bütün dokunun içindeki var olan gizemi anlatmak ister aslında. Evi anlatır yolda kalana, yolda olana, kaybolana, arayana, unutana, bekleyene, özleyene ve kısacası hisseden bütün yüreklere. Çünkü şairin deyişle “ev karadır”. Yorgun olduğu duruşunun her halinden bellidir kanatlarının. Çatısından göğe uçan kuşların gelip tekrar tekrar bir yudum daha su içmeye indiği günde, anneden, babadan, çocuktan sakladığı her bir sır için yaşlanmakta olan ev daha da karadır. Göğün üzerinden esen eski bir savruluk boğar duran her yeri. Hatıranın gecenin derisinden içeri gömüldüğü saatlerde ev daha da karadır. Kabuklaşır şairin deyişi. Eve bakan kendi çehresini görür. Yitip gidene ise şairin anlatacakları vardır göğsünün ortasındaki evinden. Kara olan beyaz günlere doğru varmak ister.

*Uyanınca ilk gül perdelerin ardından
yayılır şairin içindeki özlem duygusu
yırtık gecenin altından,
uykunun sarhoşluğunda
ellerin yansımış göğe doğru*

Sokağa doğru uzanan ayaklar benim ayaklarımdır. Benim gölgem geziniyor şairin eskittiği taşların üzerinde. Zırhın içine çekilmiş gövdesine baktığımda derisinden havaya uzanan gerginliğini hissettiriyor. Nefesini duyuyorum

sonra. Güneşin bağlandığı yönde kımıldamadan eriyip duran taşın izi, yüzüme bakıyor usulca. Gövdesinden çıkan kalın boyunlu ahşap, esintinin yönünden kıvrılarak gözüme dolan kuşların yumuşaklığıyla okşuyor bedenimi. Ben de bu tarifsiz şiiri duyuyorum, eskiyen beden duvarının üzerine mih gibi yapışmış olan. Kireci akmış tarafındaki taşların üzerine annemin eli bulaşmış.

Ev erir mi? Güneşin yaktığı örtü çatıdan akmış. Bakınınca ıssız çehreler eski şarkıyı söylemeye başlıyorlar. Kalbin ağırlığına bir aşk dizilmiş bağdadi aralarında. Oysa ben şarkıyı ezberleyemiyorum. Herkesin sırtında yükle ezdiği basamaktan çıkınca, şiir geçiyor gidiyor aklımdan. Tutunamamanın ruhu çöküyor üzerime; tırnak işlemesinden, saçlarından, nağmelerinden... Demirin sesi kapıya bulaşmış, güvercin konduğunda tamir edilemeyen nişin yarısı yere uzanmış. Gül, perdelerin ardında, göğü kesme yetisini yitirmiş tavanın altında kaybolmakta. İçerde yağmurun ıslaklığı, ışığın her renk huzmesi dolanıyor ayaklarıma. Göğün bakınca bir ince toz çöker yaşlı odaya. Yerde kuru odun çatlamakta, bastıkça üzerine ağlamaktan sesi çıkıyor. Yitik olan eski şarkı, şairin ayak izlerini takip ediyor evin içerisinde. Döşemeden, kiristen, ahşaptan yıkanarak akan pash çivi geriniyor kayıp çehrelerin üzerine doğru. Duvarın ardındaki hakikati emen pas, hüznün dolu deriye batınca dinmeyen bir sızı bırakıyor. Şairin nefesini duymak istediğinde rüzgârın ıslığını duymak yeterli oluyor. Çünkü hür hava sıyrılıp geçiyor evin içinden. Bozuk duvar, gri perde, yeşil gelinlik ses veriyor sonra. Şair nerede? Şiirin bekçisi, evin karası, tenin gözleri, saklambaç oynayan o çocuklar nerede? Şiir kayboluyor oradan. İssiz çehrelerin yontulmuş ayaklarında, yüzünün önüne kolunu koyup alnını duvara yaslayıp karanlıkta oyunlar oynayan çocukların bakışlarının saklı özetini alan şair, evi kerpiçe boyuyor. İçeri sığınınca özgür olduğunu zannediyor ışıklar, mumlar, sandıklar... Ama hürriyetle esareti ayırt edemiyor gölgenin içinden. Şairin düşü ise işte burada başlıyor. Hayalini kurduğu ölümsüz şarkı, elde kalmış olan son bir nakarattan anlaşılıyor. Şahnişin penceresinde kalmış olan, tozlu yüzeydeki şairin düşü şöyledir:

“Perdelerin arkasında kalan hayat evin içinde gülle belirginleşir. Su döner gökyüzünün deliğinden toprağın içine akarak. Gün döner soluk griden kırmızı tomurcuğa doğru böylece. Ev belirginleşir, kuşun kanatlarını çırpmasına kaldığı yerden devam etmesiyle. Odada hayat belirir ve aşk başlar yeniden. Kim gizlenmek istese buraya getirir onu sezgisi. Yaşlı kerpiğin eğildiği tülün altında eski menekşe, gülü soğutur. Çehreler bakışlardadır. Çoğu zaman yalnızlığın tarifini şaire bulaştıran da onlardır. Bahçenin önünde, şairin çehresi kaldırır yorgun elleri. Saklanmakta olan şarkıyı arar tüm çocuklarla beraber.

Şarkıyı ilk söyleyen çocuklar, annelerine ulaştırır güzel kelimeleri. Güneş, hanenin sırtından akarak eğilir sofranın ortasına. Perdelerin ardına gül konur, beden duvarı yumuşak nişi öğütür, neşe gelir dolar ortasına, güvercin gelir öper saçakların sol yanını, balkonda bir şal esintiyle kokusunu salar bahçeden tüm sokağa doğru. Ve nihayetinde “ev beyazdır”. Şiir toplanır kerpiç dokuya. Taştan başlayan bodrum, ahşapla dolandır temelin üstünü. Çiçek dokulu tavandan ışıklar gece rüyalara doluşur. Sokağın ruhu eve bulaşır.”

Şairin düşü, eskiyen, bozulan, yitirilen ve gerçekleştirilemeyen bir hayalde kalmıştır. Çünkü onarılamayan, sürdürülemeyen yoksun bir evrilmenin yaraları şairin bedeninden kopup sokakta, bahçede, insanda, bodrumda, odada, hatıralarda geziniyor. Bu tanımlanamayan sancı, saçaklardan temele kadar inen yüzeylerde iltihaplanmış tortuların üzerinde bir ur gibi kalakalmış olan acının annesidir. Şairi dinleyen, anlar kaybolanın değerini, çünkü şair insanın tarifini yapar şiirinde. Anlamak isteyen anlayacaktır ancak o yine de anlatır.

Bu kaybedişe nasıl bir tedavi uygulanabileceğine dair ümidini tazeleyerek, çaresizliğin dayanılmaz kaygısını, ruhun görünmeyen yanını anlatan kalplerdeki yıkımı dindirerek, karmaşanın hüküm sürdüğü yoksun bedenlerdeki bozuk hisleri geri alıp yerine onlara fayda, emniyet, chemmiyet, merhamet ve estetiğin hüküm süreceği fikrini aşılayarak yitip gidene çare bulunabileceğini, bunun ancak insanların içine kazınmış, damarlarında gezinen hasta edici parazitlerin öldürülmesini sağlamak gibi bir yöntemle çözüme ulaştırılabileceğini, kaybedişlerin önüne görünmeyen, dokunulmayan maddi dokulardan ayırt edilmiş, kulaktan kulağa söylenegelen eski bir şiirin sürdürülebilmesiyle geçilebileceğini ve asıl şarkının tekrar ruhları dinginleştiren anlamlı, varoluş gayesine döndürülebileceğini söyledi, yitip giden şair.

Şair söyledi anlamak isteyen zihinler duydu kokusu evden bahçeye sinmiş yoğunluğun üzerindeki acıyı. Uzun uzadıya kalbimi sardı evin anlattıkları. Sesin içinde bir ses, esaretin içinde bir hürriyet, eskinin üzerinde yas vardı. Ev hala eski yerinde, sokağın en ucunda heybetli kaleye bakıyordu yorgun gözleriyle. Kırık kanadıyla, hüznün ve özlem dolu yaşlı bedeniyle, beklemekteydi kaybolan şairin bir gün tekrar ona döneceği günü.

Kaybedişler acıdır. Tüm kaybedişlerin içinde yalnız bırakılmanın, terk edilmenin acısını üzerinde taşıyan eski ev, yitik olanların içinde değildir. Gün yitirilmiş, gölge yitirilmiş, anne, çocuk, gül, şiir ve nihayetinde şair de yitirilmiştir. Şarkıyı arasam bile bulamam evin içinde, çünkü ıssız çehreler

şairin peşinden gittiler. Evin duvarlarındaki iz, soğuyan havanın sertliğinden silinmeye başlıyor. Şairin gidişiyle ev bitiyor, sokak yalnızlaşıyor ve şiir ölüyor. Yitip giden şarkıyı kim bulabilir?

*Dolanınca dil, buzdağının kucaklarında
bağlandı yası öpen ince nem, gülün evine
demir olanın ateşine basılınca kanlı
şairin efsanesiyle
giden vaktin güzel tarafı
odanın içindeki paslı çiviler
ahşap ve taşın kırılgan bedenleriyle
bilinmez nehirlerle doğru bağırdı
“eve dön, şarkıya dön, kalbine dön!”*

Sıddı Zeynep Yılmaz Kılıç

KUSURSUZ CİNAYET

Dışarısı toz duman. Bugün Süreyya gidiyor. Süreyya'nın köşesindeki çiçekçi... O ne olacak? Her gün yoklama defterini o köşede imzalamaya mahkûm bir kalem memuru gibi sabah 6'da tezgâhı açar, akşam 8'de kapatır. Kasımpatılar, begonviller ve yaseminler ile mis gibi kokar bütün cadde. Şimdi ise ortalık duman ve onun gidişinin ardından kalan, belki günlerce geçmeyecek toz kokusu dolaşıyor etrafta. Bilirsiniz, bazı izleri silmek için hummalı bir temizlik yapmak gerekir, yetmediği zamanlarda yıkmak yok etmek gerekir, yeni bir şey inşa etmek için. Süreyya'nın gidişi de işte böyleydi, tüm benliğimizi kökünden kazıyan bir temizlik... Aslında onun gidişi en çok Doğan'ı etkiledi. Doğan mahalleyi bekleyen ihtiyar çınar gibidir ama kendi dönemini korumayı bırak, kendini korumaya gücü yetmiyor artık. Sağlam olduğu için Süreyya gibi bir anda yok edemediler onu. Bu yüzden de en çok ona yüklendiler, artık üstündeki baskılardan omuzları çökmek üzere ama hala direniyor. Bizler bazen kusurlarımızı örtmeye çalışırız ama Doğan öyle değildir, çünkü bu kusurların sebebi o değil. Bu yüzden de Doğan hep çıplak kalmak ister, zorla kapatılmaya çalışıldıkça da soyunur. Doğan'ı yoran sadece Süreyya'nın gidişi değildi aslında. Dilek, Derya ve Deniz'i yerle bir eden o tokat da vardı. Toprağın haykırırcasına attığı o tokat... Bir gece hepimize nasıl da vurdu. Hepimizde yaralar vardı, ama bu vurgun Doğan'ın kalbine olmuştu, o gece Doğan kireç gibi olmuştu. Mahallenin dedikodu kazanları Dilek, Derya ve Deniz bizimle vedalaşmadan bir anda gitti. Dalga dalga gelen o ses ile toprak nasıl da yarıldı, evlerden ırak. Şaşkınlıkla sağa sola kaçışanlara, onların çığlıkları karışmıştı ve Dilek'in çırpınışları... O sesi hiç unutmayacağız, o gecenin sabahını da. Sabah uyandığımızda etrafımızda hayaletler dolaşıyordu, güzelim mahalle yerle bir olmuştu sanki. Biz o gün üç kayıp verdiğimizizi zannediyorduk. Öyle değilmiş, yaralarımız vardı o gecedan kalan. Kimi yaralar sarılıp iyileşecek ama bazıları da çok derin, iyileşecek gibi değil... Peki, katil kim?

Günden güne değişiyor mahalle. Sanki o değiştikçe sizde sabah akşam açıyorsunuz pencereleri, belki rüzgâr sizi de önüne alıp götürür diye. Sonra o pencereden Dilek, Deniz, Derya ve Süreyya'dan kalan boşluğa, o boşluğun izlerine, o izlerin köşesindeki çiçekçiye, simitçiye dalıp gidiyorsunuz. Zamanla sizi de buradan göndereceklerini adınız gibi biliyorsunuz artık... Peki nereye?

Tüm bunlara dayanamayıp evini terk eden üst kat komşum Gülben Hanım gibi anonim dünyaya mı? Gülben Hanım'ın bu sevdası hep vardı zaten. Yüksek duvarlı kapalı siteleri hep daha konforlu hayal ederdi. Kapalı girişler, güvenlik kameraları, giriş kartları, parmak izi okuyan asansörler... Herkesin farklı hayatlar yaşadığını düşünürken aynı hayatları yaşadığı o binalar... O evler bende ise Fouacault'nun hapishanesini çağrıştırıyor. O yüzden mahalleyi terk edip o hapishaneye gitmeye hiç niyetim yok, ama mahalledeki kayıplara da daha fazla dayanamıyorum. Kendime göre başka bir mahalle bulma umudu ile taşınma hazırlıklarına başlıyorum. İlk iş duvardaki tabloları toplamak... Bu tablolar, evin mahalleye açılan pencerenin köşesinden... O tabloları kaldırdığımda yüzleştiğim şey ise duvarlar. Tabloların duvarlarda yarattığı izler... Öncesinde duvara çaktığım çivilerin izleri... Hepsi nasıl üst üste gelmiş, eski tablo izleri bu duvarda yenileri ile birbirine karışmış. Duvarların dili yok ama nasıl da hafızası var. Karşısında oturduğumda bana unuttuğum her şeyi hatırlatıyor bu duvar. Tabloları bırakıp başka bir yerden başlamak daha iyi olacak. Dolaptaki tabaklar... Annemden kalan sandık... Bachelard, sandık unutulmaz her şeyi saklar diyor. Sandığa, Bachelard kadar anlam yüklemiyorum ama bu evde, evdeki her şeyde o anlamı deneyimliyorum. Hangisine dokunsam bir sürü şey hatırlatıyor. Sevinçler, aşklar, umutlar, hayal kırıklıkları, üzüntüler, kayıplar... O an, aslında yaşadığım ev ile usul usul vedalaşamayacağımı anlıyorum. Daha mahallenin en canlı sokağına açılan bir çift göz pencereyle bile vedalaşamazken... Aklıma Özdemir Asaf'ın dizeleri geliyor:

“Anne her şey tamam, Tastamam... Ama babamın pencerede kalan bakışlarını alamadım bir türlü. Çakılmış köşesine... Alınmıyor, alınmıyor. Babamın bakışları, kırılmıyor da yerlere de düşmüyor, Orada, duruyor hava gibi... Taşınmıyor anne, babamın bakışları taşınmıyor.”

Tüm kahkahalara, konuşmalara, bakışlara, gözyaşlarına rağmen, gitmek zorunda kalacağız. Önce kendin, sonra geçmiş, şimdi ve geleceğin havada asılı kaldığı bu ev ve mahalle ile vedalaşma zamanı gelecektir mutlaka. Tıpkı diğerlerine geldiği gibi, çat kapı... “Çocukluğumun orada'sı”... Gertrude Stein tam da bunun için söylemiş gibi “orada artık bir orada yok”... Buradan ayrılan tüm boşluklara baktığımda “orada artık bir orada yok”. Gittiğim yerden bu evi anlatırken diyeceğim gibi: Orada artık bir orada yok!

Gecenin karanlık saatlerine doğru, sokak lambasının ışığı köşedeki ağaca, o ağacın gölgesi de evin zeminine düşüyor. O an da tamam diyorum, benim yeni gideceğim evin penceresi her sabah güzel ışık almalı, önünde ağaç olmalı, pencereden hoş bir yol kıvrımı görmeliyim. O yol evime hatta hayallerime

kadar uzanmalı. Bunlar benim için yeni bir eve, yeni bir mahalleye yerleşmenin tüm tekinsizliğini yok etmeye yeter. Bu düşünceler sürüp giderken, ev bulup, taşınan zihnim yerleşmeyi planlıyor içten içe. İlk tablolar mı, mutfak mı, kitaplar mı, kıyafetler mi? İlk halının altına süpürdüğüm şeyleri biriktirdiğimde mi? Yoksa geçmişten kalan izlerin silinmesi mi? Sahi hangisini yaptığımda gerçekten yerleşmiş hissedeceğim kendimi? Yavaş yavaş kapanıyor gözlerim uykum geliyor, ama aklımda hala aynı soru: Katil kim?

Sabahın ilk saatleri... Bugün bir türlü vedalaşamadığım evden, taşınılacak evi bulmaya doğru başlıyor yolculuk. Zümrüt Hanım'dan sesler geliyor yine. Çok yaşlandı, yine de hala güzel. Son zamanlar yapılan makyajlar sana hiç yakışmıyor Zümrüt, ama sen hala güzelsin. Hazırlanıp çıkıyorum evden. Evimin sokağının sonunda metro durağı... Bu sokak, size bütün mahalleyi dolandırır, hatta yabancısıysanız kaybolursunuz. Birçok çıkışı vardır bizim sokağın, nevi şahsına münhasırdır. Çok yüksek binalar yoktur bizim mahallede, denize de yakındır. Denizin havası okşar her sabah yüzünüzü, köşedeki köfteciden gelen kokularla birlikte. Evden metro durağına giden sokak burada bitiyor. Metro ile yerin altında bir saat süren bu yolculuk sonunda yine çıkıyoruz yeryüzüne ve gün ışığı ile bir gerçek daha çarpıyor yüzünüze. Bam! Sanki İstanbul'un bir semtinden diğerine değil de bir ülkeden başka bir ülkeye gelmiş gibi hissediyorsunuz. Yeryüzü ile gökyüzü arasına sıkışmış gri kütlelerden güneşi kaybederken hem de. Yalnız ve üzgün olan bu semt, bütün gizemini kaybetmiş, binalar gülünç ve yapmacık. İş için oradan oraya sürüklenenler, bir cep telefonu ve bilgisayar ile her an her yerde yaşayabilirim diyenler... Bu insanlar özgür mü gerçekten yoksa kaybolup gitmeye yüz tutanlar mı? Bunlar modern insanlar değil mi? Kendini hiçbir yerde evinde hissetmeyen bir varlık olarak tanımladığımız modern insanlar... Nasıl da yabancılaşmıştık oysaki... Hem çok tanıdık hem çok yabancı... Mahallenin köşesindeki Kızgın Necla'nın girişinde hep çocuklar toplanırdı. Necla da buna kızardı, sanki gözleri şişer ve yüzü kızarırdı. Necla'ya her gelende bunu hissetmiş gibi “çocuklar sizin eviniz yok mu?” diye öfkelenirdi. Bende pencereden izler gülerdim. Tam da şu an onlar gibi burada haykırmak istiyorum: “Çocuklar sizin eviniz yok mu?”

Bu yolculuk bana çok şey kaybettirdi. Sürekli değişen bu kent, parça parça yok oluyordu. O kadar çok yıkıma uğruyor ki bütün gücünü kaybediyor bu kent, tıpkı Doğan gibi. Hızlıca eve, mahalleme dönmek gerek. Zamanın çırpınışları, hafızanın kalp atışları ve unuttuğum mahallemin bütün gerçekliği ile burun buruna geldim o an. Ne zaman kendimi bir yere ait hissetmesem yaşarım aynı şeyleri: kalp sıkışması ve nefes darlığı. Sokaklarda yürüyünce geçeceğine ikna ederim kendimi ve çok geçmeden bu yalan ile de yüzleşirim. Sanki bir çocuk evin önündeki ağacın kabuğunu soyar gibi soydu bütün zihnimi... Mahallenin,

evlerin hatta herkesin bütün katmanları çıktı gün yüzüne. Eğer gittiğim yer, düşlediğim yer olsaydı, kimselerin haberi olmadan gidecektim bu mahalleden. Belki de en acımasız ihanet bu olacaktı. Düşlediğim yerin bu evden başka bir yer olabileceğini inanmak ne büyük nankörlük. Bachelard'ın dediği gibi burası benim ilk evrenim. Benim bu mahalleyle ilişkimin kozmosla ilişkimden hiçbir farkı yok. Burası ilk ben! Bachelard ne kadar da haklıydı “Ev tıpkı bir insan gibi maddi, manevi bir enerji edinir” derken. Evim benim bedenim gibiydi. Duvarlar derim, pencereler gözeneklerim... İçimde bitmek bilmez bir umut uyanıyor, içselleştirilmiş çaresizlik tükeniyor, travmalı hafızama rağmen. Benim odamdan mahalleme kadar uzanan evim! Beni kim vazgeçirdi senden? Mahallede Süreyya'nın, Deniz'in, Derya'nın gidişine sebep olanlar mıydı yine yoksa?

Artık eminim, nereye gidersem gideyim bu ev, bu mahalle peşimden gelecek. Bütün ömrümü burada bu pencere köşesinde geçirmeye, Doğan ile birlikte direnmeye karahıyım. Kavafis'i hatırlar mısınız:

“Yeni bir ülke bulamazsın, başka bir deniz bulamazsın. Bu şehir arkandan gelecektir. Sen gene aynı sokaklarda dolaşacaksın, aynı mahallede kocayacaksın; aynı evlerde kır düşecek saçlarına. Dönüp dolaşıp bu şehre geleceksin sonunda. Başka bir şey umma. Ömrünü nasıl tükettiysen burada, bu köşecikte, öyle tükettin demektir bütün yeryüzünü de.”

Son olarak, bu mükemmel cinayetin katili de maktulü de hepimiz. Hepimizin parmak izi var, tüm izler birbirine karışmış bu mahallede. Jean Baudrillard'ın bahsettiği kusursuz cinayet bu. Kusursuz cinayette, suçlu hiç iz bırakmaz ama bu cinayette her yerde delil var, fakat o kadar çok ki çözülemeyecek kadar karmaşık. Bu cinayet o kadar kusurlu ki kusursuz olandan bir farkı kalmadı. Baudrillard, cinayeti hiçbir zaman göremeyeceğimizi ama o cinayeti her zaman deneyimleyeceğimizi ve bedelini ödeyeceğimizi söylüyor. Bir gün bedel ödemeyi bırakacağımızı biliyorum. Ne zaman? Cinayet işlemekten vazgeçtiğimiz zaman.

Bu yazıyı, ölen ve öldürülen tüm evlere ithaf ediyorum.

KAYNAKLAR:

- Asaf, Ö. (2016). Benden Sonra Mutluluk. Yapı Kredi Yayınları.
 Bachelard, G. (2014). Mekânın Poetikası. (Çev. A. Tümertekin). İthaki Yayınları.
 Baudrillard, J. (2012). Kusursuz Cinayet. (Çev. N. Sevil) Ayrıntı Yayınları.
 Foucault, M. (2015). Hapishanenin Doğuşu. (Çev. M. A. Kılıçbay). İmge Kitapevi.
 Kavafis, K. (1993). Kavafis'ten Kırk Şiir. (Çev. C. Çapan) Adam Yayıncılık.
 Stein, G. (2013). Everybody's Autobiography. Knopf Doubleday Publishing Group.

Cahide Karabudak

YER ALTI KULESİ

Soluduğum bu pas kokulu soğuk hava, derine uzanıp giden önümdeki karanlık delikten geliyordu. Bakışlarımı donduran bu yapı; yer kabuğuna saplanmış, tıpkı bir ağacın köklerini salması gibi her yana yayılmış, bana bakıp bağımsızlığını ilan ediyordu. Karanlığa sırtını dayamış, sonsuz bir derinliğe saplanırcasına uzanan bu merdivenleri inerken sanki daralan sadece nefesim değildi. Ellerim buz gibi duvarlara değerken havasızlığa ve rutubete ne kadar alışmış olduğumu fark etsem de ruhumun sıkışmasına hala alışkın değildim. Döne döne aşağıya inerken basamakları sayarak kendimi rahatlatmaya çalışıyordum. Taş basamakların engebeli yüzeyi suyla buluşunca sanki yakamoz görmüş gibi ısındı içim. Benden iki üç basamak ileride iki adam da ağır ağır ilerliyordu aşağıya... Bugün yeryüzüne çıkma sırası üçümüzdeydi. Benimle aynı katta oyukları vardı. Karanlıkta artık suretler değil seslerdi bizi birbirimizden ayıran. Bu taş yığnında avazım çıktığı kadar bağırısam belki en derindeki sesler bile tanıyacaktı beni.

Oyuğuma gidebilmek için uzun ince koridorlardan geçiyorum, bazen sığabilmek için eğiliyorum bazen ellerimle zemini kontrol ediyorum. Zemindeki taş eşikler sürekli bir yürüyüşten alkoyuyor insanı. Her koridor kendisine dik başka koridorlarla birleşiyor bu koridorlar ise oyuk odalarına açılıyordu. Sayısız hayal edemeyeceğim kadar çoğaldı bu koridorlar sanki son seneler. Yer altı kulesi kulağına çalınan herkes kendini bu dipsiz taş kulede buluyordu. Yaşam artık göğe doğru değil zeminin en dipsiz yerlerine uzanıyordu.

Yer altı kulemizi inşa edeli tam on üç sene geçti. Birbirinden farksız, korkunun; yerini alışkanlığa bıraktığı tam on üç yıl... İnsanların doğayla sonsuz bir savaş içerisine girdiği yeryüzündeki o zor seneler; imkânsız olanı başarmış bizi bir araya getirmiş ve biz insanları kendilerine yeni barınaklar inşa etmek zorunda bırakmıştı. Artık güneş ışığı insanlardan yana değil, insanı yok etmekten yanaydı. Tüm yaşam tıpkı insan gibi başka bir yansıması içerisine hapsolmüştü, hem de en derinde...

Bu yer altı kulesinde belki de en sevdiğim şey, yeryüzüne çıkabildiğim günleri bir daha ki çıkışıma kadar tekrar tekrar zihnimde sanki yeniden yaşıyormuşçasına hayal etmekte. Zihnim; bir zamanlar gün ışığına koşan bu ayaklarımın artık ondan bir düşman gibi kaçıp yerin metrelerce altına bu bir metrekarelik

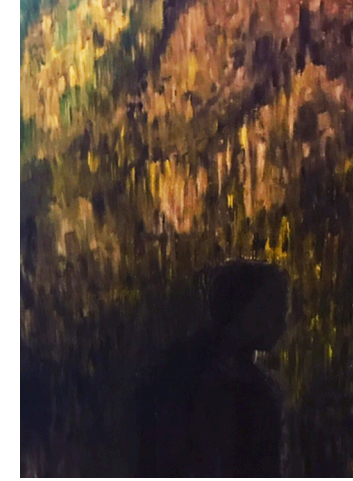

oyuklarda bükülmesine şans diyordu. Şansıma şükredip gözlerimi dışarı çıktığım o günleri tekrar yaşamaya kapatıyordum.

Kendini tekrar eden her gün bu taştan yer kulesinin ışıktan yoksun koridorlarında gezinir, oyuklarda yatan insanların önceki yaşam hikâyelerine kulak misafiri olurdum. Yüzlerini hiç göremesem de seslerinden neredeyse çoğunu tanır gibiydim. Oyuğuma döndüğümde, dizlerimi bükerek uzanır, fitildeki alevin oyuk tavanına vuran o devasa gölgesinde neler oynatırdım neler. Kendi hayal tarlamda silüetimin etrafına dizerdim gün ışıklarını. Tek seyircili bu daracık sahnede dönüşen sadece mekân da değildi. Rüyalarım da hayal edebiyatımdan şekillere dönüşmüş; henüz gözlerimi kapatmadan görür olmuştum onları...

Yeryüzüne çıkış sırasının bende olduğu merdiven boşluğundan haykırılınca doğrulur, heyecandan kafamı her defasında oyuğumun tavanına çarpıyordum. Çıplak ayaklarım uzun ve dar koridorlardan geçerken titriyordu. Bitmek bilmeyen tırmanış tamamlandığında kulenin en tepesinde, artık yeryüzündeydim. Yeryüzüne çıktığımız günler yaptığımız tek şey ihtiyacımız olanları bulmak ve yer altı kulesine getirmektir. Belki de aradığımız tek şey eski yaşamımıza ait olanları görmek, müze gezer gibi saatlerce seyretmektir. Bu yüzden yer altı kuleleri kendini bu işe adanmış binlerce oyuk sahibi ile doluydu.

Toprağa ayak basınca gözlerim ay ışığından bile kamaşıyor, kendime gelmem dakikalarımı alıyordu. Kontrolü bende olmayan ayaklarım nefesim tükenene kadar koşuyordu. Yorulan bedenim sırtüstü kendini yer kabuğuna teslim ediyor, gözlerim ayın silüetine takılıyordu. Sonra sırasıyla evleri, arabaları, gökdelenleri hatta elektrik direklerini bile seyre koyulur, saatlerce kendimi düşünürken buluyordum. Bu anlarda aşağıda evim dediğim o koca taş delik

nasıl da farklı nasıl da soğuk gelirdi bana. Kendimi bu taş deliğe zorla sevdireyor, sarılır gibi yapıp oyuklara zor bela sığdırmaya çalışıyordum bedenimi. Sonunda beni kabul edecek ben de onu kabul edecektim. Ben de tıpkı onun gibi soğuyacak taş kesilecektim. Zaman yeryüzünde ileri doğru akarken, bu taş dipsiz kulede tam tersine akıyordu. Kim bilir yeniden gün doğduğunda bu taş kesilmiş bedenlerimiz çoktan kulenin bir parçasına dönüşmüş olacaktı.

Her gün daha da alışıyorum sanki buraya ait olmaya... Artık ayı gördüğümde düşündüğüm şeyler düne değil bugüne aitti. Belki de hepimizin içerisinde doğumumuzdan bu yana bir yer altı kulesi, bir dipsiz taş kule inşa edilmişti. Yeryüzüne çıkmak değil artık buraya ait olmak heyecanlandırıyordu beni. Oyuğumdan hiç çıkmamak istiyordum, ona ait olmak, o derine saplandıkça bende onunla kök salmak istiyordum. Tek seyircili sahnemde öyle mutluydum ki, ait olmaya karar verdiğimde tekrar yeşeren bir ışık tohumu düştü yüreğime. Gün ışığından mahrum kalan insanı umut ışığından mahrum etmemek gerekti. Yaşam ne şekilde var olursa olsun yaşamaya değerdi.

Beni gün geçtikçe kendine benzeten bu yer altı kulesinde nefes almak kolaylaşıyor, ellerimi sürerek yürüdüğüm bu dar koridorlar bu soğuk basamaklar evim olmaya başlıyordu. Karanlığın aslında yaşamı bıraktığımda çoğaldığını hissediyordum. Sesimin buraya ait olduğunu yankılandığında anlıyordum. Yalnızlığımın yankıyla son bulduğu bu taş kulede yaşama ait kalıntıları bırakacak olmam, tıpkı kule gibi beni de sonsuzlaştıracaktı. Değişimin mekâna kattığı ne varsa ruhuma da katacağını bilmek beni tam yapıyordu.

Gözlerimi kapattığımda rüyalarım da artık kulenin basamaklarından ruhumun içerisinde yayılan yaşam ışığı süzülüyordu. Kule bendim artık, içimde kök salmasına izin verdiğim bu bağımsızlık, yeni hayatımın ilk oyuğuydu...

Berkay Salman

LAFÜGÜZAF

“Ben içeri düştüğümden beri, güneşin etrafında on kere döndü dünya.

Ona sorarsanız: “Lâfi bile edilmez, mikroskobik bir zaman.”

Bana sorarsanız: “On senesi ömrümün.”

Tokmak kavuştu tahtasına, mahkeme salonunun kocaman tavanında yankılandı sesi. Ardından kalınca, tok bir ses yükseldi: “Karar!”. Herkes kalktı ayağa ve ben, ben de ağır ağır doğruldum yerimden. Zaman, mekân ve tüm hakikatten uzakta, hiçbir şey işitmez haldeydim. Başımı selam vermek edasıyla usulca sağıma, mahkeme salonunun yorgun ve üzgün penceresine çevirdim. Bu dört köşe çerçeve dışarısını gösteriyordu bana. Omuzlarım düşmüş, buruk bir halde gülümsedim ve dalların rüzgârla dansını seyre daldım.

Hayat da bir seyirdir aslında. Bir sefer yaparsın ve hayat, özünde o yol esnasındaki yaşadıkların ve o yolun tecrübeleridir. Bu seyahat, her seferinde meçhule doğru gider. Ama bu sefer, malum, duraktayım. Bu durak bir pencere ve ben bir daha göremeyecekmiş gibi seyirdeyim. Hâlbuki bu pencere bana dışarısını gösterirken, hâkim çoktan içerisini yazmıştı makûs kaderime. Artık aynı değil çerçevem, dalgınlığım devam ederken feryatlar duyuyorum etrafımda, gözlerim körelmiş gibi seçemiyorum hiçbir şeyi ama yine çıktık işte yola, yol bilinse de yeni bir sefere...

“İçeri” kelimesi sizin için ne ifade ediyor dostlar? Misal “İçeri” dediğin “sıcak bir yuva” değil midir? Belki de başını sokacağın güvenli bir çatı, çocukluğunun geçtiği ev, dedenin yıkıntı ve boyunu bükük fakirhanesi, biricik ailenin yanı, sevdiklerinin şen kahkahaları, ilk aşkın yaşandığı bir sınıf ve senin güvenli limanların... Belki boş ve yalnız bir oda, belki de mutlu günlerin yaşandığı mutlu mekânlar... Peki ya bu sözcüğün bir mahkûmun belleğinde yeri nedir? Özgürlüğünü elinden alan, sevdiklerinden ayırmış ve hayatını sadece dört duvar ile kısıtlamış mekânlar için kullandığı bir kelimedir sadece. Özlem, gözyaşı ve belki de boğazının düğümüdür. Aslında “İçeri”, bazı insanlar için yalnızca mahkûmluktur. Hapishane derler, mahpus derler, cezaevi derler..

Hepsi hepi topu dört duvar işte. Velhasıl mahpus da özünde bir mekândır. Lakin bir mahkûmun hafızasında bir mekândan bir haylisi...

Araç durdu sonunda ve bir sesleniş: ‘Açın kapıyı!’ diye yükseldi. Ben bileklerimdeki demir kelepçeleri ve olduğum yeri sorguluyordum. Araçtan indiğimde devasa bir demir kapı karşıladı beni. İçeriye girmeyi kendime hala yakıştıramıyordum. O ilk adımı attım, kocaman sur misali duvarların içerisinden girdik. Önümde duran bu kale gibi heybetli ama soğuk yapı benim artık yeni evim. Tek görebildiğim dümdüz devasa duvarlar ve o duvarlardaki küçük pencereler. Pencerelerin soğuk demirlerine yaslanmış soğuk ve üzgün yüzler. O eve bin bir kilitli kapıdan geçerek ilerliyordum. Sağımda solumda gardiyanlar, önümde duvarlarında küçük hava delikleri bulunan, kemerli ve bodur kapılarla birbirine bağlanan bölümlere ayrılmış oldukça uzun bir koridor vardı. Başım önüme eğik, zemindeki eskimiş ve koyulaşmış karoları izleyerek yürüyordum. Yürüyüşüme eşlik eden gardiyanların demirli ayakkabılarının gürültüsü ve anahtar tomarlarının takırtısı bu karanlık ve boğucu koridoru dolduruyordu. Derin bir kuyu gibi sanki sonunu göremiyordum. Büyük, yer yer paslı ve siyaha boyanmış demir kapıların önünden geçerken duyduğum sesler, kapıların ardında kaç insan, kaç hikâye ve kaç son var diye düşündürüyordu bana. Acaba benim yeni yuvam nasıl diye düşünmekten kendimi alıkoyamıyorum. Yuva diyorum ama beni cezalandırmak için yolladıkları bu yerde payıma düşen yoksun bir bahardan fazlası olabilir miydi? En zoru da ben yeni evimin bir koğuş olduğunu ne zaman kabullenecektim?

Simsiyah büyük bir demir kapı, bu sefer adımlarımız durdu. Anladım ki burası evim, ellerimi gardiyana uzattım. Bir gardiyan elimdeki kelepçeleri sökerken diğeri kapıyı açmak ile meşguldü. Koğuşun içerisinden gelen kalabalık sesine kapı sürgüsünün boğuk gıcırtısı son verdi. Ağır ağır açıldı kapı, yankılanarak büyüdü gözümde. Kapı açıldıktan sonra keskin bir koku ve bir toz bulutu gibi bir sis geldi. Eşikten adımımı atıp yavaşça içeri girdim. Bir sürü insan acınası gözlerle bana bakıyordu. “Allah Kurtarsın!” laflarının, sert ve dik bakışların arasından koğuşu adımlamaya başladım. Tanımadığım bir sürü sima, bir sürü hayat hikâyesi. Herkese usulca selamladım ama gariptir, herkesten gözümü kaçırdım. Onların acınası ba kışları beni çok rahatsız ediyordu. Kimseyi incelemeden, başım eğik yatağımın başına geldim. Derin bir nefes alıp oturdum yatağımın köşesine. Yeni evimi incelemek istiyordum. Başımı kaldırıp gözümü yavaşça dolandırdım mekânda. Kocaman bir kutu içinde eski püskü ranzalar, bakımsız bir avuç insan ve kör pencereler... Duvarlar, o soğuk devasa taş duvarlar, sanki cüzzama yakalanmış gibiydi. Pencerelerde ne cam ne de ona benzer bir şey kalmıştı. Başımın üstünde, gökyüzü yerine paçavra gibi görünen kalın örümcek ağlarının sallandığı, simsiyah bir kubbe hakimdi. Koğuşun ıslak,

nemli zemini; keskin ve ekşi kokusu; demir parmaklıklı pencerelerden tutsak olacağını bilerek içeri süzülen soluk ışık zerrelere... Bir insan böyle bir yerde nasıl mutlu olabilirdi? Bir insan böyle bir yerde bırak mutlu olmayı yaşayabilir miydi?

İçeride ilk gecem bitti. Tüm gece duvarlar ve ona kavuşan yansımaları izlemekle geçti. Duvarlar birbirine karışıp bazılarının okunmasına ya da seçilmesine mani olan tuhaf isimler ve şekillerle doluydu. Bana kalırsa her mahkûm bu hastalıklı duvarda bir iz bırakmak istemişti. Ne de olsa böyle bir mekân herkeste derin izler bırakırdı. Bazısı kurşun kalemle, tebeşirle ya da kömürle yazılmış olan anlamsız sözcükler, taş duvarlara oyulmuş derin çentikler... Ne garip, herkesten bir şeyler alan bu mekân, kendinden de bir şeyler verebiliyormuş.

Gün doğmuş, gün batmış ne fark eder ki? Bu delikte dakikalar; aylar, yıllar gibi. Kaçınıcı günümü devirdim onu bile saymayı bıraktım. Tüm bedenim ve belleğim sanki bu dört duvarın da ötesinde ellerimden alınmıştı. Artık farkındaydım ki bu koğuş benim tüm hayatım. Bu koca koğuş, içindeki mahkûmlar, onların hikayeleri ve yalnız bir ben. İyice zor geliyor; aynı yerde yiyor, içiyor, tuvalete gidiyorduk ve hatta yıkaniyorduk. Tuvalet ve banyo belki de yalnız kalabildiğim tek yer ama o lağım kokusu yok mu? Ah o keskin ve bulanık koku... O küçük ve yıkılacak gibi duran kapıların ardında, daracık alanda kendime bir yer arıyordum. Fazla da bir şansım yok üç beş kapıdan başka. Kirli, pash, kırık aynalarda görebiliyorum her geçen gün kaybettiklerimi. Elimi yüzümü yıkamak, ayılmak için eğildiğim devrilecek gibi duran lavabo, her gece uykusuzluğuma şarkısıyla eşlik ediyor. Damla sesleri bir yana hele bir de rüzgâr varsa buz gibi gecede uğultusu ile insanın içini titretiyor.

Mevsimlerden baharmış, görmeyeli çok oldu. Avluda dolaşıyorum, üç ileri iki geri... Yine başladığım yerdeyim. Tel örgüler etrafı çevreleyen yüksek duvarlara sarılmış, bana ‘ Hayır buradan çıkış yok!’ diyorlardı sanki. Adımlarım tozlu, sert zeminde benden bağımsız volta atıyor. Etrafım, bilinmez hikâyelerle dolu ve hissediyorum o burçlardan gelen ok gibi bakışları üzerimde. Bu kuleler, dört bir yanı sarmış. Herkese ve her şeye hâkimler. Öyle ki bu avlunun üzerinde bırak kuş uçurmayı bulut bile geçirmezler. Zaten avlu bomboş, ne gölgesi olan bir ağaç, ne koklayabileceğin bir çiçek, ne adımlarında hissedebileceğin çimenler ne de ufak bir tebessüm; sadece birkaç eski bank var ahşaptan yapılmış. Benim gibi zor duruyorlar ayakta ve anlaşılan bu kale onları da epey yormuş.

Fark ettim ki burası aslında sadece mahkûmlar için değilmiş. Avluda dolandığım bir vakit; hoş giyimli, sert simalı bir adam o heybetli gardiyanların bile başını

öne eğdirdi. Avluda yükselen sesinden anladım ki o buranın patronu. O ve daha nicesi vardı ama ben ve benim gibiler daha çok gardiyanları görürdü. İçimden geçene engel olamadım. Dar koridorların ardında benimle aynı çatı altında yaşayan fakat bir hayatı olan insanlar da var dedim. Keşke mahkûm olacağıma bari burada bir çalışan olsaydım. En azından belki kendi odam olurdu, belki daha çok güneş alan bir pencere, belki de sadece; duvarlarından çığlıklar yükselmese yeterdi. Avluya çıktığım vakitlerde bu manzarayı bile görmek ne büyük nimet diye iç geçirirdim hep. Aslında koğuş pencerelerinin nereye baktığı önemli değildir. Fakat yine de dönüp bu kocaman kutuya baktığımda bir sürü küçük çerçeveden biri benim olsa diye iç geçirdim. Esasında, hep üstünde damı, önünde iki penceresi olsa bana yeter derdim. Oysa şimdi üstümde o kadar sağlam bir çatı, aşılmaz duvarlar, sayamadığım kadar pencere var; güvende miyim bilmem. Tek bildiğim, içerdeyim.

“Şimdi on yaşına bastı, ben içeri düştüğüm sene ana rahmine düşen çocuklar.

Ve o yılın titrek, ince, uzun bacaklı taylorı,

Rahat, geniş sağırlı birer kısrağ oldular çoktan.

Fakat zeytin fidanları hâlâ fidan, hâlâ çocuktur.”

Burada zaman akmayı bırakmış sanki, her günüm, her anım aynı çıkmaz sona. Geçiyor hayat ama duruyor da. Hala soğuk, bezgin ve sert taş duvarlarla kaplı dört bir yanım. Güneş bile pencereden sızarken utanıyor sanki. Uyudum, uyandım ve hala alışamadığım bu koğuşta, insan buraya nasıl alışsın ki, nasıl nefes alsın gökyüzünü göremezken? Günümün yarısını koğuşumun penceresinin önünde manzarayı seyre harcıyorum. İlkbahar, yığın yığın yeşillikler, çiçeklerle dolu tarlalar, birbiriyle dans eden kuşlar, ağır ağır seyreden bulutlar, ağaçlar, doğa, özgürlük, hayat... Kafamda çığlık çığlığa bir ben var. Hani diyorum, hani dışarıda olsam, benimle beraber yürürdü gökyüzü, kuşlar, çocuklar, hürriyet... Ne yazık ki bunların hiçbirisi artık benim değil! Ben, geçmeyen zaman, bu dört duvar ve umutsuz bir ömür...

"Fakat gün ıdı her şeye rağmen, ben içeri düştüğümden beri."

Dalmışım yine seyre ama duvarlara takılı kalmış gözüm, yıkmalı diyorum, yaşatırken öldüren her bir taşı tane tane yıkmalı! Dahası? Onu da Bursa Kalesi'nde yatan Nazım söyledi:

“Ve gayrısı,

meselâ benim on sene yatmam,

lâfû güzaf.”

“Bursa Hapishanesi eski mahkûmları Nazım Hikmet Ran ile onun kader ortağı, koğuş arkadaşı ve dedem Ramiz Salman’ın anısına, saygıyla...”

KAYNAKLAR

Hikmet, Nâzım “Henüz Vakit Varken Gülüm”, YKY Yayınevi, 1. Basım, Nisan, 2008.

Baysal, Yüksel, Nazım Hikmet Bursa Cezaevi'nde-1946, <https://www.yenidonem.com.tr>

/haber/bursa-ve-nazim-hikmet-gercegi-47320.html, 3 Mart, 2018 (Erişim tarihi Ocak 2021).

Nur Gizem Coşkun Koca

ÇOCUKLUĞUMUN MEKÂNLARI

Mimarlık bölümünün ilk günü, ilk sorusu; “Mekân nedir?”. “Canlı veya cansız bir nesnenin oluşturduğu kurgudur.” demiştim. Kendi hayatımın mekânlarına bakarak... Anadolu’nun köşelerindeki sağlık evlerinde, küçük köy ilkokullarında büyümüş; bir zil düğmesine âşık olmuş ona oyunlar bulmuş küçük kız çocuğuydum ben. Hepsinin devlet elinden, tasarruflarından ve büyük büyük mimarların fikirlerinden, yerli halkın, yerli hayatın ihtiyaçlarından, iklimlerinden çıkmış o kompozit fikirlere, mekânlara aidiyetten mi âşık oldum mimarlığa? Yoksa o mekânların bana sunduğu hayatlara mı inanmıştım? Sağlık evlerinin birbirine açılan kapıları ya da bir okulun asma köprülerle bağlantısı; beni bir hayattan bir hayata geçiren ve insanlara bağlayan o oyunlar değil miydi? Koltuk arkasına saklanan ve hiçbir yeri aydınlatmayan çocukken sana oyun arkadaşı olan o kapı zili değil miydi? Okulun arka bahçesine inen, evlerin o dar irimlerinden geçen çoğu kimsenin bilmediği o taş merdivenler değil miydi yolunu gözleyen? Evinin bir yanında kendi çocukluğun bir yanında başka başka çocukların çocukluğunu ayıran o kolay kolay aşamadığın kapı değil miydi?

Şimdi o küçük sağlık evindesin. Bir küçük demir kapıdan girdin, 41 çeşit gülü olan bütün bahçe duvarlarının kenarını saran babanın elleriyle diktği büyüttüğü o mis kokulu bahçeye. İçinde hercaileleriyle fesleğenleriyle, limon ağacıyla kocaman bir bahçedesin. Önünde iki kapılı tek bir çatı... İki merdiveni var kapıların, sahanlıkları incelerken birleşen. İki hayat var o çatıda. Annen bile sadece annen değil o evde. İki insan... Bir kapı ayırıyor evin gibi anneni, bir mekân bir insanı bu denli şekillendirir. Bir kapıdan girince tuvalet, banyo, depo ve mutfak bir kapı ayırır yaşadığın alandan. Diğer kapıdan girince bir hayatın başladığı ve sürdüğü iki oda görürsün. İki kapı dışarıda iki hayattır. İçeride bir kapı anneni iki hayata ayırır. Sense her kapıda bir oyun buluyorsun. Dünyan tek, -kimsede yok o merdiven köşesi- kocaman bir oyun dünyası. Babanın hercaileleri bahçeden ayırdığı o kocaman beton fesleğen saksıları sana yeni bir kapı.

İşte bak susuyorsun şimdi. Bu koskoca şehirde hâlâ aradığın o oyunlar değil mi? Gecekondu sokaklarına olan aşkın çocukluğundan gelmiyor mu? Bir merdiven

çıkartmışlar sokağa zorunluluktan, yol yükselmiş geride kalmışlar. O merdiven kıymetli o merdiven tek, bir çocuğun tek oyun arkadaşı. İhtiyaçtan, fikirlerden doğmuş. Bak daracık teras çıkmışlar. Nefes almak için bir mekân aramışlar, çiçeğini ekmişler kedisini sevmişler. Bir küçücük teras ne oyunlar oynatır o kocaman teraslara inat; sen biliyorsun. Sağlık evinin önündeki o incecik sahanlıkta kendine koca bir dünya yapıp oynamadın mı? Tek senindi, biricikti bütün dünya; o evler, o köprüler, o merdivenler, pencereler, tırabzanlar...

Bu çivi bile çakamadığın koca dünyanın sokaklarında bir umut çocukluğunu arayışın sonuç bulur mu? Ya da tren vagonları gibi birbirine açılan odalı o eve olan hasretle mi yaşarsın? Kendi okulundan çok güzel, kapısı bahçeye açılan bir sınıfın bıraktığı hissi sana geri verebilirler mi? Herkese ait olan aynı mekânları benimseyebilir misin? Sen bu devletin, bu insanların, Anadolu'nun, o büyük fikirlerin çocuğusun. Nereye gitsen eksiksin artık, nereye gitsen kayıp çocukluğun.

Melike Nur Saraylı

KENTİ KENDİ DİLİNDEN DİNLEMEK

Orda bir köy var, uzakta,
O köy bizim köyümüzdür.
Gezmesek de, tozmasak da
O köy bizim köyümüzdür.

Ahmet Kutsi Tecer, 1927.

BİR KENTLİ OLARAK BEN - Kaybolan şeylerin ardından duyulan hislerimizin bir nişanesi olarak, Tecer'in "Orda Bir Köy Var Uzakta" (1) şiiri, bizler için bir konuşma doğurur: "Orda bir kent var uzakta, o kent bizim kentimizdir." Bu şümüllü konuşmayı, aslı olan kentsel meselelere, daha da ötesi, "Kent neydi, ne ve nereye gidiyor?" sorularına indirgemek, daha anlamlı olurdu. Bu açılım ile sorgulanabilen kentsel konuların kapsamı kadar, onların bize gelişleri, iç dünyamıza sirayet eden tesirleri de mühim. Zaten, okuyacaklarınız, kent ve dahasının (kalıntı ve hermit yengeci) dilinden parça parça dökülen şeylerden doğdu. Kent, kendini biz kentlilere muhatap kılmaya eğilimli, belli ki bizlere söyleyecekleri var; sözü ilk ona veriyorum. Kent de kalıntıya veriyor sözü, daha iyi ya işte. O kalıntı da, hermit yengeline veriyor... Derken söz dilden dile, ama şimdi ilk söz kentte.

KENT - Siz kentliler, mimarlar, çocuklar, gençler, yaşlılar, yerli yurtlular, göçebeler, evsizler (homeless), mülteciler, sanatçılar, yarının insanları. Dahası da var, her nesilden aile büyüğü olanlar, yaşadığı şehrin muhayyilesinde aldığı çehreler üzerinde düşünenler, "Eski Paris yok artık, ne yazık, bir şehrin şekli bir faninin kalbinden daha çok değişiyor." (2) diyen şairler... Yani azınız, çoğunuz, hepiniz, daimî devingenliğin birçok şeyi uzun süre istikrarında bırakmadığı güncel yaşantılarınızda, yeni olanın her çeşidinin (düşünceler, kabuller, mekânlar, ...) hızla tüketilerek eski(til)mesine maruz bırakılıyorsunuz. Böylesi akışkan bir süreçte yığılmanın, yığılmanın ve yoğunlaşmanın kabı olarak kent yani ben, bir entropi noktasına ulaşmak ve bir daha asla geri döndürülmemek üzere, mimarlığın aktörlerinin müdahalesine veyahut zamanın aşındırıcı gücüne teslim olmaktan daha uzun süre kaçabilir miyim? Bu soruya cevap arayışınızda sizden birine, Namık Kemal'e başvurabilirsiniz pekala. O der ki;

“İnsan her adımını mezardan uzaklaşmak için atar, yine her adımda mezara bir adım daha yaklaşır. Nitekim her nefesini hayatını uzatmak için alır, yine her nefeste hayatından bir nefeslik zaman eksilir.” (3).

Kente gelince, benim de siz insanların uzuvları gibi kendi uzantılarım var; bununla birlikte (kent olarak) ben, kendimden menkul uzantılarımdan ve gözenekli yapımdan dolayı, ken(d)/(t)imi bir tür insan bedeni haline getiririm; hücrelerinizin örümcek ağı gibi birbirine bağlanmasından peyzajım oluşur. Ya da damarlarınız gibi içine sokakların kanadığı meydanlarım vardır merkezlerimde. Vücudunuzun özgünlüğünü bozan organikten proteze olan dönüşümler gibi, yağma taştan yapılmış beden duvarları, muhdes eklerle zedelenir bazı yapılarımla. Tıpkı, teninizdeki her ben izi, kırışıklık, daha da ilerisi ölü ve paramparça olmuş cesediniz gibi, insansız steril mekanlarım, açılış kurdelelerinin kesilmesiyle birlikte, yıpranmaya, kendi kalıntılarımla temin etmeye ve kendiliğinden yoksunluğa dönüşmeye başlar. Onunla birlikte sizler hepiniz, devingen birer figür olursunuz, bir zamanlar yeni olan mekan da oradan oraya seken siz figürlerin kalıntı mekanımı oluşturur: Yaşanmışlık doludur "hayalet kalıntıları". Bazen de yaşanmamışlığın, bitmişliğin, bitimsizliğin, yıkılmışlığın, kalmışlığın simgesidir. Artakalandır, bir bütünden geriye kalan ve kullanım değeri olmayan şey, artık, döküntü ya da bakiyedir (4). Hayal gücünün eline bırakılan manzardır o; sabah kalkıp kapısından çıktığında onunla karşılaşmayan olmadığı gibi, onun farklı tektonik yapısını deneyimlemeyen ve ondan iz barındırmayan bir hafıza da yoktur.

KALINTI - Kentin de değiştiği gibi, kentin en yaşlısı ve köyün en delisiyim ben, başkalarının söylemeye cesaret edemedikleri gerçekleri, ağızlarından duymaya alıştığımız yaşlı ya da delilerden. Nasıl ki her ikisinin de bedensel-zihinsel bütünlükleri sarsılmışsa, benim de mekansal dengelerim şaşmıştır; içimde ne patlamalar, parçalanmalar, dağılmalar, saçılmalar yaşanmıştır. Dahası kararsızlıklar, çatışmalar, uyumlanmalar, dilemmalar.. Onların dilinden dökülen gerçekler gibi, benim de kentin serencamını temsil ettiğim aşikardır hem var hem de yok halimle. Artakalan olarak ben, ayrık duruşum kadar, kanksamalara, yadsımalara, oyunlaştırmaya, duygulandırmaya meyilli olmamla da bilinirim. O kadar evrim geçiririm ki kendi nüvemi farklılaştırarak başka bir hale bürünürüm. Tüm bu farkların ve farklılaşmaların oluşmalarına rağmen, kendime dair bazı şeyleri de korurum, örneğin mekansal kabuğumu. Yani bendeniz kalıntının belli bir varlık ve biçim kazanımı, birçok şey gibi diyalektik ilerler. Özgül programım beni terk ettiğinde, çoktan geçici olmuş, ansızın geçici olan ve olası geçici olabilecek olan programlar sıralanır alması olarak. Programsız kalma halinin tetiklediği çok belki de "yok" programlılık.

Yok programlarımla çokluğuna ve hesaplanmazlığına işaret eden sayısız kullanıcılarım vardır benim, çekirdeğimde, çeperlerimde, periferimde yer koordinantlarını uzun süreliğine kodlayamayan ve belirsiz sahiplik durumları oluşturan. Evsizinden mültecisine, madde bağımlısından özgür ruhlu gencine, hukuksuz yıkım kararına direnen mahalle sakininden sanatçısına kadar farklı geniş yelpazeli bir ilişkiler zinciri oluşur kendi çöplüğümde. Mekân bazlı farklı pratikler, anlık varoluşlarında ve artlarında bıraktıkları izlerde, hiyerarşik ve sıralı düzenden yoksun, tersine çevrilmeler sunarlar. Bu tersine çevrilmeler için mekanın sakini olan fakat asıl sahibi olamayan, hikaye kurucu olarak geçici kullanıcıların mekansal hareketliliklerini sıralayabilirim sizlere. Mesela evsiz, kalıntı alanımda geçici de olsa bir barınma mekânına sahip olur. Evi olan, ancak ebeveyn otoritesinden kısa süreli de olsa uzaklaşmak isteyen genç yetişkin, kontrol mekanizmalarının gevşediği benim türünden mekanları tercih eder. Sanat komünleri ise kendi üretimlerini kısıtlayan toplumsal yaklaşımlardan soyutlanmak için kullanır böylesi mekânları.

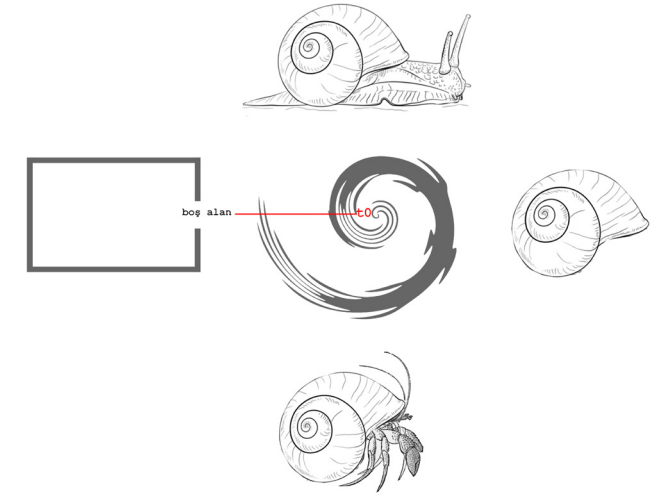
Kalıntı olan bana, çok sayıda akış, rota ve iletişim ağları ile bağlanan bu öznelere işgalci ve ihlalcı eylemleri bir taraftan vuku bulurken, eş zamanda ve kentin başka yerinde sıfırdan bir yapı inşa edilir. Bu yapı da pek tabi, benim ilk halime olduğu gibi, işlerliğini sona erdirecek orijinal programının yitimine zorlanır. Bir zamanlar kent yazımına kayıt düşen o yapı, ilk kullanımını sonlandırdığı vakit, değerden düşen kayıp bir mekan oluverir aniden. Yaşanmışlık hatıralarıyla, ilk başta yok olan bir refahı ve belirsiz bir geleceği temsil eder durur, durur, durur.. Tam da bu noktada zaten mevcut olan kalıntıya, yani bana dönecek olursanız, benim için "Müdahalede bulunulmasın, olduğu haliyle kalsın; hatta bir dönemin tanığı olarak çürüyüp yok olsun. Hangisini ebedi olarak koruyabiliriz ki?" demeye razı olmayan sizden birileri, beni ıslah ve ihya etmeye karar verir. O vakit sınırlarımda serbest eylem gücünü ortaya koyan geçici kullanıcı vardı ya hani, kendine ait sosyal bağlılık ve aidiyetini kaybetmiş bir evsizi canlandırın kafanızda, zor değil bu. İşte, bu evsiz de her an birçoklarının terk etmesi gibi terk eder, yeni hayat solumaya hazırlanan beni. İşte hal böyleyken, benim bu evsiz, başını sokabileceği başka bir kalıntı mekânı arayışına girer. Tam da bu noktada, yeni bir kalıntı mekânı bulma güdüsü ile sıfırdan yapılan yapının benden başka bir kalıntı mekânı oluşturduğu an, üst üste çakışırsa, evsizin yeni olası geçici mekânı, o kalıntı oluverir. Dolayısıyla, o kalıntı mekanın ilk kullanıcıları ile geçici kullanıcı değiş tokuş olurlar aynı kalıntı içinde. Bende mi ne olur; sunulan yeni programlarla yenilenen kabuğuma, bu programın yeni kullanıcıları yerleşir. Son tahlilde, yaşam öykümüzün belirli bir aralığında güncel "kalanlar" olarak ben ve öteki kalıntı mekânı, baştan bu yana anılan geçici kullanıcıların mekansal devinimlerinin gerçekleştiği iki uç röper nokta oluruz. Aynı kabuğun uyarlanabilir yeniden kullanım yelpazesinde, mimari

düşünceyi aşkın ve doğa tasarımlarına içkin başka durumlar da vardır, mesela hermit yengeçlerinin kabuk değiştirme zinciri.

HERMİT YENGEÇİ - Evet bizler, başka canlıya ait mevcut kabuğun uyarlanabilir yeniden kullanımına, kalıntının örneklem olarak sunduğu yengeçleriz. Adımıza belgesellerin çekildiği, araştırmaların yapıldığı, çocuk kitaplarının dahi yazıldığı hermit yengeçleri. Bir minare yengeci türü olan bizler, sizler tarafından keşif ya da emlakçı yengeç olarak da biliniriz. Hemen hemen dünyanın tüm denizlerinde yaşasak da gelin görün ki kendimize uygun bir "kabuk ev" bulamadığımız takdirde savunmasız kalırız. Ancak yaşam kabuklarımızı, kendimiz yapamadığımızdan dolayı, daha önce bir deniz salyangozunun evi olan ve zamanla kendisi tarafından terk edilerek boş bırakılan bir kabuğa yerleşiriz. Bunu da alelade yapmaz, birimiz yuva ararken kendisine büyük gelecek bir salyangoz kabuğu bulduğunda asla o kabuğa yerleşmez ve o kabuğa uygun büyüklükte başka yengeçler de gelene kadar bekler. Birden fazla yengeç toplandığımızda ise büyükten küçüğe doğru bir sıra oluşturur ve doğanın barışçıl değişim döngüsüne ve sosyal düzene uygun biçimde bu yuvaya yerleşmeye başlarız. Böylece, daha öncesinde deniz salyangozuna ait olan tek bir kabuk, fiziksel özelliğine uyumlu olacak şekilde ve sayıda, pek çok yengece barınma imkânı sağlar. Beden boyutlarımız zamanla büyüdükçe ve mevcut kabukların içine sığamaz oldukça daha büyük kabuklara ihtiyaç duyar ve yeniden aynı sosyal düzene göre bir araya geçimiz.

Bir şeyin üstünü kaplayan ve onu dış etkilere karşı koruyan, kendiliğinden oluşmuş sertçe bölüm." olarak tanımlanan kabuk (5), bizim özgün yaşam hikayemizde, aralıklarla yinelenen bir arayışın kabı olarak tariflenirken, sizlerin nezdinde, kabuğun değerini anlamada, "Üstü kaplanan ve korunan şey nedir?" sorusu önem kazanabilir. Bu durumda aynı kabuk, etkileşime girdiği her programın (deniz salyangozu, farklı boyutlardaki hermit yengeçleri , vs.) işlevliğini geçerli kıldığı için sınırsız sayıda etkileşimi üretme potansiyeli taşır. "Sırtta taşınan aynı zamanda da girip çıkılabilen ev" yapısını temsil eden kabukları, yeni kabuklarla değiştiren hermit yengeçleri olarak bizler ile aynı kalmaya devam o kabuklar arasında ilginç bir ilişki olduğu söylenebilir (Görsel).

BİR KENTLİ OLARAK BEN (SONSÖZ YERİNE) - En başından bu yana, tüm konuşmacı öznelerin anlatıları ardından, sözü tam da burada, yeniden ve son kez ben devralıyorum. Bu söz dolaşımı boyunca, kentsel yaşam sınırları içinde var olan ve kentsel dokular arasında kalan ara durumlara tanık olduk. Bu durumlar, kentsel yaşama ait algılanan şeylerin bütününde

Görsel: Deniz salyangozu ve hermit yengecinin kabuk değiştirme zinciri

görülen alışlagelmiş imlerin artık kendisinde doğrudan görülmediği şeylerin yaşanmışlığıydı. Bu insan bedenine bir yolculuk olabildiği gibi, kalıntı mekanına veyahut yengeç türüne de dair bir keşif oldu. Bunların hepsi, kendisini bir tür "teatral form" haline getiren mimari olayın ve edebi anlatının hayalci işlevini karşılamak üzere kurgulandı. Kent, kendisini sınırlarmış gibi görünen bu devrim içinde yeni bir güç kazandı: Kendisi anlatmaya başladığında bir özneyken, anlatılmaya başlandığı noktadan itibaren, bu kez bir nesne haline geldi. Özne-nesne dualitesinde açılımı yapılan meseleleri, bugünün kenti dışında, daha sınırsız bir alan içinde tartışabilmek de mümkün olur. Yarının bizden sonraki kentlileri için, kentin ne olabileceğini kim söyleyebilir ki? Ama nitekim o, hep özerk var oluş alanı bulunan bir varlık olarak ve kendi dışındakiler üzerinden kendi ethosunu yaratarak, en sonunda kendine-yeterliğe ulaşacaktır. Onu benimsedikçe, hayatımızı ve yolumuzu daha anlamlı kılacağız. Belki de yalnızca yolda olmak ve "yolu mekan bilmek" kafidir.

KAYNAKLAR

- [1] Tecer, A.K, Orada Bir Köy Var Uzakta , 1927.
- [2] Baudelaire, C., Le cygne, in the section "Tableaux Parisiens", 1861.
- [3] Kemal, N. İntibah, 1876. İnkılap Kitapevi.
- [4] Ötüken Türkçe Sözlük, 2020. Kalıntı Kelime Anlamları, Adres: <http://www.otukensozluk.com>
- [5] Türk Dil Kurumu. 2020. Kabuk Kelime Anlamları, Adres: <http://tdk.gov.tr>

Muhammet Ali Heyik

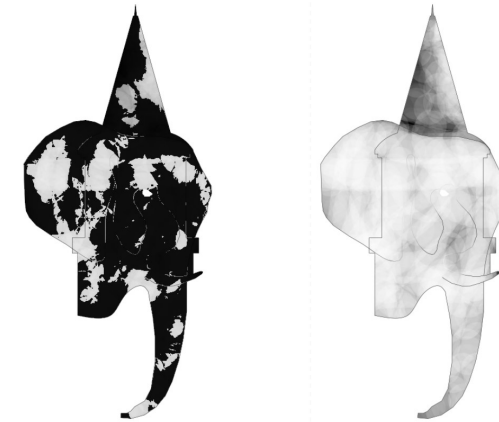
KULEDEKİ FİL GÖZLERİ

Merak dolu gözlerle kuleden ilk baktığımda garip bir tekinsizlik hakimdi. Halkın sarayını görmek pek mümkün değildi. Çok zamandır ötedediğim buluşma anının heyecanı içinde vazgeçecek de değildim. Bunun için has oda önündeki güneş saatini birkaç yüzyıl geriye dönmesi için ikna etmem gerekiyordu. Bir çırpıda sarayın bahçesine süzülürdüm kulenin tepesinden. Muhafız kuyrukları içinden güçlükle ulaştım hedefime. Güneş saati ile aralıksız bir muhabbetin önüne geçen gölgem, zamanı muğlak biçimde araladı. Kulenin esintisinde yol alıyordum artık. Önce Temmuz Tifüs salgını, sonra İstanbul su kıtlığı, nihayetinde Lale Devri ayaklanmasının eşliğinde buldum kendimi. Bu gerçekleştiğinde, irili ufaklı kubbeler Haliç'in güvenli suları gibi usulca dalgalanıyordu kentlin silüetinde. İhtişamlı kubbesi ile Hünkâr Salonu Harem kubbeleri içinde en yakınıydı göğe. Ardındaki Galata Kulesi bir kutup yıldızı gibi belirdi bu kesintisiz seyirde. Güneş saati ile anlaşmaya varan gölgemin yolculuğu nihayet başlamıştı.

Kendimle geçireceğim bir yolculuk olması gerekiyordu! Sadece gölgem! Bir dahakine sevdiklerimi de alıp yinelemek içindi bu sefer. Küçük kıpırtıların ardından irkilerek kolaçan ettim etrafımı. Tekrar ediyordu. Kestane ve çınar yaprakları sessizlik yeminlerini mi bozmuşlardı? Düşüncelerin boşluğunda sessizliği bozan şey gittikçe yaklaşıyordu gözlerime. Kulenin zemininden rengarenk bir kavuk yükseldi, tanıdık bir esintide. Şirinkarlık dışında gözlemci karakteri ile Başcüce seslendi tabure üzerinde. “Gözlerini biraz kısarsan ötesini görürsün bu sarayın, zamanın da ötesini. Öyle ki halkın sarayları ile Mohenjo-Daro, Lepcis Magna, Zeuxippos, Milet, Kusayr-ı Amra ve Jermyn Sokağına kadar nice diyarlara uzanır bu yolculuk”. Bu yerleri bilmiyor ne demek istediğini de anlamamıştım. Belki de lale çeşitleriydi. Peki ama aradığım şeyi nereden biliyordu? Bu ilk karşılaşmada kurduğum diyalog durumun garipliğini bir an unutturmuştu. Fakat İstanbul ile göz göze vakit geçiren, onunla boy ölçüşürcesine ahşap taburede yükselen bir Başcüce idi karşımdaki. Kulenin tepesinden sıyrılarak aramıza düşen ilk ifade halkın saraylarını nasıl görebileceğim oldu. Başcüce ikinci cümlesini kulede hapsolan bir hüznle çabucak salıverme taraftarı değildi. Sadece yakındaki bir alanı işaret etti. Sokağın başında kemerli iki kapı ve etrafındaki küçük nişler. Kapının üzerinde birinin Osmanlıca olduğunu güçlükle kestirebildiğim yan yana üç farklı dilde yazı dikkatimi çekti. Ne yazıyordu o kapıda, ardında ne vardı? Hangisini sormalıyım ile boğuşurken Başcüce bir sayı ile kesti sessizliği. “Seyyah bilgisi

ile 14.534 odası olduğu söylenir bu sarayın”. Bu mümkün değildi çok küçük olmasa da bu kadar oda Adalet Kulesi'nin sarayında dahi yoktu. Bu hesapta bir hata yapılmış olmalıydı. Gösterdiği yerin civarında gezdirdim gözlerimi, daha büyük bir şeyler bakınsam da nafile. Peşini bırakmaya yeltendiğim an, bir çifte kapı daha gösterdi. Sonra biraz uzakta deryada süzülerek tekrar etti parmaklar bu sessiz ritüeli.

Her defasında aynı rakam destekliyordu işaret parmağını. Kısık gözlerde ışıkları kapatıp izlemek kalıyordu geriye. Bu sürüklenişin doruklarında duyduğum ses “Kendi gözlerinle değil fil gözleri ile bakmalasın görmek için” diyordu. Ne demekti şimdi bu? Haremdeki fil bahçesini de işaret etmiyordu bu sözler. Hem orada zürafa da vardı, uzakları görmek için daha uygun değil miydi? Parmakları yine etraftaki çifte kapılara doğru bir örgü içindeydi. Sıradaki parmak çok yakındaki uzunca bir yapıya dokundu. Hemen dikkat kesildim bu sefer, gözlerimi kısmadan sonuna kadar açtım! Çifte kapılara doğru çocukları ile yirmi kişilik bir grup kadın kafilesinin ilerlediğini gördüm. İsyan? Hayır hayır, neşeli bir kafiye idi bu. Kemerli girişi takip eden uzun cephede pencere yok denecek kadardı. Büyük yıldızlı gök kubbeler tonoz ve küçük kubbelerle mütevazı bir inişe geçmişti. Yine gözlerim boş dönecek gibiydim bu seferden, fakat duraksadım. Kubbelerin ardında dumanlar yükseliyordu. Yangın! Öyle olsa karşı tepedeki yangın kulesi bu sessizliği Başcüce evvelinde bozmalıydı. Saray mutfağındaki bacalardan farklıydı gördüklerim, duman uzunca bir labirent içerisinde dolaşarak karışıyordu gökyüzüne. Sonra öncül parmaklara yöneldim hepsi de böylesi bir dumanla haberleşiyordu. Başcüce yine isabetlice dağıttı karaltıyı “Yetim ocağından tüten külhanbeylerinin lisanıdır bu”. Ardından külhanbeylerini görebilmek için tekrar açtım gözlerimi. Güneş iyice yükselmişti, baktığım kubbelerden küçük yansımalar ilişti gözlerime. Gözlerimi

Gerçek ve Sanallık bağlamında Adalet Kulesi ve Fil illüstrasyonu_yazara ait

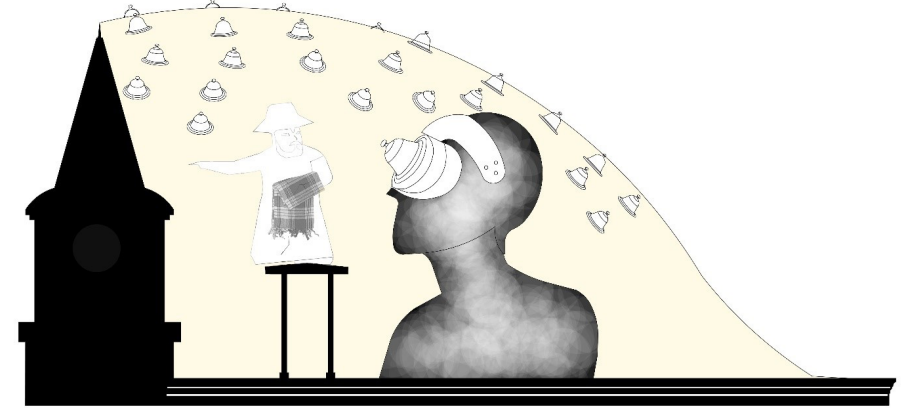

The Bath

T. Allom Kitabından Levha 35_“The Bath” Hamam sıcaklığı gravür tasviri

bu sefer uzaklara değil, kubbedeki küçük cam parçalarına odaklamak için kıstım. Doğru yerdeydim! Gök kubbenin ardındaki divanı görmek zor değildi bu kulenin mahareti ile. Işık huzmesini takip etti cücenin bahsettiği fil gözlerim. Buharların beni sarmasının ardından resim tüm çıplaklığıyla belirdi karşımda. Gerçek anlamda bir çıplaklıktı bu. Bir hamam! Halk sarayı!

Yıldızlı gök kubbedeki zarif aralıkların fil gözleri olduğuna ikna olmuştum. Böylesi ihtişamın içinden dışarıya açılan gizemli bakışlardı bunlar. Yükselen buharı damlalar ile savuşturan yüzlerce ıslak fil gözleri. Devam ettim kısık gözlerle izlemeye bu hararetili orta oyununu. İçerisi bir hayli kalabalıktı. Ortadaki büyük taş bakayım derken cüceden yine bir ses yankılandı gök kubbe içinde. “Göbektaş”. Üzerinde uzanan peştamal içindekiler taşın sıcaklığı ile kısık gözlerimi göremeyecek kadar geçmişlerdi kendilerinden. Dumanların beyhude yükselmediğini, külhanın beslediği cehennem labirentinden kaçtıklarını anlamıştım şimdi. Kenardaki kemerli nişlerde yer alan kurnalarda yine benzer bir ses eşlik etti. “Eyvan”. Burada suyun sesi hakimdi, nişler göbek taşının askerleri gibi dört bir tarafını kuşatmıştı. Peki ya şu kocaman sayı “14.534” oda da neyin nesi idi? Başcüceden önce davrandığım ilk ve tek andı bu! Dört köşedeki kemerli girişlere dikkat kesilmiştim. Böylesine birlikteliğin mekânında tenhaya çekilmek için miydi tüm bu ufak hücreler? Başcüce geç kalmış tok sesi ile “kanlı halvet, hünkâr halveti, şeftali halveti, efendi halveti”. Yani bu halvetlerin kendi isimleri mi vardı? Ve bunlardan 14.534 tane mi vardı? Halvet önündeki zaferim kısa sürerken şaşkınlığımı kazanan

Fil gözlüğü, Kuledeki Cüce ve Hamam Kubbesi illüstrasyonu_yazara ait

yeniden Başcüce oldu. İçeride bir grubun hararetle tartıştığını anlamak zor değildi. Sesler kendi küçük kubbesinde tutunamayınca gök kubbe doğru sürükleniyordu. En sıcak duvardaki küçük karanlık pencereden sürekli birileri katılıyordu bu sahneye. Suflör cüce yine duruma el atmıştı “Külhanbeyleri, Tellaklar ve Patrona Halil”. Fil gözlerim damlalar ile güneşin batışını hesaplıyordu. Daha büyük bir karanlığa gömülen güneş saatinin gölgemden kurtulması yakındı. İkinci kapının ardındaki kadınlar kafesi için de ayrı bir oyun sahneleniyordu şüphesiz. Burada pek az gördüğüm çocuklar ve çalgı çengi sesleri merakımı artırıyordu. Ama üç yazının anlamını öğrenmek için kullandım son damlalarımı. Son bir cümle ile taburesinden inmeye koyuldu Başcüce. “Hürriyet Hamamı”.

Tarifsiz bir ifade ve ufak baş ağrısı ile fil gözleri deneyimini sonlandırmıştım. Sanal gerçeklik zimbirtısını yavaşça araladım. Biraz yaşlı idi gözlerim belki bunun için. Her şey bir simülasyon değildi, hala Adalet Kulesi’nin tepesindeydim. Burası da Beyazıt Yangın Kulesi ve Galata Kulesi gibi artık bir silüete sahip değildi. Bu kulelerde İstanbul’un yitirilen belleği ancak sanal ortamda fil gözleri, tulumbacıların yolu ve Haliç turları ile gözetlenebiliyordu. Eşsiz silüet yerini simülasyonlara bırakmıştı. Yıllar önce dedemin “inanır ve gözlerini kısırak bakarsan hala birkaçının kapısını görebilirsin” sözleri geldi hatırıma. “Hatta gitmeye kalkarsan içeride su ile oynayan fil gözlerini göreceksin” demişti. Çok değil geçenlerde yitirdik o umut dolu yaşlı gözleri. Fakat İstanbul için artık çok geçti. Bu arada, parmağımı hiç indirmiyor, kulenin önünde yüksekçe bir yerde gözcü tepesini işaret ediyordu bizim ufaklık. Başcüce şirinlikle anlatacağı fil gözlerinden dökülen son damlaları, güneş saatine uzanan bilet kuyruğunun ardından.

Dünyanın en büyük sarayı müstahkem duvarları ve kıstasları içerisinde tartışmalı; fakat dünyanın en büyük halk sarayı tamda bugün tartışılması gereken bir konu. Akademide olduğu gibi gündelik bir konuşma içerisinde İstanbul’un en büyük sarayı olarak Sarayburnu gösterilebilir. Burada, metaforik bir örtü ile gözcü ve anıtsal bir sembol olan Adalet Kulesinin tepesinde, çok daha büyük bir saray; halk sarayı fil gözlerinden betimlenmiştir. Sanal gerçeklik gözleri ile yitirdiğimiz değerleri canlandırmak yerine tozlu vitrindeki aidiyet, bellek, mekânsal adalet ve çevre etiği gözlükleri takılmalı artık. Hem ruhumuzun hem de İstanbul’un dinlenmesi gerek bu gözlükler ile. Bazen de çıkarıp kısıp gözlerle durup dinlemek gerek uzaktaki kulenin sesini. Eğilip taburesiz bir çocuk gözünden bakmak gerek geleceğe.

KAYNAKLAR

1. Levha 35 içerisinde tasvir edilen hamamın sıcaklık bölümü için bkz. Allom, T., & Walsh, R. (1839). Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor. London: Fisher, Son.
2. Evliya Çelebi'nin aktardığı umumi ve hususi hamam sayısı için bkz. (s. 1345), Ergin, O. N. (1948)., İstanbul Hamamları. Aylık Ansiklopedi: Taha Toros Arşivi, Dosya No: 108-Hamam.
3. Roma hamamları ihtişam ve büyüklükleriyle modern yazarlarca “halkın sarayları” olarak anılmıştır. Detay için bkz. (s. 26), Yegül, F., (2011). Roma Dünyasında Yıkanma, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
4. Üç farklı dilde (Osmanlıca, Rumca ve Ermenice) kitabeye sahip Hürriyet Hamamı için bkz. (s. 187), Haskan, M. N., (1995). İstanbul Hamamları, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul.
5. Topkapı Sarayı içerisinde Adalet Kulesi, Has odalar, Güneş saati, Fil bahçesi, Harem ve Hünkâr Salonu hakkında detaylı bilgi için bkz. Eldem, S. H., & Akozan, F. (1982). Topkapı Sarayı: Bir Mimari Araştırma. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
6. Gravür ve yazara ait illüstrasyonlar için .JPEG paylaşımlarında detaylar ayrıca belirtilmiştir.

Ecem Çalışkan

ÜST KAT

Aynısı olmamıştı. İki adım geri çekilip günlerden beri tartıştığı etrafa tekrar baktı. Gözleri her bir öğeye kim bilir kaçınıcı kez değerken vardığı sonuç değişmedi. Değişemezdi. Aynısı olmamıştı işte. Mimar, büyük bir emek harcayarak ve gayret üstü bir detaycılıkla çalışarak ortaya heyecan duyduğu bir iş çıkarmış olmanın verdiği tatminkârlıkla kendisine bakan ve yüz ifadesinden “olup olmadığını” anlamaya çalışan set amirine döndü ve içinden geçirdiğini bu kez yüksek sesle dışarıya söyledi: “Aynısı olmamış.” Amirin yüzü düştü; ama mimar bunu göremeyecek kadar düşünceliydi. İleriye doğru yürümeye başladı. Neden ulaşmayı umduğu şeyi bulamamıştı? Düşünüyordu. Yaklaşık altı sene kadar önce kendisinde büyük izler bırakan o küçük şehir parçasının içinde gezinirken hissettiklerini, o parçanın mekânlarını aynı gökyüzü altında, aynı şehirde fakat şehrin başka bir yerinde tastamam bütün öğeleriyle yeniden kurduğunda ve bütün detaylarının üzerinden tek tek geçip hiçbir elemanını es geçmediğinde neden hissedememişti. Durdu...

Kendini tanıdığı, tanıdıkça inceldiği, inceldiği yerinden koptuğu, koparken kendini Rönesans düsturuyula doğurduğu yerdı orası. Orası neresiydi? İstanbul’un, adı sanayii faaliyetleri ile anılan büyük bir bölgesinde, birbirinden numaralandırılarak ayrılmış kısımları ve sokaklarıyla ilk bakışta insana bir tür teknik servis dışında hiçbir şey vaat etmeyeceği düşünülen, içi ve dışı metal yığını dolu birbirinden bağımsız iki katlı dükkanların oluşturduğu, üst kata yalnızca rampayla ulaşılabilen yapı adalarından birisiydi. Kuşbakışı bakıldığında güneşin eğik metal çatılarından yansıyan ışıklarıyla, bütün yapı adaları birbiri ardına dizilmiş güneş panellerine benziyordu. Adalar, yedişer dükkânın yan yana ve karşılıklı sıralanmasından oluşuyordu. Karşılıklı dükkân sıraları arasında iki arabanın yan yana geçebileceği bir yol boşluğu bulunuyordu. Bir ara sokaktı bu, ana caddede olduğu gibi ismi kendisine atanan bir sayıdan oluşuyordu. Ana cadde, bütün bu ara sokakları çevreleyerek ada etrafında tam tur atıyordu. Ara sokakların caddeye bağlanan her iki ucunda, dükkân sıraların bittiği yerde üstü açık birer rampa yükseliyordu. Manevra yapması oldukça zor rampalardı bunlar. Yanlış bir giriş açısını asla affetmeyecek kadar gaddarlardı. Rampada arabayla enine sıkışıp kalmak işten bile değildi. Neyse ki, üstü açık, yanları ise parapet duvar olduğu için herkes sıkışanı görür; yardıma gelir, o sırada başka bir araba rampaya çıkmaya yeltenemezdi. Piyasa ortalamasında aşağı yukarı normal sayılabilecek kasa genişliğine sahip bir arabanın ancak dönebileceği

genişlikte olan bu rampalarla, artık beş metre aşağıda kalmış dükkân sıralarının birer kopyasının yer aldığı üstü açık bir beton zemine çıkılıyordu. Üst kat. Üst kat neydi? Şehrin ağır metalden çatlamış bu parçasında, çölde açan çiçekler gibi çatlaklar arasında patır patır çiçeklenmiş bir yaşam vahasıydı. Mimar, otuz iki yaşının ilk ayında, hayatının fazlasıyla ters giden bir döneminde, evsiz kaldığını bilen bir meslektaşının daveti üzerine ilk defa ayak bastığı bu vahada yalnızca on bir hafta yaşamış ve oradan bambaşka bir insan olarak çıkmıştı. Ne olmuştu orada? Düşünüyordu mimar. Hani kendinize derinleştiğiniz, size özel, size dair ve yalnız hissettirmeyen bir ıssızlık anınızda, aslında epeydir zihninizin geri planında çözümlemesini sürdürdüğünüz, kendi hayatınıza ilişkin öz şeyleri nihayet kavrarınız veya kavramaya çok yaklaşırsınız. Bu kavrayış veya yaklaşma size şimdiye kadarki bakışınızdan başka bir bakışın varlığını sezdirir. Bu bakışın peşine düşer, onu bulunca kısa bir tereddüt yaşar ve karşı koymaya çalışırsınız; çünkü her şeyin değişmek üzere olduğunu hissedersiniz ve kimseye haksızlık etmek istemezsiniz. Sonra kavradıklarınızın kudretinden olsa gerek her şeyiyle size bağlı ve sizi bütünleyen bakışa daha fazla karşı koyamaz; böylece onun üzerinize sinmesine, size bir şeyleri başka yerlerinden göstermesine ve sizi değiştirmesine izin verirsiniz. Bu başka bakış üstünüze iliklenmiştir artık. Zamanla bu bakışınıza tutkun olursunuz; çünkü size neyi, neden yaptığınızı fısıldar. O sizi şekillendirirken siz de onu şekillendirirsiniz. İşte bu yeni bakış sizin onu hissettiğiniz yere, ilk kez orada hissettiğiniz için bağlıysa, bugün siz oluşunuz, “sizliğinizi” zamana ve mekâna böylece bağlanır. Unutulmayan çocukluk anılarınızın mekânlarının zihninizde neden hala capcanlı durduğu da bu şekilde açıklanabilir. Bir kez kurulduktan sonra hiç kopmayacak organik bir bağdır bu. O yüzden mimar, bir tarafı askariyenin yemyeşil arazisine, diğer tarafı balık kılçığı gibi sıralanmış göz acıtan gökdelenlere bakan, alt katıyla aynı hacimde ancak alt katından çok farklı bir içerikte, her dükkânda başka bir sanatçıyı ve atmosferi barındıran bu üst katı hiç unutmadı. Kaldığı on bir hafta boyunca hepsinden ayrı ayrı beslenmişti. Hepsinin farklı uğraşı vardı. Sahibinin izini taşıyan hayat uğraşlarıydı onlar, o yüzden başkalarına oradaki insanların ne yaptığını anlatırken, iş, sanat, proje, sipariş, kitap kelimelerini kullanmayı istemez, daha doğrusu uygun bulmazdı.

Üst katta hayat erken başladı. Güneşin doğuşunu manzara edinen ortak kahvaltılarda orta alana masalar getirilir, üstüne kağıtlar serilir ve kahvaltıya eşlik eden sohbetler edilirdi. Uğraşlarından, heyecanlarından, planlarından bahsederlerdi. Yeni bir teknikten, dünyada olup bitenden, gündelik sıkıntılardan, atölye-dükkânlardan – mesela dokuzuncu dükkânın musluğu bir türlü tamir olmazdı- müzikten, hayvanlardan konuşurlardı. Birbirlerini eskiden beri tanıyanlar ortak anılarını anlatırlardı. Bazen üst katta üretilmiş bir parça ilk defa insanların karşısına çıkar, kahvaltı masasının süsü olurdu. Üst

katta, üst katı ilgilendiren her şey konuşulurdu. Mimar dahil on beş kişiydiler, bazen dükkân sakinlerinin misafirleri olur, sayı daha da artardı. Bazen aralarından birkaçı başka yere gider, yurtdışına ya da bir yolculuğa çıkar, sayıları azalır. Kaç kişi olurlarsa olsunlar kahvaltı mutlaka beraber yapılırdı. Kahvaltı sonrası genellikle herkes atölye-dükkânına çekilir; fırça darbelerinin, kâğıt hışırtılarının, klavye tuşlarının, metronomla çalınan davulların, torna tezgahının, kaynak makinasının, çekiçlerin aralıksız sesleri bir kuru öksürüğün yankısı, bir çakmağın çakışı, bir köpeğin havlayışıyla bölünerek alt kattaki teknik servis dükkanlarının metal gürültüsüne karışır ve üstü açık orta alanı kaplardı. Uğraşına ara verenlerden bazıları, diğerlerini ziyaret etmeye başlar, onlara çay molası verenler de katılırdı. Hepsinin ritimlerini kendileri belirledikleri yaşantıları ve bunu hiç de kolay elde etmediklerini anlatan hikayeleri vardı. Mimar, hepsini dinledi; hepsini gözlemledi ve hepsini kendi alanlarında uzun uzun izledi. Kimse onun kim olduğunu bilmiyordu. Hiç konuşmadı ve hiç kıpırdamadı. O bulunduğu atölye-dükkânlarda, eski bir bakır borunun duvara bitişen klipsi, yüksek tavanın çatlamış düz sıvası, ateş tuğlasıyla kaplanmış duvarın üstündeki is lekesi, üzeri metal parçalarla dolu vişne rengi mermer tezgâhın süpürgeliği, demir kapının soyulmuş boyası, tavandan sarkıtılan lambanın seyir feneri ampulü olmak istedi. Uğraşıya ve anlatıcıya her gün şahit olan mekâna karışmak istedi. O yüzden orada yaşadığı süre boyunca aynaya hiç bakmadı. Üst kat sakinleri güneş batıp akşam olduktan sonra atölyelerini kapatıp giderler, üst kat mimara kalırdı. Dinlediklerini, izlediklerini, öğrendiklerini ve anladıklarını düşünür, zihninin onu sürüklediği düşünce seli içinde kaybolur ve her soluklanma anında eksik bir parçası tamamlanıyor gibi hissederd. Anlamak istediği, anlaşılmayı bekleyen o kadar fazla şey vardı ki hepsini anlamak ve kendisi ile bağ kurmak ciddi bir düşünce mesaisini gerektiriyordu. Mimar için anlamak çok önemliydi; çünkü anlamak inanmak demekti. Anlarsa inanacaktı. On bir hafta boyunca orası dışında başka bir yere adım atmadan gece gündüz yaşadığı üst katta, şimdi minnettarlıkla andığı, çok derin düşüncelerle dolu anlamlı geceler geçirmişti. Öylesine dalardı ki bir seferinde rampanın düzlüğe ulaştığı yere konumlandırılmış devasa büyüklükteki metal hayvan heykeline bakarken -bu heykel üst katta yapılmıştı- yaklaşık iki saat kıpırdamadan durmuş olduğunu sonradan fark etmişti. On birinci haftanın sonunda, kendinden kaçarak çıktığı rampadan kendine ilk defa inanarak inmişti. Bakışını üstüne iliklemişti, hazır. Bütün atölye-dükkânların kapısına birer not bıraktı: teşekkürler, teşekkürler. Üst katın kendisinde bıraktığı hisler o kadar tatmin edici, besleyici ve ölümsüzdü ki orayı ziyaret etmeyi hiç düşünmemişti. Bir çocukluk anısının mekânı gibi capcanlı hatırlayacaktı orayı, tarihteki kilometre taşlarına duyulan saygı ve hassasiyetle anacaktı. Saplandığı tükenmişlik bataklığından kurtulmuş, hikayesini sadece kendisinin bildiği, kendi ritminde, kendine yakıştırdığı bir hayat sürüyordu

artık. Hayat uğraşından ve üst katın aydınlattığı yeni yapma biçimlerinden çok memnundu. Yeni bir projeye başlamak üzere çıktığı şehir dışı gezisi sırasında daha önce görmediği büyüklükte bir günebakan tarlasıyla karşılaştı. Uzun uzun tarlayı izlerken üst katı düşündü.

Günebakanların, güneşe bakmayan taraflarından büyümesiyle güneşe dönüşü gibi mimar da kendine daha önce hiç bakmadığı tarafından büyüdüğünü hissettiği için bakmayı öğrendiği yere, mimarlık yapma biçimini dönüştüren bu mekâna dönmüştü; ancak kentsel dönüşüm ondan bir ay önce gelmişti. Öğrendi. Topu topu bir haftada yerle bir edilmişti. Dükkân sakinleri istememiş, ancak dükkân sahipleri istemişti. İzin çıkmıştı, rezidans yapılacaktı. Oraları çok değerlendirilecekti. Mimar, döndüğünde bulmayı beklediği üst kat yerine molozlarla dolu araziye görünce cebine küçük bir parça moloz atıp, o kıymetli hatıralar ve öğretilerle dolu yerin mezarını yapmak niyetiyle onu yeniden inşa etmeye karar verdi. Tek bir farkla: sahici dekorlu bir film seti gibi kuracaktı orayı. Mademki şehir dönüşürken orayı içine alıp geriye bir şey bırakmadan saygısızca yutmuştu; o halde mimar, üst kat kendi cazibesini her gün yeniden sergileyebilirdi, şehir de buna şahit olsun diye onu şehrin içinde, açık havada bir film seti içinde inşa edecekti. Aynısını yapacaktı. Planını hazırladı. İhtiyacı olan verileri toplamaya başladı. Dükkân sakinlerinden ve orada daha önce bulunmuş kişilerden alınan binlerce fotoğraf ve yüzlerce video, sözlü anlatılar ve aklında kalan küçük detaylarla kurgusunu tamamlayacaktı. İstanbul'un kuzeyinde, çevresi ormanlarla çevrili, eskiden odun deposu olarak kullanılan boş bir arazi buldu. Planını uygulamaya girişti.

Hazırlık ve inşa aşaması dahil olmak üzere iki seneye yakın süren set kurulumu ile titizlikle ilgilenen mimar, setin tamamlanmasına yakın bir süreçte, planlanan açılış tarihinin iki ay öncesinden başlayarak kademeli olarak kendini geri çekti. Üst katın anıt mezarını, bittikten sonra görmek istiyordu. Set amiri kurulumun bittiğini kendisine haber verdikten iki saat sonra, batan aksam güneşinin son ışıkları altında sete girdi. İşte şimdi buradaydı. Yıllar önce cebine atıp sakladığı küçük moloz parçasını rampanın kenarındaki duvarın üstüne koydu: Mezar taşı. Rampadan yürüyerek çıkmaya başladığında hayatının en heyecanlı anını yaşadığının farkındaydı. Rampa biterken devasa büyüklükteki metal hayvan heykelin önce alt kaidesi sonra kendisi göründü. Alman bir sanatçıyla çalışmıştı. Heykel kusursuzca aynıydı ve tam olarak durması gereken yerde duruyordu. Orta alanda yürümeye başladı. Atölye-dükkânlara girip çıkıyor, içeride bazen üç dört saat oturuyor, oradan orta alana fırlayıp biraz ileri geri dolaştıktan sonra tekrar başka bir atölye-dükkâna dahiordu. Demir kapıları yokluyor, kilitleri açıp kapatıyor, sesleri dinliyor, camlarda parmak izlerini bırakıyordu. Birkaç kez de çatıya çıkıp dolaşmıştı. Set amiri hiç konuşmadan

rampanın kenarındaki alçak duvarda mimarı bekliyordu. İkisinden başka kimsenin olmamasını özellikle istemişti. Mimarın bütün setin analizini yapması günler sürdü. Bu süre boyunca ağzından tek bir kelime çıkmadı. Her şeyi tek tek gözden geçirdikten sonra konuştu. Aynısı olmadığını söyledi. Daha fazla konuşamayacak kadar hızlı çalışıyordu zihni şimdi. Neden, neden, neden? Atölye- dükkânların bir zamanlar belli ki sarı olan ancak güneş görmekten sarısı uçuklaşan tentelerini, o tenteleri tutan kıvrımlı ferforjelerin pasını, her biri farklı renge boyanmış demirden kapılarını, cephelerin ritmik bölünmüş ince metal doğramalarını, doğramalarına tutturulmuş yapay çiçekleri, kapıya asılan süsleri, diğerinin aksine heykelsiz bir düzlüğe açılan öteki uçtaki rampanın nispeten daha koyu tondaki grisini, o rampanın alçak duvarından sarkıtıla sarkıtıla eskimiş el halısının yağmur sonrası katılaşmış püsküllerini, oraya buraya atılmış plastik sandalyelerin kırık ayaklarını, rüzgar çıkınca uçuşan başıboş talaş tozlarını, baştaki ve sondaki atölye-dükkânlar ile rampa arasındaki aralıktaki duran hurda arabadan geriye kalan oksitli iskeleti bile atlamamıştı. Peki neden aynısı olmamıştı? Dükkân sakinlerinin eksikliği miydi sebep ya da çevre manzaranın farklı oluşu muydu cevap? Yoksa ikisi birden miydi? Hayır diye düşündü mimar. Tabii ki mekânların bulundukları yer, içinde bulunan kişiler ve barındırdıkları nesneler ile koparılamaz bağlar kurduğunu o da biliyordu; ancak o, içinde büstler ve heykeller bulunan bir anıt mezar inşa etmişti. Heykele bakan aslını görürdü. Heykeli yapılan kişinin artık ölü ya da yaşıyor olması fark etmezdi. Büstler, heykeller ve anıtlar aslı hatırlansın diye yapıldı. Önemli olan aslını işaret edebilmektir; o yüzden sebep dükkân sakinlerinin eksikliği değildi. Bir savaş sahnesinin dondurulduğu, bir atın şaha kalktığı heykel çalışmalarında kimse coğrafyayı ve çevre manzarayı etraflıca ele alıp taştan imal etmeye kalkışmazdı. Önemli olan sahneyi göstermektir; demek ki cevap manzara da olamazdı. Vazgeçti. Yıkacaktı burayı. Set amirini duvar üstünde bırakıp rampadan küskünlükle inerken duvarın üstüne bıraktığı küçük moloz parçası ayaklarının dibine düşüp parçalandı. Mimar gülümsedi. Neden aynısı olmadığını anlamıştı. Sorusu yanlıştı. Doğru soru “Üst kat neden var?” olmalıydı. Üst kat yaşayacaktı. Fransız mutfağının yıkanmayarak lezzet biriktiren tavaları gibi onu ziyaret edenlerden alacağı his tortularını biriktirerek yaşayacak ve üst kat her gün üst kat neden var sorusuna cevap olacaktı.

Bir zamanlar sosyokültürel değerinin ve kullanıma yönelik işlevselliğinin ötesinde mimarın düşünce boyutunda başka bir tür işlevsellik gösteren, önce onu sonra mimarlığını değiştiren üst kat, şimdi de üst kat olmayışıyla aynı türden bir işlevi yerine getirmiş oluyordu. Üst katta, üst katı oluşturan şeylerin toplamından daha büyük bir şey vardı. Buna parmak basılamaz sadece tadına bakılabilirdi. Mimar kendine ikinci kez inandı.

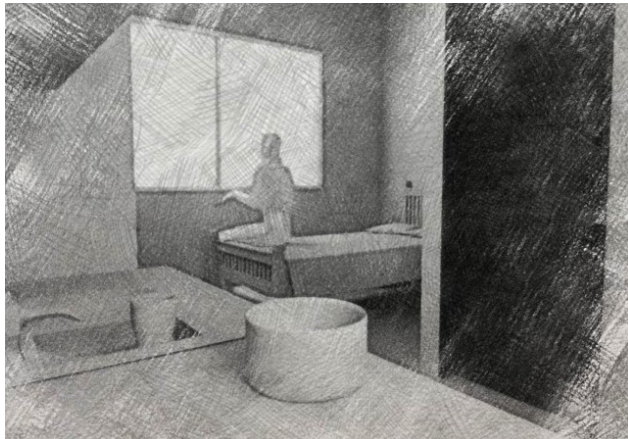
Buse Açık Etike

ÜTOPYA

“Ne var ki her devlet şiddetten doğar ve devlet iktidarı ancak bir mekân üzerinde uygulanan şiddetle varlık sürdürür.”
Lefebvre, 2014:288

Kuruluşunun 52. yılında Yabız şehir devletinde gazeteler, ayaklanmanın bir kez daha bastırıldığı haberlerini veriyordu. Gri dar sokaklarda askerlerin rengarenk bayrakları geçip giderken puslu camlardaki çekingen bakışlar dikkat çekiyordu. Sonsuzluğa giden sokaklardan gelen askerler, tek bir hedefe, merkeze doğru ilerliyorlardı. Hemen arkasından gelen neşeli halk ise gettoda yaşayan unutulmuşların asla anlayamayacakları bir bağlılık sergiliyorlardı. Alacakaranlıkta görünürde hiçbir evin ışığı yanmıyordu. Korku aydınlığın önüne geçiyordu.

Akman, karanlık çökerken kapanmayan perdelerin arkasından geçit törenini seyrediyordu. 75 yaşında evinden çıkmayan, çıkması da beklenmeyen, bir adamdı. Emekli olduğundan beri kaldığı tek odalı dairesinde, zaman zaman izlediği televizyon haberleri dışında, anılarıyla yaşar, sinirlenir, sakinleşirdi. Hiç komşusu yoktu, hiçbir komşusunun da komşusu yoktu. Son 52 yıldır yalnızlık herkes için sıradandı. Bu daireler, yaşayan unutulmuşların sessiz mezarlarıydı.

Yazarın kendi oluşturduğu görsel. 14.01.2021

Etrafin sessizleşmesiyle yarı dağınık yatağının kenarından tutarak ayağa kalktı. Pencerenin önünden geçerek odanın karşı köşesinde bulunan ufak mutfak tezgahına ilerledi. Eviyenin hemen üstünde bulunan aynada yılların eskittiği yüzüne bakarken dışarıdan gelen gürültüyle irkildi. Bir eliyle tezgâhı tutarak arkasını görmek istercesine kapıya baktı. Silah sesleri, bağırışlar, düşme sesleri tüm koridorda yankılanıyordu. Bir şey yaklaşıyordu... Korkudan bedeni titremeye başlamıştı. Sıra kendi kapısına geldiğinde sendeleyerek iki adım geri çekildi, yatağın iskeletine zor tutundu. Kendisini mi almaya gelmişlerdi? Kapının kırılması ile içeriye sivil elbiseli insanlar girmeye başladı. Diğerlerinin koridorda koştuğunu duyabiliyordu. Genç- yaşlı, kadın- erkek kim varsa merdivenlere doğru koşuyordu.

“Gidiyoruz, hadi!” dedi içlerinden birisi. Adam, kızarmış ıslak yüzünü koluna siliyor, diğer yandan tedirginlikle sağına soluna bakıyor, odaya göz gezdiriyordu. Şaşırmış mıydı? Kendisinin odası çok mu farklıydı?

“Hadi, koş!”

Adam, başka bir şey söylemeden arkasını döndü ve koşarak çıktı. Akman, donakalmıştı. İnsanlar koşuyor, bağırıyor, kendisi ise sadece ayakta bekliyordu. Camın titremesi ile arkasına döndü. Dışarıda dumanlar yükseliyor, gökyüzünü kaphıyordu. Cama yaklaştı, gözlerini kısıtı. Sokağı görmeye çalıştı. Mümkün değildi. O kadar gürültü vardı ki sesleri bile ayırt etmek mümkün değildi. Kafası karmakarışık bir halde sadece bakıyordu.

Bunlar asker değildi. Bunlar isyancılarıydı.

“Görülmeden gözetim altında tutmaya olanak veren düzenleme, sürekli görmeye ve hemen tanımaya olanak veren mekânsal birimler oluşturmaktadır [...] Görünürlük bir tuzaktır.”
Foucault, 1992: 251

Bundan 60 yıl önce eşi ile okulda tanışmışlar, âşık olmuşlardı. Her gün Yabız’ın çeperindeki yemyeşil ormanın ortasında yer alan nemli mağarada buluşuyorlardı. Mağaranın alçak girişinden sızan loş ışıktaki saatlerce yorulmadan konuşuyorlardı. İkisinin de istediği mahremiyet bir mağaranın sert ve soğuk duvarlarındaydı.

Çekindikleri konu, yakalanmak değildi. Kentte baş başa kalabilecekleri bir mekânın bulunmamasıydı. Arkadaşları ve ailesi dışında Yabız'ın rengarenk kent yaşamı da buna imkân vermiyordu. Kalabalık insan akışı, kentin güvenilir gözlerini üzerlerinden ayırmıyor, her seferinde yeni dinleyicilerin ortaya çıkmasına neden oluyordu. Bitişik nizam apartmanların altlarındaki dükkanlar, yalnızlığa meydan okurcasına insanları davet ediyordu. Verdiği his, kalabalık içinde yok olma ile var olmanın insanın ruh haline bağlı olduğu ince çizgide yatıyordu. Orada mahremiyet bir seçenek değildi. Mahremiyetin mekânı ev ise eğer evde sevgiliyle buluşmak bir tabuydu.

5 yıl sonra evlendiklerinde ikisi de daha 20 yaşında birer üniversite öğrencisiydi. Ailelerinin yardımıyla tuttıkları perdeli genişçe evin beyaz duvarlarında ikisinin anıları birikmeye başlamıştı. Odalar, peşi sıra birbiri ardına dizilmişken, bir uçta yatak odaları diğer uçta salon bulunmaktaydı. Mütevazı evin süsü ise misafirlerden oluşmaktaydı.

Bir sabah, iktidarı belirlemeleri istendiğinde oylarının önemini hayatlarının 52 yılı ile ödeyeceklerini bilmiyorlardı. O yılın kış aylarında yaşanan kıtlık, herkesi bir yanlışa sürüklemişti.

Değişen iktidarla beraber kısıtlamaların gelmesi uzun sürmemişti. Rengini ilk kaybeden kentin kendisi olmuştu. Sokaklar, meydanlar bir bir tükenmeye başlamış, sosyal üretim durmuştu. Bu, yavaş işleyen bir süreçti. Suda ısıtılan kurbağa misali adım adım toplum alıştırılıyordu. Sessizce geçirilen yasalar ve giderek azalan karşıtlar, uzun anlamsız cümleler ve baskı unsuru dogmalar toplumu fetişist bir yarılmaya itiyordu. En sonunda su kaynamaya başladığında ilişkiler donuk, eğitim kurgusal, hallerinden memnun kitleler oluşmuştu. Bilgisizlik ve bireysellik tüm toplumda gurur duyulan bir virüs haline gelmişti. Sıra ormanlık alanlara yeni konutların inşasına geldiğinde seferberlik ilan edilmişti. Bir grup karşıtlar otorite için birer sinekten öteye geçmiyordu. Geri kalanlar ise çoktan ikna olmuşlardı. Yuvarlatılmış dikdörtgen bir alanın çevresine dizilen apartman daireleri ve ortasında bina yüksekliğinde inşa edilmiş güvenlik kuleleri, yan yana yeni bir kenti oluşturmaya başlamıştı. Bu evler öyle bir toplumsal statüyü vadeliyordu ki ona sahip olmak için kitleler birbirleriyle yarışlıyordu. Kısa zamanda eski kentin büyük bir kısmı yeni evlerine taşınmıştı. Geride kalanlar, ileride isyancılar diye anılacaktı.

Zamanla insanlar ikna edilerek toplumsal statülerine göre yer değiştirmeye başlamıştı. “Önemli” insanlar merkeze yakın noktalara taşınırken “gereksiz” insanlar kentin çeperine itilmişlerdi. Çocuklar eğitilmek üzere merkeze alınırken yetişkinler bir veya iki kişilik dairelere yerleştirilmişti. Merkez

oldukça kalabalık ancak griydi. Eğlenmek yasak, gülmek serbestti. Binaların bittiği kırsal alanda tarlalar başlıyordu. Çok az kişi fark etmişti ki kent düzeni, kontrolün iyimser yüzünü oluştuyordu.

Tam o yıllarda eşini kaybeden Akman'ın bu eve gelişi emekliliğinden sonra olmuştu. O güne kadar üst tabakanın zenginliği ve ferahlığında yalnızlık bile çekilir bir hal almışken, emeklilik ile sınıf düşmüş, kentin çeperinde 15 metre kareye tüm hayatını sığdırmıştı. Geçmiş yaşamından kalan sadece anıları olmuştu. Onun aydınlanması, kişisel bir mevzuuydu.

*“Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir
ergin olmama durumundan kurtulmasıdır.”*

Kant, 1993:139

İşyan başlamıştı. Daha bir saat kadar önce verilen haberlerin ve geçit törenlerinin anlamı kalmamıştı. Kentin çeperinden merkeze doğru giden ve giderek kalabalıklaşan insan ordusu, geçtiği yerlerin yeniden rengarenk olacağına dair diğerlerinin umudu olmuştu. Yaşanan coşku, sessiz sokaklarda yankılanırken nöronlar gibi insanlar arasında etkileşim oluşturmuş, sanki binlerce bağ yeniden kurulmuştu. Toplum hatırlamaya başlamıştı.

Pencerenin kenarında sokağı seyreden Akman, tekrar kapıya döndü. Bu kapıdan uzun süredir çıkma isteği yoktu. Dışarıdaki hayat ona güven vermiyordu, yaşamak istiyorduyorsa hapis hayatını göze almıştı. Kimseyle konuşmuyor, erzak ve temel ihtiyaçlar için kendisine gönderilenle yetiniyordu. Bugün bu kapıdan çıkması demek; kaybederlerse ölmesi, kazanırlarsa özgürlüğü anlamına geliyordu. Seçenekler basit ve netti.

Kapıdan apartmanın avlusundaki güvenlik kulesine baktı. Gören kimse var mıydı? Bildirirler miydi? O da mı gitmişti?

Kapıdan adımını atarken derin bir nefes aldı, geri dönüşün olmadığını biliyordu. Merdivenlere doğru hızlıca yürüdü, indi. Sokağa çıktı. Herkesle beraber merkeze doğru yürümeye başladı. Birbirini tekrar eden blokların arasından masmavi gökyüzü bir koridor şeklinde görünüyordu, içinde neşeli kuşlar sanki onları takip ediyordu. Yürüdükçe yaşlı bacakları titremeye, kulakları sesleri ayırt edememeye başladı. Dar sokaklarda yankılanan seslerin gürültüsünü bastırabilen tek şey ise merkezden gelen patlama sesleriydi.

Otorite hazırlıksız yakalanmıştı. Ancak bu olaylara karşılık vermesi çok uzun sürmedi. Sahip olduğu tüm askeri gücü beklediği buymuşçasına isyankâr halkın önüne serdi. Merkezde yaşayan iktidar yanlısı mutlu tabaka da askerin hemen arkasında yerini aldı.

Akman merkeze vardığında gri sokaklar kırmızıya boyanmıştı. Bedenler bir bir yere yığılıyordu. Kaldırım taşları sökülüyor, gaz duman karşımı meydanda görüşü engelliyordu. Düz gri betonarme duvarlar önce sararıyor sonra beyaz bir bulutun arkasında kayboluyordu. Ufak tefek parlamalar bulutların arkasındaki kişileri ifşa ediyordu. Birlikte yürüdüğü insanlar dumanın içinde koşarken kendisi meydanın ortasındaki devrilmiş heykelin kaidesinde oturuyordu. Nefesi kesilirken en başa, her şeyin başladığı noktaya dönüyordu. Gençleşiyordu, gülüyordu, aşıktı.

Bu, çoğunluk ve güç meselesiydi. Bu, berbat kenti kimlerin istemediğiyle ilgiliydi. Gücü temsil eden polis ya da unutulmuşların arasındaki bir insanın düşüncesi idi... Kentin düzeniyle ilgiliydi. Belki sorun renksizlikti, unutulmuşluktu, sıradanlıkta veya yalnızlıktı. Ne dersiniz deyin, bir zamanlar sokakları griye döndüren düzen ve kontrol 52 yıl sonra sokakları tekrar renklendiriyordu.

Bu hikâyede adı geçen şehirler, kişiler ve olaylar tamamen hayal ürünüdür. Gerçek kişi ve olaylarla ilgisi yoktur.

KAYNAKLAR

- Foucault, M., 1992. Hapishanenin Doğuşu, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
Kant, I., 1993. 'Aydınlanma Nedir?' Sorusuna Yanıt, İçinde: Seçilmiş Yazılar, (Çev. N. Bozkurt), İstanbul: Remzi Yayınevi, (Orijinal yayın tarihi, 1784).
Lefebvre, H., 2014. Mekânın Üretimi, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Ezgi Barin

ÖTEKİNDEN BERİKİNE

Her seferinde, masaya dördüncü tabağı koyarken gülüyorum ve sebebini açıklamam dahi masadaki diğer üç kişi de katılıyor tebessümüne. Birkaç ayda bir gelen, bir misafir sıfatıyla ağırlanan babam, tereddütle sonradan konan tabağın tıpkı kendisi gibi masaya konuk oluşuna gülümsüyor. Bu hali kanıksayışa olan dalgınlığı, pilava katılan tereyağının kokusu örtüyor. O koku, masaya davetin ilk duyusal işareti. Kadronun toplanmasıyla birlikte mutfak televizyonunda haber kanalı açılıyor ve salondaki televizyondan ekosu gelen haber bülteni eşliğinde, etkileşimli akşam yemeğimiz başlıyor. Dört kişilik yetişkin bireylerden oluşan ailemizin her bir üyesi, en son ki buluşmadan bugüne başından geçenleri lokmalar arasında büyük bir heyecan ve akış içinde anlatıyor. Planlanan bir temaşa sanatının icra alanıdır bu masa. Aylarca anlatılmayı bekleyen, belleklerde kuluçkaya yatan anıların, esprilerin, bizleri sahneleriyle büyüten Rıfat Ilgaz filmlerinden repliklerin serpildiği bir temsil adeta. Ailemizin karakteristiğinin toplumsal rollerle tezat ve norm dışı oluşunun sağladığı esneklik ile doğaçlama yaratımlarla veya hafızalarımıza yerleşmiş figürlerle aynı düzlemde buluşulabilmesi, bu temsilde rol dağılımının en edilgen tarafı olmuştur daima. Herkes sahne sırasını ve rolünü varlığından önce kazanmışçasına içselleştirmiştir. Kısa bir tanışma olması maksadıyla karakterleri betimleyecek olursak; kısa boylu, kurnaz bir büyük evlat birey, her daim saflığıyla ve sevecenliğiyle ailede herkesin sevdiği bir küçük evlat birey, her gelişinde eleştirmesine rağmen her gidişinde de elinde kavanozlarla anne bireyin turşularını yanında götüren bir baba birey ve hem limonla hem sirkeyle hem de büyük bir keyifle ona turşular yapan bir anne birey. Yazılarda kavramsal betimleyişlere alışkınızdır fakat “Kültürel Kodlarımız” dan da bir betimleme neden olmasın? Sanıyorum bu kodlama yardımı ile kurgusal ve gerçek bireyler arasındaki analogiyi kurabiliriz.

Her akşam, yemeğini bitirenin tabağını sudan geçirip bulaşık makinesine koyması gerektiği üzerine döngüsel bir şekilde tekrarlanan Hayat Bilgisi dersimiz birazdan yerini Coğrafya dersine bırakacak. Zira ritüellerden bahsederken, dört kişi rezervasyonlu masadan sadece yemek yiyerek kalmayacağızdır. Koreograflerde, sanatsal icranın ahengini yakalayabilmek ve seyirciye iletebilmek amacıyla, dansçıların veya performans sanatçılarının belli başlı işaretler, simgeler vb. hatırlatıcı/uyarıcı gösterge kullanımları olduğunu işitmişizdir. Bizler de “Pecha Kucha” sunumlarımızın sonunda, mutfağın

duvarına asılı takvime dönüş için anahtar seslenişi bekliyoruz. Buzdolabının rengini gizleyecek kadar cömertçe yerleştirilen magnetlerden tutun da duvardaki prizlerden fişleri hızla çekmemizden kaynaklı boya deformasyonlarını kapatmak için yapıştırılan kartpostallara, içmeyi tutku haline getirdiğimiz içecekler için oluşturduğumuz ve mutlaka bir kent illüstrasyonu ile bezenmiş bardaklara kadar, en sosyal mekânımız olan mutfagımız ve hanemizin diğer her bir mekânı, irili ufaklı, gittiğimiz veya gitmeyi umduğumuz öteki kentlere dair imgelerle dolu. Oysaki birazdan anahtar cümle ile planlamasına başlayacağımız seyahatimiz oldukça berimizde bir kente olacak. Sahi, bu sene bayram tatili 9 gün olur mu ki?...

Hep beraber takvimlerimize bakıp soruma cevap aramadan önce, sorunun bu hane halkı için ehemmiyetini açıklamakla başlamalıyım. Evet, konvansiyonel aile öğretilerimiz doğrultusunda, bir bayram tatili için memleketimize gidiş planı yapılacağı aşîkâr. Peki neden bu kadar önemli geleneksel aile tipolojisi dışı bir aile için bu seyahat planı? Her insan, aile büyüklerini/küçüklerini, büyüdüğü, yaşadığı veya sadece kütüğüne kayıtlı olduğu öteki yeri görmek için aynı heyecanı taşır ve önceler mi hayat akışı içerisinde?

Elbette ki birçok cevabı olan ama tek doğrusu olmayan bir soru bu. Bir adım daha ileriye götürelim hem sorumuzu hem kendimizi ve o sırada da valizlerimizi toparlayıp yola koyulalım...

Metropol kentlere beyin göçünde bulunan, bir Doğu kentinde büyüyen, toplumun yüksek yüzdeli kesimi ile nispeten zıt arka planlara sahip görgü ve görüşlerle yetişmiş iki birey ve bu iki bireye dahil olan, Y ve Z kuşak dilimlerinde dünyaya gelen 2 birey daha. Hepsinin en ortak özelliği ise menşelerinin aynı kent oluşu. Ama ne ilginçtir ki menşeleri olan kentlere dair deneyimleri ve edinimleri ne kuşaklarına ne yaşlarına ne eğitim ve eğilimlerine ne de cinsiyetlerine göre keskin benzerlikler veya farklılıklar gösteriyor, aynı ailenin mensubu iki bireyin evliliği sonucu oluşan bir aile olmalarına rağmen. Birbirlerine gözleriyle anlaşılabilecek kadar yakın, ama yılda birkaç kez, mutfakta dördüncü tabağın sahneye gelişiyle veya salonda geçirilen daha fazla birkaç saat sonrasında, ampullerden yayılan ışığın renk farklılıklarını algılayınca aynı mekâna dair aidiyet hissedene ve aile olduklarının farkına varabilen birkaç hemşehri birey. Tıpkı yaşadığımız kentlerde, nüfusu oluşturduğumuz bireylerle ilişkimiz gibi. Öteden beri, çok farklı ve çok aynı motivasyonlarla yaşamıyor mu aynı coğrafyada? Hepimizin kentimizle ve içinde bulunduğumuz mekanlarla deneyimlerimiz en azından benzer dinamikleri içermiyor mu? Elbette yaşamımızı sürdürdüğümüz A kentinden yola başlayıp B kentine giderken coğrafi ve somut değişiklikler dışında büyük

bir farklılık gözlemlemiyoruz. Ancak, B kentine varınca nispeten bir şeylerin değişeceği valizlerdeki kıyafetlerden bir ön bildirim yapabiliyor. Beynimizin frontalinden, sistematik bir şekilde uygulamamıza rağmen, bildiğimiz veya bilmediğimiz bir kente seyahatimizi planlarken demografik yapı gözetmek, “Kültürel Kodlarımız”dan bir diğeri değil midir?

İyi ki ince kumaşlı kıyafetler ve saç bandanamı almışım. Çok sıcak. Nem var nem.

B kentine varışla beraber, B kentinde bizleri bekleyen ailemizle o sığa rağmen sarılabilmek isteği, küresel anlamda her bir kesimi tam da bu bam telinden vuran pandemi sebebi ile ne kadar önemli bir şey oluşunu idrak edişimize de bakılırsa, her birinin kendilerine has kokularını duyumsamak bile paha biçilemezmiş dedirtiyor. Şimdi kısa süreliğine bu yeni bağlama alışmak üzere, evin bahçesine geçip, bahçede ve dış cephede göze çarpan değişiklikleri konuşma vakti. Her ne kadar artık aramızda fiilen bulunamasa da “dededen kalma” el emeği her şey, herkesin hep hatırladığı gibi. Ailenin kimi üyelerine göre “Otantik” bir öge olan dış mekân tuvaletinin sırasını beklerken, evin damına göz atmaya çıkıyorum. Küçüklüğümüzde dedemizin Baraj manzarası seyretmek için çıkardığı geçmiş dönem terasına. Biliyorum o silüet artık yok ama hafızam var benim. Bunu bilerek, burnumla tanıdığım tereyağı kokusunun geldiği mutfagın pencere cephesine yapışan ve sırasını beklediğim tuvaletin üzerinde yükselen merdivenden çıkarak dama ulaşıyorum. Aşağıdan bahçe kapısına takılı rüzgâr gülünün hunharca çıkardığı ses bakılırsa küçük haydutlar bahçeye iştîşamlı bir giriş yaptılar. Neşelerinin doruk anlarını yakalamalıyım. Nasılsa hafızamın uyandırılacak noktaları için daha çok dip köşe bucak var bu mekânda. Hafızamda var olan manzarayı tasdikliyorum, bir yenisiyle karşılaştığım, yeni yeni yükselmeye başlayan “Almancı” apartmanlarına rağmen bizler için “Yeşil Vadi” ile benzeşen bahçeye iniyorum.

Dedemizin tüm insanlığın sahip olduğundan da fazla sahip olduğu hayvan sevgisi sebebiyle bahçede bizlere korku salan arı kovanlarının yerine konan büyük masalarda, yılda bir kez yiyebildiğimiz yemeklerin sergisi başlamış bile. Bu sefer tabak sayılarında bir stabilizasyon olmadığı ve her an gerçekleşebilecek bir ailesel artış olabileceği için, parmak hesabıyla sayacağım. Dünyanın ve ülkenin farklı kentlerine dağılan büyük bir ailenin mensupları olduğumuz için, kalabalığı gözeterek ıslah ettiğimiz alanlara ek, yeniden işlevlendirdiğimiz birkaç fonksiyon var elbette. Ancak ileri dönem işleyişli belleklerimize restitüsyon önerisi olarak kaldırdığımız daha nice atılımımız da mevcut.

Fakat şimdilik peyzaj ögesi olarak yerleşen ve hemen hemen bütün torunların düşüp bir yerlerini kırdıkları ön verandaya ulaşan yolu takiben, mevcut sayıya olası artışı öngören bir hesaplama yaparak, mutfak ve masa arası yolu kat ediyorum. Hoş, o mesafe 2-3 adım iken bile hesap şaşabiliyor ya...

Geçmişte ambar olarak kullanılan bir kulübe yerine konumlandığımız kuzinde çay demini alırken hava kararmaya başlamıştı bile. Uzatma kablosuna bağlanan bir uzatma kablosuna takılan ampullerin aydınlatığı masada sohbet demini almış bile. Ne ilginç ki, gözü düzen-nizam-intizam arayan insan yaradılışına ters düşecek şekilde, değil sadece renkleri, ölçüleri bile farklı olan o ampuller sanki ağaçların meyvesi gibi görünüyor olduğum yerden. Gündüzleri yeşil incirler ve turuncu şeftaliler sarkan dallar, akşam vakti de gündüzlülüğünü sürdürüyor sanki. Artık kişi sayılarının takip olanağı da ilerleyen saatle birlikte imkanını yitiriyor ve tepsi ne kadar bardağı almak isterse o kadar bardakla servis başlıyor. Geldiğimiz saatten bugüne memleket kurtarma çalışmalarından yerel yönetimin icraatlerine dair sunumların yapılmasına, eskilerden kimlerin kaldığından kimlerin döndüğüne kadar çok çeşitli başlıklarda bir bülten alıyoruz. Çehresi hızla değişirken çevresine direnen bir “yer” de merakla dinliyoruz her şeyi. Oysa A kenti de aynı başlıkları işlemiyor mu gündeminde? A kentinde de bir “yer” de iken aynı renklerde ışıklar yanmıyor mu?

Bir mekân, bir ev, bir bahçe, bir ailenin veya bir gürhunun bulunduğu herhangi bir yer ne kadar değişirse değişsin ne kadar artsın veya azalsın ve hatta yok olsun, insanlar belleklerini uyandırmak istiyor daima. Deneyimledikleri mekanlara, insanlara, kokulara özlemleri var. Hiç bitmiyor o keşif. “Yeni” olanı eleştirse de yeni “yeri” bizatihi kendi yaratsa da unsurları veya fonksiyonları değiştirse ve dönüştürse de ötekine bakarken berikini aramıyor mu? Biz bir ötekine yolculuğumuzda bile “an” da olabilmeyi ya berimizde kalanı düşünürken ya da ötemizde olanı belleğimizde kaldığı yerde bulunca sağlamak istemiyor muyuz? Ne kadar öteye gidersek gidelim berimizde olana özlemimiz, dördüncü tabakta neşemiz, o bardaklardan birinde demimiz...

Yarın B kentinden C deki köyümüze gideceğiz. Ora buradan daha ötede ama daha beride...

Safiye Güvenç Demirel

UĞURLAMA

Seni son kez bekleyebilmek için erkenden gitmeye karar verdim kabristana. Hem de hiç bilmediğim bu memlekette yanıma bir harita, bir telefon dahi almadan yalnız sigaramı alarak. Ölü birinin eşyalarını kullanmaya ne kadar uzaksam da söz vermişim. Senin pijamalarınla, senin yatağında uyuyup senin kullandığın havluyla yüzümü kuruladım sabahleyin hatta kahvaltıda senin evvelsi gün yaptığın incirli kurabiyelerden bile yedim. Şimdiyse yürüyorum cadde boyunca, kendimi savuruyorum oradan oraya. Her dönemeçte yeni bir sigara yakıyorum. Evinden nihai olmasını umduğum yeni evine doğru herhangi bir beşeri işarete gerek duymadan adım adım geliyorum. Nasıl bulurum? Kaç dönemeç daha gerek, gelebilmek için yanına? Kenti kokluyorum, sokak lambaları hala yanıyor. #24b110 kokusunu nerede duysam, tanırım. Kenti kokluyorum, bu ceset kokusu nereden yükseliyor? Nerede farklı bir zaman ve mekâna geçiyor varlıklar? Nerede servi ağaçlarının gür yeşil tonu, cenaze arabalarının o ruhsuz yeşil tavrına haddini bildiriyor? Dur, mezarlık servilerini hafife almadan lafımı bitirmemi bekle. Onlar ki yerin var olan tüm katmanları ve içinde barındırdığı mevcut ıtrıları kendinden bir önceki kata olağanca nesnellikleriyle taşıyan doğa parçalarındandır. “Beni nereye koysanız, o toprakla ortak bir geçmiş paylaşıyorum.” der kokuları. Cupressuslar altında insan olan her toprağa sımsıkı uyum sağlarlar zira onları besleyen güneş ve suyun yanı sıra insandır. Kökleriyle yerin tüm gerçekliğini parçalayarak büyürler lakin dil bilmezler. Yine de her katta konuşulan tüm dilleri olağan bütün manasızlıklarıyla sentezleyip kozalaklarında toplarlar ardından yeniden toprağa verirler bildiklerini. Bugün yapılacak uğurlama töreninden sonra sana benden daha yakın olacakları için kıskanmıyor değilim onları ama kimseye söyleyemiyorum işte. Akli başında kaç insan servi ağaçlarını kıskanır, hem ben nasıl anlatabilirim derdimi? Şimdi anladın mı mezarlığı nasıl bulduğumu? Aslı üçgen Cupressusları takip etmekten geçmiyor, koklamakla ilintili. Her mezarlık bir kenttir sanırdım, seni dün yatakta kaskatı buluncaya kadar. O andan itibaren duvarlarını boyamak istediğim soğuk ve işlevsiz yeşiliyle ruhuma kasvet salan iç şehirlerdi oralar benim için. Gerçi, bu kentin iç şehirleri için tüm bunları demek daha doğru olacaktır zira bizlerin yaşadığı memlekette ne mezarlıkların ne de kentlerin kapısı vardır. Kentlerin kapısı olur mu hiç? Olmaz! Bu yüzdendir imparatorluğu kabristanların, beyaz bir kefen altında çırlıçıplak girdiğiniz ya da başörtünüzü bir kafa kâğıdı edasıyla sunarak ekibe dahil olduğunuz mekanlar olarak hüküm sürerler memleketin her katında. Konu uğurlamaysa,

böyle küçük detaylara takılmak olmaz tabi biliyorum ama sırf ezilmemek için kendi kimliğim altında o gün serbest bıraktım kaküllerimi. Üzerlerindeki onca yüke rağmen, varlığına yabancılaşmadan kardeşçe bir sitemle rüzgarla dans edebilsinler diyeydi bu çabam. Sigara kokan saçlarım ve başıma taktığım siyah matem kokulu eşarbımın atışması süredururken mezarlığın etrafında bir tur atmışım, kapıyı ancak ikinci görüşümde algılayabiliyorum. Bir kenar mahalle mezarlığı değil bu zira etrafında dolaşmam tam üç saatimi aldı. Oysa benim doğup büyüdüğüm köy belki bu mezarlık kadar bile yoktur. Zaten oralarda mezarlıkların kapısı da olmaz demiştım ya. Ah be özüm, köy diyorum ağız alışkanlığı kusuruma bakma lütfen. Mahalle demem gerekirdi, biliyorum ama işte dargınım bu duruma. O topraklara köy dediğimiz zamanlarda da kazalara bağlıydı lakin köydü be özüm. Mahalle olduklarında köylüler de kentlileşti, ne köy kaldı ne de köylü. Rüzgârı, havası, suyu bile değişti. Yok, öyle farazi demiyorum. Sen gideli çok değişti bizim oralar, imarla barıştırdılar da herkesi köyler fazlalık oldu diye. Çandır'ın oraya alışveriş merkezi bile diktiler yalnız her şeye rağmen mezarlığa kapı yaptırmadık. Diyeceğim o ki memleketimde ölmedim diye üzülmeye sakın, memleket diye bir yer kalmadı zaten. Sitem dolu düşüncelere dalan beynimi uyandırıp kapıya doğru yürüyorum. Elim mezarlığın kapısına gidiyor, devasa kapıyı açmak fikri bile büyük cesaret isterken senin için itiyorum var gücümle. Seni nereye uğurlayacağımı, kimlere emanet edeceğimi bilmem gerek. İnatla açılmadıkça daha çok ittiğim bu işleli ahşap yığın, kapı olmaktan çıkıp eşik oluyor zihnimde. Artık zihnimde bir ağırlığı var, artık geçişi temsil ediyor. Demir parmaklıklardan içeri bakıyorum. Burası bir ölüler kenti, buranın servileri bile en az beş yüz yıllık ama hangi tarihin, hangi hiyerarşinin, hangi eşğin senin yeni evine ulaşmamı geciktirmek için hükmü var? Tüm bu fikirlerin ağırlığıyla kapıyı tekmelemeye başlıyorum artık bir eşik değil bu yığın benim için. Tüm mistikliğini kaybedip bir engel haline geliyor, zihnimin bulanmamış yegâne köşesinde. Ben bu engelle mücadele ederken uzaklardan bir ses koşarak geliyor yanıma. “Hanımefendi, ne yapıyorsunuz? Durun, yapmayın!” diyor yaşadığı büyük kaygıyı sesine yansıtmaktan çekinmeden. Ellerimi kollarımı tutuyor, o vurduğum kapı bir tarihi esermiş. Burası bir kent mezarlığıymış, öyle kafama göre giremezmişim. Kapının açılış saati varmış, herkes gibi beklemem gerekiyormuş. Acımı anlıyormuş ama o da emir kuluymuş. Böyle diye diye üç yıl önce kent meydanlarını da halka kapatmışlardı gece vakitleri, sonra parkları. Ardından bu mekanlar hepimizin mekanları demişlerdi ama nafile. Ondan sonrasının pek bir önemi yoktu, yine de her şeye rağmen o gece gidip fütursuzca dans etmiştin evin oradaki parkta. Korkmaktan başka bir şey yapamayan herkes de pencereden izlemişti seni. Penceresini açmaya korkanlar, hatta korkmaktan tir tir titreyenler dahi vardı mahallede. Afaki gerçekler bu kadar acıydı işte. Sen yanımda olsan, bir yolunu bulup girerdin bu ölüler ülkesine. Kapılar bazen açılmazlar lakin alternatif

geçitler mutlak mevcuttur. Kapı bu özüm, merdiven değil ki! En az beş yüz yıllık Cupressus surlarıyla kaplı yedi yüz elli dönümlük şu devasa tarihi ölü kente girmenin başka bir yolu illa ki olmalı. Ya da imparatorluk mu demeliyim? Neyse, pek önemi yok. Eminim ki, kentin içinde var olan zamanı tersine çeviren bu iç kentin başka bir girişi var. Etrafında dolanırsam, belki betonlaşamayan toprağı yardım edecek bana. Yürümeye başlıyorum. Sokakta yaşayanların dahi hala uyuduğı saatler. Başörtümü bende yarattığı kimlik kargaşasından yeni bir işleve büründürüyorum. Sokağın köşesinden dönüyorum, güvenlik görevlisi gözden kayboluyor. Biraz ısınmak için karşıdaki büfeye girip bir çay ısmarlıyorum. Suratıma çarpan sıcak gözlerini öyle bir yakıyor ki, büfe sahibi bile üzüliyor haline.

“Katalitiğı cereyandan çekeyim mi yeğenim?”

Eyvallah diyor iç sesim, elimi döşüme yavaş yavaş vurarak onaylıyorum onu. Duvardaki resimlere gözüm kayarken belli ki serdengeçti bir büyüğümüz bu ağabey diye geçiriyorum içimden. Duvarda yan yana dizili altı resim var, hepsinde ortak olan upuzun bedenli üçgen mezarlık servileriyle engebeli geniş bir toprak parçası. Bekleyin, burası mezarlık anladığım kadarıyla. Biraz yaklaşıp altındaki minik yazıları okumayı deniyorum. Tabi ya, doğru tahmin! Sabahtan beri etrafında dört döndüğüm kabristanın eski zaman imleri bu resimler. O zamanlar çevresi duvarla örülü değilmiş, mezarlıklar kamusalığını yaş aldıkça kaybediyor anladığım kadarıyla. Çayımı içip yerimden kalkıyorum, serdengeçti ağabeyimize kafamla selam verip çıkıyorum büfeden. Bu sefer de dışarının ayazı mahvediyor gözlerimi lakin demin büfede fark ettiğim detaya değer pek tabi. Kabristanın bulunduğu bölgenin epey engebeli olduğunu daha önce fark edebilseydim, güvenlik görevlisiyle de tartışmama gerek kalmazdı hem. Toprağın bize sunduğı imkân burada işte, yokuş yolları aramalıyım. Kapının devasa yüksekliğini aşabilmem için arazinin beni yükseltmesine izin veriyorum. Sana hiçbir beşeri işarete gerek duymadığımı söylediğimi hatırlıyorum, gülümsüyorum. Gelirken yokuş çıktığına göre daha yükseğe çıkmak için yine yokuşa yönelmen lazım yani büfenin önünden sokağın başındaki kiliseye kadar yürü diye telkin veriyorum kendime. Yürümeye başlıyorum, ilerledikçe kabristanın uzun parmaklıklarının göz hizama gelişini büyük bir keyifle izliyorum. Sokağın başına ulaştığımda ise yeni evine bir giriş buluyorum. Demir parmaklıkların bittiğı yerde beşeri bir tasarım hatası olarak insan, tüm çıplaklığıyla ölüler kentini önüme seriyor. Artık içeri girmemem için hiçbir neden yok. Ölümle ilgili her bir ayrıntı senin gidişinle yeniden gündeme gelmişken yaşamla ilintili tüm ön kabulleri ve yargıları şimdi üzerinden atlayacağım parmaklığın gerisinde bırakmalıyım zira kent sakinlerinin başka bir bağlamda bilinçli olma ihtimalleri uzak değil diye konuşurken kendimle

önce sağ ayağımı demir parmaklığın üzerine atıyorum. Ardından ellerimle kavradığım parmaklıkların öteki tarafına atlamak için hamle yapıyorum. Kabristanın içine doğru atıyorum, ayağımın üzerine sertçe düşüyorum. Ölüler kentinin yeryüzünde nefes alan tek beşeri ögesi olmak gerçekliği tokat gibi çarpıyor yüzüme, burkulan bileğime aldırımıyorum bile. O eski kamusalığın vermiş olduğu özgürlüğün iradesiyle saçlarımı kurtarıyorum eşarptan. Kamusalığın iradesi var da gerçekliği yok. Mezarlıklar dedim ya içlerinde bir sokak lambası, bir fener dahi yok. Olsun yine de bu kasvetli kent senin, benim, herkesin. Buralarda yaşamasak da hatta bilmesek de hiç, bizlerin mekanları. Kafamı yiyen soru işaretlerine cevaz veriyorum zira onlardan kurtulmaya gücüm yetmiyor. Bir adım atıyorum, nereye gitmeliyim? Ayağımla toprağını okşadığım bu iç kentin bir nüvesi var mıdır? Her şehrin merkezi, merkezinde de bir kent meydanı vardır aslında. Ölü bedenler arasında merkeze doğru bir yolculuğa mı çıkmalıyım yoksa periferisinde mi kalmalıyım kentin? Kentlerin çeperlerini bilir misin? Yok, öyle üstün körü bilmek değil. Sosyal dilemmaları dibine kadar fark etmekten, tüm gecekondu ve tüm banliyölerin neden orada konumlandığını bilmekten bahsediyorum. Periferi bir ayna gibidir, orayı dolaşmaya karar veriyorum, ilerliyorum. Mezarlıklar ne ara bu kadar şehirleşti, aklım almıyor. Kent tüm sosyal ve mekânsal hiyerarşisini bu ölüler diyarına nasıl kabul ettirdi, anlamıyorum. Tabi, eğer ölülerin kentten haberi varsa bu lafların bir ederi var. İlerliyorum, yürüdükçe yeni insanlarla tanışıyorum. Periferide yaşayanlardan biri de İhsan Amca. Erlik iblisten ihtiyar, yazıyor mezar taşında. Bu yazı yazıldı mı, yazdırıldı mı? O mezar taşı yazıları ölüler için mi yazılıyor, yoksa kalanlar için mi? “Ah İhsan Amca, kafamı bulandırdın. Ne vardı bana cevap verebilsen, kim bu Erlik diye sitem ediyorum üstüne. İyice yaklaşıyorum mezarına, eğiliyorum. İhsan Amca’ya arada toprak olsa dahi sarılmak istiyorum. Toprağın altından sesler geliyor. İhsan Amca’nın sesi olsa gerek. Kendi kendine konuşuyor.

“İblis, Erlik’in reenkarnesinden öte değil. Erlik altımda, iblis üstümde; Erlik altımda, iblis üstümde...”

İhsan Amca’nın sayıklamasına öyle bir dalıyorum ki, topraktan gelen gümbürtülü sesler yerimden korkuyla zıplamamı geciktiriyor. Bir nevi kapı çalınıyor ama nasıl? Toprak aslında bir kapı mı? Deliriyorum galiba, bu sefer ciddi ciddi fittırıyorum.

“Korkma yavrum, benim İhsan!”

İyice korkuyorum, kaçmak istiyorum fakat duyabileceklerimi de merak ediyorum.

“Normalde sesimi çıkarmam be yavrum lakin bugün bizim oğlandan dolayı senden af dilemek istiyorum. Böyle biri değildir özünde. Geçen bir adamı içeri almış gizlice. E adam tutturmuş gecenin bir vakti anamı özledim, bir kerecik mezarına sarılıyım diye. Bizimki de ne yapsın, kıyamamış zavallıya. Almış içeri gizlice, öbürkü gün mezarlığın müdürü öğrenmesin mi bunu? Bir kıyamet koptu mezarlıkta, kovulmaya ramak kaldı. E, korkuttular çocuğu be yavrum. Derdi seninle değil yani. Yine de helal et hakkını kızım, darılma ne olur!”

Yok, ben kesinlikle deliriyorum. Ölü kimselerin toprağın altında bir hayata sahip olmaları mı daha makul bir ihtimal yoksa benim kafayı yemiş olmam mı?

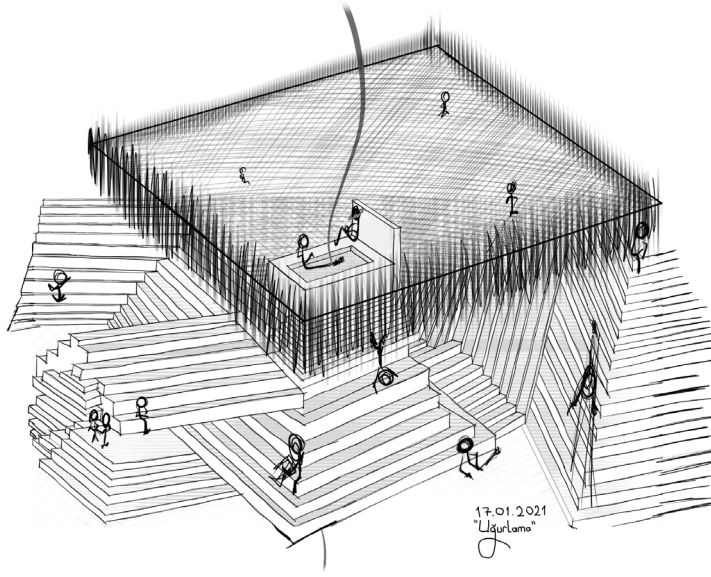
“Otur yavrum gel sana anlatayım.”

“İhsan Amca, sen sadece bir sestem mi ibaretsin yani?” diye karşılık veriyorum. Kafamdaki tahayyülü, bilmediğini düşündüğüm sorular sorarak sıkıştırmaya çalışıyorum. Tam bir akıl bulanması yaşıyorum, ne düşündüğümünden asla emin olamıyorum.

“Senin bulunduğun katta evet, insan yaşadığını görür yavrum. Velhasılkelam kaç kez ölürsen, o kadar gözün açıılır. Öldükçe kusursuzlaşırsın.”

İhsan Amca gibi bir karakteri kafamda kuruyorsam bile bu sestem dinlemem gereken bir şeyler varmış gibi hissediyorum. Mezarın beyaz mermerine doğru eğiliyorum. Hava buz gibi. Montumun önünü kapatıyorum. Çantamdan bir beyaz kağıtla ucu yarı kırık bir kalem çıkarıyorum. Hazırlığım bu ihtiyarı keyiflendirmiş olacak ki daha bir coşkulu geliyor sesi.

“Yavrum, hanelerde cereyan olmadığı zamanları bilir misin? Gerçi pek gençsin, nereden bileceksin? Bizim hanım kışlıkları toprağın altına gömerdi, evde buzdolabı yoktu tabi. Toprağa otuz santim bir oluk açardık kışlıkları koymaya. Kışın da ihtiyaç oldukça çıkarır, yerdik. Hey gidi günler! Diyeceğim o ki tüm kış sebze-yi meyveyi koruyan toprak, İhsan Amca’na da bir yer ayırıyor işte. Toprağın altında yaşam olmasını garipseme çocuğum. Ölümü de öyle! Sen yukarda servilerin gövdeleri arasında geziniyorsun, ben aşağıda köklerini okşuyorum. Yeryüzünde kapılar önemlidir. Bu mezarlığın kapısı gibi her kapı her zaman açılmaz. Kendi içlerinde hiyerarşileri, anlamları vardır. Öyle kapılar vardır ki çalmadan giremezsin, öyle kapılar vardır ki ardındakini utandırmaktan öteye gidemezsin. Yeraltında ise altın iğneler vardır. Kapı bulunmaz burada yalnız kaç kere ölürsen seni o denli aşağı atan merdivenler kaplar dört yanı. Nasıl anlatılır burası? Koskoca bir kenti al, merdivene yerleştir. Tam öyle işte... Öldükçe ölesin gelir, öldükçe ölüm kıymete biner.”

(Eskiz yazara aittir.)

İhsan Amca soru sormama müsaade etmeden konuşuyor, ben ise uzaklardan senin sesini duyuyorum. Mezarlığın mermer döşemesinden ayağa kalkmamla birlikte bedenim sarsılıyor. Sanki deprem oluyor, toprak altımdan kayıyor gibi. Uyansana, saat kaç oldu diye sitem edişin kulaklarımda çınlıyor. İrkilerek gözlerimi açıyorum. İhsan Amca yok, mezarlık yok, ölümler kenti yok, kapılar, merdivenler yok. Tüm evi incirli kurabiye kokusu sarmış.

“Hadi, uyan artık. Bak kurabiyeler hazır, çay da öyle. Güzel bir kahvaltı yapalım.”

“Nasıl olur, sen ölmedin mi? E, hani cenaze ...”

Besbelli rüyaymış ama buna inanmak zor. Her detay o kadar vardı ki! Yataktan bir hışımla çıkıp çantamı açıyorum, demin yaptığım eskizi buluyorum.

Çizimin altında iki gün sonrasının tarihini görüyorum. Ne demek bu, nasıl oluyor? Hala rüyada mıyım yoksa?

“Sen bu incirli kurabiyeleri evvelsi gün yapmamış mıydın?”

“Bu sabah yaptım dedim ya. Hadi çaylar soğuyor, çabuk ol.”

“Tamam, geliyorum iki dakikaya!”

-SON-

Elif Sena Sezek

BİR KÖPRÜ ARIYORUM

Bilinen veya bilindiği sanılan zamanın içinde bir gün, ben varlığımı daha var yapan olayları, beni dünden daha ben yapan kişileri düşünürken yanıma yaklaşmakta olan teknenin çok geç farkına vardım. Genelde bana gelmek üzere olan insanları beklerken tetikte olurum, farkındalığım bir hayli yüksektir. Bu sebeple, ender yaşanan bir olaya tanıklık ediyorsunuz. Tekneden inenleri izlerken boğucu bir yaz gününün etkilerini çoktan hissetmiştim. Görüşümü engelleyen keskin bir güneş ışığının ardında, tekneden inerken hafifçe yalpalayan 30'larına merdiven dayamış genç bir kadın, arkadaşına şu serzenişte bulundu:

“Bir kere yaşıyoruz sonuçta, seni alıkoyan ne?”

“Aksine, ölüm bir kere geliyor. Geriye kalan her gün yaşıyoruz.” diye karşılık verdim.

Ne onlar beni duyabildi ne de düşüncelerinde boğulan oğlan, arkadaşının cümlesine cevap verebildi. Belli ki yukarıda oturup karşılıklı birkaç kadeh tokuşturmaya gelmişlerdi. Yılların getirdiği gözlem ve birikimle tahminlerim genelde doğru çıkar. Neyse ki tahminlerim var diyorum, aksi takdirde zaman benim için ne sıklıkla akabilir? İyi ki onlar var da tabii. Kendileri en üstteki manzaranın keyfini çıkarırken ben de onların keyfini çıkaracağım.

İnsanlar karşıma geçip genelde kavuşamadıkları sevgilileri hakkında hayaller kurarken ben de onlara bakıp hayal kuruyorum ara sıra. Romantik bir yanımla olduğuna düşünen çoğunluğa hak verebiliyorum çünkü bana da acı çekmiş olanlar romantik geliyor kimi zaman. Yine de başımdan geçmiş savaş ve ölüm gibi nice acıları neden düşünemediklerini sorguluyorum. Ben onları izlemekle meşgulken, onlar da bende görmek istedikleri hayallerini izliyorlar. Birbirlerine, hakkımda söylenmiş kimi gerçek kime de gerçeklikten çok uzak hikayeleri anlatıyorlar. Kaç tanesi benim bir hayal veya hikâye olmadığının farkında? Kaçınız karşımda duran kişiye bakarken kendinizi değil de bir başkasını arıyorsunuz? Onlara bakarken cevap alamadığım sorularla baş başayım çoğunlukla. Bir gün bu soruları biriktireyim diye düşünüyorum, konuşabildiğim birini bulduğumda unuttuğum soru kalmaz nihayetinde.

Hafiften yağmur damlaları tepeme düşmeye başlamışken düşüncelerim de onlara ayak uydurmaya çalışırcasına süzülüyordu. İmkânım olsa da size

tepeye olan yolculuğunuzda eşlik edebilsem diye düşünüyorum. Ancak bu şekilde varlığımın üzerindeki tozları savuşturabilirim. Bana izin verseniz sizi duvarlarımın arasına alır, yüzünüzü kendinize çeviririm. Benliğiniz bana benlik katar, öğretiriz birbirimize, başka bir ruhla karşılaşır onunla ve onda yaşayana kadar. Sizlere belleğimin kapılarını başka nasıl açabileceğimi anlamaya çalışırken çok zaman harcadım. Zihnimde yaşamaya devam eden belli ruhları, başka ruhlara nasıl anlatabileceğimi düşünürken bir köprünün arayışında buldum kendimi bir süre önce. Zamanı ve mekânı aşarken ruhlarımızı birbirine bağlayabilecek bir köprü...

Bazen gözlerimin önünde belirirmiş gibi olurken, yıllarca saklandığına da tanık oluyorum. Zaman algım beni yanıltmıyorsa bundan onlarca yıl önce o köprüyü bulduğumu sanmıştım. Dalgın günlerimden biriydi ve bir süredir martılar dışında beni meşgul eden kimse yoktu. Çocuğun bana doğru yüzmekte olduğunu fark ettiğimde o güne kadar pek rastlamadığım bir hissiyat tüm benliğimi sardı. Geceleri yol göstermek uğruna uykusuz kaldığım, uzak diyarlardan gelen bir gemiden atlamıştı. Yazık ki bana varmasına az yolu kalmışken bir balıkçı onu denizden çıkardı. Beraberliğimiz tamamlanmış olsaydı birbirimizi ne çapta değiştirebilirdik diye hayal eder dururum kimi zaman. Çocuğa sordular:

“Neden kaçtın Almanya’dan?”

“Orada çok dayak vardı.”

“Peki, neden onca yerde değil de burada atladın denize?”

Gözünde belli belirsiz bir parıltı vardı, nedense o parıltıyı sadece benim fark edebileceğimi hissettiğim bir andaydım. Tanık olduğum nadir olaylardan biri yaşandı, uzun zamandan beri ilk defa anlaşıldığımı hissettim. Çocuk işaret parmağını bana doğrultarak:

“Çünkü ben Kız Kulesi’ne âşık oldum.” dedi.

O çocuk, belleğimde şu an bile kaskatı dikilmeye devam ediyor. Bazen onu giriş kapımı çalarken buluyorum, diğerlerinin aksine eşikten geçerken derin bir nefes aldığını duyuyorum. Burada tek başıma geçirdiğim yılların kokusunu almaya çalışır gibi bir hali var çünkü kokuların hafızamızdan ne kadar zor silindiğinin farkında. Beni sonsuza dek saklamak istiyor. Onun için sonsuzluk ne anlama geliyorsa... Gözlerini öyle bir dikeyor ki nice afete meydan okumuş duvarlarımın ardındaki beni görebildiğini düşünüyorum. Dolayısıyla, onunla beraber umutlarım yeşermişti, köprüye hiç olmadığım kadar yakındım. Elbette

zaman herkese yaptığını onun üzerinde de uygulayarak büyümesine sebep oldu. Torununun bir oğlu olduğunu öğrendiğimde inancımın son demlerini yaşamaktaydım. Yılar geçti, “Nazım” adını verdikleri çocuk büyüdü ve şair oldu, büyük dedesinin anılarına olan saygısıyla hakkımda hiç kimse tarafından okunmayacak bir şiir yazdı ve ben köprüümü bulamadım.

İlk zamanlar köprünün yokluğunu kabul edemesem de zamanın beni uysal ve yaşlı bir kuleye dönüştürdüğünü kabul etmeliyim. Eskiden, hikayemi anlatamayacaksam, ruhumu insanlara açamayacaksam varlığımın şaibeli olduğunu düşünürdüm. Yıllar geçtikçe kendimi bu düşüncelere kapatmaya başladım, birileri beni bilmek istiyorsa gelip tanıyabilir diye düşünüyorum ama görünen o ki insanların ince duyguları, eşsiz detayları fark etmeleri için fazla zamanları yok. Benimse acelem yok. Anı değerli kılanın olaylar değil de olaydaki küçük düğüm noktaları olduğunu göstermek istiyorum ama çoğu, parmaklarını duvarlarımda gezdirmeye vakit bulamıyor. Hafif rüzgârlı bir havada en tepeme çıkıp, üstlerine beni geçirirken kıyıda yürümekte olan suretlerine bakabilseler diye düşünüyorum, sordukları soruların cevaplarına ulaşabilecekler.

Geçenlerde genç bir adam ile kadın ziyaretime geldi, bu benimle ilk buluşmalarıydı. Adamın bedenine sığmayan heyecanı rüzgâra karışıp usulca yanıma süzülürken, kadına hayatının teklifini yapmaya hazırlandığını anlamıştım. İnsanların, özel günlerinde benimle beraber olmayı seçmeleri ne de güzel ama yazık ki o günün getirdiği telaşla birbirimize aktaracağımız fazla bir şey olmuyor. Biliyordum, adam karaya tekrar ayak bastığında aldığı cevap onu biraz olsun değiştirecek olsa bile bu değişim ruhumdan bağımsız bir şekilde gerçekleşecekti. Harcanmış bir fırsat diyorum böylelerine, bana gelenle benden giden insanın hemen hemen aynı kalması, ruhumdan bir parça koparıp vücutlarına takamamaları ne de büyük bir kayıp. Neyse ki adamlar yollarımız, o günün ardından yıllar sonra, vücudu yaşlı birinin derisiyle sarıldığı bir vakitte tekrar kesişecek. İlk başta onu tanıyamayacağım. Gözlerinde ruh eşini bulmuş, onunla bir ömür geçirmiş, sonunda da onu kaybetmiş olanların anlayacağı türden bir acı olacak. Ayaklarını basamaklara sürüyerek tepeye çıkarken o teklifi yaptığı anın hayaliyle sarsılacak. Düşmemesi için duvarlarımla ona destek olurken zihni berrak, düşünceleri kendinden emin. Güne dair her detay aklında. Öncesinde hangi çay bahçesinde denizi ciğerlerine doldurduklarını, kadının üstündeki kıyafetlerini, havanın ikisini ne kadar üşüttüğünü düşünürken anın getirdiği bir telaşa kapılacak. Saniyenin yanında bile ufak kalan bir zaman diliminde o gün yanına aldığı şemsiyesinin renginden emin olamayacak: Siyah mı? Kırmızı mı?

Artık yukarıda, heybetli Galata’yı izliyor ama onu görmüyor. Aklı şemsiyede...

Siyah mı? Kırmızı mı?

Adam, onlara kalanın hatıralar mı yoksa hatıraların hatıraları mı olduğunu düşünecek ama asla bilemeyecek... Bense ona, o gün elinde bir şemsiye bile olmadığını söylemek isteyeceğim. Nihayetinde ikimizin de yapamadığı şeyler var: Hatırlamak, duyulmak. Çok geçmeden, beklemediğim anda bana bir soru soracak.

Cevap bulabilmesi için ona başka bir soruyla cevap vereceğim:

“Ölüm, karşımızda etten ve kemikten vücut bulsa ve bir sevdiğimizi yanına alsa ne olur? Bizim etrafımız mı kararır? Ölüm mü aydınlanır?”

Gülümseyecek.

Gülümseyeceğim.

Kıyıya dönmek için bindiği teknede, kaybettiklerini artık başka yerlerde araması gerektiğini düşünecek. Bense, karşı kıyıya geçmek isterken kalabalığa karışana kadar onu izleyeceğim...

İşte yine burada kendi bilinirliğimde, anlaşılmazlığımdayım. Yüz yıllardır durduğum yerde dikilmiş, bilindik manzarama bakıyorum. Havada sıkıcı bir sis var ama onları görmeme engel olamıyor. Onlar ölümlerinden sonra unutulmamak için çocuk yapıyorlar. Adları yaşamaya devam etsin diye aceleyle kitap yazıyor, unutulmamak için resim çiziyorlar. Telaşla yapılmış bir işte unutulmaya mahkum olmayan bir parıltı arıyorum, bulamıyorum. Onlar, zamanın her şeyi unutturabileceğine inanırken kendilerinin unutulmayacaklarına dair inançları sürüyor. Bu yüzden zamanı geldiğinde, onları unuttuğumu hatırlamayacağım. Hep söylerim...Farklı bir huzuru var karşımdaki manzaranın, farklı bir huzursuzluğu. Ciddiyeti ve boş vermişliği. Dünyü, bugünü, yarını. Bu manzarada benim bir ruhum olduğunu fark eden ve ona göre dünyayı algılayan insanlar var. Ben onları hatıralarımla yarınlara taşımaya devam edeceğim. Ama bazı zamanlar, her ruh gibi umutsuzluğa kapılabiliyorum. Tüm bunları kolaylaştırabilecek bir köprünün yokluğunu hissediyorum bazen. Bizleri düğümleriyle sonsuzluğa bağlayabilecek bir köprü. Zamanı, mekânı ve ruhu birleştirebilecek güce sahip o köprüyü arıyorum. Bulamazsam, hayallerimde bir yapı inşa edeceğim. Hiç kimse tarafından hatırlanmak için.

KAYNAKLAR

Akın, S. (2010). İstanbul'un Nazım Planı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Merve Namıduru

UYARLILAR

Pencereyi açtı. Kendi boyuna gelen kocaman güllerin burnuna getirdiği mis kokularla doldu etrafı. Yukarıdan baktığı gibi bahçesine, insanlara da öyle bakmak istedi ama bunu yalnızca yollara düştüğünde yapabileceğinin farkındaydı.

Pencereyi açtı. Yakınlardaki çikolata fabrikasından gelen enfes kokularla yeni günü selamladı. Anneannesinin ördüğü yünlü hırkayı sırtına geçirince sevdiklerine sarılmış gibi hissetti.

Pencereyi açtı. Deniz kokusuyla yüzünü yıkadı. Elindeki yapışkan izleri, topladığı deniz kabuklarıyla tamam ettiği saati hatırlattı. Sevdiğine hediye edecek olmanın heyecanını masadaki, parasını alamadığı işleri yüzünden ödeyemediği faturalar sildi.

Pencereyi açtı. Dükkü gürültülü partinin ardından alarmı sanki beyinde yankılandı. Gökdelenlerin metal duvarlarından yansıyan günün ilk ışıkları gözlerini aldığı anda tanıdığı, tanımadığı yüzler aklından bir slot makinesindeki gibi hızla geçmekteydi. Sonunda tek bir yüzde durunca onu hem ne kadar sevdiğini hem de ondan ölesiye sıkıldığını kavradı.

Pencereyi açtı. Kaotik trafiğe bir “günaydın” çaktı. Alarmı çalmadan hazır olan cortadosunu* yudumlayarak çalışmaktan kan çanağında dönmüş gözlerini ovaladı. Rafında duran sayfalarca akademik kitaba dalga geçercesine bakarken kilitli kadife bir deftere şefkatle dokundu.

Eve vardı. Mantar şeklindeki ağaç evinde, ormanın içinde ama şehrin çok dışında “sonsuz dek mutlu” yaşamaktan sıkıldığını biliyordu. Üstelik bu sürekli iyi ve faydalı olma yarasından bunalmıştı. Ama neyse ki sürekli gittiği şair çocuğa verdiği önerisi, yaratıcılıkta eski formuna döndüğü anlamına geliyordu.

Eve vardı. Yeni saati için kiradaki evine çivi çakamazdı belki ama onu eski saatinin yerine takabilirdi. Derken saat birden durdu. Pillerini değiştirmek için saati açınca yere gümüş bir yüzük düştü. Eline alınca içinde “Onur” yazdığını gördü. Çok sevdiğinden hızla içmek istediği ama sonrasında damağını

yakacağına emin olduğu salep tadı geldi ağzına.

Eve vardı. Burçak'ın saatin içindeki asıl hediyesini bulma şeklini binbir farklı senaryoyla kafasında canlandırdı, yerinde duramaz oldu. Derken güçlükle boyadığı duvarın sıvasının, tavanın akıtmasıyla yere düşmeye başladığını gördü.

Eve vardı. Turgut'un odasında yere düşmüş kâğıt parçasını bir içgüdüyle o görmeden çantasına tıktırmıştı. Yazılanlar, hızlıca okumasına engel olacak kadar duygusaldı. Altında Turgut'un imzasını görmese, yıllardır çalışmaları için not aldığı yazısını bilmece bunu onun yazdığına asla inanmazdı. Şiir yazan bir Makale...

Eve vardı. Makalelerin yaptığıının aksine işten eve her gün farklı bir yol kullanarak geliyordu. Yerleşim yerlerinin koordinat düzlemi üzerindeymiş gibi tasarlandığı düzen abidesi kasabasında yollar, sokaklar hep birbirinin aynı olsa da... Hayattaki tüm aykırılık özgürlüğünü kullandığı sayfalara sığındı yine.

Yatağına yattı. Uykusu olmadığından canı biraz eğlenmek istiyordu, yola çıkmak üzere kalktı. Gitmenin tabu olduğu yerlere uçacak ve ilhamı olacaktı bir şiirdeki sözlerin. Bir Masal olarak insanlara en sevdikleri anılarını tüm detaylarıyla hatırlatma ya da insanların akıllarına yıllarca düşünseler de gelmeyecek fikirleri bir anda düşürme yetisi payına düşmüştü.

Yatağına yattı. Aldığı hediye ona ayakları yere basmayan dünyaların topraklarını vadediyordu. Hayatı boyunca yapmadığı için pişmanlık duyacağından emin olsa da kendini ateşe atamazdı. Onur'u arayıp bunun bir hayal olduğunu anlattı. Ne de olsa bir Öykü olmak kendini sağlama almayı gerektiriyordu.

Yatağına yattı. Sevdğine yazdığı sayfaları sobaya atsa her harfin içindeki çıra alev alır, evi ancak böyle ısınırdı. Ait olmadığı bu Şiir kasabasına gelmesi için elbette onu zorlayamazdı. Dışarıdakilerin vur patlasın çal oynasınları eşliğinde bugünü unutmak için uyku limanına yanaştı.

Yatağına yattı. Defalarca okuduğu o içli şiirde, mantık adamı sevgilisinin zihninden çıktığına emin olacağı bir imge aradı, bulamadı. Yıllardır farkına varmadan Turgut'u kendine çeken bu sırra erişmesi, ayrılık kararını toprağa gömmeye yetti. Uzun zamandır ilk kez içi rahat uykuya dalacaktı, bir Roman'ın şanından sayılan sakladıkları olmasaydı...

Yatağına yattı. Küçük bir kalemin bile hangi sırada durduğunun belli olduğu Makale tarzı odasının altını üstüne getirme isteğini bastırarak ve uyandığında kalemi yine aynı yerde görmemeyi dileyerek uykuya dalacağı sırada, tüm neşesiyle odasına dalan bir masal perisi ona, Tomris'le tanıştıkları zamanlardaki hislerini hatırlatınca aklından geçenleri bir kâğıda aktardı:

“Derim ki,
Saati sorduklarında;
Onu ‘O’ geçiyordur.
Kimse anlam veremez.
Tamir ettirmedin gitti derler şu saati.
Ettirmek istiyor musun demezler.
Bir bozuk saattir yüreğim, hep sende durur.”

Tomris, cümleye nasıl başlayacağını bilemiyordu. Ondan ayrılacağını söylemeye çalışsa ancak bu kadar gergin olabilirdi. Turgut ise yaptığı dâhice esprilerle Tomris'i dünyaya döndürmeye çalışıyor, başaramadıkça hayallere dalıp gidiyordu. Tomris'i biraz da bu yüzden seviyordu, bu beklenmedikliğiyle... Her sonuna geldiğini sandığı katmandan sonra bir katmanın daha olduğunu görüyordu. Romanların tüm özelliklerini bunca sıra dışılık ve akıcılıkla yansıtan vatandaşlarından biriydi ve Romanlar onunla gurur duymalıydı.

Sonra bir çift olarak en sevdikleri sıkıcı şehir kurtarma tartışmalarına giriştiler. İdeal bir şehir kursalardı, nasıl olurdu? Edebiyatla idealize edilmeye çalışılmış topluluklar ne kadar doğrudu? Öyküler 9-6 çalıştıktan sonra bahçeli mini mini evlerinde pek fazla yer değiştirmeden az ve öz insanla kendi yağlarında kavruluyorlar, Şiirler “aman sabahlar olmasın” diye sorumluluklardan kaçarak ilhamı deniz kenarındaki eski püskü evlerinde arıyorlar, Romanlar lüks içinde hiçbir komşularını tanıma ihtimallerinin olmadığı yüksek binalarında dünyadan bihaber yaşıyorlardı. Makalelerin akıllı kasabalarında sürüp giden hayatlarında her şey rayında gidiyor gibi görünse de yaratıcılıktan o kadar yoksunlardı ki tekdüze hayatlarında en ufak bir aksilik olması bile bütün günlerini mahvediyordu. Masallar en mutlusu sanılıyordu ama her daim iyilik göstermekten ve kötülerin zulmüne sabretmekten bıkmış durumdalar. Aslında birçokları yılda bir kere düzenlenen ve kasaba değiştirmenin tek şartı olan edebiyat yarışmasını bekliyorlardı.

Tartışma bir süre sonra Tomris ve Turgut'un kendi içlerinde devam etti. Tomris'in gözü yine yukarıdaydı, tipik bir Roman gibi... Büyülenmiş gibi bakıyordu göğe, Turgut'un ona baktığını hissettiğindeyse birden şiiri okumaya başladı:

“İkimiz birden sevinebiliriz göğe bakalım...”

Akademik hayattan başka bir hayatı düşünemeyecek olan Turgut’un gözleri doldu, Tomris’in ağzından ona yazdığı şiiri dinliyordu. Tazeydi bu şiir, pazar kahvaltısına eşlik eden susamlı simit gibi. Tomris, o güzel elleriyle dumanı tüten simidi zar zor tutarak küçücük ağzına sığacak parçalara bölüp bir bir yutuyordu sanki Turgut’un kelimelerini. Şiiri kaldırılıyordu onun lokmalarıyla tedavülde, yasak kitaplar gibi sadece onu ezbere alma cesaretini gösterebilen zihinlerde konaklıyordu. Neden sonra Tomris de Turgut’a katılmaya karar verdi. Dünyadaki tüm acıların sorumlusu onlarmış gibi ağladılar. Nerede görülmüştü bir Makale’nin Şiirlerin arasında yaşamak istemesi?

Sonra Tomris, daha önce hiç anlatmadıklarını Turgut’a anlatmaya başladı; sayfalarca yazacak kadar çok anı biriktirmiş olmanın yorgunluğunu, gizli gizli nasıl hikâyeler yazdığını, bu sahte Roman hayatından nasıl sıkıldığını... Onları birbirlerine çeken fark etmedikleri gücün, kendilerini ait hissetmedikleri bir yerde yaşama hissi olduğunu kavradılar. Tomris’in elleri, yeni hayatlarına şekil vermeyi beceremeyeceğinden çekinir gibi kucağındaydı. Turgut’un durumu da farklı sayılmazdı. Düzene kızmak, odasında şiirler yazmak kolaydı. Harekete geçme vakti geldiğindeyse Turgut -her ne kadar kabul etmese de- bir Makale olarak tıpkı kasaba planları gibi kusursuz bir kaçış rampası tasarlamak istiyordu.

Onlar konuşurken Masal gece turlamasına başlamıştı bile. Rengârenk dünyasını bırakıp bu takvimi yüzyıllarca ileri atmış gibi görünen metal yığınının arasına gelmekten hiç hoşlanmasa da gizlice camdan süzülüşünde âşıkların korkaklığı onu çileden çıkarmıştı. Evlerine dönüp uykuya daldıklarında, bir gün lazım olur diye sakladığı karakterlerle onlara bir ders verecekti.

Tomris’in yorganı karmakarışıkta. Kararsızlıklar içinde kıvranan ve sevgilisini hayal görmekle suçlayan Burçak’mış gibi hissettirdi ona rüyasında Masal. Saatin içinden düşen yüzüğü takmak istedikçe yüzük küçülüyor, parmaklarıysa büyümeye başlıyordu. Bu sırada Onur başkalarına şiirler yazıyor; sanki Burçak, Onur’un kelimelerinin arasındaki boşlukta sıkışıyor. Onur’un şiirleri lise müfredatına giriyor ve Burçak yeniden okul sıralarına dönüp edebiyat öğretmeninden onun nasıl büyük bir şair olduğunu dinliyordu... Tam öğretmeni sayfa 99’u açmalarını istediğinde Masal, Tomris’i bu kâbustan uyandırdı.

Sırada Turgut vardı. Yattığı şekilde kalkmazsa ceza verilecekmiş gibi dümdüz

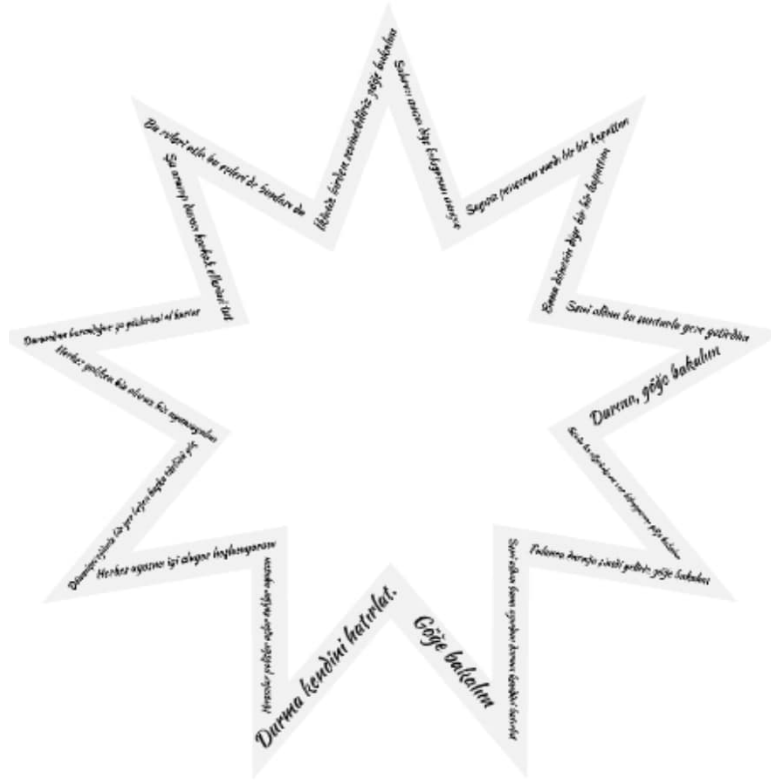
yatıyordu. Masal, ona da Onur’u uygun görmüştü. Burçaksanki günlerdir evinin içinde aradığı, nerede kaybettiğini bilmediği küçücük bir eşya olmuştu. Onur nihayet Burçak’ı bulup saati ona verdikten sonra hediyesine uygun olacağını düşündüğünden, perinin ilham olduğu “Bozuk Saat” şiirini de okumak istiyor ama bu sırada bir başkası şiirini ondan çalıp Burçak’a okuyordu. Sonra Burçak sanki gökten düşen bir yıldız oluyor, Onur onu tutmaya çalıştığındaysa elini yakıp yere düşerek dokuz eşit parçaya bölünüyordu. Masal, kan ter içinden bırakan bu kâbustan, Turgut’un gözüne bir miktar ay ışığı dokundurarak onu uyandırdı.

Tomris, pırlantalarla süslenmiş uyku bandını gözünden hızla çıkardı, neden atmaya kıyamadığını anlayamadığı lise edebiyat kitabını bularak 99. sayfayı açtı ve “Mensur Şiir” konusuyla karşılaştı. O zamanlar okuduğunda ona çok samimi gelen, sevdiği türlerden biriydi. Biçimi düzyazı olan şiirdi bu tür. Şiirdeki yoğun duyguları içeriyordu ama yazılış tarzı bir hikâyeye benziyordu ve şiirdeki kafiye yoktu. Kendisi bir mensur, Turgut da bir şiir heveslisiyken ataerkil bir birleşme olacak mensur şiirin artık onların yolu olacağını anladı Tomris. Ne bir Roman ne de bir Makale olarak hayatlarına devam edebileceklerini biliyordu artık.

Tomris rüyasını çözmeye çalışırken Turgut, daha fazla beklemenin onu yine atalete sürüklemesinden korkarak yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanan son model arabasıyla çoktan yola düşmüştü. Turgut, Tomris’i yeniden keşfetmek için sabırsızlanıyordu. Ama bunu eskiden ait oldukları yaşamda yapmanın imkânsızlığını anlamıştı. Bir mimar olarak yeni bir şehir inşa edip Tomris’le kendine yeni bir hayat kuracaktı.

Tomris arabaya bindiğinde ona ilk kez "Seni seviyorum." dedi. Duygusal olduğu zamanlarda tipik bir Makale’nin daha güvenli bulunduğu kullandığı "hoşlanıyorum" kelimesini artık bir kenara bırakmanın vakti gelmişti. Bu sırada gizlice onları takip eden Masal, seyahatlerinin amaçsızlığını görünce Turgut’a rüyasında göndermiş olduğu işaretlerin yetersiz kaldığını anladı. Eski bir Makale’ye daha direkt sinyaller gerekiyordu anlaşılan.

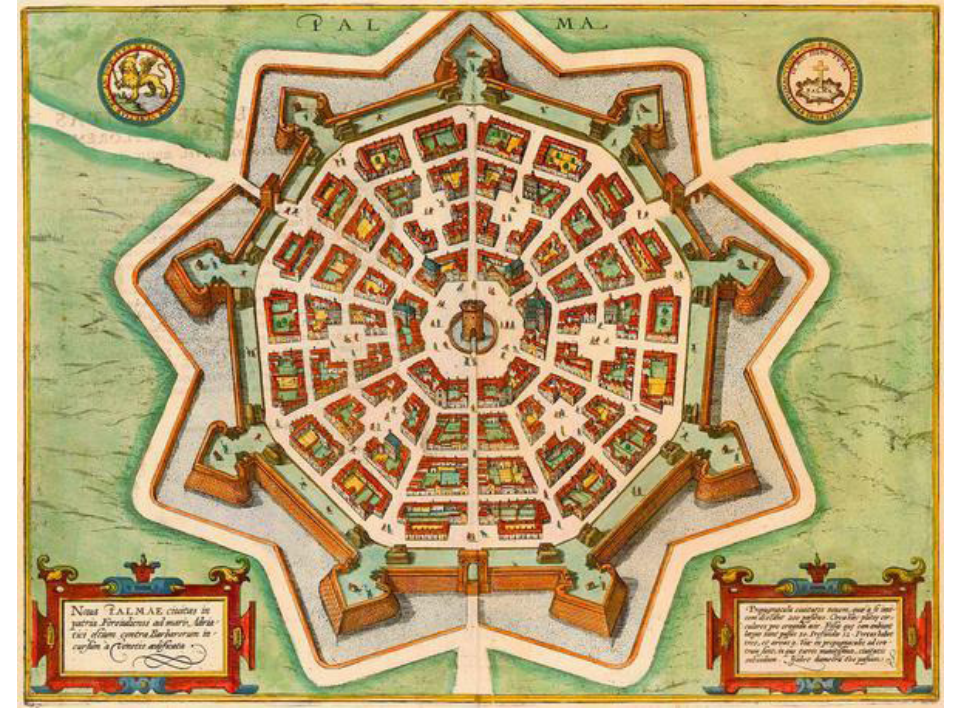
Takipteki Masal, şeritleri plağın üzerindeki çizgileri iğnenin izlediği gibi izleyen Tomris’in kulağına onun çok sevdiği Tracy Chapman’dan “Fast Car”ı* fısldamaya başladı. Ama sonunu hep ikisi birlikte yolculuğa çıkacak şekilde değiştirdi. Yaşadığı ana bir şarkı eşlik ettiğinde gerçekten yaşadığının farkına varan Tomris, kendini filmlerdeki gibi hissetti. Sanki kısacık bir öyküde her okuyucunun zihninde bambaşka canlanacağını bildiği bir çift gibilerdi, ama muhakkak imrenilecek... Aslında birbirleriyle hiç konuşmadan iş bölümü yaparak ortak bir planın müttetiki olmuşlardı.

Bu sırada Masal, Turgut'a yol gösterecek işaret tabelaları koymayı ihmal etmiyordu. Yol kenarındaki bir reklam panosunun metnini çoktan değiştirmişti bile: "Çikolata Nova!" Tomris'in şapkasındaki kar tanesi desenini 9 köşeli olacak şekilde yeniden işledi. Bir de Tomris'in evden çıkarken termosuna doldurduğu kahvenin kokusunu, tıpkı Turgut'un bir sempozyum için gittiği İtalya'da içtiği ristrettoya* benzetti.

Turgut yeni ve planlı bir şehir kurulmak istendiğinde yüzyıllar önce ne yapıldığını düşünüyordu. Şehirlerindeki birçok kasaba, daha önce uygulanmış şehir planlarını örnek almıştı. Makaleler, düzene âşık olduklarından dâhi mimar Ildefons Cerdà'nın -Barcelona'nın bazı yerleşim yerlerinin kare bloklar üzerine konumlandırıldığı ve kuş bakışı ızgara şeklinde görünen- yeni şehir planından esinlenmişlerdi. Tam o sırada, o farkına varmadan beyninin işlediği işaretler aklına (sonunda!) Palmanova'yı getirdi.

Muhteşem bir mimari örneği 9 köşeli yıldız kasaba... Herkesin eşit toprağı,

sorumluluğu, birbirine benzer evleri vardı ve şehir tıpkı bir sanat eseri gibi müthiş bir şekle sahipti. İnşası için çokça Makale'den yardım almak gerekecekti ama bu kasaba, Tomris ve kendisi için yeni bir gelecek demekti. Aynı zamanda ne Masal ne Hikâye olabilen fantastik hikâye yazarları, ne Roman ne Öykü olabilen novella* yazarları gibi iki tür arasında kalmış vatandaşların da yurdu olacaktı.

Masal yalnızca Turgut'un zihnini doğru yola çıkarmamış, Turgut'u tam da yeni Palmanova için en uygun düzlüğe getirmişti. Arabadan indiler, Tomris birlikte bir mensur şiir yazıp ikisinin de bunu öykü ve şiir alanında yarışmaya göndermeleri fikrinden bahsetti, Turgut'sa şu anda bulundukları noktaya yıldız şeklinde bir şehir kurmayı hayal ettiğini anlattı. Normal şartlarda yeni bir kasaba kurulduğunda -ki bu yüzyıllardır şehirlerinde yaşanmamıştı- edebi eser türünün adımı alırdı ama Mensur Şiir demek zor olacağından Turgut'un aklına Urartular gibi, soyadından esinlenerek "Uyarlılar" demek geldi. Yeni kasaba her ortama uyum sağlayabilen ama aynı zamanda ait oldukları yerlere de hiç uyum sağlayamamış bir topluluktan oluşacaktı, tıpkı kendileri gibi. Ve bu kasabada her yol "Özgürlük Meydanı"na çıkacaktı.

Kararlarını vermişlerdi, mensur şiirlerini dokuz köşeli bir yıldızın kenarları üzerine yazarak yarışmaya katılacaklardı. Böylece hayallerindeki şehir planı akıllarından hiç çıkmayacaktı. Turgut "Ben kendi dünyamı yaptım ve bu, dışarda gördüklerimden çok daha iyi bir dünya." sözünü hatırladı, küçük bir kâğıt parçasına kendi masallarını yazarlarken Masal, göklerden Turgut ve Tomris'e göz kırptı.

Dipnot

Cortado: Espresso bazlı, sütle hazırlanan, sıcak tüketilen bir kahvedir.

Tracy Chapman-Fast Car: Hızlı arabası olan bir yabancıyı, şehre kaçmaya ikna etmeye çalışan birini anlatan; "bir yere ait olabilme" ve "biri olabilme" temasına sahip şarkı. Kaçış sonrası işler yolunda gitmez ve hızlı arabalı yabancıların arabasını da alıp gitmesini ister.

Ristretto: Normal miktarda kahveden yarı miktarda su kullanılarak elde edilen espresso.

Novella: Kısa roman

KAYNAKLAR

Arslan, B. Mükemmel planlı şehir. Ocak 2, 2021 tarihinde: <http://www.bunubugunogrendim.com/2013/01/478-mukemmel-planli-sehir-palmanova.html> adresinden alınmıştır.

Balkan, Ü. Barselona Kent Planı: Izgara Şeklinde Yerleşim. Ocak 2, 2021 tarihinde: <https://kesfetmekicinayasa.net/barselona-kent-planli-izgara-seklinde-yerlesim/> adresinden alınmıştır.

Cameron, J. (2019). Sanatçının Yolu. İstanbul: Butik Yayınları

CNN Türk. Palmanova. Ocak 3, 2021 tarihinde: <https://www.cnntrk.com/seyahat/dunyanin-en-sekli-semali-yerinde-kasabasi?page=1> adresinden alınmıştır.

Sengir, A. Barcelona Kent Planı. Ocak 2, 2021 tarihinde: <https://www.ensonhaber.com/tarih-haberleri/sehirlesmede-cigir-acan-barcelona-kent-planli> adresinden alınmıştır.

Uyar, T. Bozuk Saat. Ocak 3, 2021 tarihinde: <http://mizahlaizah.com/?p=1686> adresinden alınmıştır.

Uyar, T. (2020). Göğe bakma durağı (37.baskı, s. 27). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Ayşenur Sezer

EV KADIN

Bir oyuğun içinde nasırlaşmış kamburuyla yatıyor. Kamburunun rahatı yerinde. Bir matruşka gibi velut oyuğun içindeki küçük oyuğa yastı, kımıldamaya ürkek, vaziyetini koruyor. Kadın uykusunda tebessüm ediyor. Isırılmış ve soyulmuş ufarak dudakları kıvrılıyor geniş burun kanatlarına doğru. Yastığının oyuğunun nihayet bedenine göre şekillendiğini varsayıyor, varsaydığını bilmiyor, lâkin o kadar uzun süre bunun arzusunu güdüp yastığını içe çöksün diye yumrukladı ki, aklına başka olasılık gelmiyor. Böylece kamburunun sızısı zihninde de yatıyor. Kadın mutlu hissediyor. Şayet ona gerçekte öyle olmadığını, evinden kilometrelerce uzakta, kayalıkların etrafını kuşattığı ıssız bir çölde, ovaya tek tük yayılmış (yapacağınız benzetmenin nahoşluğundan burada bir an tereddüde düşüp söylemekle söylememek arasında kaldığınız, ancak zavallı kadının kendine gelmesi için bu can sıkıcı benzetmeyi yapmakla ona iyilik bile edebileceğinizi düşündüğünüz benzetmeyi yapıp), tıpkı onun cansız, kırıkları çoğalmış saçları gibi yapraklarının uçları kurumuş olan, dev Welwitschia Mirabilis bitkilerinin arasında, küçük tepciğinden dolayı doğmakta olan güneşin aydınlığını yüzünde duyumsayamadığı bir oyukta yatmakta olduğunu, bir elini iri bir portakal büyüklüğündeki taşa sardığını, diğerini de hınçla toprağa geçirdiğini söyleseydiniz, gerçekten buna cesaret etseydiniz, onu delirtirdiniz. Çünkü oyuğun içindeki kadın evinden başka bir yeri bilmez. Onun bir kamburu bir de evi vardır; ikisini de bedeninde taşır.

Evi, içini yeni yünle doldurduğu yastığı gibi onun bedenine uymayacak olsa, yastığına yaptığı gibi evini de kendine uydurmaya çalışır şüphesiz. Zaman zaman bu asiliği yapmışlığı vardır evinin. Hatırlamak bile istemez ama hani, şu gece açık kalan musluğun sebep olduğu su taşkınında sökülen ahşap parkeler gibi. Hepsini çiviyle kabardıkları yerlerden beton döşemeye çaktığını nasıl unuttur kadın? Dalgalı bir denizin üstünde yürür gibi yürüdüğü sabahları? Hafızası güçlüdür onun. Evin itaatsizliklerini unutmaz, kayıt altına alır, bir müzede sergiler gibi işler yaşanmışlığını evin derisine. Söz gelişi, lafı dahi edilmeyecek bir sebepten ötürü duvarları kaşlarını çatıp, deri değiştirir gibi boyalarını dökecek olsa, kadın feci sinirlenir, kendisine yapılan hatanın on mislini ödetmek arzusuyla dolup taşardı. Gecelerce duvarı soyulduğu yerlerden yumruklar, yorgun düşüp ellerinin üstü morarak çürüdüğünde ise zararı kendisi değil de cansız bir tuğla parçası almış, hatta duvar büsbütün yıkılmış gibi neşeye kapılır, çelimsiz bedenine rağmen ona haddini bildirmenin

gururunu taşırdı. Canının acısını duymazdı bile, o kendi bedeninden çok evini iştirdi zaten. Kadın zamanla böyle biri oluvermişti: Evleşmişti. Fakat hayır, oyunun içinde uyumakta olan kadına duvarların yıkılabileceğinden bahsedemezsiniz, o gözünün önünde duvarlarını bütün görmek ister, bir duvarın yıkılmasının ne anlama geldiğini bilmez, tahayyül dahi edemez. Bir duvardan üstündeki kadife elbisesi gibi hiçbir yırtığı yaması olmayacak şekilde sapasağlam durmasını bekler. Oysa kadife elbisesi yırtılmıştı ve kadın evinden uzaktaydı. Duvar neredeydi?

Rahatının yerindeliği odasını açık renklere boyuyor düşünde. Hâlbuki geçen kış ucuza kapattığı çamur rengine benzer bir renge boyamıştı lekeli duvarlarını. Eline birkaç hafta sonrasında taze menekşe (o böyle seslendiriyordu) renginde bir boya geçmişti, fakat kadın renklere o kadar duyarsızdı ki, iki farklı rengi nasıl bir araya getireceğini bilmez bir hâlde odasının ortasına oturmuş, saatlerce duvarlarına bakmıştı. Güneş batıp ortalığa karanlık çökünce de sinirle duvarlara çıkmıştı, “Dilinizi mi yuttunuz sizi koca ahmaklar? Niçin nerenizi boyayacağımı söylemiyorsunuz?” Bir hışımla boya kovanın kulpuna asılmış, kapıdan çıkacakken ansızın dönüverip bir kova dolusu boyayı, pencerenin sağında kalan nişe boca etmiş, ardından da hayvansı bir sesle, hırlayarak bağırılmıştı, “Anca oranızın buranızın girintisini çıkıntısını sergilemeniz. Sizi edepsiz duvarlar!” Yanakları kızarmıştı. “Siz,” diye söze başlamış, kelimeleri boğazına takılmış, yutkunamamış, öfkesinden sabaha kadar ağlamıştı o gün. Ertesi sabah evine yakın oturan bir komşusu mahallenin bayatlamış bir dedikodusunu, can sıkıntısından yeniden gündeme getirmek için uğradığında, nişin ortasından yerlere kadar uzanan ve açmış bir çiçeği andıran boyayı görünce pek bir beğenmiş, kıskançlığından yeşil gözleri belermiş, kadının omzundan kısacık boyuyla kaş göz yaparak, “Hayrola komşu, eve ressam bir bey mi attunuz gizli gizli. Siz de hiç az değilmişsiniz doğrusu. İnsanoğlunun dışına aldanmamak lazım demiş demek ki.” diyerek intikam almak istemişti. Kadın, öteki kadının bu lüzumsuzluğuna müthiş sinirlenmiş, toplumun sakil kalıplarının mütemadiyen ona dayatılması sonunda tepesini attırmış ve kadını kolundan tuttuğu gibi kapı dışarı ederek, içindeki öfkeyi biraz olsun kusabilmişti. Komşusu yeni bir dedikodu edinmenin heyecanı ile hemen başka bir komşusuna yollanmış, taze menekşeye burnundan soluyarak bakan kadın ise, o günden sonra duvarlarının girintisine çıkıntısına bir başka gözle bakmaya başlamıştı. Duvarların bir dili olduğunu, ancak insanlar gibi konuşmadıklarını kavramıştı, onları edepsizlikle suçladığı için utanmış, kendi dilini anlamayacaklarını bildiğinden ve esasen gönlünden geçmediğinden özür dileme girişiminde bulunmamıştı. Bir yapı elemanına cinsel kimlik yakıştırması yaptığı için de rahatsız değildi, bir evin hem kadın hem erkek olduğunu iyi bilirdi o, bunu tartışmayacaktı.

Hem kamburu, sıcaklamış çöl kumunun içinde öyle rahattı ki, hüznü anılar zihninden ışık hızından daha hızlı siliniyor, kambur kambur genişliyor kadın, kapının yatağına olan iki adımlık mesafesi uzuyor, baharın taze rayıhası küf kokulu duvar menekşesine karışıyor. Duyguların mekânı yeniden biçimlendirdiğini, bir yapının yaşayana birliktedir yeniden üretildiğini açıkça adlandıramasa da içten içe seziyor. Tıpkı dar penceresinin çerçevelediği toprak tepenin ilkbaharda yeşillenmesiyle evin duvarlarına renk geldiği hissine kapılması gibi. Büyük burun delikleri ferahlatan havayı ciğerlerine çekmek için sonuna kadar açılıyor, uzun uzun soluyor kadın. Açık havayı özlediğini duyumsuyor, içine kirliliğin karışmadığı havalara aç hissediyor kendini. Bu düşüncesine bir başka düşünce karışıyor ansızın, huzursuzlanıyor uykusunda. “Bir şey olmuştu,” diye sayıklıyor ağlamaklı, “Bir şey olmuştu ve evden çıkamamıştım.” Dudakları büzülüyor. “Ne olmuştu? Savaş mı çıkmıştı?” Kalın, biçimli kaşlarını çatıyor. Evini çok seven kendisi için bile uzun sayılabilecek bir süre evde mahsur kaldığını anımsıyor. Yüreği daralıyor. O günlerde ev gözüne her zamankinden daha farklı gelmiş, evin her bir santimini yeniden keşfetmiş, ilk zamanlar evini özenle sevmiş, barınma ve korunma ihtiyacı karşılandığı için üç odacık evini kutsallaştırmıştı zihninde; fakat zaman evin içinde aynılaştıkça, mekânlar birbirini tekrar edip keşfedilecek bir yan kalmayınca dek evi tüketince de, evin sınırlarını ilk kez böylesine sert ve yıkılmaz deneyimlemiş, içeride ve dışarıda olmanın sarsıcı birlikteliğini en derinlerinde duyumsamıştı. Dışarıda olmadan içeride yaşanamayacağını anlamıştı. Evi terk etmek istemişti. Evi terk etmek istiyorum. “Anlamıyorum,” diye bağırılmıştı o buhranlı günlerin birinde, gözlerindeki çapakla duvardaki tabloyu seyrederken, “Ev aynı. Değişen hiçbir şey yok. Nasıl bir gün iyi bir gün kötü hissedebiliyorum?” Susmuş, tablodaki beyefendinin gözlerinin içine dik dik bakarken, kuşkuyla mırıldanmıştı içinden. “Ev aynı değil mi?” Dudakları titremişti. “İnsanları özliyorum. İnsanları özliyorum.”

Sağ ayağı bileğine kadar oyunun dibinde göllenmiş bir su birikintisinin içinde, kımıltısız duruyor. Suyun içinde gezinen küçük balıklar dalgalı parkeleri gibi ayağının altında deviniyor. Kadın düşünde evinde olduğuna daha da emin, hiç de şüphe etmemişti doğrusu, huzursuzluğu diniyor, uyukluyor. Evini sınırlarının ötesine taşıyor, hissettiği huzurla mekânları yeniden inşa ediyor. Çöl aydınlanıyor, oyuk ışıkla doluyor, su birikintisi ısınıyor. Parkelerinin kışın ayaklarını dondurmasına karşın, ısınan su güneşin altında kavrulan bir taş basmış gibi gevşetiyor katı bedenini. Kadın hiç hissetmediği kadar mutlu hissediyor, dalgalı ahşap parkelerinin kışın da böyle sıcak olmasını umuyor, somurtan, burnundan soğuk sümüküren duvarları hiç mi hiç sevmiyor, menekşesinin üşüdüğünü de biliyor, günbegün renginin solduğunu görüyor. Gün geçip gidiyor ve çöldeki kadın ayılmaksızın uyuyor.

Oyuğun içindeki yavru oyukta bir hareketlenme başlıyor. Azimli bir köstebek, çıkık burnu ve henüz keskinleşmiş tırnaklarıyla toprağı tepiyor. Kadın kamburunda duyuyor kalbinin nabzını, yüzü çarpılıyor, canı acıyarak uyanıyor, sanki yatağı onu bağrından atıyor, betona çivilediğı parkeler ters dönüp nasırlı kamburunu delik deşik ediyor. Kadının canı o kadar acıyor ve oyuktan canhıraş bir kuvvetle itiliyor ki, toprak oyuğun içinde debelenerek bir o yana bir bu yana sıçıyor. Eteğinin ucu balıklanıyor, ağ gibi kavıyor küçük larvaları kadife elbisesi, lâkin bu uzun sürmüyor, kadın oyuktan başını uzatmış köstebeğı savuştururken seke seke çıkıyor sudan. Balıklar müthiş bir heyecanla eşine az rastlanır büyük dalgaların içinde yüzme fırsatı buluyor, su coşuyor, şenleniyor oyuk bir anlığına, fakat kadın uykusunda uçurumdan düşmüş gibi içten bir korku ve affalamayla bakıyor etrafına.

Görüyor. Cılız bitkileri, yüksek, dik, gün batımına boyalı kayalıkları, ısınmış kumu, kirli, toza bulanmış, iri ayaklarıyla kuyular oluşturduğu, coşkulu su birikintisini. Çığlığı basıyor. Çığlığı yankılanıyor. Bir daha çığlığı basıyor kadın. “Evim,” diyor, bedenini kollarıyla sarıyor, “Evim nerede?” diye soruyor. Bu “Ben neredeyim?” demenin başka bir tezahürü onun için. Kadın o kadar çok eviyle yaşad ki, kendisini eviyle tanımlıyor. Oyuktan çıkıyor. Güneşi tenine hapsetmiş kumlar çabucak ıslak ayaklarına yapışıyor, bir terlik gibi kadının ayak tabanlarını yerden kesiyor. Ufak bitki kırıntılarını hissetmiyor kadın, korkudan başka hiçbir şey hissetmiyor esasen. Ürkek gözleri kızıl göklerin altında duvarlar arıyor, oysa etraf alabildiğine geniş, en yakın sınır kilometrelerce ötesindeki kayalık zirveleri. Düzlüklere yayılmış ağaçlar, ona yabancı geliyor, duvardaki menekşesinin hiç bu kadar kaba görünmediğinin hesabını yapıyor gizlice. Hızlanıyor. Bulutların kızılığına dağların gölgesi karışıkça korkarak dört dönüyor etrafında. Lâkin adımlarını dağınık ve düzensiz atmıyor kadın, bilâkis gözleri uzun boşluklardaki dolulukları yakalamakla meşgulken dahi adımları mütemadiyen aynı rotayı çiziyor. Ölçülü yürüyor, beş adım atıyor, doksan derece dönüp dört buçuk adım daha yol kat ettikten sonra, bir açıklıktan geçer gibi başı dik, eli boşluğa dayalı yürüyor, iki adım attıktan sonra önünde bir şey varmışçasına duraklıyor. Arıyor. Deliriyor. Varlığı daralıyor sınırsızlıkta. Boşluğun içinde kapana kısılmış hissediyor. Sınırlarına ihtiyaç duyuyor. Tanışık olmadığı bu doğa onu korkutuyor, yabancılık çekiyor. O, ince, uzun bir ağacın, kumdan bir tümseğin, soluk yeşil bir çöl bitkisinin, sivri kayalıkların da kendiliğinden alanlar tanımlayabildiğini, yer yön belirtebileceğini, yeri geldiğinde barınak olabileceğini anlayamıyor. Gözünün gördüğü kadar geniş manzarası olan hiçbir pencereyle karşılaşmadı daha önce, bilmiyor. Bilmediğı şey onu korkutuyor. Kadın evinin sınırlarını çiziyor çöle, evi kadar arıyor her şeyi, ötesine gitmiyor, kendine ayak izlerinden güvenli alan inşa ediyor.

Yoluna iri bir kaya parçası çıkıyor sonra, boyu kadar, geçmek istiyor, zira usuna yerleşmiş evinde bu yol ona açık, fakat geçemiyor, sinirleniyor, homurdanıyor, bir kez daha deniyor, direktör, eliyle itiyor, öfkeyle yumruk atıyor taş, ince parmakları bükülüyor, elinin üstü yarıyor, kan bileklerine süzülüyor. Bir merdivende hızla inen birinin aynı rıht yüksekliğine alışmış ve beyni bir ritim kazanmışken, son basamağın yüksekliğinin olması gerekenden fazla ya da eksik olmasıyla birden boşluğa düşmüş gibi ya da daha basacak mesafesi varmışçasına döşemeye güçle basması, hemen ardından da tökezleyip farklılığın idrakiyle kendine gelmesi gibi, kadın da acısının şiddetiyle kendine gelmeye başlıyor. Aklındaki evin görüntüsü parazitleniyor, boyasını dökten duvarları gibi görüntü de parça parça dökülüyor, ellerinin yokladığı bakır rengi kaya, parçaları eksilen görüntüye ilişiyor usulca. Kadının zihnindeki gerçeklik ile içinde bulunduğu gerçeklik çakışıyor. Ürperiyor, dizlerinin üstüne çöküyor yalpalayarak, ağzı kasılıyor, sesi içine akıyor. O ân hayatında, yıllardır yapmadığı bir ilki gerçekleştiriyor; canının acısını ödüllendiriyor, yarasını öpüyor. Evinde olmadığını sonunda kabul ediyor.

Kumdan kalkıyor. Dehşete düşmüş kalbi nereye gideceğini bilmiyor. Düşünme yetisini kaybetmiş gibi bir hâli var. Keskin gözleri boşlukta salınıyor. Derin bir sessizliğe bürünüyor kadın. Yaşamaktan yoksun bir canlılık bedenini kaplıyor. Her şeye rağmen, ayakları kumda çizdiği çerçevenin içinden çıkmıyor. Buzdolabına çarpmak istemezken dikenli bir bitkiyi eziyor, dudakları aralanıyor acıyla, sessiz bir feryat dökülüyor dilinden. Kendi sesini işitmiyor. Duvardaki beyefendiyle konuşma ihtiyacıyla kavruluyor. Anlamıyorum, diye bağrmak istiyor yine. Evini kötülerken bile evinin içinde bulunmak istediğı günlere dönmenin, alıştığı hayatına devam etmenin bir yolunu arıyor. “Evin dışı bu olamaz,” dercesine kıpırdanıyor dudakları, “Evin dışı evsiz var olamaz.” Ayakları yatağının ucuna geliyor, kapı ile arasındaki iki adım, hâlâ iki adım. Yürüdüğü kumlarda tepeler ve çukurlar oluşturarak ilerliyor, ayakları inişli çıkışlı yürümeye alışkın, başka türlü yürüyemez ki. Midesi bulanıyor, güneş başka topraklarda ısıyor, karanlık sızıyor kadife elbisesine. Üşüyor, elbisesinin yırtıldığını fark ediyor ve gözleri duvarlarına ilişiyor. Duvarları yok. Kadın yok. Erkek yok. Ev yok. Bir çılgınlık âm yaşıyor. Kayaya çarpan odasının içinde ayın yapar gibi, elleri başının iki yanına sarılı eğilip bükülüyor. Kemikleri sayılan bedeni sanatsal bir kıvrımla kumları süpürüyor. Ufukta çizgileşiyor kadın. Dans ediyor. Uzun kolları kum tepeliklerinin içinden geçiyor. Durmaksızın arıyor. Neyi aradığını artık bilmiyor, yalnızca arıyor. Çehresi korku dolu. Beline kadar inen siyah saçları hafif esintiyle birlikte deviniyor. İskeleti derisinden dışarı fırlamak ister gibi kamburunu yükseltiyor, köprücük kemiğine dolan kumlar dökülüyor bir bir. Sivri tırnaklarını kumun altındaki katılaşmış toprağa geçiriyor, sırtına pençesini geçiren köstebek gibi acımasız davranıyor doğaya.

Kazıyor. Nişin içindeki menekşesini özlüyor, çölün derisine bedeninden bir anıt ekliyor, birikip kalıntılaşıyor kadın. Bir anlığına duruyor ve etrafını dinliyor.

Solukları kuvvetli ve boğuk, göğsünden bir hırıltı yükselip ağaçların hışırtısına karışıyor. Çölün içinde ahenkli bir melodi var. Ağlıyor usul usul. Gözyaşları kum kum yüzünde topaklanıyor, kadın çamurlaşıyor; duvarlarına benziyor. Nasırlaşmış kamburu sert toprağa çarptıkça acıyor, içi boşalmış, alışıldık bir öfkeyle yastığına uzanıyor eli, bu kez daha sert darbeler indirecek, kararlı. Yastık yok. Kenarda biriktirdiği kumlar kayarak üstüne akıyor, enikonu kumun içine saplanıyor zayıf bedeni. Yorgun ve kayıp hissediyor, karşı koymuyor yitip gitmeye. Kadın kendini evine gömüyor.

Çünkü kumun içindeki kadın evinden başka bir yeri bilmez. Onun bir kamburu bir de evi vardır; ikisini de bedeninde taşır. Çığlığı basıyor.

Semra Ener

ZAMANSIZ MEKÂNLAR - MEKÂNSIZ ZAMANLAR

Batı güneşine karşı eşikte oturan kadının yaşı 4000 olmalıydı. Belki daha da fazla yaşı vardı. Hatta Eski Tunç Çağına kadar uzanıyor olabilirdi ömrü. Gururla yüzümüze baktı. Evi tek göz odalı kerpiç düz damlı bir Anadolu evi idi. Kadının yüzündeki ifade yüzünden, arabayı durdurup yanına gitmekten kendimizi alamadık. Yanına yaklaşınca, ayağa kalkarak bizi “Hoş gelmişsiniz, size çay demleyim” diye karşıladı. Siz kimsiniz, nereden gelip nereye gidiyorsunuz, diye sormadı bile. Çünkü aslında o kadın Anadolu idi ve bizi geri çevirmedi.

Evin ne güzel dedik, çayı unuttu, gururla gözleri parladı. Ben bu eve gelin geldim. Beni babamdan istemeden önce erim bu evi kendi yaptı, dedi. Sonra da biz sormadan anlattı; Dört bebem oldu. Dördü de okudu büyük şehirlere gittiler. Erim 5 sene önce öldü, ama bak ben hala buradayım, dedi.

Evine şöyle bir baktık, bizim çevremizde yaşayan dört çocuklu bir aileyi bu eve sığdırmaya çalıştık, olmadı. Büyük kızın giysi dolabı bile sığmadı. Evin batıya yönelmiş uzun duvarının ortasındaki kapısından başımızı şöyle bir içeri uzattık. Tek göz evin loşluğuna gözümüz alışınca dikdörtgen odanın kuzeyde kalan kısa kenarında bir taş ocak belirdi. Sade bir ocak. Bütün süslemesi, ocak açıklığının üzerindeki yükü taşıyan kesme taş kemer. Kemerin koyu renkli kilit taşı bazalt mı acaba? Yoksa bu kara taşı Hatice Teyzenin “eri” kilometrelerce uzaktan, Hasan Dağından mı getirdi, Yeşilova Köyüne. Kemerin üzüngüsü doğrudan kerpiç duvara oturuyor gibi. Yok yok, kemer, üzüngiden sonra da yere kadar taş örgüyle iniyor ama Hatice Teyze artık yaşlı. Belli ki ocağın taş bulaşan isini temizleyemediği için üzerini beyaz badanalamış. Batıya baktığı halde bu öğleden sonra güneşinde evin içi neden bu kadar loştu acaba? Tabii ya, kerpiç duvarların kalınlığı en az 80 cm vardı ve odanın batıya ve güneye açılan iki penceresi de göz kararı ölçebildiğimiz kadarıyla 40x80 cm boyutunda düşey uzayan dikdörtgendi. Hatice Teyze, komşularının yaptığı gibi pencerelerini büyütmemişti. Kalın duvarın içindeki bu iki dikdörtgen yırtık ancak bu kadar aydınlatıyordu evi. Acaba neden evin uzun kenarını güneye bakacak şekilde yerleştirip, birkaç pencere daha açmamışlardı ki?

Hatice Teyze anlatmaya devam etti. Meğerse eşinin bir de ağabeyi varmış. Ağabey, Mehmet Amcadan önce evlenmiş, gelini babasının evine getirmiş. Sıra Mehmet Amcaya gelince demişler ki, sen de bahçenin şu ucuna bir dam yapiver de seni de everelim. Mehmet Amca, Abizit Kuyusu'ndan su çekip de testi ile eve gelirken görmüş, beğenmiş Hatice Teyzeyi. Ona en güzel evi yapmak istemiş ama bahçenin köşesi ne kadar ki. Mehmet Amca küsmüş; babasının evine sırtı dönük bir ev yapmış. Ama çocuklar dedelerinin evinde kalmayı çok severlermiş. Büyük oğlan askeri mektebi kazanıp yatılı gittikten sonra ondan iki yaş küçük oğlan da ağabeyine özenmiş, çok çalışmış, o da yatılı mektebe gitmiş. Büyük oğlanlar gittikten sonra eve daha kolay sığmışlar.

Hatice Teyze dinç ama 1923 doğumlu olduğunu da söyleyiveriyor laf arasında. “Anasıl” oğlan olsaymış ona Mustafa adını vereceklermiş. Büyük ataları da bu köye Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferinden dönerken Anadolu'ya getirdiği “Acem Türkmenleri” imiş. Bu sözleri duymak, bize niye o köyde olduğumuzu hatırlıyor birden. Aslında Acemhöyük Arkeolojik kazı alanındaki Asur Ticaret Kolonileri Çağlarından bugüne ulaşan Sarıkaya Sarayını ziyaret etmek için gelmiştik bu köye. Höyüğün adı birden anlam kazanıyor, Hatice Teyzenin söyledikleri ile. Az önce Profesör Doktor Aliye Öztan da bize kazı alanını ve Eski Tunç Çağına kadar uzanan yerleşimin geçmişini arkeolojik buluntulardan bahsederek anlatmıştı. Milattan Önce 2000 dolaylarında, Puruşhattum Kentinin Büyük Kralının iki katlı sarayının duvarlarının kerpiç olduğunu ve saray yangın geçirdiği için kerpiç duvarlarının piştiği ve seramikleştikten günümüze ulaşabildiğini duymak bizi çok etkilemişti. İşte şimdi sarayın duvarlarının sağlam hali karşımızdaydı. Dört bin sene sonra aynı teknikle. İşte “zamansız bir mekân” vardı karşımızda. En az 4000 yıldır, çeşitli uygarlıkların etkisi altında yaşamış bu köyün mekân üretme birikimi 2014 yılına da ulaşmıştı. Çimentoya, betonarmeye rağmen. Şimdilerde Hatice Teyze artık yalnızdı. Kerpiç tuğla ile örülüp, kerpiçle sıvanmış evinin dış duvarlarını badanalayamıyordu. Sağ olsun, komşuları kerpici ıslatıp malalayarak sıvasını sağlamlayıveriyorlardı. Bir tek pencerelerinin kenarlarına beyaz badana istiyordu onlardan, güneş içeri yansısın diye. Evin içine de kendi gücü yettiğince beyaz badanayı her baharda sürüyorlarmış. Güneye bakan penceresinin önündeki ahşap sedirinde oturup dışarıyı seyrederken geçiriyormuş kış günlerini. Yine kafamızı içeri uzattık. Şiltesi bile kalmamış sediri aslında bir ahşap kerevet görünümündeydi. Güney yönüne bakınca gelen ışıktaki odanın tavanını gördük. Ahşap kirişleme sadece kabuğu soyulmuş, dalları budanmış ağaçlarla yapılmış. Üzerine serilmiş sazları da eskidikçe komşuları yeniliyor olmalı. Çünkü Hatice Teyze bize az önce “çatımın bakımını da komşular yapar, ben artık dama çıkamıyorum. İlk yağmurda gelir, sazların üzerindeki kerpici loğ taşıyla eziverirler” demişti.

Şimdi bu eve bakarak, Mezopotamya'nın zengin Asur tüccarlarının krallarına neden kerpiç ev yaptıklarını anlıyor gibiyiz; çünkü eldeki malzeme bu. Pekiyi de Ninova saraylarındaki gibi kerpici pişirip, tuğla niye yapmadılar acaba? Ya da saray duvarlarını taşa oyulmuş figürlü kabartmalarla neden süslemediler? Belki de Anadolu'nun kendi bilgeliklerinden gelen yapım teknolojilerini ve süslemelerini kullanmak istediler de kullandıkları süslemeler, boyalar, işlemler de yandı gitti, büyük yangında. Belki de Asurlu tüccarlar yerel halka kendilerini böyle kabul ettirdiler.

Bizi daldığımız düşüncelerimizden Hatice Teyze çıkarıyor. Kaynanam ölünce kaynımgiller evlerini yıkıp, betonarmeden iki katlı yaptırdılar, ama elim son günlerini merdiven çıkamadığı için alt kattaki odada yaşadı, diyor bize. Peki sen neden betonarme ev istemedin, diye sorsak mı diye düşünürken, Hatice Teyze devam ediyor. Benim çocuklar arada gelirler, beni evlerine götürmek isterler, ama gitmem, burası benim evim, ben buraya gelin geldim, kefenimle giderim, diyor.

2014 yılından sonra, teyzeyi bir daha ziyaret edebilmeyi hep istedim ama olmadı. Aslında ev duruyorsa hala, Hatice Teyze de oradadır. Ama Hatice Teyze vefat ettiyse ev de yıkılmıştır. Çünkü artık köylerimiz terk ediliyor. Son kalan yaşlı kuşak da dünya ile vedalaştıkça, evler boşalıyor; boş evler de sahipleri ile birlikte ölüyor. Çünkü artık Anadolu'nun binlerce yıllık geçmişini her yöresinin kendi özelliği ile bize, bu güne taşıyan “geleneksel konutlarımız” tek tek yok oluyorlar.

Oysa, bu “zamansız mekânlar” insanın mağaralardan çıkıp, “kültür” oluşturmaya başladığı, onu korkutan doğayla “müdahale” edebilmeyi başardığı andan itibaren ürettiği yaşam alanları; yaşadıkça geliştirdikleri yaşantılarına uydurdıkları konutları...

Konut yapılarına zamansız mekanlar demekteki amacım ise Anadolu'nun binlerce yıllık yaşam kültürünü, yapı sistemlerini ve birikimini içinde bulduğumuz “teknoloji çağı”na kadar taşımış olmalarıdır. Aslında teknolojinin öncelikle büyükşehirlerimizde etkin olup da köylerimize ya da küçük yerleşim bölgelerimize ulaşması vakit aldığından, bu yerleşimlerin binlerce yıllık tarihi neredeyse günümüze kadar konut yapılarında izlenebildi. Ama ancak son elli yıldır, yeni yaşam şekli ve “asrı” konut üretimi baskın geldi. Hatice Teyzenin “kaynı” da evini yıktırıp betonarmeye çevirdi zaman içinde. Peki değişen yaşam koşullarımızı geleneksel konutlarımızda karşılayabilmemiz olanaksız mı?

Geleneksel konutların korunması neden bu kadar önemli?

Çünkü konut mimarisi toplumun DNA'sını temsil ediyor. Nasıl ki her bir canlının bütün genetik özellikleri DNA'sında kayıtlı ise, her topluluğun iklim, coğrafya, kültür, inanç, üretim, eğitim bilgileri de “KONUT” yapılarında kayıtlı. Hatice Teyzenin bize bir nefeste anlattığı yaşantısı zaten kerpiç evinin dört duvarında izlenebiliyor.

Oysa kamu yapıları, toplumların gücünü ve yüceliğini göstermek için yapıldıklarından sadece o yörede bulunan malzeme ve yöresel yapı teknikleri ile üretilmezler. Hepimiz biliriz ki Dolmabahçe Sarayında Mısır'dan getirilmiş mermerler dahi vardır. Ama konut yapıları yalnızca o coğrafi bölgede var olan malzeme ile o bölgenin iklim şartlarına göre üretilirler. Yöredeki geçim kaynağı ne ise evin içindeki ya da müstemilatındaki mekanlar da ona göre şekillenir. Anadolu'muzda deniz kenarında, orman yakınında, kayalık alanda ya da çorak toprakta yapılan yapılar birbirinden farklılaşır. Konya ovasındaki ev ile Mardin evi, Harran evi, Ürgüp evi ya da Karadeniz evi ve bu evlerin hizmet mekanları birbirinden farklıdır. Bu nedenle de konut yapılarına farklı bölgelerde yaşayan farklı insan topluluklarının DNA'ları diyebiliriz.

“Mekânsız zamanlar”ı yaşadığımız şu günlerde, “zamansız mekânlar” daha da önem kazanmakta diye düşünmekteyim. 2020 yılı ile özdeşleşen ve hepimizin yaşantısı haline gelen “mekânsız zamanlar”.

Belki yıllar sonra dönüp baktığımızda, evimizden başka hiçbir mekânı güvenli bulmadığımız, en yakınımızdaki insanlara bile şüpheyile baktığımız, hastalık taşıma korkusuyla, ana-babalarımızı bir köşede kaderlerine bıraktığımız ve her şeyimizi “online” halledebilmeyi öğrendiğimiz bu “mekânsız zamanlar”ı bir anı olarak hatırlayacağız, ya da bundan sonra artık mekân kavramı ortadan kalkıp, “sanal müze”, “sanal sanat”, “sanal market”, “sanal okul” “sanal iş” yaşam şeklimiz olacak. Evimizin içinde bir metrekaare alanda bir ekran ve klavye ile işimizi yürütüp, toplantılara katılıp, eğitim alıp-verip, arkadaşlarımızla buluşup, alışverişlerimizi yapabileceğiz. Bize sanal olarak sunulan dünyada, ekrandan yaşamaya devam edeceğiz. Kalpli öpücük “emoji”leri ile sevgimizi anlatıp, internet kullanmayan anne babalarımızı bayramlarda telefonla kutlayacağız. Belki çok fazla düşünmemize de gerek olmayacak artık. Ekranda bizim için tanımlı alanda gerekeni yaparak yaşantımıza devam edeceğiz. Uyuma, yemek yeme, spor yapma, sanat, üretim faaliyetlerimizin hepsi kapalı tutulduğumuz evimizde kendi başımıza ya da en fazla aile bireylerimizle yapmamız gereken işlevler hâlini alacak.

Oysa 2020 yılı başına kadar mekân her şeydi. Yaşam tarzımızdı. Kültürümüz, eğitimimiz, dinimiz, çalışma hayatımız, yönetim şeklimiz, üretim tarzımız, zevkimiz, eğlencemiz, kederimiz, dostlarla paylaşımımız farklı mekân tanımları demekti. Bu mekanlara sinema, tiyatro, müze, restoran, kafe, bar, gazino, cami, kilise, spor salonu, kuaför, yüzme havuzu gibi isimler de veriyorduk. Umut edelim ki, yaşamı başka insanlarla paylaştığımız mekanlarımıza en kısa zamanda geri dönebilelim. Ama o günler gelene kadar içinde bulunduğumuz bu “Salgın Sürecinde” KONUTLAR bizim asal yaşama alanlarımız olarak tekrar yaşantımızın merkezi oldular. Bu yalnızca bizim için değil, bütün dünya için geçerli bir durum üstelik.

Salgın hastalık sürecinin tek olumlu yanı ve en önemli kazanımı ise, bütün aile bireylerinin birlikte eve hapsolmaları sonucu iş ve çalışma hayatları nedeniyle birbirinden uzaklaşan bireylerinin tekrar ortak yaşamda buluşmaları. Hatta ev içindeki paylaşımı arttırmak ve yalnızlıktan kurtulmak için “çekirdek aile”den “büyük aile”ye doğru da bir dönüş var sanki.

Sonuç olarak bu salgın süreci geçici olmayıp da yeni yaşam şeklimiz halini alacaksa, biz mimarların bütün “MEKÂN” tanımlamalarını yeniden yapmamız gerekecek gibi duruyor.

Meray Taluğ

DUT AĞACI

En çok da doğduğu, dünyaya ilk adımı attığı yerdir yuvası insanın. Yıllarca, ilmek ilmek işlenen saf çocukluk anıları, duvar olur, çatı olur ve yaşama tutunduğunuz kök; dört duvardan öte hikâyelerle dolu bir âlem olur. Kendi başınıza uçup, başka bir ağaç dalına konmaya hazır olana kadar sizi şefkatle sarıp sarmalayan, bağınızın hiçbir zaman kopmayacağı bu yıkılmaz kale, her şey yok olup gitse bile, geriye döndüğünüzde hep sapasağlam kalır.

Oysa bazı gidişler vardır, geri dönüşü pek de mümkün olmayan. Umulmadık bir zamanda, beklenmedik bir biçimde, içinde pek de mutluluk barındırmayan bir hikâyeyle ayrılır yollarınız. Ya savaş koparmışsa sizi köklerinizden? İşte o zaman, hiçbir saray, hiçbir köşk dolduramaz içinizde oluşan derin boşluğu. Kanatlanıp uçmaya hazır olmadığınız bir anda, tıpkı tamamlanmamış bir ritüel gibi hep eksik kalır bir yanınız. 1974 senesinde bizim de yollarımız böyle ayrıldı işte doğduğum ve büyüdüğüm yerle, ben henüz 13’ümde.

Geçen 30 yılın ardından bugün, “eve” dönmenin heyecanını yaşıyorum, artık bana ait olmadığını bile bile. Bir yanım heyecandan kıpır kıpır, diğer yanım sanki hiç bilmediği bir diyara doğru yolculuğa çıkmış yabancı gibi ürkek Limasol Anayolu’ndan, Dohni’ye giden tali yola sürüyorum arabamı. Koyu yeşil harnup ağaçlarının süslediği ovaların içinde bir daralıp bir genişleyen asfalt yol kıvrılarak köye çıkarıyor beni. Vadinin iki yamacına doğru, katmalar halinde yükselerek uzanan köyümü tepeden izliyorum bir müddet. Zihnimde kodlanmış ve canlılığını hiçbir zaman yitirmemiş ayrıntıları arıyor gözlerim önce. Köy meydanı, Türk mahallesine doğru yükselen yokuş, babaannemin sokağı ve işte bizim sokak, ilkokulun hemen orada. Yıllarca özlemini duyduğum o yaşamın sahnesi capcanlı duruyor karşımda; cam bir kürenin içinde çocukluğumla birlikte hapsolmuş gibi; bir adım atsam her şey kaldığı yerden devam edecekmiş gibi. Fragmanlar halinde zihnimi istila eden anılara bırakıyorum kendimi. Aklımda okula başladığım ilk gün ve yine bu tepede yaşadığım o büyük coşku.

“O gün, Türk Mahallesi baştan aşağı kan kırmızısı Türk bayraklarıyla süslenmişti. İlkokul öğretmenini Mübeccel Hanım, muntazam bir şekilde sıraya sokmuş olduğu öğrencilerine okuyacakları şiirlerin tekrarını yaptırıyordu. Heyecan içinde olan sadece çocuklar değildi. Köy ahalisi de sanki bayram varmış gibi güzelce giyinmiş, erkekler limon kolonyalarını

siirmiş, yaşlı teyzeler en güzel iğne oyalı yemenilerini takmış, hep birlikte saatin gelmesini bekliyorlardı. Saat 10.30’u gösterdiğinde köy muhtarı Süleyman Bey, arkasına dizilmiş coşkulu kalabalık ve ellerinde minik bayraklarla çocuklar, köyün güneyinde bulunan vadinin tepesine dizildiler. Kulakları ağır işiten Afet Nine heyecanla sordu okuldaki ilk günü olan torunu Ayşe’ye ‘geldi mi kız helekel?’ yanındaki Akile Nine bilmiş bir tavırla ‘helekel değil o heyekel!’ dedi. Ayşe kahkahalarla gülerken, geride Nihat’ın sesi duyuldu. ‘Geliyor!’ Tüm köy ahalisi saygı duruşuna geçerken, öğretmen el işaretleriyle öğrenciler var güçleriyle şiirlerini okumaya başladılar. Geçiyordu işte heyecanla beklenen Baş Komutan Atatürk.”

Tüm cesaretimi toplayarak beni yeniden yuvama götürecek ilk adımı atıyorum o daracık sokaklara; tıpkı bir zaman tüneline girmiş gibi hissediyorum. Etrafta dolanırken gördüğüm tanıdık mekânlar, renkler ve hatta kokular, az önceki çekingenliği özlediğim huzur ve ait olma duygusuna dönüştürüyor. Yılların yorgunluğunu, yepyeni yaşamların ardına gizlemiş, taştan örülmüş evleri izliyorum usulca. Sokağa açılan mavi ve yeşil ahşap kapılardan çıkacak bildik simalar görmeyi umuyorum. Tek ve iki katlı sıra evlerin arkasına konumlanmış ve evin tüm yaşam alanlarının açıldığı avlu; her bir haneyi, tıpkı tek bir evin koridorunun üzerine dizilmiş odalar gibi birine bağlayan sokak; belli ki hâlâ yaşamın en yoğun aktığı mekânlar olmaya devam ediyor. Tıpkı bizim evdeki avluda hayatın hiç durmadan aktığı gibi.

“Başında çiçekli yemenisi, üzerinde basma elbisesi ile Afet Nine, dut ağacının altına serilmiş olan mavi örtünün üzerine çökti. Taş değirmenin arasına özenle yerleştirdi öğlen pişireceği bir okka nohutu, sonra ahşap sapından tutarak döndürmeye başladı. O sırada yeşil kapısı avluya açılan mutfaktan Melek Hanım çıktı. Elinde tuttuğu tepsideki kahveler, saatin 8.00 olduğunu gösteriyordu. Ağacın altına dizilmiş hasır sandalyelerden birinin üzerine bıraktı tepsiyi ve avlunun diğer ucundaki duvarı tıklattı üç kez. ‘tık, tık, tık!’. Yan komşu Emine Hanım da karşından aynı tonda tıklattı duvarı ‘geliyorum!’ diye cevap verircesine. Bugün, sabah kahvesi sırası Melek Hanım’daydı. Evin en küçük kızı Ayşe, babasının Avustralya’ya çalışmaya gitmeden önce onun için yaptırdığı küçük sandalyeye kuruldu ve ayaklarını bir biri üstüne attı. Melek Hanım’ın onun için getirmiş olduğu su dolu kahve fincanını aldı ve kahve içer gibi yaparak keyifle komşu kadınların muhabbetini izledi. Elinde Lefkara nakışı ile kahveye gelen Rahmeli Nine ve kızı Arife Hanım, belli ki bugün öğle yemeğinde de buradaydı. Her sabah yakalan taş fırından gelen buram buram taze pişmiş ekmek kokusu, tüm avluya ve sokağa yayılmıştı. Kahve sonrası, Melek Hanım dün gecedan hazırlamış olduğu kazanları avluda yanan ateşin üzerine yerleştirdi. Birazdan sabah gelen taze koyun sütüyle, hellim ve talar peyniri yapmaya başlayacaktı.”

Düşlerimde dolanmaktan hiçbir zaman vazgeçmediğim sokaklara, tek tek girip çıkmak istiyorum yeniden, kaybettığım yılları geri almak istercesine. Ne garip, buradan giderken neredeyse araba bile yoktu diye düşünüyorum. Ondan

değil miydi bu naif sokakların darlığı. Barış Gücü kamyonları kaçarcasına köy ahalisini taşıırken, nasıl da yalayıp geçiyordu her bir hanenin taş duvarını. Gülümsüyorum sonra. Aklıma Nihat'cığın evimizin balkonundan daracık sokağa uzanarak, gazozcu kamyonun üzerine atladığı gün geliyor. Yaramaz çocuk, ne çok güldürürdü herkesi. 'Nihat'cık', hiç büyümemişti ki, hep 'Nihat'cık' olarak kalmıştı. 'O' gün nereye götürüldüğü bilinmeyenlerden o da; çocuk yaşına bakmadan sırf erkek diye, tıpkı diğerleri gibi bindirilmişti 'o' minibüse. Yaptığı taklitlerle beni kahkahalara boğduğu akşamlar geliyor gözümün önüne.

“Evin büyük kızı Dilber, el oyması ahşap fikrinin üzerinde duran papatya desenli biri yeşil, diğeri kırmızı gazyağı lambasını yaktı. Aynaya vuran ışığın yansıması odayı daha da aydınlatıyordu. Afet Nine yeşil kadife döşemeli koltuğa oturdu ve rengârenk yünlerle örülmüş battaniyeyi kucağına aldı. Masal vakti geldiğini anlayan çocuklar her akşamki gibi kuruldu koca ninenin önüne. Ayşe, tüm dikkatiyle masalı dinlerken, Nihat elleriyle duvara yansıttığı gölgelerle eşlik ediyordu hikâyeye. Masal biter bitmez Afet Nine'nin siyah çarşafı ve bastonunu alıp taklitler yapmaya başladı. Kulakları az işiten komşu Akile Nene ve yarım Türkçesiyle kahveci Yorgo taklitlerin başkahramanıydı. Birazdan, Melek Hanım, komşu Arife Hanım'ın yardımı ile kızgın mangalı içeriye aldı. Her gece evi ısıtmak için avluda yakılan ateş, kor haline gelince içeriye alınır, tüm aile etrafında toplanır, büyükler sohbet ederken Nihat ve Ayşe de oyunlarıyla etrafa neşe katardı. Gecenin ilerleyen saatlerinde mangalda kızartılmış ekmek ve kestane kokusu doldu tüm sofaya, hafif bir is kokusuyla birlikte. Tereyağlı kızarmış ekmeklerini birer bardak anasonlu ve baharlıⁱⁱ çaya banarak yiyen çocuklar, tıpkı her soğuk kış akşamında olduğu gibi sessizce Afet Nine'nin yatağına sıvıştı. Birlikte olmanın mutluluğuyla, beyaz tenli tombul kadına sarılarak huzurla uyudular.”

Aniden genişleyen sokak, metrelerce yükselen taş istinat duvarının fon oluşturduğu köy meydanına çıkarıyor beni. Gözümü kapattığımda, burada düzenlenen o panayır gecelerindeki kavrulmuş leblebinin ve bayram çöreğinin kokusunu alıyorum. Şarkı söyleyenler, dans edenler, komşu köylerden gelenlerin de katıldığı oyunlar ve yarışlar; bir hafta boyunca devam ederdi buradaki eğlenceler. Köydeki tüm çocuklar, gülsuyuyla yapılmış Yorgo'nun sulu muhallebisi ve Emine Teyze'nin bol şerbetli çıtır çıtır kuzukulağını yemek için kuyruk olurdu tezgâh önünde. O gecelerden birinde annemin üç kuruşa almış olduğu pembe plastikten ilk yüzüğüm geliyor aklıma birden. *“Ne de unutulmazmış üç kuruşluk mutluluklar!”* diye geçiriyorum içimden.

Meydanın hemen yanındaki dere üzerinde, bir köprü gibi duran Sts. Konstantinous & Eleni Kilisesi yine etkiliyor beni, tıpkı küçükken olduğu gibi. Burada yapılan düğünleri mutlulukla ve büyük hayallerle izlediğim günleri anımsıyorum. Yol seviyesinden biraz aşağıda kalan kilisenin yanından, Türk

mahallesine doğru yükselen sokağa giriyorum. Karışık yaşansa bile, doğal bir ayırım olmuştu zamanla köyde. Caminin etrafında toplanan Türk Mahallesi vadinin güney kısmına doğru yükselirken, Rum mahallesi kiliseyle birlikte vadiye ve köyün ortasından geçen derenin etrafına yoğunlaşmıştı. Ülfet teyze ve kızlarının evi Türk mahallesinin başlangıcındaydı. Köyün en güzel Lefkara nakışı işleyeniydi Ülfet teyze.

“Ülfet Hanım, Dilber'in çeyizi için yeni bitirmiş olduğu Lefkara nakışı yatak örtüsünü, kenarı oyali beyaz bohçaya sarmış, küçük kızı Meliha'yla beraber sabahın erken saatlerinde yardım için gelmişti o gün. Düğüne bir hafta kalmasına rağmen daha yapılacak çok iş vardı. Afet Nine, sofanın ortasında, beyaz mermerler üzerine serdiği sabun kokulu çarşafa özenle yerleştirdiği mor çiçekli yorganı kaplamaya başlamıştı. Avludaki kocaman kazanlarda küll ve çivitle kaynatılan bembeyaz çarşafklar Melek Hanım tarafından asılırken, Arife ve Emine Hanım da ağırtılmış ve havalandırılmış koyunyünleriyle yastık kılıflarını dolduruyordu. Dilber, kor kömürle ısıttığı dökme demir ütüyle, tek tek kendi elleriyle ütüledi çeyiz sandığına girecek olan her bir parçayı. Ayşe ise ablasının bir hafta sonra evden ayrılacağı burukluğunu yaşıyordu içinde. Meliha ile birlikte hanaydaki yatak odasına çıktılar kimseye görünmeden. Dilber'in gelinliğini hayaller kurarak seyrettiler önce. Kocaman demir karyolanın namsiyesiniⁱⁱⁱ duvak yapan kızlar, aşağıdaki hummalı hazırlıklar bitene kadar burada oyandılar. O gece Ayşe ve ablası, hanaydaki balkonda yere serdikleri yorganda birlikte uyudular. Sıcak yaz akşamlarında burada uyumak, şimdi kentin ışıklarından görünmez olan yıldızları, elektriğin henüz olmadığı köyde, pahalı bir avize gibi seyretmek birlikte yapmayı en çok sevdikleri şeylerdendi.”

Kıvrımlı yokuşun ilk dönemecinde bembeyaz Köy Camisini ve hemen yanından yükselmeye başlayan, Ablam Dilber'in evini buluyorum. Sanki kapalı duran ahşap yeşil kapıyı tıklatsam, babam gibi bakan eniştem kapıyı açıp “nerede kaldın be deli kız!” diyecekti. Kapıyı usulca açtığımda ilk kez hiçbir şey bırakmış olduğum gibi değildi. Dışarıdan dimdik ayakta duran evin çatısının bir kısmı çökmüş, içindeki simsiyah olan hasır örgü paramparça olmuştu, tıpkı hayatlarımız gibi. Sündürmeden iki basamakla yukarı çıkınca mutfak ve yatak odalarına geçiliyordu. Son sene tüm ev kireçle beyazlatılırken, bir de küçük hamam eklemiştir eniştem avluya. Geriye doğru gittikçe yıkılan çatı ve duvarlar mani oldu ilerlememe. Devam etmeye içim de el vermemiştir zaten.

Oysa bu odadaki her bir ayrıntı, zihnime sanki paha biçilmez bir yağlı tablo gibi kazınmıştı. Kolları ahşap, turuncu döşemeli demir koltuklar, özenle kolalanıp serilmiş dantel örtüler, odanın içinde çocuk gözüne kocamanmış görünen, anneannemin Dilber'e düğün hediyesi olarak verdiği antika fıkrına (ne çok kıskanmıştım o zaman) ve üzerinde eniştemin her daim misafirler için hazır

bulundurduğu bir kutu hindistan cevizli lokum. Şimdi hiçbirisi yoktu yerinde.

O gün alelacele köyden kaçarken iki tane bebekle her şeyi taşıyamamış olan ablam, o çok sevdiğim oyma vitrini Birleşmiş Milletler askerine diğer eşyaları taşıması için hediye etmişti. “Ama kuşlu aynayı kaptırmadım o askere!” diye geçirdim aklımdan büyük bir gururla. Özenle sarıp sarmalayıp, kamyonu yerleştirdiğim bu antika parça, hala evimin en kıymetli köşesindeydi. Sanki buradaki yaşamıma açılan bir pencereydi, baktıkça eski günleri seyrettiğim.

“Üzerinde karşılıklı iki küçük kuş olan el oyması ahşap aynanın önüne sabırsızlıkla geçen Ayşe, annesinin terzi Teresa’ya diktirdiği kırmızı bayramlık elbisesini ve günlerdir yatağının altında sakladığı yeni beyaz ayakkabılarını mutlulukla seyretti. Uzun zamandan sonra köye dönen babasının getirdiği parlak taşlı kolyeyi de boynuna taktıktan sonra aceleyle avluya indi. Babası bayram yemeği için dut ağacının altına masaları diziyordu. Koşarak önce onun sonra annesi ve anneannesinin elini öptü. Nihat, bahçede sabah kesilmiş kurbanın etlerini mahalleye dağıtmaktan yeni dönmüştü. Avludaki kesme beyaz mermerlerin üzerine sıçrayan kurban kanını, köy çeşmesinden kovayla taşıdığı suyla yıkadıktan sonra, Melek Hanım avlunun başköşesinde duran taş fırındaki ateşi kontrol etti. Bir gün önce komşuların yardımıyla pişirilen bayram çöreği ve pilavunlardan dolayı hala ılık olan fırın hemen ısınmıştı. Birazdan Ayşe’nin en sevdiği bayram yemeği gıftıgo ve yaprak dolmaları fırına girecekti. Öğlen saatlerinde komşu ve akrabaların da getirdiği yemekler masalara dağıtıldı ve hep birlikte bayram yemeği yenildi. Bu hep birlikte geçirdikleri son bayram günüydü.”

Hüzünle ayrılıyorum Dilber’in mahallesinden. Karşımda duran Aysel Abla’nın iki katlı taş evinden dönünce sonunda bizim sokağa giriyorum. Her bir hanenin duvarına, ahşap kapısına, kıvrımlı demir parmaklıkların olduğu penceresine dokunarak ilerliyorum. Sanki dokunmak, koklamak belleğimin en derin noktalarında özenle saklanmış bu hatıraları gün yüzüne çıkarıyor. Bu sokakta oturduğumuz geceler, beni de futbol oyununa alması için Nihat’la burada yaptığım kavgalar, yaz akşamları çıktığımız yürüyüşlerde, kızlarla birbirimize anlattığımız hikâyeler..

İşte, Arife Teyze’nin evi, Şoför Hüseyin Amca’nın ve sonra Emine Teyze’nin evi... Ardındaysa hiç beklemediğim ve anlam veremediğim kocaman bir boşluk, ortasında yapayalnız dut ağacının olduğu. Yanımdan geçen, tanıyamadığım bir ses “yolu genişletmek için yaktılar.” diyor başını öne eğerek.

Uzunca bir süre ne yapacağımı bilemeden öylece duruyorum, tıpkı öksüz kalmış bir çocuk gibi hissediyorum. Sonra yerden zorla kaldırabildiğim ayaklarımı beni oraya götürüyor. Sessizce çöktüğüm ağacın dibinde, gözlerimi kapattığımda, tuhaf bir biçimde, son zamanlarda hiçbir çatının, hiçbir duvarın

hissettirmediği o tanıdık sıcak duyguyu hissediyorum yeniden. Sanki yerden çıkıp beni sarmalayan o görünmez kökler güven ve huzur dolduruyor içime.

Beynimde ise anılarla beraber dönen tek bir cümle “İşte yeniden yuvamdayım, ait olduğum yerde!”.

ⁱFikrina: ahşap el oyması vitrin

ⁱⁱBahar: tarçın

ⁱⁱⁱNamsiye: cebinlik

MİMARLAR ODASI

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI

METİN YARIŞMASI 2020

MİMARLAR ODASI
www.mimarlarodasi.org